

801

ЕТНОГРАФІЧНИЙ ЗБІРНИК

ВИДАЄ

Етнографічна комісія Наукового Товариства імени Шевченка.

Т. IV.

ЕТНОГРАФІЧНІ МАТЕРІЯЛИ З УГОРСЬКОЇ РУСИ

ЗІБРАВ ВОЛОДИМИР ГНАТЮК.

ТОМ II

КАЗКИ, БАЙКИ, ОПОВІДАННЯ ПРО ІСТОРИЧНІ ОСОБИ, АНЕКДОТИ.

У ЛЬВОВІ, 1898.

Накладом Товариства.

З друкарні Наукового Товариства імени Шевченка
під зарядом К. Беднарського.

З М І С Т.

Передне слово	Стор. VII—VIII
-------------------------	-------------------

I. К а з к и.

1. Баронський син в Америці	3—12
2. Модний „Робінзон“	12—14
3. Про Франца	14—20
4. Про двацять чотирох братів і про Палірожу	20—26
5. Крікус-Какус	26—29
6. Гонимарник і його вішчий слуга	30—33
7. Медвідь Іванко, Товчикамінь-Печиколачі, Сучи-Мотузок	33—39
8. Сучкир Яко і його подвиги	39—56
9. Про царя Ворона і його вояків: Голода, Мороза, Сту- дінь, Теплоту	56—58
10. Як Коньтюфіть дістав сонце і місяць	58—62
11. Як руський кральович з великим Янком сватав царську доньку	62—69
12. Про трох царевичів і царівну на Яєїнській горі	70—75
13. Три брати: Вечеря, Північник, Зоря	75—81
14. Чудесний млинок, баранець і палиці	81—88
15. Чудесний столик, коза і палиця	88—92
16. Про барана, порток і палицю, що Бог дарував чоловікови	92—96
17. Про пушкаря, що розумів бесіду усякої животини	96—99
18. Про чоловіка, що розумів бесіду звірів	99—101
19. Як Кудлош Янош був пеом	101—106
20. Про Неятуду	106—112
21. Про сімох братів гайворонів і їх сестру	112—117

	Стор.
22. Про царя, що мав діти срібноволосі	117—122
23. Як царевич вирвав царівну у чорта	122—125
24. Про хлопця, що сїм лїт у колодязи сидїв	125—128
25. Про царського похрестника	129—132
26. Марко багатий і подорож до сонця	132—137
27. Яко чарівник	137—140
28. Чорт наймитом	140—143
29. Чорт шибеник	143—146
30. Про нечисте місце	146—147
31. Чому громи бють	147
32. Звідки бере ся град	148
33. Як бідний забагатїв через кумову скїру	148—149
34. Як вийшов пїп на гостинї у чарівниць	149—150
35. Попада і її жертвий коханок	151—152
36. Циган воїн	153—157
37. Казка без правди	157—159
38. Казка-небелиця	159—161

II. А. Байки. Б. Оповіданя про історичні особи. В. Анекдоти.

A. 1. Як медвїдь боров ся з стрільцем	165—167
2. Про вовка, що не мав нїгде щастя	167—169
3. Вовк і лисиця	170
B. 1. Про Матяша краля	171—173
2. Про Матяша краля	173—175
3. Про Матяша краля	175
4. Про Матяша краля	175—176
5. Про Иосифа II.	176—177
6. Чому Кошутівцї побирають пенсію	177
B. 1. Циган у царя	178—180
2. Про Галичанїв	180
3. Як Країняки йшли на вимолот	181
4. Як Верховинець висиджував лошака	182—183
5. Цигани косарї	183—185
6. Циган у монастири	185—186
7. Як циган свою маму ховав	186—187
8. Як циган заробив шатя і до церкви пішов	187
9. Як циган з паном обїдав	187—188
10. Пан і циган на ловах	188—189
11. Чому цигани не сповїдають ся	189

	Стор.
12. Піп і дяк	190
13. Піп і посестра	190—191
14. Піп і невіста	191
15. Як баба сповідала ся	191—193
16. Як дівки молять ся в осени	193
17. Проворний візник і пан	193—194
18. Парафраза гласів	194—196
Апостол	196
Посьміховини	196—197
Додаток	198—205
Показчик мотивів	206—233
Словарець угорсько-руських місцевих виразів	234—251
Похибки	253—254

На отейм томі кінчу я першу серию „Етнографічних матеріялів з Угорської Руси“. Невеличкі відривки, які ще полишали ся в мене — зрештою не великої ваги — сподію ся принагідно, при иньших материялах в своїм часї опублікувати. З ними вичерпають ся цілковито записки, пороблені в часї трьох моїх перших подорожій по Угорській Русі.

В другій серії маю намір подати любителям нашої народної словесности збірник прозових оповідань записаних мною в Бачці 1897 р. Кілька аркушів друку займуть там і пісні, які удалось мені виратувати від загибелі. На мою думку будуть материяли з Бачки в дечім навіть інтересніші від надрукованих вже в першій серії. Сама мова в них звертає на себе увагу. Крім величезного впливу словацького, що відбув ся ще в XVII та XVIII віці, коли нинішні поселенці жили в північній Угорщині в сусідстві зі Словаками, можна добачити в ній сліди мови сербської та малярської. Такі самі впливи, з додатком ще німецького, показують ся також на поодиноких, нечисленних зрештою мотивах, що ввійшли в устні оповідання. Найде ся рівнож кілька оповідань перебраних впрост від Сербів або Мадярів. Та всеж загально руський характер цілої маси оповідань так що до мови, як що до змісту — з виключенням очевидно вандрівних тем не можна заперечити.

Як нічо не обходить ся без похибок, так само не обійдуть ся без них і мої материяли. Деякі з тих похибок мені дуже добре відомі, усунути їх однакож при найщиршій моїй охоті не був я в силі. На те склало ся много обставин, та не мало важна між ними й та, що мої материяли — то перша збірка подібного роду з Угорської Русі. З виїмком кількох народних переказів надрукованих в „Хрестоматії“ Сабова, доси не появилась ані одна, хочби меньша збірка, що доторкала би тої самої річи. Не диво отже, що я не маючи змоги своїх материялів з записаними тамже другими особами порівнати, мусів мимохіть спускати ся найбільше на самого себе. Да-

леко легше можна тут було би дати собі раду з народними піснями: Головацький, Де-Воллан, Врabelь — хоч як вони старалися народню мову зблизити до „літературної“, всеж перші леди проломали. З появою їх збірників не минула одначе потреба зібрати народні пісні Угорських Русинів і видати їх більше науковим методом, як то доси було.

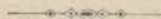
З причин незалежних від мене мушу я на якийсь час занехати дальших дослідів над Угорською Русню, сподіюся одначе до них все ще повернути. Задачню мою тоді буде переїхати всі комітати заселені Русинами, звидіти всі руські кольонії, подати докладне число Русинів, доси невідоме з різних причин, визначити етнографічні границі руські, списати назви географічні руські, усунені зовсім з уживання найновішою ухвалою мадярського пештенського сойму та звернути головну увагу на етнольоґічний бік, а не як доси обмежувати ся майже виключно на збираня устної словесности. З уваги знов на те, як велике значінє в етнографії мають ілюстрації, буду старати ся зібрати і подати їх найбільше. Програма моя, як видно, широка; на скільки її зможу виконати, трудно нині сказати; та всеж вільно мені надїяти ся, що за кілька літ не буду вже сам своїм проєктом займати ся і старати ся його виконувати, але найду товаришів, що схотять зо мною трудами поділити ся. Тодїж не трудно буде мій намір сповнити.

У Львові, 17 червня, 1898.

Володимир Гнатюк.

I.

КАЗКИ.

1. Баронський син в Америці.

Із рúського країу йиден баронський син дочуў са, же трійи царь-йови заженуть народ гльадати Америку. На тотó са складовали — на три сто хлопа — і дали їм справити на тотó шифу і на три роки хльїба, кильчику. Баронський син сам собі ўзяў на три роки хльїба — ішоў своїм кильчиком сам — жиби на нього ніхто ни кильтоваў другий, бо: кить пуйдуть до Америки на чісарьськѹм хльїбі, ни будуть ў Америці пѹт своїоў властьоў, бо ни будуть мати свуй хльїб до Америки — і ў Америці самі собі панувати ни будуть.

Шчо потрімно баронському сїнови? Двацять і пїать патронуў од рахїтлы. Де їїх маїи сховати? До чїжем мїжи талпи: трѣба ми йиннў бальту, бо їа йду ў свїт; трѣба ми три нѳжи і йиден шоўковий мѳтуз; на тот мѳтуз кльўку, шчоби мала три гаки; бо там ни буди пана ў Америці, їак їа. Кидь їїи найдеме, трійи кондохтори, кидь ми найдеме Америку! Бо тотї хлопи заганьать царь: кидь найдуть Америку, та дѳльа їїх, а кидь ни найдуть, та ничѳго дѳльа, пўжруть на мѳри. А кидь найдуть Америку, дасть са каждому збудовати дум і каждий хлоп буде ў Америці паном. Али йиннако старшого будуть мати нат собѳў! А їа, баронський син, на своїм хльїбу, сам на сьа кильтуу, ни дѳужен ми ніхто росказовати ў Америці.

Їак набрали на три роки хльїба, узьаў собі каждий пўшку на плѳчї — три сто хлопа і баронський син — і посїдали трійи кондохтори: будуть гнати до Америки.

Баронський син рожаловаў са, жи: їа у своїого утца, у барона, лем йиден син; іс своїма товаришома промариў-им двї частї майїтку, шчо мншї муї отѳць лишїў; учинїў-им са хвѳрий: ни будў ўже вѳце с товаришома у йїдно! Охабиў-им жонў і матьїр... Жона мѳїа грѳба:

можи буди хлопча, можи буди дьўча — а йа йду до світа. Кўлько-м утратиў утцьобова майїтку, та тўлько хочьу ў світі заробїти, кидь у туй путї ни умрў; а кидь йа у туй путї умрў, ни увидить на моїа жона, ани моїа мати, ани тота дїтина, шчо йа бавуу у путї за ньоў!

Вїпровадили трїї царї три сто хлопуў на шїфу: Ідїте і глядайте! Далї їм рїшникїїї ўшїткїм, шчоби в морьїа позирали дагдє зємльу.

Ішли за три мїсацьї на водї. У три мїсацьї пушли позирати, ци мнго хлїба. Шчо, Бїжи, робїти? На три роки хлїба брано, а ўже тўлько зьїденой, шчо ни їи ўже на чьум вєцей їти, йак за їи-дєн мїсаць.

Ідїте на вїшнїї шток шїфи і хоть котрїї — повїдать кондѳтор — котрїї добрі знаїйте на рїшникїїїу позирати.

Баронський син маў сам своїу рїшникїїїу. Вїйшоў на трєтїї шток у ночї і увїдїў тїсєач мїль зємльї ў Америкї блїско, шчо са свїтїло. І повїдать: Обирнїте у тот бук шїфу, бо йа вїдзьу там право свїтло і велїкий дум.

Убернїли шїфу право до Америки. Йїли смїло хлїп і мнєасо, пїли вїно рѳкошно, бо ўже са рѳдовали, жи найшли Америку. Приїшли у мїсєаць їд крайѳви, бо їїм ни йшла добрі шїфа пєрет камїньом, пєрет велїкїма скѳалами. І приїшли т крайѳви: їшчьї на сто сьах бўла шїфа вит крайїу. Кѳло крайїу морьїа буў бєрєх магнєсовїї. У шїфї бўло жєльїзо. Тот бєрєх шїфу їїмїў. Шчо, Бїжи, робїти? Чомў шїфа ни їде? Пушѳоў кондѳтор крайѳом кѳло шїфи, попозїраў, шчо їуй за хїба, повїдать: Товѳрїшї моїї, туй поумїраїїме, бо бєрєх висѳкий у гѳру на дєсѳть сьах; ни маїїме туй дѳўгой лѳзиво: табїсьме полѳжили на шїфу, табїсьме вїїшли горї на зємльу.

Повїдать баронський син: Йїи ў мєни дѳўгїї мѳтуз, на мѳтузїї їшчїна кльўка, на туй кльўцї три гѳки. Котрїї би гѳдин з мїжи вас, с три сто хлопуў, їд горї право метати?

Так нїїїден, повїдауть, ни гѳдин верєчи, йак їїден кондѳс, бо тот найлекчей рѳбїть, та лєхку рўку маїї; бо котрїї тѳашко рѳбїть, та тот ни вїверже право, та са кльўка ни їнїть добрі бєрєга.

Верх кондѳс кльўку і їмїла са на бєрєх. На кльўцї дѳўгїї мѳтуз. Но, пѳдьме тепєрь горї. Котрїї мух за рукама вїїти у гѳру, горї тим мѳтузом, та вїїшоў на зємльу — а котрїї ни мух, та вєстаў тамѳой у шїфї. За чѳтїри мїсацьї їшли водоў рѳскѳшно, їїли й пїли помнѳго: шчо на три роки хлїба, та за чѳтїри мїсацьї їїм ни вїстало! Іс три сто хлопуў і с чѳтїри, та ни вїїшло горї на зємльу до Америки лєм сто. Найшли там дєрево барацки і почалї їїєти, почалї са рѳдовати.

Назбирали много, повесили сим до шифи метати, шчоби й тамтоти з голоду ни померли.

Подоьме гльадати амеріцьких людий. Бірьме собі своїи гвєри, цушки і сáблї, обисьме са могли ў Америкѣ видѣти!

Ідуть за путьоў, увідѣли дум йідєн і гварили, жи: ачєй то цєрькоў, бо то дужи висѡкой, а й ширѡкой. Прийшли там іт капурі, капуря з дєрева на три сьаги у гѡру висѡка. Там йідєн чоловік; і тот такий вилїкий, на три сьаги висѡкий. Прийшоў д ним і йїх рукамі до хни подрїльаў. Даў йїм їсти турєцькі оріхи: онї тотї оріхи ўшиткі радо йїдѣать; баронський син — нїт! Страшно са напудиў, жи ачєй ун найширии угїне, бо ун вилїкий рѡскош лїшиў дѡма, та пушоў собі гльадати смерть: ужє смерть гѡтова, бо йн лем мѡло бұлшии йак вун по колына. Леў — тот чоловік са так клікаў — тогдї ўзяў три ружна, пушоў іт тим хлѡпум, йак йїх покоряйў турєцькими оріхома, поросканчоваў на них йїх гѡмбички і 'бзїрать, котрий дужи тучний. Та найгурши буў тучний кондас і йідєн кондѡхтор і з мїжи хлѡцуў йідєн. Розгоряў йїх до гѡла, издїў од заду рожен — йому вийшло крузь гѡлову. Ушитких трьїох продїў, ўпер йїх у стївнї і наклѡў огня сєрет хїжї на зємљу, а сих нагнаў до такої хїшки, шчо ни бұло стїн, лем такі шахїтки, шчо цєрез них ўшитко позирѡли, шчо їс тїма трьїома рѡбить. Йак огонь горїў, узяў до йинної рўки двѡх, а до дрўгої йидного і так йїх уйїўк, йак три пѡтки. Узяў вилїку мїску, пурваў на фѡлатва і полѡжиў йїх на стул про своїу чєльять, шчо прїйди з робѡти. Чим лєвўц тотѡ зрихтовѡў, шчи прїйшло йидинацать таких лєвўў, жѡни і хлѡци, і сѣли собі т столѡви і ун йїм повїдать, жи ту прїйшли дїкї вўўцї. Та йїм указуи крузь шахїтки. Та ўшиткі са бѡжєкауть, а баронський син мѡлить са Бѡгу, жи: ни бұду йїсти нїгла, радньи ўмру з голоду; бо йакби йа буў тучний, та вун би й минє на тот рожен здыў і такби й минє сїйук.

Пѡбѡлунни забрѡла чєльядь у Америкѣ мѡтки і пушли кѡло дєрева копѡти, бо унї ўшиткої дєрево окѡпували, та йїм окѡпуванѡй дєрево дужи дѡбрый ѡвоц рѡдило, та лем с того жиїи.

Тот йидєн застаў дѡма і пушоў назѡд іт тим хлѡпум і зась йїх почѡў обзирѡти ўсѡгда, котрий дужи тучний. І продїў дрўгих трьїох і зась уйїўк і подрѡбиў на фѡлати, жиби мѡла чєльядь на вєчур гѡтовѡй, а сам собі постилїў на зємљу кѡло того гнѡя, почѡў спѡти. Баронський син прѡсить своїїх товаришуў скѡро: Істѡгнїте мѡї чїжми долў з мѡїїх нух! Істѡгнули і вун ўймиў ўїтам двѡцать і пїять патрўнуў, а на тотѡ повїдать: Типєрька вїломїм дѡвєри, жиби с тої хїжї пушли іт тѡму чоловікови, шчо спить, іт тѡму лєвўцови. І тогдї йому до ўху полѡжиў тотї 25 патрўнуў, ўшиткі. І ўзяў тот баронський син

тоті три ружна, шче на них пйук його товаришуў: йидён рожён йидно́му даў, другий другому, третій третьому. Виньаў зо жёбни́ такий гнут, шчо тоті патрони палити і тоті патрони запалиў — али самі с хин вон утекли. — Йак тоті патрони стрілили тому лёвови ў ўхах! Айбо вун ішчі са схопиў і почаў са ў хіжи обиртати у кружилку. А уни йому́ тоті два ружна до очий упхали, звернули його долу́ на зёмлю, шчо вун упаў. Тоглі с своїма войньськими збройома стрільати почали до того великого чоловіка. Йак його забіли, тогді відомили са с хіжі, та стали утікати гет. І тогді повідауть собі, йак ўже утікали: Нишчясна Америка наша!

Прийшли, шчо стала нучь і вийшли на дерево, бо са бойали на зёмлі спати, бо того, шчо го забіли, родичі, би йих гльадали: ўни теперь злі за свогого утца, шчо йих утца ўни доби́ли, з йих хіжи. Уни на деревах сидьать, на зёмлю позирають: іде барз превеликий гад. Прийшоў і трьйох прожер. І йойкауть: Нишчясна наша Америка, шчо такі у нуй льуди, шчоби нас у до́лонях подавили, а такі гаді, шчоби нас пойли так йак мушки. Теперька утікайме наза́д на мо́ре і му́сíme у мо́рі з голоду померти.

Йидни́ други́х ривали, та йидён друго́го йили, товариш товариша. До шифи долу́ тим мотузом изушли́, лем за рука́ми. Тогді кльуку зорвали долу́. На третій день повідають ба́ронський син: Отка́нчайме тот мале́нький гайу́ў. Ко́ндохтор повідають: зака́нчайме шість. І посідали хло́пи, — до ка́ждого пйать — забра́ли собі пу́шки, — три́цять хло́пуў — і ба́ронський син узьяў с собо́ў ба́лту. Плавали по мо́ри, найшли́ мїжи водо́ў суху́ зёмлю, та на тум найшли́ йидно́ йайце́ тако́й вели́кой, шчо ни зна́ли, ци то́то хлы́ў, ци дум, ци то́ біла ска́ла. Повідають ба́ронський син: Возьміте мо́ю ба́лту і рубайте до ньо́го; кидь йи ска́ла, та ни бу́ди йти ничь із ньо́го, а кидь тако́й, шчо живо́й, та бу́де йти з ньо́го хоть кроў, хоть во́да. Утвали́ раз ба́лтоў, поча́ў йти біло́к: Тото́, бра́тья, йайце́; кла́дьме у оге́нь. Найшли́ там дерево і ко́ло того йайца́ накла́ли оге́нь, уекли́ йайце́: три́цять хло́пуў са найло́, і шчи ка́ждий по тако́му фа́латови узьяў, ку́лько бирува́ў не́сти. І посідали на гайо́ви, та са ве́р'ли наза́д іт шифі: не́сли йісти сво́йім товаришум. Изйавіла са на во́ды йинна́ ты́ня: Позира́йте, бра́тья, ба́ронський син повідають, вітки то́та хма́ра йде. Уни по́позирали: то ни хма́ра, то лем летить йидён вели́кий птак йих загубіти. Чо́го ўни загубили його́ йайце́? Почали́ ду́жи утікати водо́ў до шифи. Чоти́ри гайо́ви утекли́ — льуди до шифу — а з дво́х не засти́гли, шчо забіў тот птак на гайо́внику́ дво́х де́сать хло́пуў і зануриў і то́то мья́со ў во́ду. Шчо бу́деме ро́бити? Ни йісти, ни піти.

Мойі товариші! великі-м майітки дома лішиў, йа, баронський син: од грóфа са-м ўженіў; йа маў по своїому утцў свій богáтний хлѣб і по своїуй жонї... а йа так мáрно лішиў, шчо ўжеби-м даўно смeрть при-йáў, кї' буў-им тучний — а то-м сухий, та нѣа ничь ни хóчи. Типeрь мóльме са Бóгу: йак Вoх хóче, так нѣай з нáми дасть.

Ізгíрало мóри, йак са почьалї Бóгу молїти, пуньчалá са шїфа пó-вишиє тóго великого дeрева, почьалї у шїфї 'гeнь клáсти і вит крáйу утеклї. Почьалї йти мóрьюм домў: хоть знáйиме, хоть і пизнáйиме, де йдеме, хвáла Бóгу, колї шчи шїфа плáўле; чeй шчи даколї свóго крáйу увїдїме.

Ішли мóрьюм. Опeудїли собї прáво: кáждий день са зболыкáли; котрий найтучнѣйший, тóго загубїли і с тим са живїли. Іє три сто ни зустанó лем йидeн сто. Ішли на вóдї, зустрїтили шїфу дрўгу: вїста-вили бїлу фáну, почьалї на нѣу трубїти, жеби дрўга шїфа, тотї кондох-тóри, изрозмїль, жи ўви хотьáть погїнути. Од дрўгої шїфи прїйшли трїйї на малўм гáйóвику позирáти, хто там йи. Прїйшли і поклонїли са, айбо ни мóжуть са збeсїдовати, бо то лѣуди не с тóго крáйу, вїтки ўни áни ни с тóїї Америкї; лем йи край мїжи мoрьйáми. Та са збeсїдоваў із нїма тот сам йидeн бáронський син. Повїдaть: гїнїме; пушлїсьме Америку глáдати, тáй-йїсьме найшли!

Тотї са звїдууть: Та кидь йїсьтe найшли, та чoгoсьтe тáмої ни бўли, кидь йїсьтe йїй найшли?

Там нїдóбрї лѣуди вилїкї і гадї і грўбї птáки; шчо нас хóчи по-бїти чoловїк так йак мўшку, тáбо й гад зїїсти так йак мўшку і птáки такї велїкї, шчо лем нас подзвóбле. Та типeрь ни знáйиме ўже, де бїднї ідеме.

Пóтьтe до нас! повїдáуть тотї трїйї іє тóїї Америкї, шчо мїжи мoрьйáми. Ми йдеме домў. Прїкáпчáйте свóйу шїфу ід нáшуї. Пóйтe з нáми!

Так тотї учїнїли. Далї йїм тотї йїсти і пїти і звїдали йїх са: Йáкў рoбóту знáйїте?

Бáронський син повїдaть: Йа ни знáу рoбóту нїяку, бо йа пан, áли мóїї товариші знáуть. Та ни бўйтe са, пóтьтe з нáми, та наш цaрь ачeй вас ни угубїть, ачeй вун вам порьйáдок дасть.

Прїйшли до йїх крáйу, мeльдовáли уў йїх панўў і ў йїх цáрьйá: Найшлїсьме лѣудий на мóри, шчо заблудїли, та ни знáуть де йїх край.

Ми мáйїме ту новинкї од ушїтких крáйўў, та ми бўдеме знáти ачeй, вїткїсьтe.

Читáли новинкї, ни найшли тот край, вїтки тотї лѣуди.

Ачѣй ви, льўди, дўжи із дáлека, шчо вас нiгда нiхто ту ни найде. Та ци хóчите шчи дóма бўти, абó туй газдовáти?

Ми, бiднi, ни знáйиме, де наш край; туй са ўшиткi пожéниме.

А йа вам царь бўду, бо йа ту кáждому за цáрьйа у вáшум крáйу. Дам вам зéмльу, будетé газдовáти. Дам вам будiнки побудовáти, дам вам вóли i ўсилийáку худóбу на змáганьа.

Повiдать бáронський син: Бо йа вóли ни хóчу, бо йа пан, йа з вўльми робiти ни знáу; бо йа ў тум крáйi, йа богáтiй пан, áли пушóў-им по свiтi вандровáти, та тiпéрь-им собi найшóў бiдў; рóскош-им лишиў, а тiпéрь робiти ни знáу, жибрáти са ганьблў.

Ни буй са, кидь йа твóйим льўдьом царь, тай твуй. Йiм дам зéмльу, а тибé приiму у свóйим дóми до дайакóйи слўжби. Будéш писарь лéбо йнаш, котрiй ти са лéкший хлiн вiдить.

Так вун учиниў: Цáрьйу, та будў йнаш.

Звiдуи са йогó царь: Ци мáйиш женў?

У мóйум крáйi мáу, áйбо йа ни знáу, де муї край.

Муї любий iнашу! ни знáу й йа.

Позирáуть до мáнуў, на котрўм мiстi йiх край стоiть i не мóжуть знáти.

Ни так ти зроб, муї льубий iнаш. Ти уж лехкó нiгда ни бўдеш дóма ў свóйум крáйу. Возьми дьiўку мóйу, будéш мóйому крáйови за цáрьйа; ни бўдиш служiти, лем бўдиш роскáзовати.

Ун са зрáдоваў, жи то шчи добрi бўди, кидь вун буў пан дóма, ай вун паном i ў свiтi. Испрáвили óгласки: Прийшóў до нáшого крáйу нам молодий царь, вóзьми нáшого цáрьйа дьiўку; вун ту будé пановáти ўже, бо му ўшиткой оддайи царь зо свóйоў дьiўкоў.

Порáдовали са тóму товáрини йогó, котрi з ним хотьiли погiнути на мóри: ачѣй ми бўдеме мáти iшчи шчáстья, бо будé наш товáрин у тум крáйу цáрьйом, та нас ни дасть убiти, áни загубiти.

Ун са жениў. Та на йогó присьязви, колi с цáрьськоў дьiўкоў присьязáў, так пуп повiдаў: Йа вас лáу, жи мáйите пирозлўчно жити до свóйиий смérти; а котрóй пéрше умрé, ци муш, ци жонá, та котрóй оп-стáни iшчи живóй¹⁾, — та би йа увiдыў тотў свóйу жонў, шчо-м уже з вьоў даўнó присьязáў!

I тогдi похворiла цáрьська дьiўка, йогó дрўга жонá, у тум крáйу мiжи морьйáми. Бўла хвóра i умерла; i повiдауть, жи й йогó поховáуть.

Шчо йа собi у чьужўм крáйу роскáжу, кить ту такá вiстанова, з умерлима живiх ховáуть. Забэру йа шчо дорогi вéци, найперше зóлото, йидén цент свiчок, дорогi нáправи, жéби ми дохтóри далi.

¹⁾ Ту зав далъше пiп говорити: „мусить дати са поховати з умерлим;“ бар син перемiнив тi слова на далъше наведенi.

Ўшиткой йому тотó поўбіцьзали. Праўдзельць труну його жонкі і йому. Айбо його така велика, шчо́би до не́йі ста́ло: ме́тер свічок і вун і на рук хлі́ба гото́вого, печено́го. Дали йому до́хтори такую на́праву, шчо йак тим ко́ло се́би попа́хаў ко́ло но́са, ничь му ни смерды́ло.

Йак ви менé будете́ хова́ти, най́ясньі́шыі царьі́у? Ци н́а до зе́млі, ци до кр́нту?

Ун йому́ пові́ў: Ту йи ці́лого ва́роша кр́пта у йиди́уі горі́, тако́й ви́браной, йак велі́ка пи́ўніца; а на тум су́ть у дну чо́тири пу́ти, та на тум су́ть шні́и, та так са хова́уць.

Тай ми́не з ва́шоў ды́ўкоў так да́сьте похова́ти.

Прийшо́ў час ды́ўку ца́рьску хова́ти, му́сьі́у живо́й похова́ти з омерлі́м у йидно, лем му тру́ну окре́ме зроби́ти.

От то́го са напу́дніў, жи ун живі́й му́сьіть лечі́ до зе́млі, ко́лі його жо́на пе́рше умре́. Кидь би вун пе́рше ўмер, та на то ун би ни збаў́ ничь, а́ли кидь жо́на умре́, та тогді́ шчо ун бу́де роби́ти? Пові́даць сво́му те́ство́ви: Най́ясньі́шыі ца́рьі́у! То нидо́брий пра́во.

Чому́ сі́не му́й?

У на́шум кра́іу умре́ муш, а жо́на опста́нн, слобу́дно йу́й са оже́ніти, не му́сьіть уна́ жива́ с сво́йім умерлі́м му́жом до зе́млі ляга́ти. У на́шум кра́іу так йи йак і ту, му́й н́аньу і пано́ви, ўси́лийако́й пра́во.

Та ў вас л́уди бизбо́жны, пові́ў йому́ ца́рь, кидь уні́ ни ў йидно ўмира́уць, бо уни на сі́м сві́ты ни бу́дуть ў йидно у ца́рьстві́; а наш на́руд ў йидно умира́ць у на́шум кра́іу і на сі́м сві́ты у ца́рьстві́ муш і́ж жо́ноў у йидно бува́уць,

Засму́гіў са ца́рьскі́й зва́ць: Вода́й тако́й пра́во ні́гда ни бу́ло! — Ни віды́ў там ш́умну ниві́сту. Лем у ца́рьіа кі́ртыі́ ш́умні́й і його жо́на: дру́гі то ўшы́тькі ни ш́умні́. — Хоть і йа ца́рь, а́ли лы́пши-бим луби́ў, кибі́ н́а Бог допрова́диў бу́ў дому́, йак туй на ца́рьство! Почьзали́ ды́ўку ца́рьску хова́ти; му́сьі́у і вун до сво́йні́і тру́ни ляга́ти. Набра́ў зо́лото — бо му жаль бу́ло, жи му гва́рили, жи ун ца́рьскі́й зва́ць — забра́ў зо́лото і ўшы́ткі доро́гі ве́щи, набра́ў со́бі хлі́ба; дали́ му до́хтори ўси́лийа́кі воро́шки і л́ух до тру́ни. Узба́ў с собо́ў тот мо́тус, котри́й з до́му узба́ў, ко́лі ш́ичи до Аме́ріки йшо́ў і тоту́ ба́лту: Ни оха́блў ні́где сво́ю пра́цу, бо йа узба́ў сво́ю пра́цу со́бі на по́мучь, аче́й н́а Бох або ві́тти ві́слободить, або́ туй умру́! — Похова́ли його́ до кр́нту, привезли́ го на чо́тири пу́ти, та на йиди́у́, котра́ ца́рьска, похова́ли. Там його́ оха́били.

На ка́ждий де́нь по йиде́н кі́флык йі́ў, та с тим за до́бу жи́ў. У тижде́нь уме́р кі́ртыі́. Похова́ли з ним його́ живу́ жо́ну. Чьўйи́ вун, жи кр́пта скр́літь, ко́лі кр́нту утвары́зали, кі́ртыі́а с кі́ртыі́скоў хова́ли.

Скоро ун са схопиў і ўзяў собі ў рўку ворóшки і за́рас стаў крича́ти, хто там йи. Дўжи зайойкала киртысова жо́на, бо са нану́дила, жи ўже й йи́и там сме́рть бу́ди.

Повіда́ть йуй ца́рьський зять: Буг із ва́ми, хто там йи?

Уна́ повіда́ть йому́: Йа киртысова жо́на.

Ун йуй повіда́ть: А йа царський зять. На тубі тоту́ ворóшку, жиби́ ми смирдýло! І тогди́ гва́рить: Ужé ми на сiм сві́ты бу́деме дво́й бува́ти; ни бу́де ца́рьська пра́уда, шчо́би́ живі́ з умерли́ми ў йидно́ бува́ли! — І тогди́ вун йи́и полуди́ў на дру́гой мiсто і там са ра́дять: шчо́ будеме́ робі́ти? Ку́лько́й бу́ло зо́лото у ца́рьйа, та-м го ўзяў, а́ли з ньо́го ху́сна́ ни бу́ду ма́ти. А йа́кби́ ми запали́ли сві́чку, коли́ ма́йне свічо́к дост, та́бсьме пу́шли́ позира́ти по тум кри́тові, коли́ нам ничь ни сме́рдить? — Пу́шли́ і найшлі́ ды́ру, шчо́ са проло́мила кри́нта з дру́гого бб́ку ва́роша, звíтки ни ви́дно бу́ло. Тогди́ ун йуй пові́ў: По́дьме наза́д ід мо́йуй тру́ны, там йи́ у ме́ни йиде́н мо́тус і на мо́тузы́ кля́ўка с трьйо́ма га́ками. І забра́ли зо́лото і уна́ свой, бо й уна́ безды́ткиньа бу́ла, та банува́ла за ўши́ткiм сво́йи́м, шчо́ доро́гі ве́ди, та́й уна́ забра́ла. Прине́сли пуд ды́ру, узяў мо́тус і вер вон го́рі на ды́ру. Там са кля́ўка хопи́ла. Іми́ў са рука́ма мо́туза і ви́йшоў на тот ве́рх, у кутру́м кри́нта бу́ла і пушо́ў, найшо́ў йиди́ў острóўку і при́в'є і до то́йи ды́ри пу́стиў, же́би́ ви́йшли обо́й. Забра́ли с собо́ў ўши́ткою́, шчо́ бра́ли на се́сь сві́т. Типе́рь, ни́бого, утíкайме, бо кидь нас ту зба́чять, та нас росстре́ля́ти даду́ть, чо́го йа ўха́биў ца́рьську ды́ўку, а ти ца́рьського кирты́са. Ци го́нна ти знати́, ка́ди́ тре́ба йти́ на ши́фу, шчо́бсьме де у дру́гу Аме́рику пропа́ли? Уна́ зна́ла. Прийшлі́ на ши́фу, зви́дуи́ са вун: До ко́тро́йи Аме́рики пуй́деме? До то́йи і до то́йи. Тот пові́ў: Коли́ ішчи́ йа до́ма бу́ў, та до то́йи Аме́рики лью́ди ходи́ли і йа чу́ў. Прийшлі́ до то́йи Аме́рики, зви́дуи́ са тих лью́дйи́: Ви́тки ви́?

А унí му повіда́уть: Ми не ви́тти валóушні́, ми з ру́ського кра́йу.

Із йако́го ва́роша?

Унí му повіда́уть: Іе то́го.

А ун йи́м пові́ў: І йа с то́го ва́роша, та́сьме ўши́тки. Та оха́пте тоту́ робо́ту, по́йме на ка́су.

Прийшлі́ на ка́су, ви́няў зо́лото, золоты́ грóші і помíняў на iншакі́ грóші і узяў с собо́ў тих лью́дйи́ і сам пушо́ў до сво́го кра́йу. Прийшо́ў до́му, уклони́ў са сво́йуй ма́тери і сво́йуй жо́ны і сво́йому ма́ленькому хлóпцеві́. Зви́дуи́ са ма́тери: То чий йи́ тот хлóпець?

Повіда́ть: То си́не му́й, наш.

Гу́рько запла́каў, жи вун та́кий бога́чь і сво́йу жо́ну ма́йи, а вун са на та́кі му́ки даў: Жо́но мо́йа, отцусьть ми́, бо йа чу́жу жо́ну прилуду́;

бо ми хотіли убій поумирати; ўжесьме бўли на смирть поховані, та нам Бох подароваў житва.

Уна йому повіла: Їак йа мау фрайцімерку, так і ўна буде ма́ти. Ту жи́йи сто наро́да дарёмного, і уна́ буде.

Тогди́ ун са зра́доваў, жи його́ па́ні добра́, приўказаў йуй сво́й зо́лото і уші́ткі сво́її грóші, кў́лько вун заробіў́ мно́го у сві́тї: найа́ў собі́ музиканту́, шчо́би гра́ли ка́ждий де́нь, за́кля ун бу́де жи́ти. Али ун то́то слухати́ ни хо́чи, бо йому́ ўсе на се́рци вели́кий страх, йак ун хоты́ў умёрти ў Аме́рицьї, там де́ суть ле́вўци: у дру́гум кра́її, ми́жи моры́їа́ми, його́ жи́во́го похováли. Ішо́ў йиде́н жид ві́рошом, та чьу́ў вели́кий за́пах, шчо́ там йі́сти вари́ли у то́го богáтого па́на. Повіда́ть: Бо́жи, йакóй ту до́бро чьути́! Ки́бим то́то покоштува́ў, мно́го ро́куў до́ўше бим жи́ў. То́то пан учьу́ў, ско́ро за тим жи́дом загна́ў сво́го йна́ша і росказа́ў му да́ти, то́му жи́дови, доро́гой сво́й ша́твa, же́би́ жид ла́хавий пе́ред ньóго ни при́йшоў. При́йшоў йна́ш: По́лоште то́то же́льїзо до́лу, а по́йте д мóйому па́нови, бо вас потре́бу́йи. При́йшоў жит до ба́ронського бў́рку, пе́ред ба́рона: Їаку́ робóту ро́биш, жи́ди? зві́цуйи го са ба́рон. От скле́пу до дру́гого скле́пу же́льїзо но́шу. — Окля́то дў́жи жит са напў́диў. — Ни бў́йте са! йа вам бу́ду ка́ждий де́нь йинну́ ка́ску ка́зати — йа, ба́рон, — а вам бу́ду да́вати по тў́лько, по кў́лько ви на де́нь заробі́ли. Та́кий бу́ў де́нь, шчом заробі́ў дві́ злато́ўки. Кў́лько че́льади ви ма́йите? Ші́сть дьї́тиї. Їак са кльї́чи? І жид йому́ пові́ў. Написа́ў жид кві́т до сво́йїї жонї́, же́би́ са поста́вила на о́бїд до ве́лького ба́рона. Ве́лький ба́рон ви́нваў два́ злато́ўки і да́ў жи́дуўцї: Твуй му́ж уж у ме́ни 'се бу́де на робóтї; ка́ждий де́нь бу́де ма́ти дві́ злато́ўки робї́ти ни бў́де нич, лем сидьї́ти; і бу́ду му трї́мати кў́харьїа і йна́ша, бо йа бї́ду зна́у, та́бим ни хоты́ў, жи́би́ ка́ждий бї́ду ма́ў. Али сво́її дьї́ти ни мо́ш і́ти ўви́дыти, лем там ма́йи 'се йі́сти а сидьї́ти; лем на ка́ждой по́луни, за́кля твуй му́ш у ме́ни бў́ди, за гру́шми ма́йиш при́йті ка́ждий де́нь.

Пан ба́рон то́ту при́о́вїтку два́ раз на де́нь жи́дови при́казаваў; робї́ти му не ве́льїў, кра́сьньї ша́ти да́ваў, кра́сний ко́ст, та сидьї́ти. Жит сидьї́ў за два́ тї́жньї, та му з'унува́ло: Му́й любї́й па́не! йа би хоты́ў ви́дыти сво́її дьї́ти. Ки́дь бу́деш ви́дыти дьї́ти, та не бу́деш бра́ти грóші. Йа ни зба́у, лем ньа́й сво́її дьї́ти ўви́жу.

Зап. в листи, 1896, від Михайла Пустяка, в Збюю, Землянської столиці.

Паралелї: Мотив про людоўдів дивї: I. G. Krauss, Sagen und Märcchen der Südslaven. T. I. Ч. 35: Der Waldmensch. — Руд-

ченко, І, Н. 39. — Драгоманов, Малор. Нар. Пред. Н. 3. Песиголовцы-людоѣды; ст. 384—385: Песиголовцы. — Гринченко: Этн. Мат. I. Н. 2. II. Н. 4. — Номис, Н. 4081. — Ястребов, Матер. Новорос. кр. ст. 80—83. — Этногр. Обзорѣніе, 1890, Н. 1, 94 і Н. 3, 236. — Moszyńska, Bajki i zagadki ludu ukraińskiego, Н. 4. — Харьк. Сб. II. 86. — Чубинський, Труды, II, Ст. 85—86. — Аванасевъ Народ. рус. сказки Т. III. Ст. 100—101. Т. IV. 411—420. — Stier, Ungarische Volksmärchen. Ст. 148—150. — Haltrich, Deutsche Volksm. a. d. Sachsenl. in Siebenbürgen. Ч. 36. — Grimm, Kinder- und Hausmärchen. Т. II. Ч. 191: Der Räuber und seine Söhne. — В. С. Караджич, Српске народne приповијетке. Ч. 38: Дивљан. — Отечеств. Записки. 1840, р. Ч. II — Nowosielski, Lud Ukraiński. Т. II. Ст. 29—31. — Wolf, Zeitschrift für deutsche Mythologie. Ст. 210. — Аванасевъ, Поэтич. возвр. Славянъ на природу. Т. II. Ст. 398—701. — Tausend und eine Nacht. Т. I. Ст. 117—140: Geschichte des Prinzen von Charisme und der Princessin von Georgien (лише початок). — Поодинокі епізоди дивн тамже: Ст. 336—363: Dritte, vierte, fünfte Reise Sindbad's, des Seefahrers.

Жона вмирає, а муж мусить з нею дати ся поховати: Grimm, Märchen, I, ч. 16, ст. 85, Die drei Schlangenblätter. Т. III. Ст. 29—30. — Ciszewski, Krakowiacy. Т. I. Ч. 86: Z podróży Syndbaba.

2. Модний „Робінзон“.

Буў ў Азії індѣн богатый купецъ. Маў імяны великой, а не маў лем індного сина. Того даў виучити за фискальша. Йак умираў, та му наказав: Сине, майши на чьум жити і учений-иис чоловік; заказуу ти то, жебѣе сѣа на мори нігда ни пушчаў. І ўмер. Син марнотратный буў, ўшитко промарниў. На остаток пришло му на мысль того, жи отецъ його ходиў по морью, та так богачом вустаў; так і вун собі погадав: Даржо минѣ отецъ заказував, жибѣ йа ни йшоў на мори. Йа пуйду і так буду богач, йак муї отецъ буў.

І так сѣў на гайў і йшоў через море. Йакась рѣба гайў розрѣзала на два стрѣни; ўшитко сѣа затопило до морья. Але вун сам окреме буў на індиў пулоўци із ідлом, із водоў. Вітор го хониў і через цілий рук волна го гнала перет сѣбе. На остаток близь низнайомной зѣмльї на індиў скалу го пригнало і там стаў. Тогдї справнѣ собі чоўник і переплиў на суху зѣмльу. Шчо за гори! Кить там жадна чоловіча душѣ ни була. Походиў ўсѣгда — ни були лем маўни, та дѣяки звѣрки, але чоловіка жадного нѣт. Тогдї ун із гайова, шчо маў хлѣба, та поперевозиў на суху зѣмльу. Ходить, ходить і раз увидить індиў хѣжу. Увойдиль ў дну, на кухнї тогдї лем огонь припонець. Увойди до хѣж і видить на столѣ індио писемѣ і читать: „Кибѣ дахто так

нищаслівий буў, гі жн трійн, нхай собі нігда ни міслить, же вўтти вийди абб жи дáколи чоловіка ўвїдить. Лем нхай так кóпле, садить гі жн, абї маў ш чо́го жыти. І кїдьбї ішчі минé ни розгнітого найшоў, нхай бн нх погрїўб!“ Попозїрать ўсьагди і вїдить йндно́го чоловіка умерлого нуд лаўкоў. Пуїде до кїрты і вїдить два хрести на гробах. І вун при нх вїбраў йáму третьому і погрїўб го. Йак ўчений чоловік ісправнїў собі сам йнднў тұрнў над морем високу і кáжду нуч огень клаў на верх тұрнї, мїсльачи собі, же кидь на морьїу будé блудїти дахто, жибї ід ньому цыловаў. І так трўдно му бўло самому дривá рубáти, носїти — но на шчáсьтя научїў йнднў маўну, іт собі прїзвичá-йїў і тотá помагала му рубáти, копáти, огень класти, вóду нести. І на тұрнї, йак огень клáла маўна, прїбїгне до хиж, їмїть його за шáту і тьáгне вон і фельвер му кáжи, жибї браў іс собоў. І ўкáжи йомў, жи при мўрьїу там хтось йн. Прїйде вун із дáлеку нáдзырцьї і позїрать; вїдить дїких лўдїй, шчо нáших лўдїй прївезлї собі печї. Бўли там і хлóпи пáськї, áле умерлї. А йак із гайóва йїх вїметали, тай йнднá дьвочка на спóды там бўла. Тотá ўже ни знáла о собї. Увїдыў вун тотó і дóраз мїжи дїких лўдїй стрїлїў: двох забїў, а третьому лем нóги поранїў, шчо ни гóдин буў утечі на чоўнїк. Прїйде ід дьвóцьцьї і дасць йуй сьа студеноїї вóди напїти. І реклá: О Гóсподи! кому йим у руках? Цн прїйáтельови, цн непрїйáтельови?

Ун прорéк: Бох с тобоў! ти прїйáтельовї у руках; не буй сьа!

Тогó дїкого пораненого поўйзаў і прннўс до хїжї і тогдї на ногáх вїмнї му рáни. Вїмнї, поўйзаў і гоїїў. І вїгойїў. І наўчїў го на своїу бесьїду. Дїкий чоловік ід ньому прївїк і вїрний слугá му буў: ўшїтко мїсто нього робїў. Алн ун сам захорїў. І пўчне дьїўчá плакати і парїкáти: Чогóсь нх уд смёрти ментоваў, колї йа ўже у тум сьвїтї начь ни знáла, а тнпёрь нх лїшаш на дїкого чоловіка. Кáже мннї, ш чнй гóднабнм тьа вїздоровити?

Ун отповїдать, же ун лем з лўбости умїратн мўснть, поневаж дьїўчїннї нїгде ни хотїў о тум, лўбовї, слóво речї.

Но унá му на то так реклá: Тадь вїднш, жи йа ту дрўгого ни маў, áни ни мóжу мáти óкрем тéбн; таў ти будеш муй, а йа твоїá.

І так чоловік дóраз оздоровїў од рáдостн. І роскáзáў дїкому слугóвн і маўнї, жебї трн рас тўлько готóвнлн на обїд, йак дрўгїй рас. Тóтн сьа окрўтно чўдовалн, шчо то с тóго бўдн. І так ун узьáў дьвїцьцў за рўку і повїў на грóбннїй хрест і там прїкльáк і обїдвої, йндно́ дрўгому вїрность прїсьаглї. І так угóстнлн маўну і дїкого чоловіка і себé. І жнлн йак муж їж женоў. Мáлн мéжду собоў двох хлóпцьоў. Слўчнло сьа раз ў почї, колї спáлн, же йнднá зьвїрка до кóльнна наноїсла пїекў до хиж, котрїй пїсéк — бўло чїстой срїбло. Ну, там хуснá

іс то́го узвати́ нїя́к ни мо́гли. І да́лі вино́сити вон на йи́днї гро́маду. Ну, а́ле о́гєнь на ту́рні ўсе го́рїў. І так ві́тор при́дрилиў там де́сять хло́пуў і́з гай́овок. При́йшли — і у́н їм роспо́вїсть ў́шитко, йак там сьа ду́стаў і жи ни мо́жуть ма́ти на́дежду, же ў́ттам гет пў́йдуть. Але то́тї лў́де ме́жи собо́ў сьа ура́дили, і́з двох гай́овуў спра́вили со́бі до́брий гай́уў, набра́ли с то́го пі́ску, кў́лько лем гай́уў бирва́ў і пў́стили сьа мо́рьїом, низна́ючи ка́ді. Ішли́, ішли́ і при́шли до англї́цького кра́йу. І там пі́сєк до́рого спрода́ли і шчаслі́во жи́ли.

Зап. в липни, 1896, від старого дяко-учителя Рєная в Убли, Земплинської столицї.

3. Про Францка.

Йи́дєн Фра́нцко ў йи́днїм ва́роши маў чо́тири до́ми, шчо ў них бў́ло по двана́цать хи́ш, а пото́мжуў ни маў, лем йи́ннєго сї́ва. Уме́р Фра́нцко, опстаў його́ снї і́с старо́ў ма́тьїроў. Поча́ў пи́ти тот його́ снї, шчо опстаў с старо́ў ма́тьїроў. І то́му бў́ло ме́но Фра́нцко, його́ снїови. Хо́диў на ва́рош і́з дру́гими ва́рошча́нами мо́лодїма. Йїў, ниў на ка́вейга́зї зо ў́шитки́ма ва́рошча́нами; вун сам за ва́рошча́н платїў, шчо про́йли і про́йли. Прома́риў ў́шитки́ двана́цать до́муў, шчо му його́ о́тець ли́шиў. Йак прола́ў тот двана́цятий дум, ма́ти його́ і́шчи од ньо́го одйо́йка́ла два сто́ўки, од йи́днєго худо́бно́го чо́лови́ка на ко́нець ва́роша ку́пити со́бі йи́днї хї́жу, же́би шчи ма́ла де нуч переночова́ти. Йак прома́риў ў́шиткой, так йшоў на ка́вейга́з на́зад, же́би то́варни́и йо́му плати́ли йї́сти і пи́ти. Ни да́ли йо́му ни́ч; хотїў з го́лоду уме́рти; пушо́ў на пї́яц со́бі да́йка́у робо́ту гля́дати. Ни схотїў го ні́хто до робо́ти ўзвати́: Ми його́ ве́лькомо́жним кли́кали, де́би ми йо́му роска́зовали у на́шуй робо́ты? Хотїў Фра́нцко з го́лоду ўме́рти. О́тновїў сво́йуй ста́руй ма́тери, жи йде ў сві́т гет, бо ун у ту́м ва́роши ни го́дин опста́ти. Пушо́ў Фра́нцко ў сві́т да́леко, де го лў́ди ни зна́ли. По́йиднаў го йи́дєн чо́ловїк. То буў дья́бол. Новї́: Фра́нцку, найми́ са до ме́ни, дам ти ту́лько гро́шїй — на ка́жду нуч тї́сьач банкóвок. Тотї гро́шї і́з ва́рошча́нами ў йи́днї нуч ма́йши про́пїти. Кить ти с тї́сьач зла́тих зу́стани сто зла́тих, та будє́ш бї́тий, чом порья́добчо́у робо́ту ни роби́ш. Кидь ве́це йак тї́сьач, сто́ўку, двї або́ й три ў йи́днї нуч прома́рили, то́гдї тьа по́хвальу́, жи́сь му́й фа́йши́й слуга́, ўчи́ниўи́сь ми по́ дья́цї.

Так вун робїў. До́лумаў со́бі зайи́днїати ка́вейга́з, до ка́вейга́зу со́рок і чо́тири му́зикантуў, шчо́би му гра́ли за його́ ви́лїки гро́шї. Роска́зоваў ї́м йї́сти і пи́ти і ва́рошча́нум. Йак вун са тї́шить, шчо то́ту

службу робіть, жеби і уні так. Ўсе прийшоў до́му на дру́гой ра́но, ўсе го дьа́бол похваляў, бо по трина́цать сто́вок ў і́ндэв де́нь і нуч ўсе ама́рніў. — Ни ма́йш ми ве́це за рук нич робі́ти, лем го́тові гро́ші ма́рніти. — До́брий Фран́цко слуга́ буў: за рук му́зикан́ти гра́ли; ка-вейга́зник і́істи ла́діў, луді́й го́стиў на роска́з Фран́цкуў. У рук, у котрі́й де́нь маў і́ти гет, попросі́ў го дьа́бол, жеби му́ і́дну́ дьа́ку учі́ніў, до і́днóйі скóри лух, до тако́йі ве́ліко́йі, і́ак і́с ко́ня, а дьа́бол жеби́ го позака́пчоваў на го́мби́цы ў ньуй. І даў му́ і́дну́ брі́тоў: і́ак ўчу́йи, жи лим скóра лі́ркни, жеби ві́різаў са гет і́с то́йі скóри. Там уві́дять ді́ямэ́нтуў мно́го, де го скóра по́несе і зо́лота. Ньа́й па-паку́йи до то́йі скóри по́ўно і с то́йі го́рї до́лоў дрі́лїть, а сам ньа́й опе́та́ні та́мой. і́ак дьа́бол і́спры́ятать зо́лото і ді́ямант, та́й за ним ва́жэні скóру, шчо́би го ві́ттам а́несла, бо би сам ни а́уішоў.

Че́каў на туй го́рї за три дні, ни загнаў дьа́бол скóру, жеби ішоў Фран́цко гро́ші ма́рніти. У три дні у дру́гий бук го́роў Фран́цко пушоў, ка́ді са́мому мож бу́ло пу́їти. На́йшоў там по зе́млі ўсі́лійа́кі ко́сти і спі́знайи, ш чо́го то́то і́и: хо́тьим і́їў і піў за рук, а́ли тїпе́рка ўже ў́гїну на туй го́рї, бо то ку́ста з луді́й; то і́а ўже ни пе́ршїй про дьа́бла ді́ямант браў і зо́лото! — І́ле го́роў да́ле, уві́дыў і́ндэв дум Фран́цко. По́віў: Хва́ла Бо́гу, жи ту ўже су́ть і́акі́сь луді́!

Уві́дыў го Пе́огла́вець, шчо то́та го́ра і́ого́ бу́ла і ді́ямант і зо́лото. Пе́огла́вець маў і́днóйі во́ко ве́ліко́й, а дру́гой ма́ло́й. і́ак Фран́цку уві́дыў, і́д ньóму бї́х і́істи го, бо ун і́ого́ зо́лото і ді́ямант, доро́гі ве́ці, уд ньóго покраў. Фран́цко са напуді́ў, бо шчи ні́гда тако́й стра́шно́й ни ві́дыў: і́днóйі во́ко чо́лові́чой, дру́гой тако́й, і́ак пу́їгїлэ́тница. Фран́цко спі́знаў, же то́то нїдо́брий, та то́то і́ого́ заі́сть. Прихі́ліў са д зе́млі на сво́йї ко́льїна, та так ньа́й го і́їсть. При́йшоў Пе́огла́вець і́д ньóму: і́ак ти ві́йшоў на та́ку висóку го́ру по́га́на сво́йїма?

Фран́цко і́о́му по́віў, жи вун за то́то рук служі́ў.

і́аку́ робóту?

Ка́жду нуч прома́рніўї́ним тї́сяч зла́тнх, а дако́лі по три сто і́шчї ве́це.

Похваляў го Пе́огла́вець: Ти фа́йний робóтник. І́шчї ти дам по́куй, бо ту ни і́и каснóва а́ня му́зикан́туў; -ту будеш і́істи за поры́ятком і пі́ти. Ма́у до́ста ві́на, і́и шчо пі́ти. Будеш ми с студнї́ во́ду носі́ти, про ме́ни будеш сїровóй мнѣ́со ла́їти, про се́би ва́рено́й.

Подѣ́коваў Бо́гу Фран́цко; ко́лі́ будэ́ до́ста ві́на, шчо пі́ти, а хлѣ́б і́істи і мнѣ́со, шчи му ни б́уди пудло́ жї́ти, бо вун со́бі́ будэ́ до́брі і́істи ла́їти. У Пе́огла́ўца за рук служі́ў, ні́гда ни а́наў, ві́тки ві́но Пе́огла́вець ста́тчыть і му́ку ўсі́лійа́ку і мнѣ́со. На туй го́рї мно́го бу́ло се́рї і во́ленї. за́йаці — та вун і́с сво́йїх лэ́віруў жиў і Фран́цко. Два

вóли маў Псоглавець, шчо самі по горі ходіли і на горі робіли. Йидного тако́го, шчо з нїма газдоваў на хлїб і на віно, шчо го тиш так скóра винисла. Дóбрый робóтник буў, та го Псоглавець ни губиў. Тот, шчо у Псоглаўца газдоваў, дўжи мнóго мух поробити, Фрáнцко мнóго пошїти. У рук сидїли кóло столá Псоглавець і Фрáнцко. Повиў Псоглавець Фрáнцкови, жи вун буў го звиў, ки' буў молóтший Псоглавець буў, а то ўже хотїў, жеби му служити, та шче подаруваў Фрáнцкови жити. Роспóвиў му, йакі маїи вóли і дóбри зéмлы на туй горі. Ти шчи, Фрáнцку, ни видїў мой газдўўство. Нїч на свїтї такої ни йи, йак ў мени два вóли. Нїгда шчи нїч на гóру ни вийшло на тутú і' дó-жнї, лем тот дьáбол, шчо ньа кáждий рук опкράдуи; мой зóлото і муї дїйáмнїт йа ни мау нїнашчо дóма, лем сам про сéби. Йа йак на зóлото нарóблў, óкрем йидного чóрта та вїтти ни ўкраде нїхто нїч. Ту йи на óколо скáла, шчо д ньóму ни вийди нїхто нїкади — а зверха шўмнои пóли. Йи на чум газдовати, — йи дóста лїсцўў і пóли; рóдить са віно дóброй і ў туй горі лем ньай кóпле зóлото дóста і дїйáмнїтуў. Йа ўже, Фрáнцку, стáрий і тамтóт стáрий, шчо газдўи, шчо на нас грóзно кóпле. Лехкó вун пéрше ўмре; а ти шчи молóдий, тоби ўшїтко зустанї!

Зажуриў са Фрáнцко: на шчо йомú тóго, кить вун сам ни маїи жонї. Псоглавець скóро увидїў: шчóсь Фрáнцкови хибїть, жи са Францко жўрить. Шчо тоби йи, муї Фрáнцку?

Отповиў му Фрáнцко: Та йак унї минé ладьáть ту лїшити самóго, а йа ни мау жонї?

Отповиў му Псоглавець: На нáшум пóлў йи стўднья, шчо са хóдьáть купáти чотїри дьїўкї, шчо йїх прокльáлá отéць і мáти, жеби нїгда ту лїста ни мáли, та йїх вїттам узьáў вїтор, та йїх приньўс ту пуг тотú горú до лїса. Унї там мауть йиден дум, льїтауть птáкома. Де схóчи, там полéтить гóлубом. Кидь іс сéби злóжить йиднóй пéро, — унá знáйи, котрóй пéро — та опстáни гóла, справедлїва дьїўка. Кить хóпнть пéро, ў рўки, сотворїть са на ньуй пїрьяа і ўже летить гóлуб. Идї т стўдни на пóлудни, 'ни са прїйдуть купáти до нáшої стўдни. Пїрьяа лóлóжать з бóку вóди. Прибéрь такїй спóсeуб, жебись укрáў уд них пїрьяа!

Унї на пóлудни прїйшли, Фрáнцко ўже вартоваў: полóжиў кóло вóди кльўку, шчобї ва зéмли лéжала і на конéць на кльўку йиден дóўгий шпáгáт. Йак унї пїрьяа склáли на зéмльу, самі поскакáли ў вóду гóлы, почалї водóў пльўскати. Вун далéко вид них буў, шчо унї йогó ни видїли. Вун за шпáгúт іт сóбї тьáгаў. Хóпило му са нáймолóтшої пéро на тутú кльўку. Притьáг іт сóбї, завиў дó йиднóї хўсточки, полóжиў до кишéнї, сам позирáў, шчо будúть робїти. Йак са вїкупали, пїрьяа заханáли і так полéтїли. Читвэрта опстáла, почáла йойкати, жи

гавьба, бо уна гóла, ани ни гóдна ўже нiгде пуйти. Вун йуй са указаў. Уна дўжи зйойкала, жи вун йий загубить: Почэкай ту кóло студнi, йа тибé ни загубльу, ти бóдеш мóйа, а йа твуй.

Привее вун йуй шáти, бо ў Пеоглаўца бóли, йакi пáни трéба бóло, бо Пеоглавець дóбрый гáзда буў, ўшiтко маў. Прийшла до дóму Пеоглаўцевого, Пеоглавець йих присьáх, жéби ў йидно обóйи бувáли, жеби вiгда го ни лiшила на туй горi. Стáло са Францкóви дóбрi. Перебуў Францко шчiй три рóки. Почаў са жўрити, шчо ни зняйи, ци ўмёрла, ци жийи йогó стáра мáти. Вiдыў Пеоглавець, же шчось хiба Францкови: Шчо са жўриш Францку?

Лiшиў-ни у йиднiм вáроши, дем са рóдиў, свóйу стáру мáтырь, ни зняу, ци жийи, абó ўмёрла.

Пеоглавець буў мўдрий. Так йогó порáдиў, же кить пўйдеш до свóйого крайу, нiгде ти ту ни бóдиш. Ту сам чоловiк шчи нiгда ни прийшоў, ани ни прийди, хибáль з дайкаў мўдрустьоў. Кидь йдеш до свóйого крайу, суть у мéни два вóли й вуз, шчо лем по туй горi хóдять по зéмли, а йнде нiгда нiгде ни хóдять, лем лiтáуть, йак два гóлуби i вуз за нiма. Та за тотó, шчось у нiа тўлько рóкуў служйў, набёрь собi, шчо ти са лiпше лўбить: ци зóлото, ци дiйáминт, ш чо́го ў вáшум крайу лiпший хосén будé. Пустá гора, Францку, опстáни, бо ми дваи стáри туй зустаймé. Ти молодiй i' жонóў i жонá ти ўже дiтiну мáйи, та ви йдетé гет!

Набраў Францко до вóза дiйáминтуў i зóлото, сiў собi ж жонóў iе свóйоў дiтiноў, полéтыли вóли до тóго вáроша, де вун хотьйў. Стáли собi кóло пудлóйи хiжи, де Францкова мáти бóла. Францко за зóлото i за дiйáминт у тум вáроши накуниў пóльа i каштэлюў, лiпши мáйитки, йак вун уцьвóи пропiў. Купиў собi лiсий, шчобi ходиў на вадáску, бо го кортыло у тум крайу ходiти с пўшкоў. Вóли спровáдиў Пеоглаўцеви назáд домў, про двох стáрих гáздовáти. Перебиў Францко пáру чýсуў кóло мáтери, пушоў на вадáску; од малóй лáдчкi кльуч iстрáтиў, де стоiло жонинóй пéро. Жонá нашлá кльуч у пóстили, шчо са урвáў золотий ланцок. Ўсьáгди мiрьйала, де са прiдасть тот кльуч: прiдаў са до малóй лáдчкi. Одомкнўла, пéро с хўсточкi вiвiла, облáки ростворiла, пéро узáла ў жмёнью, дiтiну на рўку, самá т сéстрам полéтыла далéко ў свiт, шчо там пiний чоловiк нiгде ни мóжи дуйти. Францко на вадáсцьцi пóзвiраў са по свóйим тiльбi, ни йи ланцкá, шчо вiсiў на нiум кльучик. Зайойкаў мéжи пачáми ў лiсий свóйум, же пропáла жонá йогó; ўже ни мáу пáньи! Охабиў вадáску i мáтырь свóйу. Роздўмаў собi, же лем кидь би гóрами йшоў, та ачéй би пёрше найшоў, бо лем кльучать гóри за гóру, усé далé. Ишоў лiсом, шчо ўже ани пiака нiйакóго ни бóло, такi пўсты вёртiни. Нич кóло са ни маў, лем збруй,

огень, та нуш і йидну́ пúшку дуплáшку, ў два цыўки. Йак зголодныў, забіў птака, клаў огень, пúк, та йіў. Дúжи му виліккй жаль бúдо за його жонóў, дúжи шúмна бúда! Ідэ дáле вертэнамі, чьўли, шчо воробель кричítь; і вун іспóзнаў гóлос, жи йакій то птак кричítь: Ачэй ту близь валáт, вун дúйди до валáлу. Прийде іт тóму птакови, де кричítь, чьўйи, шчо лиш пишчítь, гі кідьби йий дашчó імíло. Відить на лúцы тóравого коньá і лéва кóло ньóго, шчо го хóчи ззісти. Тот куш тóравий буў: áбо бúдо го застрéлити, áбо на такóй мéсто одвэсти, шчо там нич ни дохóдить. Тот пан жаловаў свóго коньá забíти. Видўйў до гур, пьай го звéрi звídать. Увídыла миш чоловіка тóго, Фрáнцку, прореклá д ньóму с травí: Чоловiчи! Фрáнцко са напудў. Подыль нас с тим тóравим коньóm. Йа найперши найшла тóго коньá, там ни моглá ўвалíти. Потóму воробель го найшоў: ни гóдни го роззісти — Найшоў го леў, та тот повідать, жи ўшитко хóчи ззісти. Роздýль нас, заплатимé ти дóрого. Будé ти хоснáва нáша плáца. Такóй ти дам, такў сереть, шчо полóш собí пуд йазик і схóваш са до зéмльи мiшоў.

Воробель повідать: Прóшу тьа, на мéни ўважáй. Йа ти дам лýншу плáцу. Чогó би ти ў зéмльи сидйў? Йа ти дам пéро іс сéби такóй, шчо кить собí до пiска тотó пéро полóжиш, йак йа полéчбу, так ти, де схóчиш.

Леў повідать: Ни забíй пьа, а криўду ни ўчинь. Роздýль нас іс тим коньóm, дам ти с сéби двi сéрети, шчо йакій йа звéр льутий і муцний, та ти два рас такий будéш, кить собí до рóта пуд йазик полóжиш.

Одрiзаў коньóви гóлову Фрáнцко, верг долóў лúкоў. Росказаў мiши, жéби пушла за гóловóў: Вийízь мóдзок коньóви з гóлови і вóчi. — Увóйи собí гнiздó, та будé мáти каштiль! — Коньá роспорóў, бéбихи вiвалиў с коньá вон на бук, жéби воробель тотó дзьóбаў, бо ў тум суць гуньакi, а воробель тотó лúбить. — А лéвови ўшиткой мньáсо. Похва-лиў го леў, жи шчи вiгда ни йiў такóй чистóй мньáсо. Типéрь хóчбу знáти, йакў ми плáцу дали? Полóжиў пéро пуд йазик, перемiниў са на вороблá, поньúс свуй товáр ўшиток воробльóm до йиднóго лыса на висóку гóру. Вун дúмаў, жи ўже там, де ў Неоглáўца буў, там буў дрúгий гáзда, шчо лем вúўцi пас, з молока а с сiра жиў. Кáждий день уд ньóго лéви вúўцi забирáли, наўчили са два. Прийшоў вун воробльóm на тотú горú, зложйў пéро до пáпiрьiа, прийшоў т тóму дóмови чоловіком, шчобi ўвídйў, хто там йи. Узваў собí сереть мiсьчачу ў рúкп; кидь увiдить дашчó пúдлой, полóжить сéреть пуд йазик, схóвать са мiшоў до зéмльи. Вiттам са ўказаў йиден гáзда. Звiдуйи го са: Вiткiсьти чоловічи?

Ун йомú повiў, жи зо свiта.

За йакій штроф вас ту Бог даў?

Ун повіў, жи жову гльадаць.

Ту ви жону ви найдзти, бо ту жони ни буваўць, бо ту лем такі пудлы вертэпв, шчо нігда ніхто ни доходить. Наймі ти са ў мени помочи ми вўўцці пасти, бо са ни мџжу обогнаџи пџред двомџ лџвома; хотџаць уд нџа поїџсти вўўцці. Шчо џа буду џџсти, таї ви: сџр, та молоко.

Ун отповіў, жи лџнши лџубить мнџасо.

Ішчі лџнши так лџубльу, будетџ џџсти молодџі сисакї, лем би вўўцці ни понойїли лџви. Заплачџу вам дџрого.

Ун са поїдзџаў вўўцці пасти. Зайалї на поли аш там, де џогџ жонџ буваџа, кџло тџїї кїрти, кџло џїїї дџму. Пџїїшлі лџви вўўцці џџсти, ун полџжїў два сџрети пуд џазїк, тџлько маў сїли, џак два лџви. Ёак џїх у рџки зџїмаў, так лџжи бїў, џак два мачкїї. Гџзда тотџ вїдїў, џакїї вун хлџбець, жи такі прокльџаць два зџвїрі ни бїў пџшкоў, лем пџлицџ. Ёак џїх пџстїў, нігда вџце рџзи д вўўццџ ни пџїїшлі. Пџс вун вўўцці там за мїсьџць. Кџждїї день ўсе дџте з вўўццџми џшли, бо ўже д ним лџви ни пџїхџдїли; аш пџїїшлі по тотџ кїртџ, де буваџа заклџаць чџтїри дџїкї, шчо џїх пџнџўс вїтор за штроф до бџськџго дџму — такџї там бџло, џак арџшт бџськїї — і ўви там буваџа гџлу-бамн. Ёак увїдїў Фрџнцкџ дум, повїдаць гџздови: Пџсьџтџе вўўцці по тџї кїртџї!

Тџт гџзда повїў: Ни слубџдно, бо там сџть чџтїри пџнџї; та тотџ ўже ни мџї!

Пџчџў са Фрџнцкџ звїдувати, шчо тотџ за пџнџї?

— То такі, шчо џїх мџти пролџла.

Фрџнцкџ знаў, бо му жонџ повїдаџа. То џому са удабџло, шчо гџзда повїдаць: Ідџ џа до тџго дџму! Пџїїшџў, жонџ го спџзнаџа: Шчо ту рџбїш Фрџнцкџ? Жонџ са гџзди звїдоваџа.

Ёїїї сџстрї звїдовали са од нџїї, цн звџїни унџ тџго чџловїка. Унџ отповїла, жи то вїд нџџго тот хлџбець: то џї мџї пџн!

Ёшїткї го обїїмаџи і цџїловаџи, жи вун наш. Пџребџўў вун за два рџки з џїма ў тџм дџмї: Пџдџьме жџно там, де ми раз бџдї, на тџї гџрї, де џа тџбџ їмїў, цн шче там дахтџ жїїї.

Унџ џому отповїла: Кџждїї день два рџзи на день там бџваць. Там ўже нїїџкого гџзди ни џї, лем самї два вџї гџздџуть: пасџть са ўсе.

Та пџїме ми на гџру, кїть там ни џї нїкого!

— Унџ џому отповїла, жонџ: Ёа самџ гџдна вїїти на тотџ гџру, џї бїм тџбџ вїнесџа — та нїт.

Ёа шчи гџднн пџрџнн вїїти, џак ти.

Уна узвала пѣро у жмѣнѹ, на рѹку дѣтинѹ, почзала летьѣти на горѹ. Ун полѣжиѹ пѣро пуд ѡзник із воробльа, ізробиѹ са воробльѡм, ішчи пѣрши вѣйшоѹ на горѹ, чим уна. Там зустанѣ буванѣ. Їа са вирнѹѹ, та тѣцѣрка ту.

Зап. в серпни, 1896, від Михайла Пустая, в Збру, Землинської столиці.

Паралелі: Казки Игнатія зъ Никловичъ, ч. V. (Жона утїкає як ту). Тамже, ч. VI. (Перша частина). — Чубинський, Труды, II, Ст. 358—359. Про віночок царівни і шапку невидимку. — Деякі спільні мотиви з сею казкою пор.: Grundtvig, Dänische Volksmärchen. T. II. Ст. 194—218: Der Schusterjunge. — Gebr. Schott, Walachische Märchen. Ч. 19: Der verstossene Sohn (лише деякі мотиви спільні).

4. Про дваццять чотирох братів і про Палирожу.

Буѹ їндѣн худѣбний чоловік і бѹла му жонѣ грѹба. Їак жонѣ хотѣла злечѣ, заклїкали валѣльську бѣбу: Уна мѣла такїх дѣтїй малїх, самїх хлѣпцѹѹ, дваццять і чотїри. Бѣба зобрѣла тотѣ до кошарѣ, порѣдили са, жебї тотѣ ѹ вѣду верѣчи. То булѣ до днѣа. Пан із їїх лѣсноо валѣлу маѹ ітї десь до путї ду днѣа. Ідѣ за грацькоѹ ѹ долину, вѣрмецька бѣба іс кошарѣм са пѹстила чѣрез путѣ, же побїгне д вѣдї; пѣна увїдѣла, до дворѣ назѣд ѹтеклѣ. Пан на бѣбу скрїчѣаѹ, бо думѣаѹ, шчо бѣба дашчѣ крадѣ: Чѣкаї, пої ту! Бѣба прїїшлѣ назѣд, бо мѹсїла і кошѣр прїїнесла. Шчо там нѣсеш? Уна повїла, жи худѣбний чоловік і жонѣ, та шчи їїм Бох такѹ бїдѹ даѹ, шчо пѣвин кошѣр дѣтїїй мѣїи; дваццять і чотїри, пѣни, хлѣпцѹѹ! Пан іздїхнѹѹ до Бѣга, же сїрохмѣнѣа тѹлькї дѣтї мѣїи, а їогѣ пѣнѣ, ѣни їїднѣогѣ! Пан тотѣ ѹшїткѣ забрѣаѹ, вирнѹѹ са домѹ назѣд. Найѣаѹ плекоторї, дѣїки, обї дѣтї плекѣли. Їак хлѣпцї бѹли бѹлшї, даѹ їїх пан до шкѣли. Фѣїно їни са ѹчїли ѹшїткї. Аїбо пан ісхудѣбнїѹ, одогнѣаѹ їїх гет от сѣбї: Їа вам ни отѣць, мѣїа пѣнѣ ни вѣша мѣтї!

Унї прїїшлї назѣд до свѣїогѣ утѣа — бо то ѹ їїднїм валѣлї бѹдо — і почзали са рѣдїти, їак їни мѣжуть чїнїти. Повїѹ отѣць і мѣтї: Ідїтї дѣтї служїтї, бо їа ни гѣдїни їїм вас годѣванї, бо їа ни мѣу хїбѣлѣ вам на їїдѣн обїд!

Ішлї за путѣѣ слѹжбѣ глѣадѣти, та ни хотѣли са розрївѣти, жебї поїїдѣн служїѹ, лем такѣогѣ гѣзду глѣадѣли, шчѣбї ѹшїткї ѹ їїднѣ служїли. Прїїшлї до їїднѣогѣ вѣроша, де бувѣа царѣ. Там їїх прїїялї

ўшиткіх до царьскаго двора служіти. Кождый пидён стүүку пойднаў. С тойі плаці покупілі собі шўмныі шати, жеби ў царьїа бритко ни ходілі. Кождому зустала полбўка плаці. Купіў кождый корову; зайалі до утца свайого, жеби отець тото годоваў: самі будеме служіти, бо шчи нам треба коньї. — Прийшли до царьїа, пугступіў їм царь плацу по ето по пїадесать златїх; пїадесать на шати, а стүүку на коньа. Їак служіли другїй рук, заслужіли чотїри двацать коньї. Їак уш мали рук дослужувати, у пидён чгтвєр разо вїйшоў на двур наймолотшїй із маштальнї найперше — а тому ўсе са спати ни хотїло — і вїнєус мало сїна, бо ў царьїа бўло пўдлой гачья, шчо го ўже до маштальнї ни пушчялі. лем по дворї ходїло. Та вун вїнєус тому гачьати тото сїно, шчо ўкраў, бо тому гачьати ни хотїли їїсти давати, жеби перши бїда здохла. Вун тото сїно полбжїў перет гачья. Гачья прорекло, тот са напўдїў: Їак будеш вїтти їти гет, обїсь вїт царьїа другого коньа ни браў, лем мине. А то бўло по пўїночи. Вун повїдате: Шчооби їа с тоббў чнїў? Мойї братья би пушли на коньох, а їа би зуеаў с тоббў. Кїдоби ти мине ўзаў, та нїхто би такого коньа ни маў, їак їа. — А тот дўмаў, жи нїхто би такого пўдлого ни маў, а уно са хвалило. — Їа кнїть соббў потрїяасу, гварїло гачья, та такий са з нбго кунь справїть, шчо ни бїди по зємлі бїгати, лем пбпуд нєбо лїгати. І їа тобї приўкажу! Їак соббў рас потрїяасло, справїў са з нбго шўмнай кунь, полєтїло пбпуд нєбо. Увїдїў вун, шчо то за кунь, жи таїх коньї вєце ни їи! Прийшло назат, жи са раз їскорчїло, ўже бїда нїпотрїбної.

Даў Бог, дослужіли хлбнц, даїї царь кождому по коньбви і їому, тому наймолотшому; тот ни хбчи брати, лем тото, шчо по смїтў нїпотрїбної ходїть. Царь му повїў: Шчо найкрасшїй кунь ў мойїї маштальнї їи, та си воземї, а тото ни дам, бббїсь ми ганьби задаў!

Даў їому царь свайого, котїїї найкрашїїй і тото пудлой. Вїйшли за капўру, та їак рас са пудлой заперло, та го дббрий кунь ни муг рўшїти. Повїло пўдлой свбму пїновї: Ідї та кун рємїнї грубї і дббгї, жеби го закапчяў того коньа д нбму, доўїїдно. Тот пўдлий е тим дббрия злєтїў аш пбпуд хмари до того двора, до їїх утнїа. Найперши прїїшоў тот на двох коньох. Прийшли ўшїткї сїновї домў, повїли утцбви, жеби дагдє їшоў тўлько дївок до їїднбго гадї глїадати, абб до пїана. Зладїли му бляшанїї калац, жилїзньнї бочкбри, жеби їшоў сватати. Опстали дбма чотїрє коньї і корбви годовати. Двацать пушло грбшї зараблїати, бо треба на свадьбу кїльтовати. Ньанько пушоў за сїнуў жбнї глїадати. Ішоў за сїм рбкуў, найшоў ў їїднбго пбпїа двацать чотїри дївок. Прїїаў са пун разо дати. Прїїшоў домў, велїкої богатство дбма найшоў, шчо нїгдє такої ни находїў: сїм тїсач сїновї заслужїли, сїм рас по трїцать ўже корбў бўло, коньї ачєї і два сто,

вóлуў сiлу вилiку — i тогдi повiў: Сино́ви! Поiме за жо́на́ми до трéтього кра́йу! Найма́ли д́ужи мно́го слугу́ў, ка́ждый син собi i про ут́а, бо ўни йду́ть з до́му; ни мо́гли са на чужды́х л́юдий збiвова́ти, мусiў йиде́н з мiжи них до́ма опста́ти. Опсудiли самi ме́жи собо́ў, же лем наймоло́тший зоста́ни, бо наймудри́ший, ай тот до́ма найве́це ко́ний ма́и. У котро́й ра́но хоты́ли йти з до́му, наймоло́тшого купь проры́ўк, шчо буў найгурши п́удлий, а найгурши лы́тати го́дин буў: Йак будé йти оте́ць твуй, йак прiйдуть до трéтього кра́йу, та ни будé лем така́ мала́ ро́вiнь, ай з йидно́го бо́ку ро́вени верьх висо́кий д́ужи б́уди, ай з дру́гого такiй; ў середiньнi ро́вень, долу́ ро́вiньоў гра́цька, ко́ло гра́цько́й йиди́а грúшка. Там б́уди на твoйiх брату́ў д́ужи со́нни грiти. Зайдуть пуд грúшку до хо́лоду ко́ни i ўни. Йак буду́ть вiттам iтi, же́би лишили пуд грúшкоў грéйцарь, бо кидь не ли́шать, та за́кльа са на́зад ве́рнуть, дя́бол ро́вень перемурóуи, ни буду́ть ма́ти ка́ди на́зад до́му йти. Так йiм нака́ж.

Уни йак тамта́дi йшли, оте́ць iз два́цать три сина́ми i пуд грúшкоў спочива́ли, грéйцарь забу́ди ли́шити. Прийшли́ до по́на за мо́лодiца́ми, приса́гли са, нуи йiх погoстиў, даў сво́йим ды́ўкам два́цать чо́тири ко́ний i ка́ждуй по сту́ўцьи. Тотá наймоло́тша б́ула найкра́шша, а д́умала жи йи́и га́зда жо́брак, жи ни прiшо́ў, та д́ужи йшла́ плачу́чи у туй пу́ти. Прийшли́ на то́то мiсто, де спочива́ли, де ли́шити ма́ли грéйцарь, дя́бол ро́вiнь перемурова́ў з ве́рха на ве́рх, же́би ни ма́ли ка́ди до́му пуйти́ i сам на грéцькуй ко́ло му́ра сiў, пашче́гу розна́ў, хто ви́йди на му́р, та го звiе́ть. Прийшли́ д му́рови, ви́садили ут́а: кидь го шчо там за му́ром во́зьме, та ньяй го бе́ре, вун ўже й так ста́рий, та го ни тре́ба. Йак ста́рий ви́йшоў на му́р, дя́бол му са спуд му́ра стра́шний указа́ў i повiда́ть му, жи го за гра́йцарь будé йiсти. Вун повiў, же́би грéйцарь даў — а́ли чорт ни хо́чи; чо́го тогдi ни лишиў, ко́ли там спочива́ў, бо вун ни б́уди за да́рмо л́у́дьом хо́лот трiмати. Ве́це та́дi ни будетé хо́дiти, ани такi ску́пi л́у́ди ни б́удуть пуд мо́йоў грúшкоў спочива́ти. Йа ни жа́дау за сво́йу грúшку лем йиде́н грéйцарь. — Лы́чать са, бо дя́бол гва́рить, у ч́ум ни зна́йти до́ма, то ми́нi да́йти, за тот грéйцарь.

Уни са польiчили: до́бри йiх йи, два́цать чо́тири, йак жуи, так i хло́пуў. Дя́бол му́ри розми́таў, бо му даў записа́ти то́го сiна, шчо за ньoго забу́ў, наймоло́тшого. I пу́стиў йiх до́му.

Прийшли́ до́му, за́рас са поча́ли звiдувати, жи йак са до́ма га́здуйи. Отповiда́ть наймоло́тший син нья́нькови: Хва́ла Бо́гу, ўши́тко до́бри са га́здуйи, лем ви грéйцарь ни ли́шили, дем вам нака́заў. Бо́йди́сьте са, жи́би вас чорт зви́ў, та́сти ми́нэ записали, обi ми́нэ зви́ў.

На тот день, на котрій дьабол собі контрат справіў, жеби прийшоў! Збіраць са тот наймолотшии сии на росказ поставити са. На жону своюу чьасть газдүүства лішиў. Прийшоў до трэтього краіу, у чорта на жильу зёмлі муст буў коло його хіжі. Тот кунь, шчо попут хмари литьї, справіў са на ніч, шчо з нього ни було лем йидна кусть. Росказаў са положити пуд муст: а ти сам іди мостом; а йак прийдиш перед нього, та собі на колына стань і повіджь му: тум паш!

Тот прийшоў і перет чорта на колына стаў: Но, добрі, жесь са на роскас поставиў. Хто тибэ на тотó пораціў?

Отповіў му: Йа са сам порадиў, кидь муї пьанько доўг начиниў.

Повідать му дьабол: Кидьбись сам ни прийшоў, йак буў йа за тобюу пушоў, за свуй грэйцарь, та буўбим тьа на капүсту порубаў, до бочьки склаў і так поїў. Али віджьу, жись мўдрий. Табим ти шчи житьа подаруваў, кидьбись ізза червёного морьяа приўїўў од йидноґо гордоґо дьябла його шўмну жону, шчо такоїи нигде ни йи, йак уна; хибаль би од нейї йийї план украў, ўже ни годнаби бути така красна. Та кидь йиї од нього ўкрадеш, абó го загубиш — а живи дошикуйиш Палирѡжа за жону.

Тот са приїаў, жи му допровадить. Даў му дьабол гроншии на путь. Тот пушоў мостом, виньаў кусть, справіў собі конья, сїў на нього, полетьїў попут хмари іт чорному морьяови. Коло морьяа стаў кунь, росказаў му с хвоста вірвати йиден волос і веречи на морі. С того са справіў муст. Перейшли морі. Росказаў кунь узьати тот волос і положити до кишёні. Ішли да́ле. Найшли чорной (певно: сіной) морі. І так і там виньаў волос іс кишёні, вер на морі і перейшли. Ішли зась чёрез йидну Америку, гіби чёрес трэту. Прийшли т червёному морьяу, шчо горіло. Перёскочиў кунь червёной морі. Прийшли вида́лико того до́му, де була Палирѡжа. А тот дьабол, Гордўў, упереч Палирѡжі маў жону Миш-бабу, шчо коли хотыла, та жона була, а кить са погнывала, до дырі ўтекла, до зёмлі. Тотá Миш-баба його ўвидыла і повідать: Шчо там паш?

Тот са по́бзираў ўзад і перед, ни відить нич. Вун у чужьўм краіу буў, чьуў гóлос, та так са бойаў. Красны́ подвойїў¹⁾, жи: Хто там йи?

Уна са сотворила шўмноў жонюу перед ним дўжи, шчо ун дўмаў, жи то тотá Палирѡжа. Росповіў коло тоїи жонї, за чим ун йде і йак. Тотá са зрадовала, Миш-баба і повіла му: Дóльу майиш, жи минёсьти на пути найшли, бо йа будў вам ў помочи. Кибї лем Палирѡжа сна́ла,

¹⁾ Говорив дуже чьмно через „они“ (3 особу), а не через „ви“ (2 особу).

та йа вам йий дам. То вун, тот Гордүү, перший муї гаада, а йа його жона, та вун вимінаў за золотий перетинь од йидного царьйа собі тоту Палірожу. Даў му за нью такий перетинь, шчо на чотіри міль зёмлы у ночі са од нього світило, а Палірожу ўзяў, а мине за служницю убириў; Палірокі зась ўльляў такий перетинь, шо на пять миль зёмлы од нього ў ночі са видно.

Пушла ўперид нього за путьоў Миш-баба, али сиравила са мішоў, до Гордогового дома, ў котрум були дванацетері двері, шчо хто хотиў до хиш увойти, мусиў дванацать раз отвори́ти двері. Прийшоў вун на коні до того двора. Тим часом ізвнала с палца Миш-баба золотий перетинь, с палца Палірожи, шчо спала і у піску винесла перетинь, подала йому на коня. Вун ўзяў, здыў собі на мадзильний палець, ўсагди са видно було по тум дворі. Гордүү перетинь льяў. Увидиў на дворі блиск тому на палци, вийшоў іе сабляў наперед нього і повідаць: Ачей ви муї перетинь украли?

Тот повідаць, шчо на коні сидить: Пани, шче ми нігда ніхто таку ганьбу ни гурваў, бим са так дужи заганьбу!

А ун повідаць: Йа на світ перетинь льялю, та йа знаў, ў кого йакий перетинь йи, жи тако́го ни йи, лем у моййі Палірожі.

Пани, застаўме са; кидь ваш ни тамой, та йа дам іста́ти сво́ю голову.

Тот тоўстий буў, Гордүү. За́кля дванацетері двері ўтвориў позирати, ци ў Палірожі перетинь його́, тот ісе́нуў с палца перетинь, даў міши, міша ўзвала до піска і крусь стіну чёрес дыру́ скоро ўнесла і здыла наза́д на палиць Палірожи. Ун увидиў, жи його́ Палірожа спить і перетинь на палци, зайойкаў: Йа казаў, жи йа його́ зотну, ун са зо мноў заста́виў, жи од мени ни краў! За́кля тот помале на двур вийшоў воц, миш перетинь узвала, наза́т тому виднесла на коня. Вийди тот Гордүү і повідаць: Йа казаў, жи тва загу́бљу, али пра́да тво́я. Ни загу́п ти мине; у пуў го́дини такий ти перетинь ульляю, шчо на сім миль зёмлы буде са видно вид нього, лем нзай ни заста́ни дайка́ гора́, або́ дайако́й дере́во.

Пушоў дья́бол і ульляў перетинь за пуў го́дини дру́гий. Миш-баба сильачу Палірожу йому́ на коня́ на о́блак подала. Пóстылъ була на ланцо́х. Баба ўзвала за ланци́ та йому́ подала. Виньус дья́бол перетинь йому́ на палиць, Палірожа ў нього на коні. Виньаў дья́бол сабляў, повідаць: Зруба́у тва, бо ти йака́сь на́пасть мойя́. Шчо йа мау і ти тако́й майиш; али перетинь ти на.

Тот перетинь ўзяў і завиў до папирья́, одложиў до кишэ́ни. Пушоў дья́бол до хижі позирати, ци тамой його́ Палірожа спить на постели, тот коня́ стис, кунь ізлётыў іе сильачоў Палірожоў у колісцы

аш чéрез мóри. Шчо вун мóри перéскочнїй на свóйум конї, дьáбол за ним бїжїть. Прибїг д мóрьови, уже зустанї стоїати, бо ни гóдин мóри перейтї, бо мóри горьйáчой. Йак са Палїрóжа пробудїла, звїдуїи са, де ўна їи. Вун їуй росповїў, жи йак вун їий дустáў, йакїм спóсобом і йак вун мўсыў за ньоў так далéко їти.

Ўна їому повїла, же: Ни буї са! Кїть ти минé вїттам вїслободнїў, а їа вїслободжу тибé вит тóго.

Зайшли до їиднóго чоловїка ночовáти кóло чóрного мóрьйа. Коньá пўстнїў нáсти, а сам пушóў до їиднóїї хїжи, шчо там ни буў, лем їидéв старїй дьáдо: рїби їїмáў та пїук, та с тóго жиў. Звїдуїи са Палїрóжа: Чомў кáжити, жи лем рїби їїстé, а ўже три гóрци бїди мáїити.

А ун їуй росповїў: У їиднїум гóрци вóда пїти, у дрўгум такá масть, шчо їа старїй йак са ньоў помáшчы, та будў молодїй.

А ў трéтьум?

Ў трéтьум такá масть, же кибї са помастїў молодїй, тáби буў старїй.

Издїльти нам двї шкату́лки мáсти, молодóїї і старóїї.

Припровáднїў Палїрóжу до дьáбла, старóў мáстьоў са намастїў, жи вун старїй дьáдо. Звїдуїи го са дьáбол: Чомў ти такїй молодїй буў, а типéрь такїй старїй?

Дўжим себї розўм ламаў, йак їа Палїрóжу дустáти мáу, бо їа такїй ўже слабїй, старїй, шчом де ни муг їтї, та ньа Палїрóжа нéсла.

Но, типéрька їди ти себї домў, а Палїрóжа мóїа.

Отповїў вун дьáблови, жи вун вїгда вїттам ни їде, бо вун ўже ни гóдин, бо старїй; з ньóго ўже áни пóрох домў би ни дуїшóў.

А Палїрóжа дьáблови кáжи, жи: Вун тобї добрї ўчиннїў, бо зва червéного мóрьйа жонў дошкóваў, а ти йогó домў спровáджаш, старóго чоловїка. Будемé му давáти їїсти, та будé нам хїжї замїтáти, і вóди нам ўнéсе.

Повїў дьáбол: Праўду мáїи Палїрóжа. Дéби їа йогó губнїў, кнїд вун минé ратовáў.

Приїáў старóго за слугў. Пёршїй дeнь на вéчьур повїў дьáбол Палїрóжи, жи йогó на заўтра клїчуть на згльáнў гóрў на свáтьбу, на дьáблўўську. І рáно пушóў дьáбол роскázати, жеби кóни ўпрїягáў, бо їдуть на згльáнў гóру на свáтьбу; а вострóжно будé їти, бо їде з ним молодá жонá. Палїрóжа повїла тóму старóму дьáдови, жеби са скóро, наколі унї пуїдўть з домў, помастїў молодóў мáстьоў; а ту їи на клїянци у дьáбла вoїїмськой шáтьа, та жеби са обольўк, жеби са ўчннїў прїнц.

Йак у́ни пушли́ в до́му, ста́рий са уми́ў мо́лодоў ма́стью, обо́льк са ў войме́ські ша́ти, ви́нчаў ку́сть спуд мо́ста, сотвори́ў собі ко́ня і по́ччаў дья́бла здога́нѣати. По́над дья́болово́го ко́ня по́ччаў сво́йім скака́ти. Палиро́жа ка́жи: Ци скака́ў ти дако́лі так му́й па́ни? Уи повіда́ть, жи скака́ў.

Та ану́ тпѣ́рка йа́к би ти си́ў на то́го ко́ня, а офі́цір на коч, ци го́днѣи ти так?

Пови́ў дья́бол прінцо́ви, жи: Де ви йдете́?

Йа йду́ на зѓла́ну го́ру на сва́тѣбу.

Тогди́ дья́бол пові́ў: Йа са́ду на ва́шого ко́ня, а ви до мо́го ко́чѣа.

Тот си́ў на йо́го ко́ня, ку́нь з ним злѣ́тыў по́пуд не́бо, а так ним уда́риў спуд не́ба на гра́цку, шчо пак упа́ў, та са з нѣ́го ко́ломазъ розо́льѣла. Ни́гда ве́це раз на ко́чи а́ни ни ко́ни ни бу́ў. Палиро́жа са з ним ви́рну́ла до́му. Там бува́уть ішчи́ аче́й і днѣ́ска.

Зап. в серпни, 1896, від Михайла Пустая в Збуро, Земплинської столиці.

Б. Крікус-Какус.

Два кату́ни ўты́кли с кату́н, та ўсе йшли бо́ком хашчѣ́ами, бо бо́йѣли са, ож і́мѣть йі́х да́тко ў се́льї. Ду́жя йім тѣ́шко бу́ло, бо ни ма́ли шчо йі́сти і гро́ший ни ма́ли, шчоби́ за шчо собі́ ку́нити йі́сти. Найшли́ ў хашчи́ йинну́ вѣлі́ку пи́ўни́цьу і зайшли́ ў ону́ і ви́дѣать, шчо там ми́о́го гордо́воў. І то́ди ка́жи йидѣ́н кату́на ід дру́гому: Но та хѣ́ть ви́на́ будеме́ пи́ти, кидь ви́шчо йі́сти! Позира́уть гордо́ў, а гордо́ў порѣ́жний йидѣ́н, дру́гий, ўсе́и порѣ́жні. Раз на по́сьлы́т, по́сьлы́ний гордо́ў позира́уть, а онѣ́ тот тѣ́шкій гордо́ў: Ага! ка́жи, ў се́ім йи́ ви́но! — Роздѣ́нчѣать гордо́ў, айно́ ў то́м гордо́ві дру́гий ме́нший гордо́ў. Роздѣ́нчѣать тот ме́нший, а онѣ́ ў то́м опі́а́ть гордо́ў шчи ме́нший. Роздѣ́нчѣать тот шчи ма́й ме́нший і ў то́м найду́ть та́кий гордо́ў гі йинно́ ві́ко. Роздѣ́нчѣать тот, шчо та́кий гі ві́ко, а онѣ́ ў то́м шчи ме́нший і до́ти наході́ли гордо́ви, шчо найшли́ та́кий гордо́ў ге́й лѣ́ско́вий о́ріх. Роздѣ́нчѣать тот, шчо гі о́ріх і ў то́м найду́ть йинну́ ка́ртку. І ка́жи то́ди йидѣ́н кату́на: та по́зира́й, шчо ў то́ў ка́рти́ѣ, ти зна́йиш писе́мо.

Туй, ка́жи, йи́ на́писа́но: Крі́кус-Ка́кус. — Та́й до́раз зйѣ́вить са́ тот чо́рт — бо то чо́рто́ви на мѣ́а так бу́ло — спѣ́ред них: Шчо роска́жуть па́но́ви, йа до́несу́.

Та шчо нам і́нше? Істи, пи́ти до́несі́ нам.

І дóраз запалили сьа свічки, етòл закриў і на столы усьа́чини дóста: вино́, мьа́со, лéвеш, хлѝп, пугарі; ідѣ́ть, пѝуть, гóсьтьять сьа катўни. Там сидѣ́ть за три мѝсацьі ў тóў пѝўниці. Крікус-Кáкус старчѝть ўшѝтко. І дорáдили сьа так катўни, шчо іті т цáреви, шчо ачѝй би ѝй царь ўслóбодѝў із во́инства, кидь онѝ дадўть ўшѝткòм катўнѝм і офѝцѝрѝм, кòлько мáйи царь, обѝд. — Царь на списѝ пристаў: Ну, кидь ви мóйѝм катўнѝм дастѝ обѝт, та офѝцѝрѝйом, тоді ѝа вас утпущѣ́ау домò. І раз лем пòчбали сьа столѝ закривáти, айбо никòго ни вѝтко, тко закривáть, лем так ў вòадусѝ етòл летѝть і на столѝ сьа кладѝ пá-ленка, вино́, пугарі, вѝлки, нòжі, мьа́со, хлѝп, шчо трѝба ку обѝдови. А офѝцѝрѝм ё́кстра укрѝли. То Крікус-Кáкус мўсьѝў постáвити, бо ѝогò кáртка ў тóго катунѝ. І ѝак сьа обѝд удбўў і лем іс столá ўшѝтко пропáло; ни вѝтко бўло, он тко отò бирѝ іс столá. І тоді царь кáжи тим двом катўнѝм: Типѝрѝки мòжете ѝти собѝ домò.

Мѝжи сѝми двомá катўнѝми знаў ѝидѝн письмò, а дрўгий нѝт. Кáжи тот, шчо письмá ни знаѝи: Та, хлòпи, кáжи, ѝа ни бўду мáти нич, бо Крікус-Кáкусова кáртка ў тѝби ѝи, та тобѝ, шчо роскáжѝш, то ти постáрчѝть. Роскáжѝ му типѝрѝ, шчобѝ мѝнѝ пѝать сто золотѝх принѝсѝ, обѝ ѝа маў іс чѝм дòма жѝти. — І дóраз Крікус-Кáкус принѝсѝ пѝать ето золотѝх і даў томў, шчо письмá ни знаѝи. І так катўни сьа розѝйшли і пòшли собѝ домò. А у тóго, шчо знаў письмò, ішчѝ мáмка жѝла, самá булá ў хѝжи. І вòн ѝак прѝйшòў домò, мáти ѝогò ни спознáла. І вòн сьа просѝў на нòч: Чѝсна гáздѝнько, ци ни пѝрѝснаў би ѝа туй сѝсьѝ нòч ў вас?

Ай, пáночку, а ѝак ви ў мѝне перѝсните, кидь ѝа такá убòга?

Та ѝа ѝакòсь перѝспѝу ў вас.

І рáно ўстáли, вòн повѝў ѝѝў, шчо овòн сѝн ѝѝѝ. І то бўло ў ѝннòм вáроши. Кáжи тот катунá мáтери свòѝйў: Ідѝть, мáмко, у кавѝйгáз, просьѝть нá двòѝн чѝльáди обѝд за два сто срѝбѝнѝх.

І пòшла мáти ѝогò ў кавѝйгáз і прòсѝть ў кѝльнѝра обѝд на двòѝн чѝльáди за два сто срѝбѝнѝх. Кѝльнѝр собѝ дўмайи: Шчо то за пán такѝй вѝлѝкѝй, шчо за два сто золотѝх обѝд на двòѝн чѝльáди роскáзѝуѝн; таѝ што ѝа гòдин датѝ ѝомў? Дўмайи собѝ, шчобѝ дáшчо такòѝи ізобрáў до-рогòѝн. Таѝ зобрáў такѝ дорогѝ рѝчѝ, таѝ так собѝ гáдáѝн, шчо отò мнòго будѝ коштовáти, шчо ѝа сам понѝсу! Так і ўчинѝў. Айбо ў тòм вáроши дóрас чьўти ўсьáди, шчо вѝлѝкѝй пán прѝйшòў, вѝлѝкѝй грòшнѝк. І жѝў там у тòм вáроши дрўгий пán богáтѝй, ай маў ѝнпѝў кѝшá-совьу.

Прѝйде мáти до тóго пáна свáтати за свòго сѝна. Пán увѝдѝў ѝѝѝ на гáнку і кáжи: Шчо ти, бáбо, хòдиш сьудѝ трѝйасучѝ сьа? Ыди до кўхнѝ, дадўть ти кѝгѝвѝа ѝѝети.

Ой, паночку, ни прийшла йа, обі ви мині йісти дали, а йа ото прийшла: Мині снн загнаў, обі ви дали своіу доньку, кішасоньу, за нього.

Іді ми с хіжи, йа бим своіу доньку за твого сина?...

Прийшла баба домѣ і снн звідать йійі: Шчо, йакисти ходили?

Та прогнаў нья пан, казаў так, шчо вѣн ни дасть за теби своіу доньку.

Айбо панови прийшло ў розум йак бабу-прогнаў: Та тотѣ пан ви-лікий маїи бѣти, богатїй, китъ тот на двоїи чельади обід за два сто срібних росказаў! — І кажи тот катуна: Ідїть, ма́мко, опїять до того пана сватати за мени! — Прийде баба наза́д і пан до́раз иньшак по-чаў із ньоў говорїти: Та до́бри, йа за твого сина дам своіу доньку, китъ така хїжа ў нього будѣ, йак ў мени, такий двѣр, такий га́нок. Та кажїть му так, шчо тоді дам за нього.

Прийде она́ домѣ, звїдаїи сьа снн: Шчо пан казаў?

Та то казаў, шчо кидь у теби така хїжа будѣ, такий двѣр, такий га́нок, йак у нього, тоді дасть за теби своіу доньку.

О, ма́мо, смїйти ви сьа іс того! Ни такий ў мени будѣ га́нок, та хїжа, та ўшитко, йак у нього! — Ўйде у вичѣрі тот катуна вон і кажи: Но, Крікус-Какус! знаїиш того пана, шчо йа ў нього кішасоньу сватау; на заўтра обісь мині таку хїжу поставїу на три штѣки: га́нок іс це-ментом, стоўпи склячанїи, ў дворі ўсьади цементом обісь ізольляў і обі тот га́нок моїим киртом до того пана досьагаў! — І раз на рано то сьа ста́ло. Стани тот пан, шчо доньку удаїи, позираїи на обѣлок, а оно́ ни мош позирати, так сьа свїтить ут того га́нку, таї ут скла. І тоді овѣн кажи своїу доньци: Ўставай, пой ско́ро до того катуни, будеме свадьбѣвати! — Пришли, тот катуна ўстаў, пошли до пана, по-мїнѣли сьа (за обручки) таї посвадьбували.

Кажи тот Крікус-Какус тому катуни: Просїу бих йа вас, кидь би ви мині пустили домѣ до мого нѣанья, бо до мого нѣанья трѣба шісьть ннїу ходїти.

Катуна собі подумаў: Можиш йти, лем обісь на́зат прийшоў.

Айбо Крікус-Какус кажи: Даїти ми й тоту картку моїу, йа вам на́зат принѣсу.

Катуна даў і Крікус-Какус тоді кажи, йак ўзяў картку: Перестї сьа львоў рукоў; не ўвидиш ти мині бо́лши туй, доста йа тибѣ служїў! — Таї пропаў.

Айбо раз дрўгий день тот катуна ўстаїи, айно́ тоїи хїжи ни йи, шчо Крікус-Какус учинїў йому. Овѣн сирѣд зимлі спить іс своїоу жо-ноў ў тоў кўчи, де його ма́ти жи́ла. І тот пан богатїй йак тотѣ ўвїдиў, шчо палати ни йи, ско́ро побїг і ўзяў своіу доньку наза́д до се́би,

в того кату́ну так осудили, шчобі його́ при́язати ко сто́упови, изйазати му ру́ки і но́ги, а їсти му нич ни дати́, обі там його́ о́вади ай шёршуни извіли. І раз овѣн там сто́йить ко́ло сто́упа йинно́їі по́чи, чьу́йи, гримля́ть во́зи; а вѣн лі́чить во́зи; налічїу́ со́рок де́ўять, а на пїадїесѣ́тѣм іде́ Кріку́с-Ка́кус. І йак ўвіды́ў Кріку́с-Ка́кус, шчо тот там при́язаний ко́ло сто́упа, по́чьяў сѣа твёрдо смі́яти. І ка́жи: Га, га, га! Ци ти туй? Так ти трѣ́ба. Відиш, ка́жи, ти мине́ ни знаў шкодо́вати, ко́ли ти росказа́ў, обі́х йа ца́ревим кату́нѣм і офі́цїрьѣом обід даў; ни зна́йиш ти то́то, ўтки йа доно́шуваў, то лем йа знау. Ци ти зна́йиш, ко́лько йа постоло́ў по́рваў, до́ки йа ў те́би буў? Сисѣ́и вози́, шчо тице́рь іду з німи, пїадїесѣ́ть во́зоў жылі́зних постоло́ў по́рваўїим. Тай то́то буў йим наві́чїу то́ті постолі́, та тице́рь іду́ купова́ти, бо му́шу то́ті постолі́ то́му оберну́ти.

Тот кату́на ка́жи: Та гїяба́, йа ўже віжу, шчо йа туй сво́ї вік му́шу до́бити ко́ло сѣ́ого сто́упа; та йа за сим ни жа́луу, бо йа си за́служїу́, лем за йинні́м ми дўжи жа́ль, шчом сѣа ут тѣа ни уткло́нїу́, ко́лісь уд нѣа йшоў гет. Та хоть, ка́жи, тице́рь бисѣ́ме сѣа по́цьїльова́ли.

Кріку́с-Ка́кус ка́жи: Йа ни гада́у, по́цьїльу́їме сѣа. — І по́цьїльова́ли сѣа. А кату́на ка́жи: Ко́бісте ми то́ту ка́ртку дали́, обі́м по́цьїльова́ў.

Кріку́с-Ка́кус ў́нѣаў ка́ртку і ка́жи: Цы́льу́ї.

І кату́на швак! у зубі́ і то́ді ка́жи: Тице́рь ўжесь мо́ї на́зад. Розїа́жи нѣа ут сто́упа, скѣ́ро їсти, пі́ти ми принесі́, бо йа ўже пїа́ть пнѣ́їу ни йїу туй. — І Кріку́с-Ка́кус поста́виў йо́му, шчо трѣ́ба бу́ло. То́ді росказа́ў Кріку́с-Ка́кус тим сво́їим фу́рманьо́шїм, шчо обі́ ўже ни йшли на постолі́, бо йа ўже ў рука́х. Іды́ть со́бі до́мѣ.

І тот кату́на при́шоў до́мѣ і ка́жи Кріку́с-Ка́кусови: Відиш, до йако́го нишчѣ́асѣ́тѣа нѣа приві́ў; жону́ ў нѣа ў́зѣали і хїжі ни йи. На заўтра обі́сь ми на́зат то поста́виў, шчо бу́ло перѣ́же. — І то на́зат поста́виў. І йак ўвіды́ў тот пач, шчо ўже ў його́ зѣ́тѣа хїжа на́зад йи, так йак бу́ло перѣ́же, ка́жи со́бі до́ньцї́: До́нько, йди ід га́зды! І до́нька́ по́шла і там із ним жи́ла.

Зап. в мартї, 1896, від Нико́ли Про́ца, в Ду́синї, Бе́регсѣ́ої сто́лицї.

Паралелї: Чубинський, Труды, II, Ст. 52—59. (Там парубок женить ся з царівною). Тамже: Ст. 59—63. — X. Sadok Baracz, Bajki, Frazski... na Rusi. — Ст. 91—92: Knabe. —

6. Гонимарник і його вішчий слуга.

Йнде́н худобни́й чоло́вік ма́в шість дьти́й. По́льа ни ма́в ни́якого, лем ма́леньку хі́жу: с то́го жи́, шчо заробі́, шесте́ро дьти́й годува́. Йнде́н хло́пець вішчий бу́, шчо зна́, йак бу́ди вели́кий, та бу́де ма́ти до́льу. За́то найперше вун утца́ лишц́, пушо́у служи́ти. Ішо́у за путцо́у службу́ гляда́ти; зустрі́тц́ го тот, шчо хма́рами го́нить; гляда́у собі́ слугу́. Де ти йдеш си́не?

Іду́ собі́ гляда́ти да́яко́й мі́сто, бо му́й оте́ць худобни́й, та йа му́шу йти́ служи́ти, о́бсьме ни поме́рли з голо́ду.

Служ у ме́ви; заплачу́ ти с сво́йни́ дя́ки до́рого. Йа ўсе до́ма ни бува́у, лем да́колі, а ти бу́деш усе́ до́ма: двана́цять хі́жок замі́тати і ўши́тку робо́ту у хі́шках бу́деш сам робі́ти. Тво́го утца́ і сесе́й дьти́ бу́ду живі́ти за то́то, шчо ти ми́ни бу́деш служи́ти! пові́ йому́ гони́-хварник.

По́йни́на́у са йому́ служи́ти; пообіца́у му до́бру пла́ну, указа́у му дум сво́й: двана́цять хі́жок, двана́цять та́рілью́ на сто́лі і двана́цять стра́у ва́рених і пече́них. Пові́у хло́пцю́ви: Не тре́ба нам ні́гда ва́рїти, а́ні печі́, усе́ до́брой йи йї́сти і гото́вой.

Пушо́у гони́хварник хма́ри го́нити. Хло́пець зу́ста́у до́ма. Увіди́у на сто́лі у двана́цату́й хі́жи зо́лоті чо́тири б́кви, шчо зо́лотом напи́са́ні бу́ли. Вун то́то віди́у крузь две́рі на кльчо́ву ды́рку йпдні́м во́ком, де гони́хварник йи ў сві́ті, шчо хма́рами жи́не. Зна́, шчо ро́блять ро́дичі його́, зна́, йак на сві́ті ўши́тку йде: ўказа́ли му то́ті чо́тири б́кви зо́лоті. Та́кі бу́ли то́ті чо́тири б́кви зо́лоті: хто йї́х віди́у, та ўши́ток сві́т віди́у і ўси́лийа́кі порья́тки. Отету́пи́ са хло́пець виттам, ни зна́йи ни́ч. У пў́уро́ка при́шо́у хло́пець наза́т іт тим две́рь-йом і по́зира́у на кльчо́ву ды́рку: хоты́у віди́ти, шчо там йи, у двана́цату́й хі́жи чо́тири б́кви на сто́лі зо́лоті. Йак уви́ди́у чо́тири б́кви, ўши́ткою зна́, йак йи на сві́ті. Увіди́у, іш чо́го то уні́ двайи́ жи́вуть, пан і слуга́, а́ні ни ва́рья́ть, а́ні ни пи́ку́ть, ўсе гото́вой ма́уть у ту́й хі́жи пут сто́лом: ў при́пороше́нум горня́ти та́ка зо́лата́ масть, шчо ки́би собі́ то́у ма́стью́ ішчи́ та́кі б́кви іспра́ви́ і дру́гий, та́к би го́дин го́нити хма́рами, йак і тот гони́хварник! Спра́ви́у хло́пець та́кі б́кви іс то́у ма́стью́, шчо сто́йала ў ча́льадну́й хі́жи пут сто́ликом ў при́пороше́нум горня́ти; зо́лата́ масть, а на горня́ти по́рох, же́би ніхто са ни спо́ды́ва́у, шчо там йи; вит то́їи ма́сти, шчо пут сто́лом сто́йала, само́й йи́м са ви́жиўлы́нба́ пра́вило, зо́лото́їи. Тогди́ хло́пець то́ті б́кви, шчо собі́ злади́у сам, ўзва́у і ўты́к до́му з ні́ма. Зду́ганба́у го гони́хварник, жи го за́губи́ть: чо́му ун хо́чи му́дріши́й бу́ти од ньо́го? Зду́гони́у го по

утцёву хіжку і там му даў покуй, гоніхмарник. Вирнуў са дому гоніхмарник.

Тот відыў, іш чого мож ісправити йакой чыўдо; повіў утцёві: Ни мусите бідно жыти! Йа сибé перемінью на йидного золотого барана, а пудлий мотузок. Поведете нѣа на йармарок; дорого нѣа продавайте, бо на тум йармарку ніч такой дорогой ни бѣде, йак йа. Так повічте кáждому, же баран золотий. Мотузок вам ни продаву, лем барана золотого.

Звідууть са лѣуди того чоловіка, шчо просить за барана золотого?

Три тисѣач банкѡвок!

Ни клали са мно́го. Айбо мотузѡк ни продаву.

Тот пан отповіў, шчо барана куніў, жи тотѡ брить, пудлий мотузѡк, а баран золотий.

Удобраў отець пудлий мотузѡк, положиў до таныстри. Накупиў пан овець: хоть вѣўцы ни золоты, айбо баран золотий, будѣть йагнѣата золоты. Гнали вѣўцы за грацькоў дому; лѣуди их здуганѣали. Йак надушли велика тоўпа лѣудий ко́ло панських овець, задыў са десь баран сперет панських вочий і з мѣжи панських овець. Пан лѣудий становіў: Де йи муї баран? Кáждий са розгорнуў і ўказаў. І його баран переміниў са і ўказаў: буў чоловік, с паном бесыдоваў, а пан з ним. Пропали панські грѡші і баран золотий!

Похвалиў са гоніхмарник: Чекаї пѣсый сїну, будѣш знати, йак дарѣяны грѡші брати!

Пушоў дому ід утцёві своѣому, котрий його продаў за дорогі грѡші, мотузѡк ни продаў: ки' буў продаў мотузѡк, нігда буў са син ни вирнуў.

Закля тих грѡший виставало, ўшитка чѣльть жыла. Йак грѡший ни бѣдо, попозираў на золоты бѣквы: йакѣ мудрусть ісправити, шчо обі лѣхко вижили нѣанько і мати і ўшиткі дѣти, його сїнови. Сотвориў са, сам сибé, на золотого буйака. Повіў утцёві: Возьміте нѣа на мѡтус; буйака дорого продавати, бо буйак золотий на вицику сѣму дорогий; али мѡтус ни продаїти!

Поўїў сїна отець до йармарку золотим буйакѡм продавати. Просіў за нѡго пѣать тисѣач. Ни доўго са богаты панѡви клали, заплатили буйака. Повіў тот чоловік, шчо буйака продаваў: Буйака продау, айбо тот пудлий мѡтус нїт! Панѡви го вісмїяли: ни йи му жаль за золотом, лем му жаль за пудлим мѡтузом! Оддали панѡви мѡтус, купили шѣвний ланц ж жоўтима карікама: узьали буйака. Маў пан шѣмну гѣльбу; такѣ ніхто ни маў, йак вун, ани такого буйака. Пришли дому із буйакѡм з йармарку, давали му іїсти: буйак са видїзаў, переміниў

са на головіка і шчи й ланц до кобілки ўзаў. Відыли дворьяни коли с паньскої маштальні чоловік вийшоў : ни казали му нич ; ни ўкраў нич, ни гнаў ни воли, ни конь — нхай йде чоловік ! Прийшли позирати, шчо робить буйак, порожньої місто, де стоїаў буйак. Бігли панови повідати : Ни йи золотого буйака ! Пан пописав у новину, великі гроші його пропали за золотого буйака.

Тот пушоў собі дому жити з утцём і матырьоў і зо своїма братами, закла йи гроши ставало. Повідать : Нхай, ўже гроши мало, мўшу са зробити йидним шумним коньом, вайцаком. Поведете нхай на йармарок, будете нхай продавати, та будете просити пїать сто тїсяч за золотого коня. Йак вам пообіцауть тўлько, ви просьте дїсать тїсяч у стрїблї, бо нхай нїгда веце ни будете продавати. Так продайти дорого, бїсьте мали ш чоґо жити на віки. Йак са приймуць заплайти дїсать тїсяч у стрїблї, просьте двацать тїсяч ; та пак ўже ни буде нїхто тўлько давати, лем йиден пан, тому нхай ни продайти. А кить продастї, та китефїй ни дайте. Али йаби льубїў, обїсте нхай тому ни продавали, котрїй будї велику сўму давати, бо тот будї гонїхмарник, та нхай світа спасї. Ци ни жаль вам будї, кидь ви великі гроші визбиритї, а мишї смирть будї ? Памнхатайти, йаким вам наказаў і вїтьте до йармарку нхай !

Прийўў на йармарок золотого коня. Бігли льуди на чўдо позирати, жидї і панови богаты, йакїй краснїй золотїй кунь. Стали го купувати. Уи продайи за пїать тїсяч. Радо гроші у жмїньу дауть. Вун ни хочи брати. Повїч, шчо хочиш за коня своїого ? Дїсать тїсяч у стрїблї. Пхают гроші у жмїньу. Просить двацать тїсяч за йидного коня. Ни хочи нїхто тўлько дати. Тот йиден дайи тоту сўму, кўлько вун просить. Али китифїй назад ! Кидь бим ти китифїй виддаў, табим вит тьа али ни куповаў ! — Мудрїй кунь, шчи мудрїшшїй тот пан, шчо його куповаў ! — Ошалиў са його нхайко, порадоваў са великим грошам, продаў сїна своїого с китефїйом.

Гонїхмарник його ўзаў : Чикай пїсїй сїну ! ужїсь мноґо накламаў, али веце раз ни будиш. Дам тьа добрі поковати фунтовима пўтковами на твоїї лаби ! А то лаби — були рўки й ноґи ! Напўдї са страшно кунь, али йти мўсїў пуд ним. Прийшоў гонїхмарник іє своїм коньом до ковача. Приўйзаў коня ід рїґлови, сам пушоў росказувати, йакї пўткови правити. Ковачова служниця на дворї була. Прорьїк кунь : Сеунь ми в голови китефїй ! Служниця повідать : Ци ни забївш нхай, златїй конь ? Лем ти сеунь каптарь з мойїй голови ! Дьїка сеунула, кунь пронаў і гонїхмарниковї гроші.

Зап. в серпни, 1896, від Михайла Пустя, в Збуо, Землянської столицї.

Паралелі : Драгоманов, Малор. народ. пред. и разск. Ст. 326—328. — Рудченко, Народн. Южнорус. сказки. II. Ч. 29. Ох. — Мордовців, Малор. сборникъ, Ст. 354—361. — Чубинський. Труды, II, Ст. 368—373: Ох або чорт. Ст. 372—375: Про Оха-Чудотвора. Ст. 375—379: Ох. — Grimm, Kinder- und Hausmärchen. T. I. Ст. 324—326: De Gaudeif un sien Meester. T. III. Ст. 114—116. — Аонасьевъ, Народныя русскія сказки. T. II. Ст. 463—485: Хитрая наука. T. IV. Ст. 329—332. — Худяковъ, Великоорусскія сказки. T. I. Ч. 19. T. III. Ч. 94. — Повѣсти казака Луганскаго. T. IV. Ст. 217—234. — В. С. Караджич, Српске народne приповijetke. Ч. 6. — Bož. Němcova, Slovenske pohadky. Ст. 307—315. — Kulda, Moravské narodní pohadky a povesti. T. I. Ч. 65 i 82. — Sumlork, Staročeske pověsti, hry, obyčej. T. I. Ст. 568—570. — Maly, Bibliot. zabavneho čtení. T. XII. Ст. 26—38. — Gliński, Bajarz polski. T. I. Ст. 209—225. — Hahn, Griechische und albanesische Märchen. T. II. Ч. 68. — Gebr. Schott, Walachische Märchen. Ч. 18: Der Teufel und sein Schüler. — Шиді Кур в рос. переводі в Етнограф. Сборникѣ. T. VI. Ст. 7—9. — Nowosielski, Lud Ukraiński, T. I. Ст. 301—303. — Ciszewski, Krakowiacy. T. I. Ч. 63. — Kolberg, Lud. T. XIV. Ст. 46. — Zbiór wiadom. do antropol. kraj. T. XVI. Від. 2. Ст. 68. Ч. 13. — Садовниковъ, Сказ. и пред. Самарскаго края. Ч. 64. — Іванницькій, Мат. по етногр Вологодској губ. Ст. 182. Ч. 10. — Kolberg, Lud. Kujawy. I. Ст. 136—138. — Wójcicki, Klechdy, staroz. podania i powieści lud. III. Ст. 151—153. — I. G. Krauss, Sagen und Märchen der Südslaven. T. II. Ч. 109: Der durchtriebene Diener. — В. II. Добровольскій, Смоленскій етногр. сборникъ. T. I. Ст. 615—619: Якъ старуха свайго сына Воху на абученіе атдала, а потѣмъ яго узнавала; научившись, старушкинъ сынъ самаго Воха прихитриў.

7. Медвѣдь Іванко, Товчи́камінь-Печиколачі, Сучи-мотузок.

Пішла йинна дѣўка на оріхи; найшоў їйї медвѣдь і так повїў їй у гаўру і там ма́ла уд нього дѣтїну. І вѣн носїў їїў стрўча їїсти. І ўрѣдила тотў пак дѣтїну і бўло прѣзвїшчи їїў: Медвѣдь Іванко. Се́ала тотá дѣтїна йидѣн рѣк і дрўгий рѣк; а там була грўшка ко́ло гаўри то́ї; і тот медвѣдь Іванко ўйшоў, та тотў грўшу потрїя́с і грўші ў половїннї ўпáли з дѣрева; та с то́ї части польѣўку поїўї і так ка́жи: Дáйти ми їшчі цїцьки, бїх буў мѣцнїй! Дала їомў шчи ма́ма цїцьки за йидѣн рѣк. І пошоў шчи рас тотў грўшу трїя́стї ў рѣк і ўшїткі грўшкі ўпáли і сїўї вѣн, та поїўї їїх. Так ка́жи: Ма́мо! опстава́й здо́рова, бо їа їду ў свѣт! Она́ йго́б їмїла просїти, обї ни їшоў, обї ни лишáў її там, бо їїў там дўжи добрі бўло. Вѣн пушоў на путь. Вѣзли двана́цять во́зоў жельїза ко́ньми і велїкоїи там болѣто бўло дўжи.

Тоты лѹди увойшли ў болото і ни могли ўйти. І так вѡн кажи: Чесьныі лѹди! Дайти мины на мѡзыльник желыза, та йа вас ўтти ўратуу!

Онѡ поўбіцѡали: Даме, обѡсьме лем ўйшли!

Утпрыѡагли кѡвыі на-бѡк ўшиткі, скапчѡали возѡ ў йидно; тогдѡ вѡн імѡ тѡм мѡзыльником, та ўшиткі дваіацѡать возѡў за йиннім рѡзом ўтыг із болота. І склѡали йсмѡ тотѡ желызо на мѡзыльник, сто маж желыза держѡў на пѡлець на йидѡн; і лѹди узѡали сѡа і пушли ў порожныі. Вѡн ўзѡў тотѡ желызо і понѡіс до ковачѡа і повѡў: Чесьныі майстрѡі! Испрѡўти ми пѡлицѡу, обѡх на мѡзыльнику обирѡтѡў. І ўнер тотѡ желызо ў майстровѡу хѡжу, а хѡжа хотѡіла ўпасти. Майстрѡі ни хотѡіли правѡти, бо тотѡ вѡліка пѡлицѡа сто маж желыза. Вѡн сказаў: Кидь ни правѡти, то вам ўшиткім ту смѡрть бѡди! — Зробѡіли йомѡ пѡлицѡу і пушѡў вѡн на пѡть, а на пѡтѡ йидѡн чоловѡк тоўчѡ камѡнь і пѡчѡ с тогѡ колачѡ. Тогдѡ кажи мѡдѡвѡдѡ Иванкѡ: Ти будѡш мѡй цѡмборѡ! Пѡдемѡ ў свѡт, пробалѡватѡ свѡт!

Пушѡў до майстрѡў і кажи: Чесьныі майстрѡі! Ни маѡ чѡм платѡти, та дѡѡку за робѡту!

А йшли долѡй пѡтьѡм, найшли чоловѡка Сучѡмотускѡа. Рубѡў хѡшчу, мѡкаў травѡу, а во ўшиткого сукаў чѡгу. Мѡдѡвѡдѡ Иванкѡ пушѡў, узѡў котѡл двацѡать мажѡвий на тотѡ пѡлицѡу на плѡчѡ, заклаў ѡѡок і ка-заў: Ви тѡй бѡўти; кладѡть огѡнь пѡд котлѡм, та носѡть водѡу, а йа йду дѡшчѡ принѡести йѡсти.

І пушѡў, ўдѡриў тоў пѡлицѡѡу волѡ, принѡіс там, поклаў ў котѡл, а сам пушѡў на сѡль, бо шѡа сѡли ни бѡло. І прѡйшѡў іт Печѡколачѡвѡи і Сучѡмотускѡвѡи до лѡбѡкта чоловѡк, до колѡіна борѡдѡа і кажи: Йѡй шѡінику, йа ша жжаб! Цѡ йи дѡшто йѡсти, бо йа бѡх йѡў.

А Печѡколач кажи: Йв, айбо тотѡ про нас, таѡ про нашѡго цѡмборѡу.

А тот до лѡбѡкта чоловѡк кажи: Йа вам на чѡреві поѡім тотѡ!

Схѡпѡў сѡа тот дѡдо і ўзѡў тот котѡл так (ѡпов. пок.) і дрѡтѡвѡ і поклаў котѡл на чѡрево му, на Тоўчѡікамѡнь і Печѡколач, порозливѡў-му на грѡди пѡліўку і попѡриў.

Прѡйшѡў Мѡдѡвѡдѡ Иванкѡ, кажи: Чесьныі товѡришѡі! Де йи фрѡштѡк?

Онѡ му повѡіли, ѡж онѡі ни знаѡуть, де подѡў сѡа с котлѡа; бо гань-бѡіли сѡа прѡўду сказаѡти.

Пушѡў Мѡдѡвѡдѡ Иванкѡ, принѡіс дрѡгѡго волѡа і повѡў Сучѡмотускѡвѡи, обѡ йѡсти варѡў: Бо кидь ни зварѡш, та мѡй цѡмборѡа ни бѡдиш!

І тот тогді клаў огень, та вариў йісти. Прийди д ньому назат тот чоловік: ід льбктыу чоловік ід кольіну борода. Кажі: Йой шініку, то йа жжаб! Ци йи йісти?

Йи, айбо про нас, ни про вас.

Вон кажи: Йа ти, шініку, на чєреві поїм.

Узяў котєл, ўвернуў го і поїў йому на чєреві.

Прийшоў Мидьвїдь Іванкó іт цимборїм, та кажи: Ци йи йісти?

Ой ни йи.

Мидьвїдь Іванкó опстаў йісти варїти на трєтьу рату сам. Прийди д ньому тот дьїдо і кажи: Йой, шініку, том ша жжаб!

Мидьвїдь Іванкó кажи: Та грїй сьа дьїдику, грїй, айбо йісти ни будиш, лем сьа нагрїй, та йди гет.

Тогді дьїдо ўдарїў сьа ў Іванкá раз і дрўгий раз і трєтьїй раз, айбо тот ни падаў, мѳцнїй буў; ўзяў дьїда за бѳроду, потрїйас ним, ўзяў собї тот бїгарь, понїс го у вїлїкий лїс і котрѳи маї вїлїкойи бук-дєрево і ўдарїў с тоў стомажѳвоў палицьѳоў і бук сьа зломїў; і того дьїда бѳроду там поклаў ў бѳка і назад на мїсто бѳка наньїаў, обї сьа стїс. І вирнїў сьа іт свѳїйм цимборѳвїм і зробїли йїдєн обїд краснїй. Тогді Мидьвїдь Іванкó кажи: Лыгаї долї Сучїмотузѳк і, кажи, ўказаў чєрево! І пуцьїаў сорѳчку горї і кажи: І ти хлоп і йа хлоп; та ти си даў смїха такогѳо нарѳбїти! — Тїпєрь лыгаї долї Тоўчїкамїнь-Печїколачї! Лыг і тот долї; увїцїў тогѳ. Тотї сьа обайї поганьбїли, ож овї хлопї, таї такїм смїхѳм онстáли.

Тогді краснїй обїд мáли ўсє три. Мидьвїць Іванкó ўзяў тот котєл на бїгарь, таї пушоў ў лїс, де тогѳ поклаў чоловіка указати йїм. Вон прївїў іт тому бѳкови, а бѳка ни йи, бук ўтьагнєнїй іс корїньѳм, пушоў!

Ішли дѳжи далєко, прїйшли над йїннѳу норѳ; і тот бук у зємльу пушоў у норѳ. Тоглі кажи: Тоўчїкамїнь-Печїколачї і Сучїмотузѳк! Йа далєко йду тїпєрь ў дорѳгу; а ти Сучїмотузѳк хашчу берї, травѳу, та сучї такѳу чїту вїлїку минї, бо йа будѳ йти за йїдєн рѳк тудї з горї за тоў чїгоў; обї ви минє обайї пускали ўсє далє а сукати.

І дѳйшоў ў рѳк на тот свїт, на дрўгий і прїйшоў ід йїннѳѳ кїшасѳнцьї і краснѳ сьа ўклонїў і она йому сьа зрадовала дѳжи, бо ўже 12 рѳкѳѳ свѳгѳо чоловіка ни вїдыла. Она ўйшла вон, а шаркань йїї ў вїхрѳ ўзвалѳ. І вон подѳвїдуваў тотѳ кїшасѳнцьку, йакїй йїїї гада сьлнїй. Она кажи: Такїй сьлнїй, 12 гѳлоў мáи! — Бо йа бїх сьа, кажи, з ним йшоў борѳти, тот Мидьвїдь Іванкó.

І бѳло вїно такѳїи іс кѳфами, шчо уд йїднѳгѳо вїнá чоловік слáбнуў, а уд дрўгѳгѳо, кїть сьа напїў, та мѳцнїшшїй шчи буў. І тогді пуцьїачї кѳфу і там, де слáпшоїи вїно бѳло пудмїнãли у мѳцнїшшїи,

а тоту кúфу, де мѳцнѳишою вино бóло поклати там, де бóла кúфа е слáншим вином. І ў час рáно вѳрла шáркaнь доўбню дольи, дaлá знáти кiшáсоцьцѳ, обѳ ладѳла обѳд, обѳ иѳ чикáла на обѳд. А Мидѳвѳд Іванкó доўбню́ вер цáзaд у хмáру, обѳ шáркaнь знáла, ож иѳ новинá, ож го чéкaть. І сам пушóу пуд иѳдѳн мѳст, кудá онá мáла йти і позѳрайи: тотó дўжи вилѳкойи чўдо бѳжѳть і двaнáцьaть голóу мáйи. І кóник надбѳг на мѳст і дўжи заѳржaў; і ўбернўў сѳа з мѳста ни хотыў ітѳ. А шáркaнь кóникoви кáжи: Кóнику! ци иѳўбѳсь, ци пѳўбѳсь?

А кóник кáжи: Ни иѳў бѳх, ни пѳў бѳх, лем ту прѳсна душá иѳ.

І шáркaнь кáжи: А чѳй ту прѳсна душá иѳ?

А Мидѳвѳд Іванкó кáжи: Оѳ тотó йа туй.

Ну, та китѳ ти, та пѳй горѳ пáни брáти! І кáжи йому шáркaнь: Ци бóдеме сѳа ту бѳти, ци йдеме домѳ?

Мидѳвѳд Іванкó кáжи: Та йды́м домѳ, та утнóчинѳме мáло.

І шáркaнь прѳйшлá домѳ і кáжи кiшáсоцьцѳ печѳ жельзѳний богáч, а олоўлáнѳ гaлушкѳ. І стáли йѳсти йак ѳладѳла. Айбо шáркaнь бирѳ по двѳ гaлушкѳ, а Мидѳвѳд Іванкó по йѳннѳў; шáркaнь бирѳ по трѳ, Мидѳвѳд Іванкó по двѳ; так вѳйшло до дѳсѳать, шчо Мидѳвѳд Іванкó ўсе жѳнши йѳннў иѳў. Пѳйли тотѳ гaлушкѳ і тот жельзѳний богáч і так напѳли сѳа винá і имѳли сѳа борóти. Шáркaнь Мидѳвѳд Іванкóм вѳрла до колѳна, а вѳн неў вер до кѳстóчки. Засѳ сѳа винá напѳли; шáркaнь имѳла дўжи прѳти, слáбнути, а Мидѳвѳд Іванкó ишчѳ лыпши ўдужaў. Имѳли сѳа засѳ борóти і вѳн неў вер до колѳна, а онá ним до гачниковá. І так вѳн неў вер дóти. Онá ним вѳрла до цѳцьбѳк, а вѳн неў до попуглѳчѳ; і ўзѳаў бѳгáрь стомажѳвий і пошчибáў дѳкус 12 голóу і йази́ки поодрѳзувáў і зрѳбѳў собѳ кѳстѳмѳн і поклáў ў жѳб.

І онá сѳа тогдѳ цўстѳла, онцѳльувáла, кáжи: Ти мѳй, а йа твоѳя.

І вѳн кáжи: Избирáй собѳ ўшѳткѳ ў йѳннѳ йаѳцѳ.

Онá далá пѳрѳстѳнь, та переломѳла на полѳ, далá йому половѳну, а иѳў онѳтáла половѳна. І онá кáжи: Пѳйме гет!

Вѳн кáжи: Шчи ни пўйдеме гет, бо йа ту мáу шчи ўсвободити двѳ твоѳѳ сѳстри ўцѳи.

І пѳшóу до дрўгоѳ сѳстри і ўклонѳў сѳа. Онá кáжи: Та йа ўже 10 рѳкѳў ни видѳла свѳго чѳловѳка.

Овѳн завѳдаў иѳѳѳ, йакѳй иѳѳѳ гaздá спльнѳй, кѳлькѳ голóу мáйи.

Онá кáжи: Дѳсѳать.

І загáла шáркaнь зноў доўбню, ож йде на обѳд, а вѳн вер нáзaд ў хмáри. Шáркaнь знáла і йшла скѳро на обѳд. Вѳн пушóу пуд мѳст засѳ. [Оповѳдaнья йде тепѳрь як перше; Іванкó убѳвaѳ дрўгого і трѳтьгого смoкa, а сѳстри визволюѳ]. І трѳтьгá переломѳла сáблѳу на полѳ і польбѳйку собѳ ўзѳáла, а польбѳйку йому дáла. Тотó сѳа рѳбѳло за иѳдѳн

рѣк. У рѣк забрали сѣя ўсѣ чотвѣро і пушли іт тѣх горі, де вѣн ізльіз. Погѣйдаў чігу і поклаў май старшу кішасѣнку. Тоўчїкамїнь-Печїколачі і Сучїмотузѣк ўтъагли кішасѣнку і йали сѣя над пѣбїу бїти. А онѣ кажі: Ни бїйти сѣя, чѣсѣнні лѣуди, там ішчі йї про вас і про Іванкѣ, лем пускѣйте чїгу і тѣагнїть.

Мидьвїд Іванкѣ поклаў сирѣдну; ўтъагли і тоту. Тогдї тотї кажуть: Йдїм ми гет, а йогѣ лишїм там ў норі. Али кішасѣнки імїли просїти, обї ўтъагли Мидьвїд Іванкѣ. І допросїли, он шчи ўтъагли май мѣншу горі. Айбо Мидьвїд Іванкѣ поклаў пѣлицу стомажѣву на праўду, ци ўтъагнуть. Айбо ўтъагли до сирїдїни і пўстїли; і так сѣя пѣлицѣя забїла, ож лѣдвї ўтъаг. І почѣў плакати. І прїйшоў до йїннѣї бѣбї і дѣда, шчо обѣї сѣльїні булі. Та бѣба зварїла зѣмїшки горнѣць, та пушла корѣву доїти, а дѣдо ў хѣты чи вїдѣў, ож Іванкѣ поїў зѣмїшку. Бѣба ўнѣсла молоко, нальѣла ў зѣмїшку і почалї йїсти, ѣли булі голѣнїні. Почалї варїти зѣсь, а вѣн зѣсь поїў.

Рас почѣў пѣдати дошч огнѣанїй; а там бїли ольлѣата, шчо нїгда ни моглї прїйльѣд маїти. А вѣн ўльїз горі дѣреводом, рошширїў сѣя пат тїми пѣтъатьми, та охоронїў йїх, шчо огнѣанїй дошч ни поїк йїх; он-стѣли живї. І тотѣ бѣба кажі: Прїйдуть тотї оллі, та тѣя зѣбїють. Али ти дѣвнї ў зѣмљу і спрїйач сѣя, обї тѣя ни зѣбачїли.

І прїйшлї тотї оллі і дѣраз молодї поїли із радѣсти і нѣзат ўплували. І звїдауть бѣбу, тко охоронїў дѣїти. Кажі бѣба: Йѣ бїх вам повїла, ѣйбо ви тѣго чоловїка зїсѣтѣ.

Не зїмѣ.

Тогдї чоловїк ўйшоў із зѣмлї. Шчо ти хѣчїш за тотѣ чоловїчѣ?

Ни хѣчи нїч: лем обїх тоту бѣбу ўсѣльїпотїў, обї прѣвїдѣла і йшоў бїх на онтѣт свїт.

І такѣї зїльѣ дали, ож помаснїў йїм ѣчи і онї ўвїдїли: А сам їдї на тотѣ пѣли вїлїкоїн, та убїй 30 вѣлѣў на путь і 30 куф водї! Та обїсь тотѣ позїѣзуваў; колї обѣрну сѣя на правїй бѣк, даш волѣ, на лївїй водї; а добрї сѣя держ, обїсь ни ўпаў! Полѣтыли. Йѣк ни стѣло нї вѣлѣў, нї водї, вѣн удодрѣў дѣраб із погї, та даў уллѣви. І долѣтыли там. Шчо ти мнїсї ў пѣсѣльїд зїсти дѣжи дѣброїни даў? На, позвїрай! І ўплунуў орѣль і нѣзат прїльїшїў.

Айбо кішасѣнки смѣтнѣсть маїли вїлїку, бо ни бїло Іванкѣ. Цѣрь чѣдоваў сѣя, чѣму не мауть радѣсти, ѣли онї ни повїли, бо йїх Сучїмотузѣк і Тоўчїкамїнь-Печїколачі побожїли, ож ни повїдѣать праўдї. Аш прїйшоў Мидьвїд Іванкѣ. Тогдї кішасѣнки почалї з ним спацїрувати по кїртѣ і тѣшїти сѣя, а Тоўчїкамїнь-Печїколачі і Сучїмотузѣк пушли спѣрет цѣрїѣна на праѣво.

Щобі тому зробити, шчо хотьї дїшу загубїти? кажи Мидьвїдъ Іванкó.

Йогó трéба загубїти.

Тогдї кажи: Йакї майїти познáки, ож ви ўратовали?

Нимá жáннпх.

Тогдї склáли пéрстїнь, кїстїмéни, сáбљу — парўуть. Показáў ўсы йазїки...

А прїсвѣтлїй царь кажи: Прїйзáти йїх до кóнїй!

Али Мидьвїдъ Іванкó даруваў їм житья́ і онї пожинїли сьа і жили спокóйно.

Зап. в липни, 1896, від Михайла Кулї в Солочинї, Березької столицї.

Парелелї: Мотив увільненя дївчини від змїя (ту шаркани) розказанїй: Драгоманов, Малорус. народ. пред. и разск. Ст. 248—249. — Кулїш, Записки о Южной Руси, т. II. Ст. 27—30: Кирило Кожемяка. — Nowosielski, Lud Ukrainski, т. I. Ст. 278—284. — Москвитянинъ. XI—XII. Ст. 146—149. — Караджич, Песня про Дайчина. (в Збирнику пісень). II, Ст. 460. Ч. 78. — Афанасьевъ, Народнї русскїя сказки, т. I. Ст. 495. (Про Микиту Кожемяку). — Старорусскїй розказ про Усмошвеца див. Пол. собран. русск. лѣтописей, I. Ст. 53. Большой Георгїй. — Dozon, Chansons popul. Bulgares, Ч. 40. — San Marte; Polens Vorzeit, 16. Про Крака і змїя на Вавело. Другї примїри у Буслаєва: Клиновї написи Ахеменидїв, Рус. В. 1873. г. Ч. 12. — Чубинскїй, Труды, II, Ст. 207—214. Ст. 322—329 (друга половина). — Grimm, Kinder und Hausmärchen. T. II. С. 27—32. (Дякї спільнї мотиви). T. III. Ст. 157—161. Тамже T. II. Ст. 111—117; Der gelehrte Jäger. T. III. Ст. 187—188. Тамже T. II. Ст. 272—279; Der starke Hans. — Афанасьевъ, Народнїя русскїя сказки. T. I. Ст. 264—299. Ч. 71 і 73. T. IV. Ст. 87—97. — Худяковъ, Велико-русскїя сказки. T. I. Ч. 2. T. II. Ч. 43. T. III. Ч. 82. — Матерїалы для изуч. народ. словесности. Ст. 101—118. — Боричевскїй, Повѣсти и преданїя народовъ славянскаго племени. Ст. 107—111, 127—129, і 153—155. — Hahn, Griechische und albanesische Märchen. T. I. Ч. 61. T. II. Ч. 70. — Norwägische Volksmärchen. T. I. Ч. 3: Der Vogel Dam. — Афанасьевъ, Поэтическїя воззрѣнїя Славянъ на природу. T. II. Ст. 530. — L. Gonzenbach, Sicilianische Märchen. Ч. II. Ч. 58, 59, 61—64. — Widter-Wolf, Volksmärchen a. Venetien. Ч. 4. — Zingerle, Kinder- u. Hausmärchen a. Tirol. II. 403. — Schneller, Märchen u. Sagen a. Wälschtirol. Ч. 39. — Hoffmeister, Hessische Volksdichtung, Ст. 32. — Ciszewski, Krakowiacy. T. I. Ч. 110—111. — Chelchowski, Pow. i opow. lud z okolic Przasnysza. T. I. 214. — Манжура, Сказки. Ст. 43—45: Кырякъ Кобылячой сынъ, Вернудубъ, Верныгора та Пругывусъ. — Романовъ, Вѣлорус. Сборникъ. T. IV. 86, 118, 131. — Wisła, T. IV. Ст. 942. — Jahn, Volksmärchen aus Pommern u. Rügen. T. I. 116, 124. — Kolberg, Lud. T. XIV. 95. —

Тотже. Lud. Krakowskie. IV. Ст. 76—81. — Wójcicki, Klechdy, staroż. podania i pow. ludowe. Ч. II. Ст. 101—102. — X. Sadok Barącz, Bajki, Fraszki... na Rusi. Ст. 92—96. — Chelchowski, Powieści i opowiadania ludowe z okolic Przasnysza. Ч. I. Ст. 214—232: O trzech zbójcach. — Erben, Vybrané báje a pověsti národní. Ст. 131—136: Kulihrášek. — Ст. 172—176: Norka zvěř. — Ст. 176—178: Vousy na loket' a člověk na pid'. — Victor von Andrejanoff, Lettische Märchen. Ст. 37—40: Der Bärenmensch. — Bož. Němcové, Národní báchorky a pověsti. Т. II. Ст. 196—210: Neohrožený Mikeš. — Gebr. Schott, Walachische Märchen. Ч. 10: Petru Firitschell. — В Н. Добровольській, Смоленській этногр. сборникъ. Т. I. Ст. 410—416: Сказка абъ Ивани Кабыльлимъ сыни. Ст. 624—630: Катигорошинка.

Мотиви: Жінщина з медведем має сина; Палица желізна; Борба з змієм (малим чоловіком, шарканьом) і др. див: Драгоманов, Малорус. народ. пред. и рассказы. Ст. 255—261. Ч. 1. і 3. — Чубинський, I, 212—216 — Казки Игнатія зъ Никловичъ, Ст. 35—39 і 60—64. — Український варянт в скороченю, див. в статі Максимовича, Рус. Бесѣда, 1856, III. Ст. 100—101. — Драгоманов, М. Н. пр. и разск. Ст. 267—271. — Чубинський, Труды, II, 229—231. Тамже, 231—235. Тамже, 236—238. — Авдѣева: Русскія сказки для дѣтей, рассказанныя нянюшкою Авдотьею Степан. Черепьевою. Ст. 22—32. — Сынъ Отечества. 1839 р. Ч. IX. Ст. 63—65.

8. Сучкир Янко і його подвиги.

Буў йидѣн чісарь, ни маў дытій, та ходіў ворожіти по ворожі-
лях, шчобі паны дыти ма́ла: ни муг нігда найті такў ворожільу. Та
найшоў пак йидаў, та му повіла, жи паны́ була ў кірткы́ коло́ рибника,
ко́до́ во́дп, та то́ту́ сліну́ ріба ззіла, шчо паны́ пльу́нула, ца́рья́на жо́на́,
та за то ни́ буди́ ма́ти ды́ти. Али то́ту́ то́ву́ трэ́ба пўстати до дру́гого
міста; там буди́ йидна́ плі́та; та пуг тим ка́міньом йи́ йидна́ ріба. Коли́
паны́ пльу́нула, ріба по во́ды́ пла́вала, та то́ту́ сліну́ ззіла. Плут са
переплаў рібі, та ріба рибі́ата ма́ла, а паны́ ни мо́гла́ ма́ти ды́ти. Тотá
ріба́ бу́ла у туй то́ві пуг плі́тоў. Ворожі́ля повіла, абі́ то́ту́ рібу́ іміти
у то́ві і уварі́ти. али́ же́би дру́гий ні́хто ни ко́штоваў; та кидь лем са́ма
паны́ бу́де рібу́ йі́сти, та лем са́ма бу́де ды́ти ма́ти; а шчо́ буди́ дру́гой
с то́й ріби́ хосно́вати́ о́крем паны́, та́й ўно́ буди́ ма́ти плут. Тоту́ рібу́
варі́ли ку́харі; так йім на́каза́ли, обі́ ни ко́штоваў ні́йиден. Та бо по-
ко́штова́ла фра́йці́мирка, йа́ко́й не́се сво́йуй паны́, ни до́брой. Паны́ ззіла,
та пометáла ку́стьа́ соба́цы і соба́ка ку́стьа́ по́йла. За тим зайшлі́
ўші́ткі три́ гру́бі: зайшла́ гру́ба фра́йці́мирка, зайшла́ гру́ба і паны́,
зайшла́ гру́ба і — пере́бачать — соба́ка. При́йшоў деўя́тий мі́сяць,
ду́йидна ма́ла по ды́твако́ви, по йидно́му хлѣ́пцеві. Чісарь са́ ду́жи на-

пудіу; вун дужи бановаў, жи його паны дитий ни майи, а вун за то парас трыох хлопцуў майи. Та са радіу вит своїх вірикуў, вид во-ймських тістуў: шчо мині робіти? У мени йи чудо, бо майи паны хлопца і фрайцімирка і йидноў бідло. Та ци тото мині угубіти, бидлячого хлопца, ци мині тото годовати?

Уни йому так повіли: Кидь вам лем Бог даў, та годуйте.

Ун найаў йим три дойки, жеби тоті хлопцы віросли. Йак хлопцы бўли мало бўлші, почаў йих учіти школу; та тот Сучий найльпше са учіу. Кáждой мали ймено, та тот от сўки, маў — Йанко. І найльпшу тот школу провадиу, сучий. Йак віросли, та тот сучий ўсплийаки школи знаў і ўсилиакий йазик. Прийшли дому зо школи, дужи са ў них израдоваў царь: файны хлони синови мойі! Почаў дома писма читати сучий Йанко, та найшоў такої писмо, шчо було колись сонце і місяць і гвізди, а у тум часы нич ни було, лем ўсе зёмля тьмава була. Звідуи са свого утца, царья: Йакой то було, апу муї, жи видно са було од дня і от сонца, а типерь лем от чистого дня, бо ви майиме ни сонца ани місяца ани гвизд. Де тото са задыло?

Повідать царь, тих синуў отець, же прилётѣли три шарканы у воздусы, та такій, шчо маў чотири дваццать голоў, хопиў сонце; другий хопиў місяць, шчо маў дванацать голоў, третий хопиў гвизду, шчо маў шість голоў.

Та муї лубий апу! ци йи такій, шчоби тото дустаў?

Тото ніхто ни знайи, окрем Бóга.

Та апу муї, йа йду тото глядати.

Усыдлали три коны; зобрали са трий царьські синови, идуть глядати світлусть: сонце, місяць і гвизду.

Повіу йим йих апу, же: муї брат, ваш стріко, у Шедзмеріцькум крайу учіу са за ковача. Йак са наўчиу за ковача, та ніхто ни знаў, де са задыу, лем принесли йидно писмо, та так було у писмі — тото писмо приньус дьябол — жи вун йим йи за ковача, ўшиткім трыом шарканьом і йих стрікови, Лакцібрада: сам буў на рѣф і таку бороду велику маў. Та йак будете йти, мойі синови, та са звїдайте усє світом, у котрум крайу Шедзмеріцька, та у Шедзмеріцькуї стріко ваш. На стб мѣтруў високі майи брами желізныі, дваццать чотири товаришуў ковальуў, дваццать чотири вучнуў; так мині ў новинкох приходило од мойого брата.

І ўни йшли аж до Шедзмеріцького; найшли свого стріка; мали писмо вит свого утца до стріка, жеби йих прийаў радо, бо ўни його родичі.

Прийшли там, поклóкали у браму, брама задзвенѣла, виїшоў стріко йих: Шчо ви за луді? Шчи ту такі ни бўли, жеби мойа брама дзвенѣла. Шчо ви за йидні?

Ми того царьїа спи́ови.

Тот царь муй брат, али ун дьїтїй ни маў, до мєни писаў. —

Ту маїнме пісмо вид нашого утца. Ужє їстинно ираўда, же ви стрїко наш.

Прїйаў їїх радо до дому свого, дали їїсти коньом і пїти і їїм.

Повїдате: де ви їдетє?

Ми їдемє гльадати сонце й мїсаць і гвїздў. Ци годнїи ви би звати, де тотó їи?

Стрїко їїм повїдате: Їа знаў, де їи, бо їа тих кова́ч. То унї суть трїїи дьабли. Їндєн маїи з зóлота дум, дрўгий маїи с стрїбла, трєтїїй з мїди. А тот вїтти, шчо сонци маїи, шчи два́цать і чотїри миль зємльї; тот дрўгий, шчо маїи мїсаць, тот їи двана́цать миль зємльї, а тот трєтїїй шїсть. А фраїїрки їндєн маїи сóрок і вўсьим миль зємльї вит сєби далєко, дрўгий два́цать чотїри, трєтїїй двана́цать. Їдїте шчаслїво, ачєй дустанете сонце і мїсаць і гвїздў; али унї дўжи муцнї; так уважайте, шчобїсьте на сáмой пóлудне прїйшлї, бо ун усє на пóлудне їз дому їде до пўвочнї, до фраїїрки; бо їа їїх знаў, бо їа їїх кова́ль. Та їак прїїдетє найперше, ваїдетє мїдьянїї дум і мїдьянїї капўри: там бўвате тот, шчо маїи гвїздў; тот їи найслашнїїй. Ун маїи муст от свóїїї хїжи аж до фраїїрки. Ни їде їгог кунь зємльоў, лем мостом. Прїїде вєчур, жєбїсьте пушлї і вїньали їїднў повалїну їз моста, би са спрãвила на мостї дьїра. Сам собї сьате пуд муст, ти Їанку, і слўхай, їак ун бўде їти домў.

Ун слўхаў і чуў, шчо на шїсть миль зємльї муст са потрїяс, їак вун на свого коньã сїў. І їшоў кунь мостом, їт туй дьїрї. Кунь са напудїў, почаў утїкати цўрук, ўзат. Шчо ти їи коньу? Ачєй ти дьабол? Ньїт такогo коньã, їак ти, ньїт такогo хлòпа, їак їа. Лем ни повїдала тєшча мóїа, Гївьджїбаба, жи вїдїла ў свїтї сўчогo Їанка: ньїт хлòпа над ньòго. Али кибї вун тїпєрь са трафїў, та їа би їгог порубаў на друбнїї фãлатки, їа би го тадї розметаў.

Сўчїїй Їанкó повїдате їомў: Ни рубай ани ни розмїтуї, бо їа тїбє порубаў і розмєчу тадї.

Вїньаў дьабол сãблєу і ма́хнуў на Їанка, жєбї го сьтаў; ма́хнуў, ни сьтаў. Вїїшоў Їанко їс пуд моста, сьтаў нараз ўшїткї гóлови їгог. Сїў Їанкó на їгог коньã і ўзьаў собї сãблєу їгог і ўзьаў гвїздў: пўстїў гвїздў на вóздух, пушлã гвїздã на свóї мїсто, бо ўттам лем їїмлєна бўла.

Прїїшбў домў, ўжє їїм са вїдно, бо їїм гвїздã свїтїть ужє. Но, хвãла Бóгу, брãтьа, добрї їа ходїў. Гвїздã нам свїтїть, а їгогм загубїў. Збїрайме са, пóдьме далє, до дрўгогo, де маїи двана́цать гóлоў і мїсаць, жєбїсьме уд ньòго удобрали, би са бўло вїдно кãждому, не лем їомў самóму, хто ў ночї ходїть. Та пóїме до ньòго.

Прийшли до друго́го і так на по́лудне, а́ли його́ ўже до́ма не було, пушо́ў до фрайірки, на двана́цять миль зе́мль, стрібе́рним мо́стом. Місьаць у кишэ́ні. Їанко́ пушо́ў пуд муст, виломі́ў дві дере́ва стрібе́рні, іс стрібе́рного мо́ста, зробі́ў на мо́сты ды́ру, же́би му са кунь напуді́ў; йак бу́де йти до́му. Сиды́ў та́мою пуд мо́стом і слуха́ў, йак тот бу́де йти до́му. Йак тот вийшо́ў вит фрайірки, си́ў собі на коня́: на двана́цять миль зе́мль муст са пого́йдаў. Іде́ на коні́ співа́учи. Прийде́ д ды́рі, кунь са напуді́ў; поча́ў кунь пу́рүкати на́зат: Што ти йи, ко́ньу, йакі́й ды́абол? Ны́т тако́го коня́, йак ти, а ни йи тако́го хло́па, йак йа; лем повіда́ла мо́йа те́шча Гиньджиба́ба, же йи ў сві́ты йиде́н сү́чий Їанко́, то ны́т хло́па над нього́. Кибі́й ми са туй тра́фіў, йа би го туй поруба́ў на фа́лати і розмета́ў со́рокам і воро́нам.

Ун повіда́ть іс пуд мо́ста, сү́чий Їанко́: Ни руба́й, а́ни ни розмі́туй, бо йа тибé поруба́у, со́рокам і воро́нам розме́чу.

Ма́хнуў ша́ркань са́блюо́у, ни ўчині́ў нич сү́чому Їанко́ви. Ма́хнуў Їанко́ на ша́рканья і стья́ў шість го́лоў; дру́гий раз дру́гих шість. Одобра́ў му на знак іс ка́ждого ро́та коне́ць йазикови до то́й хү́еточки, шчо ма́ў у кишэ́ні. Узья́ў місьаць і пу́ствіў до во́здуху, же́би місьаць світи́ў ка́ждому, не лем ша́рканьови само́му. Си́ў собі на коня́ його́, повіда́ть: Бра́ти, на то́бі йидно́го коня́ ўже, ти фрайці́мирчин; то́го кунь, шчо шість го́лоў ма́ў, та тот бу́де твуй, а тот, шчо ма́ў двана́цять, бу́де мо́його бра́та, ца́рьського си́на, а йа собі шчи йду́ удби́ти ут то́го, шчо ма́йи два́цять і чоти́ри го́лоў. Забі́рьми са, та но́йми до тамто́го тре́тього, шчо ма́йи два́цять і чоти́ри го́лови. Там йа буду́ ва́жити сво́йім сві́том, ци ўмру, ци шчи жи́ти бу́ду.

Прийшли́ там на по́лудне: ни найшо́ў його́ до́ма ўже, пушо́ў до фрайірки. Там йі́ли і сиды́ли до ве́чура. Йак Бог да́ў ве́чур: Бра́тья мо́йі! ко́трій пү́йдете со́нце визбра́ти?

Пови́ў фрайці́мирчин снв, а його́ брат, жи: йа шчи ни хо́днү́ а́ни рас, та бой́у са і тине́рь.

Та йди ти, бра́ти, ца́рьський си́не!

Йа ни йду; ви́дис сам, жи йа ни йи та́кий хло́п, йак ти.

Та лем же́би йа йшо́ў і на тре́тій за́вод? Та ту нам да́ў стрі́ко йини́ў ло́шку на ўкае, шчо́би йа вам лі́щиў у хи́жи за ги́ривдо́у, о́бисьте на ньу позира́ли. Кидьби са на туй ло́сьци́ са́м вит се́би сотвори́ла кроў, би́сьте бігли́ до мнї, бо бу́де то́гди́ свирте́ мо́йа.

Уни́ са ві́рно позира́ли, ци йде́ з ло́шки кроў. Прийшо́ў вун ід мо́стови, з мо́ста чоти́ри фа́лати дере́ва вивали́ў вон, золо́ты, же́би бу́ла на мо́сты ды́ра, же́би са кунь бойа́ў, йак бу́де йти до́му. Си́ў собі пуд муст слү́зати, йак дү́жи гро́зом бу́де йти, серди́то. Прийшло́ т пү́ночи, вун вийшо́ў вит фрайірки, си́ў собі на коня́: на два́цять чоти́ри миль

землі муст са пуд ним го́йлаў. Начаў співа́ти і чу́ти, же співа́ць. Су́ч-
кир Ё́анко́ то́то слуха́ць, йа́ка́ сіла́ йде́. Пришо́ў ку́нь д дзі́рі, цу́рук-
нуў са́ на́зат: Шчо́ ти́ йи, ко́нцу, за́ дьа́бол? Ни́ йи та́ко́го ко́ня, йа́к
ти, ай́ ни́ йи та́ко́го хло́па, йа́к йа́. Па́віда́ла ми мо́йа те́шча, жи́ йи́лен
йи́ у йи́нио́го ца́р'я́, соба́чий син, шчо́ лем го́ соба́ка уро́дила, а с ку́с-
та́ са́ сра́виў: та́ та́кий хло́п, же́ вы́т над ньо́го. А́ли ки́би ми́ са́ ту
тра́фіў, та́ бим го́ цору́баў і цоросі́каў на́ фа́латки, со́ро́кам і во́ро́нам
по́ тум по́льу та́ді бим го́ розме́таў.

Су́чый Ё́анко́ па́віда́ць: Ни́ руба́й, а́ни ни́ россі́кай, бо́ йа́ тибé по-
руба́у і россі́каў.

Ма́хнуў са́рканы са́б'льоў, ни́ ст'яў на́ дзі́ру. А́ тот ви́ттам пу́тско-
чиў т го́рі. Ма́хнуў раз, ни́ ст'яў; та́ са́ пойма́ли до́ рук, та́ са́ йа́ли
носі́ти, котры́й бу́де му́цны́шшы́й. Так са́ носі́ли за́ до́бу. А́й на́ дру́гий
де́нь мно́го во́ру́и литьо́, шчо́ по́ не́бо а́ по́ зéм'љу, та́ ўсы́гди з ни́ма
гу́сто бу́ло. Па́віда́ць ша́рканы́: Во́ро́ни, номо́сьти ми́ то́го ува́літи. Су́чый
Ё́анко́ па́віда́ць: Во́ро́ни, номо́сьти ми́ны́! Ни́ ту́лько са́ мн'я́са з ньо́го
вайі́сьце, йа́к йі́сьце са́ найі́ли з йо́го бра́туў! То́гли ша́рканы́ учу́ў і са́
ду́жи по́гни́ваў. Начаў на́ ньо́го 'гн'ю́м са́пати с ка́ждо́го пашчэ́гу на
чо́тыри́ два́цать ро́туў. же́би вун зго́риў. Нача́ли во́ро́ни бу́р'я́н рва́ти,
та́ дьа́блови́ до́ ро́та іха́ти, шчо́би та́кий ви́шкый о́гень ни́ па́лаў на́ чо-
ло́віка, би́ невинны́й чо́ловік ни́ зго́риў, бо́ то́г чо́ о́вік по́муч па́ша, же́-
бис'я́е ви́ бы́ли со́нце, же́би ша́рканы́ у ви́шэ́ни со́нце не́ носі́ў. І со́нце
ви́росло, вак з'уд ньо́го удн'я́лі і пу́шло на́ во́лух. То́г і вун ду́жи
огн'ю́м ме́таў, шчо́ вид ньо́го со́нце удо́браў. Во́ро́ни у ні́сках во́ду но́-
сі́ли на́ су́чого Ё́анка́, то́ті кропе́йі на́ Ё́анка́ пу́шчала́, же́би ни́ зго́риў.
Дру́п дьа́бла за́ но́ги рва́ли, че́йби дьа́бол ўпаў. Йа́к дьа́бол ўпаў і вун
му́ с ка́ждо́й пашчэ́гі ко́нец йа́з'ікови́ удрі́заў, шчо́би зна́ти, ку́лько вун
го́лоў за́губіў. — На́ ту́й ло́сьцы́ у́же са́ кроў йаўля́ла, шчо́ сто́йала
до́ма за́ ги́р'ндоў: бра́тья то́то ўві́дыли і ви́вели ко́ны вон, хоты́ли ўты́-
ка́ти, бо́ ў́же бра́т Су́чкыр ти́не́рь умі́раць! Пришо́ў Ё́анко́ на́ коні́:
де́ ви́ йде́те бра́тья? Йде́ме́ то́бі на́ по́муч.

Не́ йи пра́ўда, бра́тья; ла́дзі́лісьце ўты́ка́ти. Пе́рет тоў ве́лікоў
сі́лоў ви́ би́ бу́лі ні́гда́ ни́ ўте́кли, бо́ вун огн'ю́м на́ ме́ни ме́таў, са́б-
льоў на́ н'я́ рубаў, а́ ми́ны́ Бо́х у по́мочи буў; ішчы́ й па́кі і во́ро́ни
пома́гали, же́би ша́рканы́ ўпаў. Ти́не́рь, бра́тья, хва́ла Бо́гу, гві́зда́ сві-
ти́ть і м'я́саць у но́чы, со́нце грі́йи ў де́нь. Ти́не́рь, бра́то́ви мо́йі, по-
дзі́льме са́ ку́ньми. То́т ку́нь, шчо́-м при́йіў ти́не́рь, то́т му́й. То́т ку́нь,
шчо́ йо́го га́зда маў двана́цать го́лоў, та́ то́т ца́р'ьско́го с'і́на. То́т тре́-
та́й ку́нь, шчо́ йо́го га́зда маў ші́сть го́лоў, та́ то́т то́му, шчо́ вит фра́й-
ці́мірки буў. Та́ ти́не́рь, бра́тья мо́йі, пу́йде́ме до́му, ко́лісьме зви́та́-
жи́ли. За́ чі́м-сьме хо́ді́ли, та́-сьме то́то до́ста́вили.

Повідауть му його брата: коли майме, брате, кожний по два коні, грощий, золота дост, поїме за путюю право аж дому, до нашого п'янька.

Пчи ни доста, брата, того. Булисьте за моїм розумом до тепер, бутьте і ут тепер.

Ішли виттам, та зайшли до тещі тих шарканыу. Там йїї дьїки на скаргу прийшли, жи ўже ни приходили побратимове: де то ўни са задьїли? ци видьїла мати?

Ўни йшли трїї за путюю на своїїх конях: Ту, брата, чикайте! повідають сучий Йанко; мої коні потримайте, бо я йду до дому того.

Пушю до дома, увойшю на тоту дьїру, кади са с хїжи курїло, справнї собі манти, жебї думали, же ун лем куцур. Увидьїла його наймолотша, шчо йїї фрайр маў шість голоу, спознала го по вочох, повідають: Мамо, такий лосний тот куцур, йак сучий Йанко. Скоро ўбїгла сиридушча позирати його вочи. Повідають: Но, но, такі вочи майи, йак Сучкир Йанко. Но, таї третьа: Таки тот куцур майи лосньї вочи, йак Сучкир Йанко. Повідають йїх мати, Гїньджїбаба: Яа би його спознала, кибї яа його увидьїла, дьїти мої. Пушла наймолотша скоро до приклетя за жельїзнима вїлама, пуньвати матери йїнну кльїнку, шчобї сучого Йанка увидьїла. Завадила за тоту, за йїнну кльїнайку, і пуньвала йїї ў гору. І ўна його увидьїла: Сїну муї, то ти лосний! Теперька го їмайти ўшитки три, та го до мїха ўсатьте. Ун їм са даў їмїти і до мїха ўсадїти. Ун маў таку манти, шчо лем йїх зводїло, а ун ў мїху ни буў. Ўни наклали огень, куцурá ў мїху спалїти. Вєрли мїх іс коцуром на огень. Но, повідають, матери: Ўже, мамо, згорїў. Теперь, дьїки моїї, їдїте на путь: йїдна са спраўте красною хуеткою; розопньїте са черес путь; та кить тоту хуетку вольмуть його брата дваїї, та так чинь, дьїко моїа, бїсь йїх подавила, обї ўни поўмирали, а конї їм, жебї поздыхали. А кидь ўни, гварить, тибє ни вольмуть, та ти са спраў, дьїко друга, красною грушкоу, шчобїсь була стрїберна грушка і шчобї були пут тобою грушки і на тобі. Та їм ўже час їїсти. Та йак будуть грушки їїсти, та жебїсь йїх, дьїко, подавила. І конї грушки будуть їїсти, таї конї жебїсь подавила, жебї й конї поздыхали. Кидь ни будуть грушки брати, ани їїсти, та ти третьа їди са спраў дуже шумною дьїкою, би на тобі шоўкова трава була, а на сиридїнї студня з мїжи пух; та будуть конї пастї і напувати і самї там будуть пїти. Вит тоїї води ўни поумирають, конї їм поздыхають. Теперь-им вам, дьїки, наказала, та наўперет нїх бїгайте.

Вїскочили дьїки вон: сучий Йанко ўже на конї, лем ўшитко вїслухаў, їде за путюю. Повідають йому брат найзадний: Брати, йакá одди красна хуетка, шчо ў нашум крайу не йи такої; ўсилїякі галузи на-

малювані і золотом подунена і квітки на ньуй ўсиліякі. Сучий Йанко повідаць: Бўлісьце, брата, за мойім розумом до типерь, бутьте і ут типерька. Віньяў сабљу іе пошви, махнуў на два страіи, ваўхрест, сіла кирвє са в пєї розолььбала по грацькуй, шчо коньї по колына ў ньуй ўтыкалі.

Перейшли тоту кроў, найшли грушку. Повідаць царьський син: Брате Йанку, йїжме тоті грушки і наберьме на путь, бо ни йи такіх грушок ў нашум країу красних. Повідаць Йанко: Бўлісьце брата за мойім розумом до типерь, бутьте і типерь. Махнуў Йанко сабльоў чєрез грушку, перетьаў грушку. Дуже миого кирвє справило са по путї. Шчо, брате, за новина?

Ищї, брата, бўльшу увидите.

Перейшли кроў, увойшли на красну лўку. Повідауть: Брате, пасме ту коньї. Пїлибисьме воду, та са ту напїимє і коньї напоїимє. Утьаў на двї частї, на самуй стўднї, Йанко сабльоў, справила са кроў по путї на дўжи велїкум фалаты, аш по його стрїка.

Царьський брат, вишшиї ковач, росказаў товаришум і вўчнўм, жебї ростворїли желїзньї браїи, бо утыкають його брата синови пєрет Гїньджїбабоў, бо ўна за нїма бїжїть. Йак дуждала того часу, закльа йиї дїўкї тамой мали бўти, а ни прїйшли на росказ, почала Гїньджїбаба здоганати йїх. Розьбалá на нїх нашчєгу, же йїх зїєть: шєстеро коньїї і трїох хлõпуў. Айбõ унї дўжи ўтыкалі. Ўна йїх ни здогонїла, бо ўтеклї до стрїкового двора. Айбõ йак учнõви і товаришї заперли капўру, та йуй приперли кльївайкї і тогдї ўна повідаць за капўроў: Кибї йа ўвїдыла того Йанка! Поскакали долў с коньїї і попросїли стрїка свõго, ньяї са витетўпльаць йїх товаришї за йиїну жильїзну браму, ньяї улапльаць мõiї двайї братõви і вўчнїї і товаришї, а за дрўгу йа сам, бо ун сам тўлько сїли маў, гї йїх пїадєсать і два хлõпуў. І поцетїли йиїї гõлову до двора. І так дўжи заперли, шчо на кльуч замкнўли. І тогдї уна повідаць: Йакїй нїкто шїєть на́рода загубїў. Ун на ньу повідаць, же: Ни пўшчу тва вїтти нїгда.

Шчо же будєш їзо мноў робїти?

Мўсїш ми такїм коньõм бўти і такõў парїпоў, шчõбїєь за йиїду гõднїну цїлїїй свїт оббїгла. Чогõ йа пєрет тобõў так на свõїїх коньõх дўже ўтыкаў? Ни йи такіх коньїї на свїтї, йак шаркавськї трї, а шчи ти нья здоганала! Ти того ни доставш, жебõєь їз Гїньджїбаби парїцу справиў, жебї ўна тибє носїла. Ун попросїў стрїка, жебї му стрїко даў ўшїтких свõїїх робўтникуў з велїкїма і малїма молоткõма, йа' ковалї мауть. Йак товаришї, так і вўчнїї, ўшїткї прокльагу Гїньджїбабу бїгї по гõловї, кидь ўна хотїла царьських сїнуў загубїти. Так йиї бїли дўжи, шчо ўшала на колына, стала са утпрõмувати: Даруї ми свїта,

загубиў-песь моіх трыох зьятьўў і три дьўкі моіі, а йа ти ўшїтко енгелўу, лем нѣа живў пусьтє; нїгда ти на арэдї нї бўду. Та ци будеш ми парїпоў? Ой нї бўду. Лыпше бїйте, йак вўчыні, і товарышї нашого стрїка. Упала з нух палком; повїдате, жи злїхати бўди. Ци будеш парїпа моїа? Сама знайшш, нї йн на свїгї хлїпа такоґо, йак йа, сўчий Йанкї, ай такої Гїньджїбабї, йак ти. Алї тїпєрькась ми ў руках. Уна прїсагла пєред нїм, жи му са справїтє шўмнїм коньїм, лем бн нн здїхла ў стрїковуй капўрї. Ун йнї прїсах сїм рас, жи уна йомў будє добрї служїтї, вїрно; йак найгурше бїштї гїнна, та будє пуд нїм бїгати. Далї на нью зробїтї у йндєн мєтер вагї жылїзанї кантарї, а ў йндєн мєтер сїдлї. Поклалї на нью два мєтри жельїза, пўстїлї йнї з мєжї капўр, сїў собї на нью Сўчкїр Йанкї, запалїў йндїї повїсмо, ци дїўго унї будє горїтї: та заклѣа унї згорїло. уна свїт оббїгла і прїйшла на мїсто, шчї го ў рўку нн снїклї. Похвалїў йогї стрїко: Нн йн, Йанку, хлїпа, лем йндїа лєда бїда (Лекцїбрада)! І за тїждєнь ў гостїнї ў стрїка бўлї. Даў йнм стрїко нїсмо до свїйогї брата, за кўлькї у ньогї снвопї бўлї на гостїнї. І йїх барє краснї вїпровадїў: Бїсь сѣа, Йанку, нн протївїў нїнашчї, хотьїпєсь йакїї чуднїї вїдїў кїло путї.

Ідє Йанкї на трыох кїньох, а брата пї на двох у велїкуй радостї, бо ўжє са достануть, до свїйогї країу. Ідє Лакцїбрада кїло путї шанцом, на заїацї са нєсє. Йогї заґортка са позат ньогї воучє, фалат кожуха, і повїдате нѣаї пер-бачате, бо йншак прїповїтку нн мош повїстї: Насраўїб-м такому хлїповн, шчї вїльїз на баўу, та гварїтє, жи нїт хлїпа над ньогї! А на бабу хоть йакїї хлїп вїльїзє. Йаби йомў ўсраў обї собї такїї хлїп матьїр поїнбаў.

Цєк тн, бїцї, йа нн такїх хлїпоў погубїў, а на тєбн ани са нн протїўлѣу, бо нн мау до чогї кїпнутн.

То нн бўлї хлїпн; кїбї тн до мєнн кїпнўў, табїсь нїгда нїкоґо нн кїпкаў.

Бїрода му землїбї са волочє, такїї старїй. Йогї брата слўхаутє, та са ш чўда смїутє: йакїї чўдо йїх брата ганьбїтє ўснлїйакї, жи вун нн хлїп?

Вун са розгнїваў, сўчий Йанкї, скїчнў іє парїпн долў, ўжє Лакцїбраду кїпнн. Лакцїбрада ўзат са пўстїў, на парїпу сїў, фалат кожуха лїшнїў. Сўчкїр Йанкї лем попозїраў, у котрїй бук парїпа злєтїла. Шчї, Бїжн, робїтн? Тўлькї трудї моїї так ми пўйдутє за дармо! Тнпєрька такої чўдо првєлї нѣа на ганьбу! Ідїтє, брата, домў, повїчтє нашому нѣацьковн, жи їзвнтьажилєсьмє хвїла Бїгу: сїнцє ў нєбї і мїсьаць і гвїзда. Ўжє са вїдно кїждїму. Лем повїчтє дома, жє ми жалє велїкїй за парїпоў, шчїсьмє справнлї у стрїковуй капўрї з йннїїї шарканїцї,

та на світі ніт такої; бо йа са верну наза́д до на́шого стрі́ка, ачѣ́й уи ми́нї пові́сть, де йи́й гля́дати ма́у.

Прийшо́ў до стрі́ка: Но, шчо там Йа́нку? пові́дять му стрі́ко його. Но, ни пові́даў йа то́бі, Йа́нку, бие́ь са ни проті́внї на ле́да шчо? Типе́рь возмі́ мо́лот, шчо ма́йи пу́ўдруса це́нта, і́ж жилы́зноў ру́чку; та вун там на йи́ннїу́й ро́вени, Ла́кцібра́да, па́ріпу пасе́, сам на сідлі́ спить і на канта́рьйо́х. Жельзі́зни канта́рі і жельзі́зноў сідло́: а ўда́р го жельзі́зним кї́яньюм іт сідло́ви, та му росто́ўчиш го́лову. Тогді́ वो́зmesh па́ріпу, та пу́йдеш до́му і шчи сво́йїх бра́туў перебі́гнеш.

Найшо́ў Йа́нко па́ріпу; хо́дить по боро́здах, гля́дять, де вун спить ў боро́зді. Найшо́ў його́ на боро́зді спа́ти на сідлі́. Бо́жи, де́би йа тако́й ма́лої би́ў? Бу́льша кї́янь, йак уно́. Скричи́ў на ньо́го: зна́у, жи ни ўчи́нить ми ни́ч, бо ўпо там лем ньа ви́фігльува́ло, а́ли ту уже́ ньа ни шча́луїи. Імї́ў па́ріпу ў ру́ки, на ньо́го закрича́ў. Тот са схопи́ў, два це́нти жельзі́за пуньня́ў по́више Йа́нково́й го́лови, ўда́рнїў його́ сідло́м і канта́рьйо́ма, су́чого Йа́нка, по го́лові. Йа́нко са ста́ў утиро́шувати: Дару́й, дару́й ми шчи сві́та!

Ти ду́маш, жи йа тако́й ша́лений, гі мо́йа систра́, шчо тья му́сить носі́ти? Айбо́ ўже ни бу́ди. Бі́ў ти йи́йї, а йа тибе́. Но, ци пу́йдниш ў́тти че́сно?

Прийа́ў са Йа́нко че́сно пуйти́. Узла́ў хво́рий кї́янь, нисе́ до сво́го стрі́ка.

Ну, шчо там Йа́нку?

Уби́ла ньа бі́да.

Та чо́му ни уби́ў ти його́? Коли́-м ти нака́заў, жи на жилы́зи на́йдиш, жилы́зом го за́бийш. Шчо ти зроби́ў?

Лем ма́ло ньа, стрі́чку, ни за́биў.

Там Йа́нкового́ коня́ корми́ли у стрі́ка і Йа́нка го́їли, бо ни го́днїи ні́кде пуйти́. Йак Йа́нкови́ бу́ло лы́пше: Му́й луби́ий стрі́ку! то ми жа́ль за па́ріпоў. Тако́го коня́ ни йи на сві́ті.

Ілі́, вун та́мої йи, де бу́ў, па́ріпу пасе́ і там го на́йдиш.

Йа́нко пушо́ў ід Ла́кцібра́ды. Іде́ ід Ла́кцібра́дови, тот його́ уви́диў і го́йкать на Йа́нка: Каза́ў-йись, же́ ні́кда ни при́йдниш за па́ріпоў, а ти ўже́ ту.

Та йа лем прийшо́ў просі́ти.

Та йа ти дам па́ріпу, кидь ми с то́го кра́йу ви́ттам од йи́дного́ да́рїя за се́би повеса́таш ды́ўку, собі́ во́зьмиш за жону́, а зо мно́ў по́ми́нш: ти ми́нї даш жону́, а йа то́бі дам па́ріпу.

І ра́ло са при́йаў. За́раз верну́ў са до стрі́ка.

Но, шчо там Йа́нку? Ни одда́ў то́бі па́ріпу?

Та ун повіў, тот малéнький, жебі ѡа іс то́го царьѡа са дыўкоў поженіў, та жебіѡ ѡому тоту жо́ну даў, а ун мнѡі па́рѡу. Та ни знаў, за котроў путьоў і́ти.

А; то би йти ў сéмий кра́й. Ду́йдиш лéчко. Ни йи коньа́, ѡак твуй, ни йи хлóпа, ѡак ти. Будéш і́ти за путьоў; де ўвѡдиш новину́, не ліш нѡ́де, бѡрь іс собо́ў, та посвѡташ царьсэку дыўку, даду́ть за тьа рáдо.

Зобраў са Ёанко́ до путі. Найшоў новину́: шчо голодéн — хлѡ́б му возіли па́ возо́х — а вуи цѡ́лий хлѡ́б ў рот метáў, та метáў йидноста́йно і пойдáў. Повіў ѡому сү́чий Ёанко́: Киби́ ви пушли́ во мноў, вѡ́це бѡ́сьте зьѡ́ли мьѡ́са, ѡак ту хлѡ́ба.

Увѡдыў голодéн: до́брий хлоп, до́брий ку́н: хо́тьим і голодéн, та с тим чоловѡ́ком цў́йду.

Іду́ть два́й: голодéн пішо, Ёанко́ на ко́ви. Перейшли́ двѡ мѡ́лі зéмльї, нашлі́ чўдо ішчї бўльшой. На йидву́й велѡ́куй вóды, ѡак Дуна́й лібо́ Сьан, та йидéн лижаў на рука́х, а шчо раз рóтом хлѡ́пнуў, то на сто сьа́х ўдоўш горѡ́ ўшитку вóду вѡ́пнў. Так лўди йшли на чўдо [гля́дѡти], жи вóда з горѡ́ йде, а долоў ни цьа́пки ни йшла, нікуе. Прѡйшоў вѡ́дѡти то́то чўдо сү́чий Ёанко́ іс тим, шчо хлѡ́б йїў, а ни мўх са найѡ́сти. Та йим чўдно бўло, жи са тог ни мóжи на́пѡти. Повѡдаў сү́чий Ёанко́ то́му, шчо вóду пнў: Пóтьте ви во мноў, тўлько са на́пѡнте вѡ́на а пáленки а мьѡ́са найѡ́стé і бѡ́лого хлѡ́ба! У царьѡа на свѡ́дѡбі бўдете у сéмум кра́йу.

Тот од вóди ўстаў, пу́стиў вóду йти. Йдутъ дáле за путьоў; найшли́ там йидно́го, шчо ко́ло 'гнѡ́а лижаў, óколо ньóго огéнь буў, а лўди дрѡ́вама велѡ́кими клáли огéнь, жебі тот чоловѡ́к згорѡ́ў. А чоловѡ́к на со́бі маў: двана́цѡтэ губáнї і двана́цѡтэ кожухў́ і на ньїм са то́то ни ўѡало́ вит то́го 'гнѡ́а, лем йóйкаў, шчо: пропáли би то́тї лўди і панóви жи му дьáку ни ўчѡ́ньватъ, жебі ун са нагрѡ́ў. Прѡйшли́ ўни там трѡ́йї, ўвѡдыли то́ту новину́. Повѡдѡть Ёанко́ с коньа́ на ньóго: Чоловѡ́чи, ўстанъ з мѡ́жи то́го 'гнѡ́а, бо хотъ огéнь горѡ́ть, тáбо зéмльѡ пут то́боў студéна, та са нѡ́гда ни нагрѡ́йиш. Киби́сь пушоў́ ізо мноў до сéмого кра́йу, там бѡ́сь буў у царьѡа на свѡ́дѡбі, бо й ми там йде́мé. Будéш наш то́вѡриш. Іде́ во мноў тот, шчо мнóго йѡ́сть, іде́ тот, шчо мнóго пнѡ́ і ви пóтьте во мноў, шчи са мнóго [на]грѡ́йите. Пушоў́ рáдо.

Іду́ть дáле за путьоў, найшли́ там йидно́го, шчо на кра́й свѡ́та за доўбенькоў йшоў, бо йогó то́вѡриш вѡ́рх іс сѡри́дѡни свѡ́та, та упáла на кра́й свѡ́та. Та верéчи гóден, а принéсти ни гóден, бо лем так гóден далéко веречѡ́. А тот дрў́гий так гóден скóро ходѡти, шчо лем раз ўкрóчитъ, та раз на сѡри́дѡну свѡ́та, дрў́гий раз на кра́й. Повѡдѡть Ёанко́: Пóтьте во мноў обáйї. Ти, шчо мѡ́чеш, та са на́мѡчеш дост; а ти, шчо хо́диш, та кѡ́ть пў́йдете во мноў, та са нахо́дите дост.

Ідуть да́ле. Найшли́ тако́го, шчо йидно́ во́ко маў тако́й, йак йидна́ пуўмірка; та нич ни чїпнїть, лем са оберта́ть, та по світы́ позїра́ть. А лўди на ньбо́го позїра́уть са: Йака́ новина́, йако́й велико́й во́ко ма́йї! Прийде́ д ньому́ шість хлопуў, пїять піших, шестїй на конї. Ўкло́ньба́ть му са: Шчо ви ту робїте?

Позїра́у чўда ва́ші, бо ви йї кра́льовїч. Йа відиў, йак ви витба́-жили, ай віджу, де ви йдетé.

Та по́тьте зо мноў, будете́ на сва́дбї у се́мум кра́йу у ца́рьїа. Зобра́ли са ўшїткї і пушли́.

Прийшли́ там; спра́виў собі́ сўчнїй Йанко́ за́писи, же́би го пу́стили до ца́рьського бу́рку, бо вун йде́ сва́тати. Пу́стила го ва́рта йидна́, пу́стила го ва́рта дру́га, пу́стила го ва́рта тре́тья до ца́рьїа. Привїтаў іїх ца́рь: Шчо ново́го лўди?

Прийшоў-им на сва́танки, па́йїаснїший ца́рьїау, до них.

Вїтки ўнї суть?

Йа то́го і то́го ца́рьїа снп.

Та на-шчо ти йшоў до ме́ни і' шістььомá лўдьми́?

До ца́рьїа на сва́дбу.

Ми́нї було́ тре́ба сім регі́ментуў во́ска, обї зы́ли на йинну́ ве-че́рїау тїсач во́луў, тогди́ би са зна́ло, жи ца́рь дыўку ви́ддаї; а тї-сач гордо́вуў віна, же́би ў йиде́н ве́чур і йиде́н тїсач гордо́вуў па́ленки; с три тїсач ме́труў му́ки хлїба́ зы́ли: та тогди́ буде́ сла́ва, жи ца́рь дыўку ви́ддаї.

Зьа́ть гва́рїть, жи ун то́то ўшїткою́ скільту́їи ў йиде́н ве́чур. На-рихтова́ли на́скоро ў ва́роши с то́її му́ки хлїб, во́ли пудра́ли і да́лі ве-ли́ку кантіну на то́то, же́би бу́ло де кильтова́ти. Ку́харї ва́рїли, пика́рі пика́лі; ципна́рїйў на́ста́вили, жи́би тог напу́ї покильтова́ли. Тот, шчо ни мух са найїсти, ни мо́гли му застига́ти та́кі хлїби, йак по́за со́рок гре́йцаруў, та у пісок ме́та́ти. Та́бо тог, шчо на ри́цї во́ду пиў, віно і па́ленку сам віпиў і почаў са з ним ва́дити, с тим, шчо хлїб йїў: Чо-го́сь ту́лько хлїба́ поїўў-і-шчись пїа́тьом ни лішиў? А тог кри́чїть на то́го, шчо пиў: На шчо́сь два тїсач гордо́вуў напо́їу віниў, а шчись пїа́тьом а́ни пїа́ть пуга́рикуў ни лішиў? Тот, шчо йїў, поїўў хлїб, а тог, шчо пиў, віпиў іс тїсач во́луў ўшїтку йўху, а тог іс три тїсач ме́труў хлїб, іс тїсач во́луў мнѣ́со. Та шчи пїа́тьом ни зайшло́ а́ни йїсти, а́ни пїти на слаўчу́й сва́дбї у ца́рьїа, котрїй жа́даў сім регі́мен-туў лўдїй. Шчи пїа́ть крем ви́че́рї са́ли: ни не йїли, ни не пїли, лем че́рез нуч на ка́рти гра́ли.

Погнїваў са ца́рь, же му га́ньби задалї: Шчо унї за лўди? Прийшло́ ра́но, про́сят са зьа́ть ца́рьський, ци бізо́ўно йому́ дыўку да́дуть?

На бизоўно. Шчом ти сно́и расказаў по́іети й по́іти, то-сь дус-та́вцў; а́ли туй будеш до веча́ра ў ме́ни на гости́вы іс сво́іма лўды́м і туй будеш дру́гу ну́ч почова́ти. На бизоўно доста́нш ды́ўку мо́ю.

Неребу́ли до веча́ра, за́клікаў царь сво́іх ві́рникуў, во́йжських ті́стўў і гро́фўў: шчо вун ма́йи робі́ти, ци най вун дасть за тих лўды́й ды́ўку.

Уні йо́му пові́ли: Кі́ть пирно́чўи ў йидну́м до́мі, ца́лком ў жи́льзвум, жи́бі ў ным ни бу́ло ніку́с дэ́рева, то дуста́ните ды́ўку на ра́но.

Повичі́рўяли і пу́шли сі́м хло́па спа́ти до жи́льзвонна́го до́ма. Пушо́ў: йиде́н су́чый Йанко́, ца́рьськый зьа́ть; дру́гий, шчо йіў; тре́гый, шчо пиў; четве́ртый мо́рос, шчо са ў́се гріў; пя́тый, шчо скака́ў; шэ́стый, шчо мета́ў; се́мий, шчо позира́ў.

Даў царь ў́шиткіх сво́іх ма́йструў за́зва́ти, два сто кова́льўў, о́би ка́ждый два мі́хи вў́гля прыві́с і ка́ждый свў́й мі́х до вў́гля, дў́ги. Йак ро́звясні́ли дў́м, хоты́ли тоті́ погорі́ти. Тот, шчо са ни му́г нахо́дїти, йак путе́какува́ў, — бо го ў но́ги пекло́ — та го́лову пото́ўк дў́жи; і ў́шиткі скака́ли, бо йіх пекло́. А мо́рос са ра́доваў: Хва́ла Бо́гу, жи са грі́у. Уні́ на мо́роза: Пе́рше тья туй за́бїше, та так са самі́ ўпече́м, кидь нам ра́ди ни дайі́ш. Одве́рг мо́роз йидну́ губа́ню і йиде́н ко́жўх ко́ло то́го до́ма, ў́шиткой вў́гля за́гасло вит стў́дени. Польі́гали со́бі ў́шиткі спа́ти. Пу́шли ма́йстро́ви до ва́роша, прїнеслі со́бі наза́д огньа́, на дру́гий крат. Спра́вили гень ко́ло желе́зного до́му, хоты́ти й так тоті́ лўды́ сі́м погорі́ти дру́гий раз. Йойка́уть на мо́роза: Да́й нам ра́ди, бо погорї́м. Зве́рг мо́роз два губа́ны і два ко́жухі. Унаў мо́роз ко́ло до́му, шчо вў́гля за́гасло, мі́х до мі́ха са зме́рз, ма́йстер до ма́йстра, ў́шиткі а́уби повїстаў́ляли. Даў Бог ра́но, бесїду́уть ва́рошча́ни: шчо са за по́вина ста́ла? У на́шум ва́роши шчи ви́гда така́ стў́дынь ни бу́ла, йак то́й но́чї! Устаў царь ско́ро у ра́но позира́ти, ци са тоті́ ўне́кли. Іде́ царь з і́нашом, ві́дять, жи ко́вачі са смі́уть. Повїда́ть царь і́нашова́: ў́шиткім на́шум ма́йстру́м на ра́дусть, бо тоту́ робо́ту зроби́ли, котру́-м вельі́ў. Тоті́ горі́ ска́чуть на кашты́лі на жи́льзвнї́ на дру́гум што́ку. Порў́шать йидну́ім ма́йстром: Шчо, Бо́жи, за по́вина? Та мо́ї ма́йстро́ви-ў́шиткі поме́рли. Та уні́ са поме́рзли! Учїниў ми́ шко́ду вели́ку і му́шу му ды́ўку да́ти. Шчо-м расказа́ў, та то́то дустаў́-им, лем йа на сво́іх ма́йстры́ох почко́доваў, бо ў́же ў ва́роши ма́йструў ни йи. Пушо́ў до сво́його бу́рку ра́дїти са па́нуў, ци́би шчи бу́ла прїчина, же́би ды́ўку ни даў.

О йидну́м шу́стро́ви да́леко зна́ли, шчо нїйиде́н так топа́нки ни ушїў, йак вун. Загнаў чи́сарь сво́ю ско́ру і сво́й зо́лото, жи́бі уля́ти зо́лотий пе́рестїнь сво́їу прїце́знь і жи́бі за три го́дїни сходи́ти на кра́й

світа, бо буде сватьба. То шчи иньська ў тих топанках майи бути ўбута і перетинь на пальци.

Де ти, шчо ни можши са находіти? Ту майиш скору випраўляюу на топанки, золото на перетинь. Тогді ўзяў золото і скору, лем раз крочиў, ўже йи ў шўстра. Ўльляў перетинь і ўшиві топанки тот йиден шўстир. Шчи лем пўўдруга годнии. Забраў са, та раз крочиў до йидного в'ароша. У тум в'ароши тойі Гиньджибаби систра, шчо з пейі справиў сучий Йанко паріпу.

Де ви йдетé?

Йа йду до сéмого краіу на сватьбу.

І ўна повідать, жи ўна там йде на сватьбу. Звїдуи са тóго хлóна: десьте ходили?

Ув йуй повіў праўду: Носіў-им до шўстра шити топанки і перетинь льляти.

Уна на ньóго дала сон, шчо го покортїло спати. Уна йому повідать: М'ало собі сьатьте! Ун собі сїў і лух спати. Уна йому с коньа гóлову пут йогó гóлову полóжила, жебі мїсто коньа снаў; а од ньóго одобрала топанки і пїрстинь, та начат са вирнўла до в'ароша. Мїнула година, ўже не йи лем пуў годнии. Чекать чїсарь пїрстинь і топанки, бо ни буде сватьба, кить са тотó на тэрмін ни доставить.

Скрич'аў Сучкир Йанко на своїїх помучникуў: Де ти тот, шчо са ни можши напозїрати?

Позирай, до тот йи іє топанками.

Тот позираў, увїдїў Гиньджибабину систру: Ў кишени топанки і пїрстинь; сéред в'ароша на пїшау стоїала. Отповіў тот з великим воком, жи топанки ў Гиньджибаби мóїи систри, а вуи з бóку в'ароша спить.

Де ти, шчо ни можши са наметати?

Ту.

На, м'еч тоў кїянкоў.

Тот, шчо са ни мух напозїрати, нарихтоваў йогó кїянку і: Цїль нуд йогó гóлову, жибі по куньськуй гóлові ўдарити, би тот'а кўсьть с пут йогó гóлови вїскочила, а ун би са зубодїў.

Верг кїянкоў, добрі трафиў, ани помучника ни забїў, ай го збудїў. Лем раз крочиў, Гиньджибабину систру имїў і утв'аў топанки і пїрстинь. Крочиў раз, ужé дóма на сватьбі. Ішчи ўсе пуў годнии до тэрміну.

Шчо-м росказаў, тось доставиў, типерь за т'а д'їўку дам.

Присьах йїх п'атор, клéбан, д'али йїм коньї чотїри і кóчиша, д'али йїм регімент вóська, жебі вóсько допров'адило царьську д'їўку до тóго б'урку, де молодїй буваў. Ішоў за пут'боў Сучкир Йанко іж жонóў. Лак-

цібрада ўдвіз до болота, лем куценько но́ги замочиў, та го́йкаць на царьїа: Наййасны́ший царьїу! віратуйте нѣа, бо ѣа застрѣяа до болота, та ни вїйду нїгда. Ун са над ним рожжаловаў, та загнаў сво́їїх войякуў, шчо́би го вїттам вїньали. Лакцібрада дьабол, та ни могли вїньати, бо вун важнїй, ходь і малїй. Нїхто ни знаў, ѣак вун ѣи глубо́ко ў зѣмли: відѣли го ў зѣмли і борода на зѣмли. Повїдауть собі: Тот дужи чоловїк глубо́ко ў зѣмли. Лакцібрада кажи: Ни вїймуть нѣа во-ѣаки, можи би нѣа вїньаў сам наййасны́ший царь. Ну горазд. У бїдї буў Сучкарь Ёанко, та го посановаў, а за нѣого забиў, жи ун тако́го відѣў сво́го неприя́тїля, шчо уд нѣого удобраў парїпу, за котроў му дужи б́уло жаль. Зїйшоў с коча Сучкарь Ёанко і даў йому́ р́уку, вїньати його с то́го болота. Тот лем сїпнуў іт собі, Лакцібрада, потьах Сучкарь Ёанка до болота і тот застромиў но́ги по кольїна. І ўдариў м́ороз, іміло його но́ги. Лакцибрада вїскочиў на коч і зайаў ко́ны с Сучкарь Ёанковоў жоноў, с царьськоў дьїкуоў і с кочїшом. Зустаў блазен Сучкарь Ёанко, бо го збиў парїпи і жонї.

Типерька слаўного царьїа войяки, ідїте ви до́му, повїчте ко́ло мо́го тѣсцьта, жи ў мо́йум кра́йу до́ста во́ська, ў мо́йум кра́йу ни такі льудї, ѣак ви; ни т́улько поїдба́ть, ни т́улько вїпїуть; ви мїжи нїма нїгдїни вїстати. А ѣа барс краснї дьакуу сво́му тѣсцьови, наййасны́шому царьїови, бо ў мѣни ўшїткого до́ста ѣи.

Тогдї пушли войяки до́му; ун застаў ў болоты́ а́ни ни знаїи, де пушли войяки, а́ни ни знаїи, де са задыла жонá: Помозь, Бóжи, вїтти вїйти, с то́го болота! Вїйшоў з болота; шаленїй буў Лакцібрада, бо му лишиў його ко́ня. Сїў собі на сво́го ко́ня, прїйшоў до Шезьмерїцької, до сво́його стрїка.

Но, шчо там, Ёанку, ўженїў-нєь са?

Ўженїў.

Де же жонá?

Ёакась бїда прїйшла, та йо́йкала ў болоты́; ўже по са́му боро́ду застрѣягла, кўлькі но́ги ма́ла. Та го тьагали войяки, та ни могли. А вун го́йкаў: Лем сам царьський зьаць, тот мїнѣ вїйме. Ёа пожа́ловаў, пушоў, вїньаў — сам та́мої ў болоты́ зустаў. Тотá бїда сїла собі на коч, ўзвало ко́ны ў р́уки, зайало ж жоноў і с кочїшом. Шчо ѣа мау робїти, муї лубїй стрїку?

Ёа тибѣ пора́джу. Ідї ти у йиднў дубро́ву, ў само́ї дѣрево гро-жїна; та крузь тотó дѣрево велїко́ї мїсто на сїм миль зѣмлі. Там най-дїш дум на качачуї ла́пцы, дужи краснїй, на три што́ки висо́кий. На тум свїтї ни ѣи б́ульше тако́го до́ма, ѣак малѣнького Лакцібради.

Сїў собі Ёанко на сво́його ко́ня, крусь пудлїй лье́ ішоў на ко́нї. Прїйшоў сїм миль зѣмлі, найшоў дум на качачуї ла́пцы. Прїуїазаў

коньа до глогового дѣрева, сам пушоў іт стўдні, вѣтки до тóго дóма бра́ли вóду і там са сховаў. На другі́й день йогó лóсна пáні прійшла вóду бра́ти і пла́кала, жи де йі́й пан йи. Йі́й пан ід нью́й оголосіў са: Чогó пла́чаш? Уна́ йогó спóзнала, обійміла, же: ў йі́дно погіниме.

Ни бу́й са тóго; йа туй бóду до заўтра; та са звідай, жи ун та́кій малі́й, а дўжи муцні́й, де йогó сі́ла? жи так ніхто ни бирў́йи, йак ву́н.

Прійшоў вѣчур, ўна са од ньóго звідать: Де ти пў́йдеш му́й пáні?

Ун йуй повіў: На вóйну, бо нья клічуть на пóмуч. Кому́ йа будў́ помагáти, тот мў́сить ізвойова́ти.

Йак тибѣ за́бйуть?

Минѣ ни за́бйи ніхто.

Де же ти сі́лу ма́йш? У чум, кить ти та́кій малѣ́нький?

Ун са на нью́ дўжи угровіў, жи: шчо то́бі до тóго?

Хóчу знáти; йа бувáла ў вáроши, ти нья завіў у пустаті́нью; ни йи ду́ш, чолов́іка, лем наш кóчш і то пові́даш, же го загў́бш, не будѣш го дóма лишáти. Та пові́ж ми праўду!

Ун са розміловаў і йуй повіў: Кибі́ ти заўтра кóло стўдні сто́йáла, абісь мо́йу сі́лу віды́ла, йак уна́ дўжи ісхóвана! Стойі́ть óльнь кóло стўдні, вóду пій. У óленьу сѣрна, у сѣрны заць, у за́пєві кáчка, у кáццы дві йáйца. Загў́п тóго óльня, йа ўсе муцні́й; загў́б і тоту́ сѣрну, йа шчи й так муцні́й; загў́б і тóго за́ца, забйі́й тоту́ кáчку, йа шчи й так муцні́й. Полáм йидно́ йáйцѣ, та полóўка сі́ли пропáло. А полáм обідва, та йа са розольлы́у удрáзу; учини́ш ми смі́рть.

Та дѣже ти йдеш?

Із дóму йду на вóйну, бо крем мѣне ни бóдуть войова́ти, кидь ни будў́ помагáти.

Йакі́й ти малі́й, дум на кáчачу́й нóзѣ: лехкó ти, мў́жу, слабій.

Ун йуй повідать: Йакá ти шáлена, жо́но! Ци виді́ш на золотў́м шў́рї золотóй йáблоко? Кить тотó ўла́шльу ў рў́ки, та полóжу до кишѣ́ні, ти зустані́ш дóма пуд гóлим нѣбом.

Даў Бог рáно, пушоў Лáкцї́рада на парі́ні на мї́сьаць ў сѣмий край на вóйну. Ўна скóро вийшла вон і са звідуйн: Дєсь пáни му́й? Ўже пушоў Лáкцї́рада на вóйну до нáшого кра́йу, вѣтки ти минѣ ўзьяў. Мóго пáнька бйуть, бо са на нас гнѣваўть.

Шчо ти повіў Лáкцї́рада?

Повіў ми так, жи ў тум дереўйáнум óлень кóло стўдні, та там йогó сі́ла; а ў тум óленьу йи сѣрна, а ў сѣрны дереўйáний за́йаць, а ў за́йацу йиднá кáчка, а ў кáццы дві йáйца.

Розрубаў саблём тото ўшиткой, найшоў качку; стбаў йуй гóлову, ва́нці вiпорола з не́й двi яйца. Роздiлили са на́двои: ўзаў вун йиднóй, а вунá ўзвaлá другóй. Ун сво́йим удариў до зéмльi. Лáкцибáра учуў, жи ўже сла́нший: скóро на парiшi домў прилётѣў. Уна́ сво́йим тим йидним яйцóm ударила ў зéмльу. Ишчi муцнiшший Лáкцибáра буў, шчо йиднó яйцé полáманой б́уло, йак Сучкарь Йанкó во ўшиткоў сво́йой сiлоў. Йак уна́ свой розби́ла, одра́зу ўпаў на зéмльу i ўни двои зви- тьáжили.

Но, повiдж, жéно, йак ма́йме тот дум узвaтi?

Уна́ му повiла: Повiдаў ми Лáкцибáра, шчóби ўлáнити за тото йáблоко, шчо йи на шоўковум шнiрi, потóранути долi, полóжити до кишéнь; де схотѣти, там тим йáблоком пудверéчи: збудѣй са нáзат та- кий дум. Пущоў Йанкó до дóму, потóре за йáблоко, скругиў са дум до йáблока; полóжиў до кишéньi, запрѣагли кóньi до кóча, почáў кóчш гвaти домў, до сво́його кра́йу. Сiла ўна на парiцу, а вун на шаркáн- ського коньá, iдуть собi вéсело. Ун йуй повiдaть: Зайдiме ту у тух кра́йу, бо йа ту стрiка ма́йу. Ци видѣлась дагдé такi б́ра́ми? На сто мэтруў висóкi, шiдe йим верхá ни видно. Прийшли до стрiка.

Ну, шчó там Йáнку?

Хвáла Бóгу, добрi. Жонi ма́у i парiцу; ни знаў, у котрiй край йти, бо ўсáгди мой.

Iдi Йáнку до ня́нька, збудѣй дум, шчóби нiхто ни знаў, колi бу- дуть твa бечеловaти тво́йi брaтья i твуй ня́нько.

Прийшли у ночi сéрет кiрти: прилётѣла парiпа i шаркáньский кунь. Пудвёрли йáблоком ў гóру, справили собi дум. Устáли рáно йогó утцá слўзi: Шчó за новинá? Нiгда ни видѣли такi б́урки. Замельдо- вáли до сво́його царьiа: Обновиў са ў нáшуи кiрти йидéн дум. Стáли са вартовáти. Шчó за нирийaтиль на сиридiньi вáшойi кiрти? Пови- рауть, хто вiттам вийди. Вiйшоў йix брат. Испóзнали го — Сучкира Йанкá — привiтáли го дѣжнi краснi. Ун йим повiдaть, жи: Йа дустáў парiцу i ў туй путi ожениўим са; тóго i тóго царьiа дѣўку, с сéмого кра́йу, за жонi-м маў. — Там йа буў на гостiньi. Нымий просиў йисти. Ўдариў-им го кóстьоў, шчо прикусиў йазик, ни мóжи бесiдовати. Йа сiрбаў полiўку. Просиў уд ня лiсий вапiти са: йа му на гóлову вильльбаў. Полiўка б́ула горьiáча, за то му гóлова облызла.

Зап. в липни, 1896, вiд Михайла Пустя, в Збую, Земплин- ськой столицi.

Низше наведенi паралелi вiдносять ся гóловно до чудесних помiч- никiв богaтиря i до ix праць. —

Пор.: Драгоманов, Малорус. народ. пред. и разск. Ст. 262—267. Казки Игнатія въ Никловичъ. Ст. 46—52. Рудченко, II. Ч. 25: Летучий корабель.

Драгоманов, Мал. нар. пр. и раз. Ст. 276—278. Ч. 6 і 7. Рудченко, Южнор. сказки, т. I. Ч. 3. Залізний вовк. Казки Игнатія въ Никл. Ст. 72—78. Мороз, голод і посуха. — Чубинський, Труды, II, Ст. 252—256: Про Сучченка. Тамже, Ст. 256—269: Про Сучченка-багатиря. — Grimm, Kinder- und Hausmärchen. T. I. St. 310—314. Die goldene Gans. T. III. St. 111—113. Тамже, T. I. St. 332—537: Sechse kommen durch die ganze Welt. T. III. St. 116—119 Тамже. T. II. St. 197—203: Die sechs Diener. T. III. St. 211. — G. Basile, Pentamerone. III. 8. (28). Lo gnorante. — Norwägische Volksmärchen. T. I. Ч. 3 і 24. — X. S. Barącz, Bajki... na Rusi. Ст. 67—71.

Аванасьевъ, Народныя русскія сказки. T. I. Ст. 316—393. Ч. 75—83. (Всі ті казки вяжуть ся зі собою, а ві всіх находять ся епізоди, що підходять до нашої казки). Тамже. T. IV. Ст. 112—133. — Худяковъ, Великорусскія сказки. T. II. Ч. 42 і 45—46. — Nowosielski, Lud Ukrainski. T. II. Ст. 254—277. — Valavec, Narodné pripovjedke. Ст. 120—127 і 180—186. — Hahn, Griechische und albanesische Märchen. T. II. Ч. 22 і 63. — Slovénské pohádky a pověsti od V. Němcové. Ст. 36—60 і 215—229. — Erben, Slovanská čitanka. Ст. 58—63. — Wenzig, Westslavischer Märchenschatz. Ст. 61—63, 181—190. — Пермскій сборникъ. T. II. Ст. 168—171. — Собрание старин. русскихъ сказокъ. 1830. — Русская Вестѣда, 1856 р. T. III. Ст. 100. — Haupt u. Smoler, Volkslieder der Wenden in der Ober- und Niederlausitz. T. II. Ст. 169—172. — Schleicher, Litauische Märchen. Ст. 128—140. — Haltrich, Deutsche Volksmärchen aus d. Sachsenlande in Siebenbürgen. Ч. 17: Der starke Hans. — Вѣстникъ естествен. наукъ, 1854 р. Ст. 378—381. — Wolf, Deutsche Hausmärchen. Ст. 307—311. — Аванасьевъ, Поэт. возр. Славянъ на прир. T. II. 642—716, 738—9. — L. Gonzenbach, Sicilianische Märchen. T. II. Ч. 74. — Еу, Herzmärchenbuch. Ст. 115. — P. Dobšinský, Prost. slov. povesti. Кн. I. Ст. 92—96: Divostvorný lovec. — Victor von Andrejanoff, Lettische Märchen. Ст. 21—37: Sagen von Kurbad. — Манжура, Сказки. Ст. 21—27: Костынинъ сынъ. Марко Сучченко. — В. Н. Добровольскій, Смолен. этногр. сборникъ. T. I. Ст. 416—444. Ч. 7—8.

Про захованя душі десь далеко диви: K. J. Erben, Vybr. báj. a pov. nář. Ст. 58—60. Kostěj nesmrteľný. — Аванасьевъ, Народн. сказ. T. I. Ст. 444—472: Коцей безсмертной, T. IV. Ст. 161—171. — Norwägische Volksmärchen. T. II. Ч. VI. — Grimm, Kinder- und Hausmärchen. T. II. Ст. 374—377. Die Krystallkugel. — Haltrich, Deutsche Volksmärchen aus dem Sachsenlande in Siebenbürgen. Ст. 189. — В. С. Караджич: Српске народне приповјетке. Ч. 8: Аждаја и царев сян. — Wenzig, Westslavischer Märchenschatz, Ст. 190. — Valavec, Narodné pripovjedke, Ст. 155. — Hahn, Griechische und

albanesische Märchen. Т. II. Ч. 64. — Аванасьевъ, Поэт. возр. Славянъ на природу. Т. II. Ст. 601—604. — I. G. Krauss, Sagen und Märchen der Südslaven. Т. I. Ч. 34. Ст. 168—169.

9. Про царя Ворона і його вояків: Голода, Мороза, Студінь, Теплоту.

Буў йидён Вóрон-царь. Коли уставаў ут стола ут свóго, та йинноў ногóу шчорáз удáриў сьа у гузицьу, та трі мáжі пóроху ўпáло; дрúгий рас сьа ўдáриў ў дрúгу гузицьу, ушпáть трі мáжі пóроху ўпáло. І трьйóх льуді пут собóу маў: Йинному мнья булó Гóлод, дрúтому мнья булó Морóс, третьóму мнья булó Стúдiнь. Царь тот Вóрон коли йшоў на вóйну, браў ic собóу тих трьйóх льуді ўсе. За шчо йix браў на вóйну? Бо оні чьудá творили тоті трийи. Прийшли ў вóйны ид йидиному мóрьюу: Ну, йак ту мóри пирейдеме? А мýсать йти чéрез мóри. Тот кáжи Мóроз: Йа бих мiсце справнй на мóри! I даў такий морóс, шчо нáраз лйд учиннй сьа на воды. Но i вóйско царьскóйи, тоті катуни, пирийшли чéрез мóри. Типéрь ми пирийшли чéрез мóри, айбо дрúгий царь нас пóгонгь, та дóбий нас на сiм мóсты! Типéрь йак тот мóст згубiти, обiго ни бóло? Буў читвэртий у них, Теплотá зваў сьа. Тот подихáў на мóст пáроў, мóст сьа стопнй. Прийшли ў йидён край дúжи горьйáчнй, ў такий край, йак би типéрь ў Брэзилйюу шчо йдуть. — Но там мнóго катун похворiло сьа i мре с теплотi. Кáжи Вóрон царь Стúдени: Ти гóдни стúдiнь дати, обi ту вóздух студéний буў! Тот Стúдiнь даў таку стúдiнь, шчо водá помэрзла у тóм крáйу. Прийшли там ўже ў тот край, айбо нйшчо йiсти; ўже пиристáли нимэрти, бо вóздух студéний, айбо ў тóм крáйу хлыб ўже сьа ни рóдить, бо студенó. Льуди сьа чьóдууть ў тóм крáйу, шчо там нiгда ни бóло студенó, а типéрь студенó. На цáрьйа поўстáли на тóго, бо думали, шчо то царь вiнии i цáрьйа ўгнали вон з вáроша, с крайици тóйи. Идуть пóльом йиннйм, пан сийи пшнiцьу. Тот Гóлод голóдин буў дúжи, стаў, та поийў пшнiцьу ту ўшiтку i сьййанья i бороздi. Тот пан йак ўвiдыў, ош царьскi катуни поийли у нóго сьййанья, ни обi сьййанья, а шчи й бороздi, зéмльу, спер цáрьйа, бо царь бiдi варобийў. Но, шчо тобi, пáни, хибiть, шчо ти спер мнiвó?

Де би ми ни хибiло? Твóйи катуни поийли ў мéни сьййанья, шчом сьййаў, шче й зéмльу. Кидь ми ни хóчь вирнути пшнiцьу, та ми лек зéмльу навернi?

Царь кáжи пáну томú: Та зiмля йи тáкой.

Айбо йа тотú зéмльу ни хóчь, шчо йи пустá, а отú ми вернi, шчо хлыб рóдила.

Тот Вóрон царь ка́жи: Та йа тоби зéмлю навéрну. I тот царь коли сьа удáриў ў и́йну гузи́цьку ногóў i на́рас пiтнáцьби́ть маш пóроху ўпáло. Но, ка́жи, типéрь мáйши зéмлю, засiй собi пóли тим пóрохом.

Йа, ка́жи, с тим ни сiтiй, ка́жи, но шчи хóцьу, шчи ми хибiть. I царь тот Вóрон удáриў сьа д́ругóў ногóў ў гузи́цьку, ўпáло 18 маш пóроху: Типéрь собi йди́ть гет.

Прийшоў царь домó с свóйими катúнями, россéрдиў сьа на свóйi катúни, ож ўсьáди бiдú му гльáдали; бо даўно царi ни так ходили ги типéрь, бо типéрь царь ни йде на вóйну, лем вóйско йогó, а тодi царi ходили. I даў за́перти тих чотирьйóх ў рéшцьку. Йак и́йх за́пер ў рéшч i там и́йм ни да́йи нич йiсти. Тот Гóлод звiў поллáш ў рéшцьку. Тодi царь шчо з ними ўчини́ти? Даў запáли́ти тот рéшч, обi згорiли. Прийшоў царь позирáти, ци згорiли онi ў рéштú. Тот Мóроз йак ўчыў, шчо пичé, та́кий даў мóрос, шчо дóраз на óболоках лiд ўчини́ў сьа, шчо ў цáрьськóў коби́лы лóшá замéрзло. То булó ў лiтьби. — Упустиў и́йх царь з рéштú, йак ўвiдыў, ож ни згорiли i ка́жи томú Мóрозови: На шчоє ў мóйiў коби́лы заморози́ў лóшá? Ка́жи: Розморози́ тогó лóшá, ўпушчьу вас з рéштú. Царь твéрдо жáлуваў, бо коби́ла дорогá булá. Тот Тепло́тá ка́жи: Йа лóшá розморожу́! Духу́ў на лóшá i розморози́ў. Ну, шчо ви хóчити за сисé?

Гóлод ка́жи: Йа хóцьу йiсти мнóго, и́нши нич, лем йiсти. Мóроз ка́жи: Йа хóцьу, обi ми рéтькоў iз мéдом давáли. Стúдiнь ка́жи: Йа хóцьу йáйцьá пичéного йiсти. Тепло́тá ка́жи: Йа хóцьу йiсти, айбо ни так йiсти, гей курiти лúблбу. — Царь и́йм даў тогó ўсьiм чотирьйóм i за́пер и́йх до йиннóйi хiшки. Хóчи царь прóбу з них чини́ти, да́йи и́йм, шчо хотьáть. Морóзови да́йи рéтькоў з мéдом йiсти, Гóлодови да́йи, шчо хóчи йiсти, Стúдинови да́йи йáйцьá пичéвi, Тепло́ти курiти дóста. — Но, тот Вóрон царь, шчо з ними чини́ў? Держáў и́йх за рóк так на свóйiм кирчи́гу. У рóк царь с тiми чотирьма шчо ўчини́ў? Даў и́йх порiзати дохтóрам. А за шчо и́йх даў царь зарiзати? Царь хотьiў iз них брáти прóбу, котри́й шчо йiў, та царь хóчи знáти, котрóму шчо мáй хоснувáло. Зарiзаў Морóза, позираў му ў унiў трúнку, увiдыў, шчо ў ньóго шчи йиннó сéрци ўросло; бо й внесь отó, пáни, йи ороўшáк, йiсти рéтькоў з мéдом. Но тот дóхтор увiдыў, шчо сьóму рéтькоў хоспувáла чоловiку. Зарiзаў Стúдiнь, шчо йiў йáйцьá пичeнi. Но, ци хоспувáло му отó, шчо йiў йáйцьá пичeнi? Нiт, бо тко йiсть йáйцьá пичeнi, то хворóта йи, iстинно прáўда, бо то нивдорóўлá. Зарiзаў Гóлода, шчо луби́ў мнóго йiсти: Ци хосéн отó, шчо мнóго йiсть чоловiк? Нiт, ни хосéн. Йакú ў тóм хiбу дóхтор найшоў, шчо мнóго йiў? Шчи ў ньóго йиннó сáло ўросло. Но, тогó ни хосéн й внесь йи, хто лúбити мнóго йiсти; iстинна прáўда, бо ни бирiти áни робiти, áни ходiти, ай

дихати му ни дайї, бо ўтийи дўжи. То йи істинна праўда. — Зарізаў дóхтор тогó Теплоту́. Тот лубиў дўжи куріти а і піти. Дóхтор йакү найшоў ў ным хібу? Ци хоснуваў томү напóй тай піна? Ныт, ни хоснуваў. Ну, йакү дóхтор найшоў ў ным хібу? Дóхтор ўвiдыў у ным хібу пёршу: ут пáлиники сёрци му згоріло; ут піни рóзум му шкёрюм стаў, уд дiма. Ну, ци хосен отó? Ныт, ни хосен. Тко мнóго йiсть, тко мнóго кўрить, тко мнóго пiи, то нич ни хосен.

Зап. в марті, 1896, від Михайла Фотула в Стройні, Бергескóй столиці.

10. Ян Коньтюфіть дiстав сонце і мiсяць.

Де буў де не буў йиден чiсарь. Такiй костiл далi збудувати, шчо такóго ни бóло на свiтi вiци, а такóй до нбóго далi мальованьа, жиби нихто ни муг дугнати, жиби хiбу найшоў. З далeких краiуў лўди і нанi приходили позирати до нбóго, та нихто ни муг найтi хiби ў нум. А йиден такiй хлопчiско, шчо лем за кошóм сидiў а сьа с пóрохом бавиў, а прўзвиско маў Коньтюфiть пáрубок, і тот тогдi пушоў iза кошá до костiлi і попозираў по нум і кáжи: Ту йи хiба.

Чiсарь кáжи: Та йакá хiба? Ту ни такi мўдрi ни гóднi дугнати. Та шчо хибiть ў нум? кáжи чiсарь.

Ун кáжи чiсаровi: Ту ни йи ни соньца ни мiсяца ў тум костiловi. Али йа би го дустáў.

Та йак би ти тотó дустáў?

Йа звáу ў сьимдесáт сeмум краiу за червeним мóрьюм, за зiгльапоў горóў у йиднóйи Гиньджибáби, шчо там йи сонци, мiсяць.

Кáжи му чiсарь: Ну, кить ти дустáвиш, то йа за тeби дам свóйу прiнцeзу наймóлóжу.

Али минi трeба датi три кóнi — вун кáжи — три бисáги грóший. Йа маў двух братўў, та ми йдемe за тим сонцим, мiсяцим.

Посвiдáли на кóнi ўсi трiйи і прийшли на вeчур ид йиднóму мiдьянóму мóстови. I тот Коньтюфiть пáрубок удбиў три парлашi iз мeста, тай зробиў там укиó на мeстьi. Прийде ў ноцi шаркань ў три гóлови, тай пўчне лати: Басамá кўйон теремтeте! Хто то минi ту побáбраў? Кидь би ми ту буў, дóраз би з нбóго гаўрани кроў хлeтáли. — А ун пуд мóстом сидiть і кáжи: Ой ци хлeтáли би, ци ныт, али бо твоiу будўть. Пóйме сьа носити.

I ймили сьа носити, бити. I побiў Коньтюфiть шарканьа. I стьáу му ўсi три гóлови. То ў ноцi бóло, колi сьа били. Рáно сьили на кóнi

ўсы трыі братові, йдуть да́ле. Прышлі на вэ́чур ід д́ругому м́остові, іт срібэрному. Удбіў лаж шість парла́шуў Ковьт́уфіт і сьуў собі пуд муст вартова́ти, шчо то с то́го б́уді. І там сидіть. Пры́йди ша́ркань ў шість го́лоў, таі пуче ла́ти: Ба́сама ќуйон теремте́ге! Хто ми ту побабраў? Кидь би ми ту буў, д́ораз бим го роздёр!

Ой ци роздёрбись, ци н́ыт, лехко́ би йа тибэ́ роздёр.

І іміли сьа об́оіи бі́ти, ша́ркань іс Ковьт́уфіт́гом. І побіў Ковьт́уфіт то́го ша́рканья. Стяў му ўсы го́лови шість.

Даў Бог день, сілі на ко́ны і пушлі. Йшли ч́иріз день, пры́йші на вэ́чур ід золот́ому м́остові. І удбіў тот двана́цять парла́шуў м́оста — а то то́іи Гинджіба́би сн́ові бу́ди ша́рканьі — і сьуў собі пуд м́остом і сидіть. Пры́йде ша́ркань у двана́цять го́лоў; тот ста́рй, йіх отэ́ць. І почьаў так ла́ти, йак пёрші: Ба́сама ќуйон теремте́ге! Хто ми ту побабраў? Кидь би ми ту буў, д́ораз би му гаўрани кроў хлента́ли!

І іміли сьа ў ла́би метати́ собо́ў, пёрше лем сі́лу мірнн. У́хопнў ша́ркань Ковьт́уфіт́га, ўда́рнў ннм до зэ́млі; до ќусткн застр́йаг. У́хопнў Ковьт́уфіт́г ша́рканья, ўда́рнў ннм до зэ́млі, до ко́лын застр́йаг. Тнперь сќочнлн його́ дв́о́ме бра́тові і помоглі убі́ти ша́рканья. Го́лови поут́ннлн, йаза́кн поудр́зовалн, жнбн ца́рйю указ́алн, шчо унн внтьа́жнлн, за чнм йшлн. І пры́шлі т то́му мо́рйю. Зась Ковьт́уфіт́ спр́авнў сьа нсом і переплаваў мо́ре, а йіх лншнў на бе́резы двух бра́туў. І пушоў іт туў зѓланнўў горі і спр́авнў сьа ко́нуром і так сьа ўдрапаў тоў зѓланноў горо́ў, бо то хоўзко́й б́уло. І прышоў іт туў хнжн, де Гннджнба́ба б́увала, котро́й буў м́сяць і со́нцн. А йн до́му нн б́уло, бо ун́а пушла ѓляда́тн, сннўў і газлу́. Лем дв́н ннвнстн снды́лн до́ма, ай унн нн го́днн бу́лн із ннм пора́днтн, бо ун д́ужн снльннй буў, тот Ковьт́уфіт́. Со́нце ў зѓланнўў шкату́лн б́уло, а м́сяць ў д́ругуў; то скрузь зѓло свнтіло і усе в́ндно сьа б́уло ут то́го. І вун то́то ўзаў а ў почн пучьаў утьука́тн. Лем ўстнг мо́ре перейт́н, Гннджнба́ба пры́шла до́му і зачы́ла в́трнтн його́ і за сьлндо́м за ннм! Йак доганя́ла, та об́нгла йіх позбо́ку, та с перэ́ду сьа спр́авнла ст́удннў ст́уденоў; кнть сьа з не́й н́аннн, та та́моу умре́; а допуст́ла спраго́ту на ннх. Алн вун му́дрнй буў, та ч́нрнз во́ду са́бльсоў ма́хнуў, та лем сьа кроў ста́ла іс то́й во́дн: В́ндрте бра́тва? Така́ бн б́ула із вас йшла кроў, кндьбнсьте з не́й н́лн.

Сы́лн на ко́ны і ўтыка́уть. А йуў йндрнў р́ку утьаў ут плеча́, та ўже сла́пша мн́ого бу́ла. Пот́ому об́нгла ун́а на́зад із бо́ку та спр́авнла сьа йндрнў йа́годоў, д́ужн до́броў, пахньячоў; а на ннх го́лод допуст́ла. І пры́шлі ўнн т туў йа́годы. Бра́товн ка́жуть: Йнз-нн с то́й йа́годы, бо́сьмн голодннн д́ужн.

Ун кажи: Їа її перше буду коштовати.

Утбаў сабльоў до йагоди, утбаў йуў другу руку; лем кроў істикла з йагоди: Відити брата? Так би була із нас тикла, йак були-бисьме йіли.

Шче й на трэты́й завод оббігла йіх так, шчо о́ни ни віды́ли і зроби́ла сьа йидно́ў грушко́ў; а на них за́сь го́лод допу́стила. І прихо́дзьте ід гру́сьцыі ўсьі трійі і так сьа ла́комі́аць із не́йі йі́сти, бо д́уже пах-ня́шчі і до́бри. Ай ун кажи: Їа буду́ із не́йі перше ку́шати. Ун ви́шчій-ник бу́ў! Путба́ў гру́шку сабльо́ў, а з гру́шки лем кроў істикла́, а з не́йі го́лова спа́ла і уна́ ўже пропа́ла. А ўни йду́ть собі́ биспе́чно, ай нисе́уть со́нці і миса́ць. І найду́ть на пу́ті йидно́го жи́брака́; і дали́ ўни та́к йому́ па́ру гра́цару́ў, ку́лько хоты́ли. А тот жи́брак йім та́к кажи: Пан-цо́ви че́сьны́! Найди́те та́м йидну́ д́и́шку ко́ло пу́тба́, а на ту́ў д́и́шчы́ ли́жы́ть йиде́н чо́ловік на йидну́м лі́стови, а дру́гим лі́стом сьа при́кріў; та́ бисе́ти му́ сьа покло́ны́ли аж до зе́млі, бо йак му́ сьа ни покло́ныти, та на сьім миль ру́коў вас доса́гни, та уд вас во́зьми і со́нці і миса́ць. та то́гді да́рмосьте хо́дили.

Де ми сьа та́кому́ будеме́ кла́нба́ти жи́брако́ви ма́лому́? Ни хоты́ли. А тот хло́п бу́ў на ло́коть за́удоўшкі, а на шуг бо́роду маў; а пр́узви́шче му́ Ру́комня́ць. Йак бу́ли на сьім миль сесе́й трійі, тот ско́чыў з д́и́шки, дого́ниў йіх, ўзва́ў со́нці, миса́ць ут тих. Повирта́ли сьа у́ні на́зад ід ньо́му. У́же сьа почьа́лі кла́нба́ти йому́ ід зе́млі; ай ун ни сл́уха́ть, лем йім та́к кажи: Та́м у сідмесе́а́ть се́мум кра́йу йи йиде́н чи́сарь; пр́узви́ще му́ Златокри́длик. Та́ його́ прінце́зу кидь ми за жо́ну́ прыве́дете, та ва́м да́м со́нце і миса́ць.

Забра́ли у́ні сьа, та́й йду́ть ў́ тот бук, де чьу́ли, жи́ тот Злато-кри́длик бу́ваць — йак би уд нас до Ами́ры́ки, аб́о де. І найду́ть йидно́го чо́лові́ка, шчо о́ри. Та́ шчо уд'о́ри боро́здў, та́й сьа удве́рни, та́й та́ко́й з'і́сть боро́здў. Шчо ти, гва́рьба́ць, за чо́ловік, шчо ти йіш боро́здў?

Їа Го́лод, йа ши́ нігда́ ситий́ ни бу́ў.

Пой з на́ми, та́ буди́ш ситий́.

Йду́ть, найду́ть йидно́го, шчо сиді́ць ко́ло сідм о́гню́ў і сідм ко́жуху́ў на нум і сідм ша́пок на го́лові, сідм колоше́нь і сідм рукави́ць на рука́х і та́к сьа зьза́б, шчо онь зу́ба́ми ца́рконі́ть. Ка́жуть йому́: Шчо ти за йиде́н?

Їа Мо́роз, йа нігда́ сьа ни го́дин нагрі́ти.

Пой із на́ми, та́ сьа нагрі́иш.

Йду́ть да́ле, найду́ть йидно́го, шчо о́чи та́к поза́дираў́ поза́раучи, а ни го́дин сьа напові́рати: Пой з на́ми, та́ сьа напові́раш. У́же йіх йи ші́сть. Йду́ть да́ле, найду́ть чы́тве́ргого, шчо ска́шы а ска́шы, ни го́дин

сьа наскакати : Пої з нами та сьа наскашьш. І пушоў за віма. Ідуть, найдуть йндиго, шчо месьи а месьи бігарьйом, ни гóдин сьа наметати : Пої з нами, та сьа намесьшш.

Прийшли уні до тóго царьйа ў сїмдесятїй край. Уже царь знаїп, шчо уні прийшли за його дыўкоў, бо й царь буў вїшчоватїй. І прóсьять дыўку, жибї дати за них.

Йа знау, кому ви йї хочити брати ! кажи царь. Тому Рукойатьови ; али ни йї шатъа такóго, йакóй на ньу трéба типерь. Ўже сїм рóкуў, йак даўйим шїти ; там загнаў йндиу бабу уже рук за шатъом, та шчи йї ни йї.

Де ти, шчось гóдин позирати ? Загóйкали на тóго, шчо гóдин дужи позирати. Тот роздэр óчи, тай ўпозирнў, жи баба лызи помальї, тай нисе шатъа. Покликали тóго, шчо гóдня скакати. Сказали му. Тот лем тричь скóчиў, ўже ўзьаў уд баби шатъа. Али та баба перегварїла тóго, жибї помальї йшли : Та спочїньме мало ! — Тот собї сыў, тай ўспуў. Баба ўзлала шатъа, а йому пуклала пуд гóлову кўпеську кусть з гóловї. Чикауть, ни йї го. Закликали тóго, шчо гóдин позирати. Тот лем раз óчи роздэр, ўже ўвїдыў, шчо тот спить. Кажуть : Де ти, шчось гóдин метати камїньом абó бігарьйом ? Тот верх камїньом, та му ўбнў тоту кусть спуд гóловї. А тот сьа прóхонїў. І тогдї рас скóчиў, бабу имїў, шатъа уднїаў і дорас там прискакаў ид ним : Лем дай, царьйу, дыўку, бо ўже шатъа ту !

Дам вам, кидь бóдете ў желїзнуў пецї спати ; а натопльу так, жибї йасна бóла, йак цїган, кидь желїзо дуже роспиче !

Обобрали сьа, жи будуть спати. Найперше тóго загнали Мóроза у нву. Тот сьа поўбэртаў, нец застїла, до рана ўсьи йóйкали, жи сьа позьвабли. Йак царь ўвїдыў, жи ўни так спали, то ўже кажи йїм : Кидь муї майїток ўшїток поїїстé, ўшїток хлїб і воли і вўўцьи, то так дам дыўку за вас.

Ўшїтко даў царь тотó зладїти. Гóлод ймиў сьа з нїма і поїўў, шчо ишчї просїли. Так царь тогдї вўвїў вон за рўку і кажи : Ідї, бо йа мўшу дати, кидь йїм тьа пообїцаў.

Тотї ўсьи подьакували томү Коньтүфїтєвн і розїйшлї сьа гет, а ун понцус Рукойатєвн принцєзу і даў, а йому тот даў сонци, мїсьаць. Та так прїйшоў до тóго вáроша, ўтки буў, до тóго царьйа ; сонци, мїсьаць покляў до костїлá, тай там онетáло сьа на ўсе ; а вун даў йому своїу принцєзу, зробїў веселá, велїку гостїну. На сїм мїль пси з запаху здїхáли. Долу селом дзáма теклá ; а пáлинку мїрьйали веретєном, та ўсе двох обуйшлó, а трéгьому ни зайшлó. Тай живуть і ннесь, кидь ни помэрли.

Зап. в липни, 1896, від Пилипа Опаленика в Ворохові, Ун-
гварської столиці.

-Паралелі: Казки Игнатія зъ Никловичъ, Ч. VI. (Деякі мотиви). Grimm, Kinder- und Hausmärchen. T. I. Ст. 332—337: Sechse kommen durch die ganze Welt. T. III. Ст. 116—119. Тамже: T. II. Ст. 197—203: Die sechs Diener. T. III. Ст. 211. — G. Basile, Pentameron. III. 8. (28). Lo gnorante.

II: Як руський кральнойич з великим Янком сватав царську доньку.

Буў йиден худобний чоловік. Прийшло му на зом, шчобі собі купиў йидного гачурá. Ун так учиниў: шчо му са сніло, то робіў; та сіркастого, жебі купиў — і ун купиў сіркастого. На такого трафіў, шчо гóдин буў попут хмáри летѣти, не земльоў йти. Обновила са йидна новина в валалу на валал: треба пуйти до йидної Америки; каждому, хто буде гóдин там дуйти до йидної панї, шчо уна роздай такú дорогú вец, шчо ніхто такú ни буде мати і тот буде дуйиден царьйом! Ун сиў на тóго свóго коньá, дуйшоў ў йиден день попут хмáри. Там их бóло таких деўйать, таких хлóпуў і таких кóпий, шчо са с свѣта насхóдили: Йиден зза червеного мóрья, другий изза чóрного, третий изза сѣнього, другі шість із усилийáких крайуў до неї прийшли. Тóму хóдобиному чоловікови дала золотой грушковой зёрња, жебі собі посадиў до свóйниї кїрти: буде му грушка золотї грушки рóдити. Другому дала такий кáлап, шчо кить положить на гóлову, та го нїгда ніхто ни ўвидить, áни кáлап, áни йогó. Третьому царьйови дала такий кинїнь, жи йак са ў тотó загóрни, ни буде го ніхто видѣти. Читвѣртому дала сїдло на коньá, шчо: кить ти кунь издóхни, на тум сїдлы пуйдиш, у котрий край будеш хотѣти. Пйáтому дала сáбљу: кить сам будеш са бойати на вóйну йти, сáбля звойїи самá мїсто тьá, лем йий пусть до свѣта. Шѣстому дала золотú колїску, жебі, йак буде мати йогó жонá дьўк-йидиначку, а вун буде царь, та жебі са ў золотуй колїсьци колїсала за червеним мóрьйом. Сѣмому повїла: Такого буде мати твóя жонá сина, шчо на сѣм сьаг буде вилїкий, а на сьагу тоўстий. Осьмому дала тãкого коньá, шчо мідьацú грїву маў, шчо йак ішоў, та му грїва дзвенїла упѣред ньогó на мїльу зѣмльї. Деўйáтому дала два гóлуби золотї. Повїла йим так ўшїткїм до громади: Котрий-йисети уд нãа дар узьали, кáждий будете царьйом! І розрьяховала йим крайї, котрий пóкля мáйн народови розкáзовати.

Тот худобний дустаў рўський край. Прийшоў дому, тотó зёрна грушкóвой до зёмлы посадиў; вiросла велика грушка така, шчо йуй ни видно булó лiста, ани óвоца, лем золоту кору. Ходили му до кирти льуди i панóви позирати грушку. Зáто му дóрого платили, хто грушку видьiў. — Стаўляли царьiа, звiдали са, хто найдорожи шчо маiи. Рўський край — ту, Угорщина, аш по Мўска царь — ни маiи мнóго зóлота, айбо тот гáзда золоту грушку маiи, зáто ун царь будé, вун нам росказовати будé. Когó поставила йвнiа пáны у Америкi за царьiа, створиў са великим богачóm i великим пáном. Ушиткi роскази на свiтi вун даваў.

Мáла му пáны трьiох синьiў. Хоть спаў, хоть сидьiў, хоть са с панáми гóстиў, усе му са вóчи смiяли з великóй радости, же вун худобний буў, а вун типёрь iм царь. Йак почали синóви до школи ходити, пúдло учити, йидноi воко почало плакати, другой тáкой са смiяло. Учиниў са царь на чúдо: Полóўка плаксивий, а полóўка смiшний. Вiгововаў синьiў, шчо са ўже мугли живити. Кóло обiду — то полóдепок обiд — йак обiдали, новiдать найстарший син царьiови: Йáби са жениў; хотьiўбим тоту дьiўку, шчом находьi ў новинкóх зза червёного мóрьiа, шчо маiи красний гóлос, золотóй волóсьа, ў золотуй колiсьцi двайi йий колiшуть.

Повiў царь: Слобúдно.

Та ци дастé ми на путь дóста грóший?

Возьми собi, сiпе.

Йа хочу, ньáньу, дванацать вóзуў грóший, жéбим маў шчим дуйти за червёной мóри. До кáждого вóза по чотiри кóны, двох кóчiшуў, а трéтього ззáлу на вуз грóши вартовати.

Забраў собi ўшиткой, шчо од царьiа просиў, вуд утиá свóйого; ўшитко йожу даў i вiпроводиў до пути, жéби йшоў за червёной мóри. Видуйшоў од свóйого дóму да з двáцать миль зёмлы, зайшоў до йидноi кóрчми, там бáнда грáла. Зайшоў царьський прiнц до тóй кóрчми, попросиў качмарьiа, жéби му даў хлóнуў грóши вартовати, бо йогó войáки йдуть фриштикóвати, жéби дахтó грóши ни пукраў. Кóньум жéби дали óбрук, ай войáкум пáлнику i йiети! — Качмарь владьi нануй пiанний про царьського прiнца i про йогó войáкуў. Войáки са найли й нанiли i царьський прiнц; бандiсти грáли, а унi почали танцовати; ни дозпiрали ани кóны, ани грóши. Жид найаў трьiох хлóнуў од царьського прiнца грóши поховати. Танцовали за лóбу, двáцать i чотiри гóдин. Ў двáцать чотiри гóдин мáло са пропiаньчили, назáт почали йiети й пiти попили са ўшиткi. За двi дóби нихто ни видьiў грóший, ани кóчiши, ани прiнц. У двi дóби скричаў прiнц на кóчiшуў, жéби кóньи ўпирiгач, бо будуть йти геть.

Жит на принца: Заплать, пани, щось накильтоваў. Отповіў принц: Чекайти, качмарьіу, заплачү вам і музикантум, шчо за дві доби нам грали! Пушоў принц до йидного вѳза — порѳжний вуз; і ўшиткі дванацать, шчо вѳзели грѳші, порѳжні. Отповіў принц жидови: Де з вѳза грѳші?

Жид на принца: Де, хто на вѳзѳ грѳші вѳзить? Йабим дѳбрый пан буў, лем бим на грѳдѳх носѳў!

Повѳў принц, шчо ни маїи ані граїцарьїа, хибаль би му чѳтири кѳны лѳшвѳ.

Жид отповѳў: Мицї кѳний ни трѳба.

Принц повѳдатель: Та йа йду геть.

Жит повѳў: Ни слѳбѳдно, заплать ми доўг. Войаки пѳай йдуть, йа йїх ни бѳду кѳстовати, а кѳны ни дам, закля ми ни заплатиш, ані тибѳ ни пѳшчу.

Розуїшли са войаки. Так йїм наказав царьський син, жебї на ньѳго ани ни повѳли. Буў там принц у жѳда за рук. Пѳмимо рѳка зайали кѳны на йармарок; тѳлько направили кѳны доўства, жи шчи зустанѳ два тѳсяч царьський син доўжен. Самѳ сибѳ кѳны проїли. Даў жит царьському сїнови фѳейсеу, жебї пушоў до лѳса жидови сьаги рубати, закля виїплатить длѳство.

У три рѳки другий царьський син повѳў утѳѳѳи, царьїови: Ни йи ўже три рѳки од нашѳго брата ниїакого писма; ни знаїими, аѳо са ўженѳў, аѳо нѳит. Али на бѳзѳвно ни ўживиў са, бо буў писавѳ, де вуи йи. Іду йа сватати тотѳ, шчо муї брат пушоў, за червѳной мѳри, шчо маїи красний гѳлос, золѳтой волѳсьа, у золѳтѳї колѳсьцѳ двайї йиї колѳшуть. Йа бирѳ дванацать вѳзуў грѳший, дванацать і чѳтири кѳчѳшуў, до кѳждѳго вѳза по чѳтири кѳны, шчѳбї маў на дост грѳший, закля дѳйду за червѳной мѳри; дванацать войакуў грѳші дозирати, жебї дахтѳ грѳші з вѳзуў ни покраў!

Зѳбрали са до путѳ. Дуїшли да з дванацать мѳль зѳмльї на лѳсной тотѳ мѳсто, де брат: бавда граїи. Зайшли войаки і чѳсарьський принц, та росказав своїм войакум ўшиткїм йїсти і пїти. Йак качмарь ізрѳбѳў дѳбрый, муцїий папѳў, даў войакум, жибї войаки пїанѳ бѳли, обѳ йїх покортьїло танцѳвати. Войаки почали танцѳвати і чѳсарьський принц найавѳ трѳїѳх хлѳпѳў у вѳзѳх грѳші вартѳвати, кѳны кормѳти і ѳбрук давати. Самѳ танцѳвали за дванацать чѳтири гѳдини. У дванацать чѳтири гѳдини повѳли, жи пѳйдуть геть, обѳ йїм даў качмарь фрѳштик і йїсти, бо йдуть геть. Муцїий папѳў качмарь даў; попїли са нагад на другу дѳбу. Качмарь грѳші зносѳў з вѳзуў поховавѳ; кѳны кормѳти даў у двѳ доби.

Йак синóви пудрослі, отéць увідыў, же дýти шáлєвы. Почалó вóко плакати, жи пропáди йогó богáство, бо го ни бýди хто дозирíти.

Муї лубíй царьйу! та повíчти, йак добрі газдовáти, шчобí ни пропáло нáшой газдўўство?

То йа, сiни муї, ни знáу; йак мiркўйиш, так газдўй.

Али жiнити ми са ци слобўдно?

Повiў царь: Слобўдно, сiни муї. Ужé са дєсь двайi глўи ожєчили!

І йа йду зáўтра рáно.

Набрáў собi стўвок i пiядисáток i дисáток. Друбнi грóшi ни браў; вун друбнi грóшi нáйди пєрєт сєби. Котрiй кунь нáйкрасшiй у царьскўй маштáлни, вiвели прiнцoви, бо йде до свiтá! Ишóў прiнц нáверхá на конi кáждий дєнь, даколi i ў ночi, за рук. У рук пришóў на стрiбєрний муст, шчо хоть би коньá тóго даў, та тўлько грóшii ни маў, жєби чєрєс тот муст пєрєйшóў: у мóсты стрiбєрной дєрєво, а муст дўжи дóўгий. У два рóки пришóў син домў i повiў кóло свóйого утiá: Ужєм ни маў тўлько грóшii, шчобiм буў пєрєйшóў чєрєс стрiбєрний муст!

Пєрєстáло вóко плакати: Сiнє муї! то по тот муст, та ўшиткóй нáшой. Тогдi, сiни, обiсь порозумiў, кўлькóму свiтoви трєбá рoсказáти. Йак шчи рac пўйдни из домў, ни бєрь собi лєм зóлото до кишєнi. Шчо будєш, сiни муї, кильтовáти по стрiбєрний муст, обiсь нiкóму ни платiў ни за митó, ни за муст, бо нам слобўдно чотирьмá кўньми йти чєрєс стрiбєрний муст.

А уи повiў свóму угцóви, нáййаснiшому царьйoви: Кóло стрiбєрного мóста йиднá жонá шáтьá прáла. Дáўйим йуї йиднў стўўку, шчо ми три слóва повiлá, йáкким стóйáў кóло мóста, шчо ньá ни хотьiли пўстити. Жонá шáтьá з рук поклáла, пришлá дó-мнi, поцiловáла ньá ў пóги; Шчо ту рóбáти крaльóвичу? Вєрнiти са домў, набєрьти собi зóлото мнóго i сiмдєсáтий мiнєш жибi пригнáли домў; та котрiй ни бýди йти кунь до царьского дворá гємльуў — ўшиткi коньi пўйдуть пomeжи капўри, а тот ни пўйди, лєм пóверхá пєрєскочить — трєбá на ньóго вартовáти, на тóго сiрку i iмiти, та на тум конi трєбá йти за чєрвєной мóри. Дрўгий кунь хотьби йáкий дóбрый буў, тáби з ньóго i пóрох тaм ни дуйшóў.

Тогдi набрáў зóлото до кишєнi i сiў на сiрку. Дуйшóў за три ниї пут стрiбєрний муст, áни го нiхто ни опирáў, лєм указáў свóго утiá писмо. Пришóў по чóрниому мóрьoви, заплатiў зóлотєм за шiфу i пєрєйшóў за чóрной мóри до Америкi. У тум крáйу буў велiкий Йáнкó; на сiм сьáг велiкий, а на сьáгу тоўстий. У йиднўм вáроши звiдуїи са: Йáкa ту повинá? — крaльóвич.

Повідають: Такого хлопа іміли, великого Йанка, та го до жельяного дѣреша уїязали, ід зѣмли прибіли; хоть дощ, хоть хвілья, а ун долу ўзнач на зѣмли лежаў. Такі бѣли чотирѣ, шчо го корміли на дни, йидѣн день дваїи, а другїи день дваїи, жеби доўше жиў, бо вун задрѣмо, тот великий Йанко де з два гордо̀ви вива вїпнїў і палички і хлїб пїў даремний по свїтї, нікому ни платїў, лем са на то бізуваў, жи ун муцїиї: Видбїиїми на нїум своїу працу! Онесудїли му такої право: Хто будѣ йти до цѣркви, та кáждий нїай ўдарить рас палицьоў, бо хтоби ни ўдарїў, та його чотирѣ гайдѣки кáждий по раз. Трѣба бїти йак і назáд іс цѣркви йти кáждому рас!

То повїдаў йидѣн на кавейгазы кильнир, шчо даваў панум йїсти й пїти, кральовичови: Заклїчти лем ви, муї лѣубїиї кильнири, і' до-мнї своїого богáтого пана, шчоби йа го са позвїдуваў, ци вїлишиў би йа то́го великого чоловіка, за його длѣство, шчо ун пїў і шиў, а нікому ни платїў.

Прийшоў кавейгазник і повїў: Заплáтьти за нбо́го доўг, кидь вам го трѣба, то го са пўстить. Али бо много грóшиї трѣба.

Вун вїнчаў зóлото і указаў: Кўлько би за тотó далї пан кавейгазник?

Кавейгазник за мáло зóлота йиднїу лáду червѣних грóшиї даў. Даў кавейгазник на вáрош звáти, кому вилїкий Йанко доўжен, би прийшоў ту, та го са вїплатить! Вїплатїў кральовїч за вилїкого Йанка длѣство, пўстили його з дѣреша. Ужѣ ни трѣба кральовичови куповáти йїсти ани коньови, ани собї, ани вилїкому Йанковї. Кральовїч ни знáиї кадї йти за червѣной мóри; али Йанко вилїкий знáиї, ун кральовїча провáдить.

Прийшли до йидно́го вáроша, там буваў царь: такий кїпнїи маў, шчо кить са ним загорнїў дахтó, та го ни вїдно бѣло, хóтьби йакїи вилїкий буў. Прийшоў Йанко вилїкий пуд бург царьскїи: Вїнесь ми йїсти й пїти!

Звїдуїи са царь: Шчо ти за йидѣн?

Йа вилїкий Йанко.

Йа чуў за тѣби, жи ти ў йиднїум вáроши кóло цѣркви іскáнчанїи буў.

Вилїкий Йанко му тотó повїў: Ни мудрїї зо мноў, даваї йїсти і пїти, бо йа йду с то́го царьїа сїном за червѣной мóри дѣўку свáтати; бо кить ти по бѣрку пїастьоў ўдáру, ўшиткїх вас ту пўбїи.

Погóстили йїх ў царьїа, далї йїсти й пїти і кїпнїи такий, шчо вилїкого Йанка ни вїдно бѣло. Ішли скóро кральовїч із вилїким Йанком до дрўгойї Америкї. Прийшли до йидно́го царьїа, шчо тако́го коньá маў: пошуд нѣбо лѣтáў! Зайшли там, кральовїч з вилїким Йанком. Далї йїм йїсти й пїти. Ни вилїў нїхто платїти. Де ви йдетѣ?

За червеной мори сватати, повію Йанко царьови. Дай ми свого коня, бо кидь ни дайш, та ти бурк розвальау.

Далі йому коня, вилікому Йанкові: уже йдуть обайи на коньох, вилікий Йанко і кральовіч. Такі коні мали, шчо на них мори попере-скякували, за синьой мори. За синьим морьом у того царьа така саб-ля була, шчо кому царь повію, жеби го етала, то уже з нього голоу долоу упала. Прийшоу великий Йанко там цут тим киченьом. Чули, жи са двери утварьйали, айбо ни видьли нич. Йанко йак са до хижі унзау, добрі бурки ни розвальау і саблю до рук дустау туту, когра сама ру-бала. Учюу царь, жи хтось у хижі йи. Скричау на саблю: Рубай сабля.

Вилікий Йанко повію: Ни буде уже уна тебе рубати, бо уна уже у руках.

Йака ти біда? повію царь.

Ун отповіу царьови: Йа вилікий Йанко.

Та ти де йдеш?

Йа йду с того царьа сином за червеной мори сватати.

Ей, гварить, тось на пудбіг, бо йа хотьу сватати.

Вера туту ни сваташ, бо йа вилікий Йанко за випроваджийа.

Ідуть і радууть са, кральовіч із виліким Йанком. Нич нігда ни плавать, шють і йдять, шчи йих са каждий бойть. Перейшли мори, прийшли до того краю, де тот царь, шчо йдуть сватати. Там буу йиден краль — уж то ни царь, лем краль — такий калап мау, хто тот на са калап положиу, то уже го ни видно було. Одобрали тот калап, шчи йих і йести дали і пити, шчи йих са бойали. Самі йих навилі, де царьська дыўка бывать, бо там уже знали, бо то у йих краю. Прийшли до царьа, ни вино виинного, вилікого Йанка спуд киченьа, кральовіча спуд ка-лапа. Вилікий Йанко у тум вараши поглядау йинну ламанку і положиу на тоту місце, де тота стойала коліска золотá, шчо са у ньюй дыўка колісала. Почали бішти дваий у царьському бурку, шчо колісали царь-ську дыўку д царьови повідати, жи учивило са у хижі темно, вилікий натиск, хотьли померти. Коліска са перемініла на терлицу, а дыўки ани ни йи виіак, шчо мала золотой волосьа, красний голос; і золоті ланци ўзау, шчо коліска на них висіла. Виднуе вилікий Йанко дыўку ід кральовічови на свого коня. Принуе йий там, кральовіч калап чуждий ізняу, свуй виняу і положиу на голову: уже його видно, із молодньоу бесидуйи, ци майи уна на нього дяку.

Она отповіла, жи шчи ту такий ни буу сватати, жеби го лыпши лубила. Вилікий Йанко са вириуу назад до царьського бурку, йак дыўку видобрау, звідати са царьа, кральюни — бо ўни прийшли на

сватанки — ци виддадуть дыўку за них, бо прийшоў то́го і то́го царьїа син.

Уні йойкауть, бо дыўку — ўже ани ни йи: Усадила са манта ў бурк, хотьїла розвальїати. Извїдувала са царьїа, ци дасть дыўку. Уні повїдауть, жи радо дадуть, кибї лем ни дя́бол.

А вун йїм витповїў: Ни бўйти са, то йи царьєский кральовїч.

Прийаў са ньанько і ва́ти радо, оддадуть дыўку: Пойти до хиж сватачі, будешє са гостити.

Конїи вид них видобрали царьєскї кочїши, а йїх почали гостити. Росповїў йїм йїх царь, тот шчо до ньо́го прийшли: Ви далєко с свїта, тако́го д мойуй дыўци конья́ трєба, йак і ви маїйти, бо на їньшакум конї, та ани с конья́, ани з дыўки ани поро́х би там ни дуйшоў. У мєни буў такїй кунь, та вид ньа́ дяблї ўкрали, бо ту суть ў мойум країу дяблї! І знаў, де йи тот кунь: Та черєз мойого йидно́го конья́, та дяблї сто конїи такїх трїмауть. Мойому коньови грїва мїдванá, а дяблї свойїм коньум лем мїдоў грїви по́бливали, жеби ни мош спознати, котрїй. Їа ўже заганяў вилїких мудєрцьїў і злодыїїў, жеби конья́ ўкрали вит чоргуў, та ни мож ани кўпїти, ани ўкрасти. Злодыїи ни мोजуть спознати, котрїй тот, шчо справєдлїву мїдвану грїву маїи.

Звїдуїи са вилїкий Йанко: Ў котрїум країу тото йи? Повїў йому царь: То йи, гварїть, ў мойум країу тотї дяблї і тотї конї, у туй і туй крайїни. Будете йти ви' днєська на свойум конї до заўтра пólудне.

Сїў Йанко на свойого конья́ і пушоў до то́го країу, лем са загорцїў тим кїненєм, шчо го ни вїдно спуд ньо́го. Йак сьади на конья́ у тум кїненї, та ани конья́ ни вїдно. Прийшоў там на дрўгой пólудне, коли са дяблї порєсодили на пólудне. Вилїкий Йанко ўшиткїм коньом обзирáў грїви, котра́ будє дзєвеньїти. Найшоў четвєртого вид країу. Вид-їазаў конья́, приїазаў т свойому. Йак сїў на свойого, грїва задзєвеньїла на тум дрўгум на пїать миль зємлї. Чортї ўчули, на пїать миль зємлї здоганяли. Вилїкий Йанко йїх са ни бойаў; такў саблѸ маў, шчо чорта пїастьоў буў забиў. Прийшоў Йанко домў. Погостили са краснї, молодї са прїєбагли, пуйшли дб свойого країу. Вилїкий Йанко з нїма. По дорозї братўў свойїх вїмїняў і жи́ли, докля ни померли. Йак са за молодїх лїт царьїови вочї смїяли, так і на старї дни, бо ни пронало газдўство.

Зап. в серпни, 1896, від Михайла Пустя, в Збю, Землинської столицї.

Паралєлї: Чубинський, Труды. Ст. 172—179 (деякі мотиви спільні).

12. Про трох царевичів і царівну на Ясінській горі.

Ї сьмідесьять сьмім орсагу буў пресьвітлий пан чісарь. А булі ў нього три сині: два булі розумні, а трэтий дурний. Унаў він у хворогу і пріснило сьа йому, шчо йи йасыньська гора, та там сут такі лыкі, шчо польівит му, йак будэ піти. Пóчаў казати старний пріц: Но, кажи ньаньку, йа йду на лыкі!

Даў йому пресьвітлий чісарь коньа і грóші. І прійшоў на йині фогадóво і там го заклікала йинна нивіетка, служниця, ў траткірцу ў кáрти бавити сьа. І тот там коньа утратиў на кáртах і онстаў сьа доўжний. Забили його ў арэшч.

І кажи середўшчий пріц: Но, ньаньку, та йду йа на лыка!

І даў томў грóші, коньа, та пішоў тот середўшчий. І тот прійшоў на тоті фогадóви і тот сьї сьа бавити і утратиў коньа і грóші і онстаў сьа доўжен. Забили й того ў арэшч.

Кажі: май молóжий, шчо дурний го держали: Ньаньку, дайте ми коньа йинного, та грóші, та підў йа на лыкі.

Пóчаў казати пресьвітлий чісарь: Йа тобі дам, сине, того сьліного коньа, шчо слўжниця з ним воду нóсєть. Та, кажи, дам ти йинну десьáтку, бо ти дурний, та грóші стрáтиш. Ни даў му нич пресьвітлий чісарь грóший, лишє коньа. — І він ўзьаў того коньа і видóm обернуў сьа іт хвостóви. Пресьвітлий чісарь пóчали казати, шчо ни знаи на коньа сьідати. А він собі тотó гадаў, шчо де його сьліний кінь ўвєсе вон вáроша, та там лыкі найде ў тім країу. Йак вийшоў вон вáроша, та лишїў того коньа і вернїў сьа ў вáрош, та купиў собі за триста золотїх. Тогдї прійшоў нуд йинну скльанчану гору. Відить, ай ни йи путі іс коньом, но самóму чоловіку. Ізлиз іс коньа, та сьїў, та сидїть на землі, та гáдать собі: Кобї прійшоў йакїй чоловік тьєсний, та подароваўбїх того коньа! І на оту гáтку його прійшоў чоловік і він пóчаў звідати, йак сьа поклонїў, ци жениў сьа тот чоловік. Тот чоловік пóчаў казати, шчо ни даўно ожениў сьа, ни йи до триста і сьмідесьять і сьм лїт. Тогдї пóчаў звідати, ци майн худóбу йакў. Пóчаў казати, шчо йи ў нього кінь такий, шчо майн сьмідесьят і сьм лїт. Тогдї пóчаў звідати його, ци майн дїти. Пóчаў казати, шчо ни йи до сьмідесьять сємєро. Тогдї подароваў му того коньа і казãў так: Кидь доўжен грóші, та обї удлаў, йак продасьть, а кидь ни доўжен, та обї хіснубãў сямїй іш чєльадоў. Пóтому він сьа узьаў пріц, та йшоў уд рана до вєчіра, цьїлий день. Та йшоў так хашчоў, гїби сьтїни, а ширинї ни йи нич. Ў вичєрї прійшоў на йинно пóле, а там йи йинна хїжа, айно на хїжї

ни йи нї двєрі, нї вїзорїї. І тогдї кáжи йому дьїдо — там буї ў хїжї: — Де покáдеш, сїяе, рúку, там двєрі булúт. І вїн покáлú рúку сєрек сьтїнї і там сьа зробїли двєрі золотї. І вїн зайшоў у нú і поклонїў сьа фáйно так, геї старóму чоловїку. І засїловаў го сьїсти тот чоловїк, шчо ў хїжї буї. І йак сьїў, тогдї пóчаў казáти тот чоловїк старїй, шчо ходїў пóсьвїту, бо знáи фáйно уклонїти сьа старóму чоловїку. Пóчаў вїн казáти, ож нї буї шчї пóсьвїту, лїше хóчи йти. Дьїдо го спєр, обї пóчуваў. Йак переночуваў, заклїкаў пóтьгата і звїрї тот дьїт, таї звїдаў, котрóйи бúло на йасїнськїй горї. Нї бúло нїкóтрóйи, нї знáло нїкóтрóйи за йасїнську горú. І вїн тогдї спрáвнў йогó до брáта середúшчогó. Таї там йшоў йїдєн дєнь цїлий, дóки дїйшоў до хїжї. І там опєтáў сьа на нїч. Дьїдо го спєр і тот. Звїдуїи рáно пóтьгата і звїрї і тот дьїдо, цн бúло котрóйи на йасїнськїй горї. І тотї нї знáли за йасїнську горú. І вїн ўправнў го до стáршогó брáта, до трєтьогó. І прїйшоў до трєтьогó ў трєтьїй вєчїр. Прїйшоў до хїжї, кáжи: Дáй Бóже дóбрїй вєчїр пáне стáрцє.

Вїн тогдї пуньвáў очї оттáк (пок. оп.), бо ўже нї вїдїў, бо старїй буї, таї кáжи: Дáй Бóже і тобї сїяе вїтцїўськїй дóброїи здорóўьа. Вїжу, кáжи, шчо дóбрїйєсь снї, таї ходїўєсь пóсьвїту; знáйш, кáжи, йак прїйтї т старóму чоловїку.

Та, кáжи, ходїўш пó сьвїту і нї ходїў, аї шчї хóчу йти. Пóчаў го звїдувати дьїдо, де йде. Пóчаў вїн казáти, шчо йде та йасїнську горú, а нї знáи путї. І дьїдо тогдї спєр йогó пóчовáти. І йак пóчуваў і дьїдо рáно ўстаў, і склїкаў ўшїткї пóтьгата іє трьїох чáстїй сьвїта і звїрї. Шчї нї ўстг прїйтї йїдєн вóрон. Йак прїйшоў, пóчаў го звїдати дьїдо, чомú заўгурїў сьа. Пóчаў вóрон казáти, чомú бн сьа нї заўгурїў, колї вїн голóден, таї хрóмїй, таї далєко буї. Пóчаў го звїдати дьїдо, де буї далєко. Кáжи: Йá буї на йасїнськїй горї.

Но, кáжи, там мáйшш понєстї сьбгó чоловїкá.

Айбо вóрон кáжи: Йак йá будú нестї йогó, колї йá голóден, таї хрóмїй! — Айбо дьїдо мúсьтє йогó нестї, нї хóчи єнгїдовáти. І сьїў прїнц на вóрона, та вóрон удїйшоў пáру крóкїў, таї сьїў. Ну, кáжи, вадь дáй мнї їстн, а хóть тнбє зьїм. Айбо вїн нї маў нїч дáтн їстн, а ўрїзаў їз ногї, їз лїткн мньáсо, та хóчї йому дáтн. Айбо на тотú бєсьїду прїйшоў лнє, таї покáлú нáвát тотó мньáсо на нóгу, та нáвát там прнрєслó. Кáжи лнє прїнцовн: Сьїдáй на мєнн. І йак сьїдáў прїнц на лнє, ўпáлá з ньогó шáпкá і йак лнє скóчнў рáс, пóчаў прїнц казáтн, обї стáў, обї собї узвáў шáнку. Лнє пóчáў казáтн прїнцовн: Нєбóрє Рúдольфє! там бн тобї йтн пїятнáцьгáтє гóднн пїшому! — Тогдї скóчнў дрúгїй рáз і трєтьїй рáз і прїйшлї на йасїнську горú. Йак там прїйшлї і сóнце зáгрїло ў полúннє на золотú брáму. І вїн тогдї зайшоў

принц у нну і відить, там йи йинна пара ўсаких звіврок, йакі йи на-світї. Прийде да́ле, а там два шнайдрї шїли на стїльці. Йак шїли, тай спльаць. А овїн ішшиў іх плечїма ў йїяно. Прийде да́ле, а там йи три кирвицьї. Та ў першїў кирвицьї така вода, шчо тко з неїї сьа наїїи, та обї йакїм здоробим, та під йїден фірталь годїни смерть прийме. Присьаде струн, ни даїи дїхати йому, мусєт ўмерати. І тогдї ўзаў собі ў фляшку тїїї водї і поклаў пўтпис на тоту фляшку; а ў нїў така вода, обї йакїй чоловік старїй, та помолодїйи так, гї дитїна на семїм году. Прийшоў він іт третїў кирвицьї, а там така вода, шчо йак сьа чоловік наїїи, та з йинноў рукоў половину свїга ўберне. Ўзаў собі і тїїї у фляшку, та поклаў і на оту пўтпис. Віттак прийшоў мєжи тотї звїрї, шчо першїй раз буў мєжи пїми; а там йи дїўка. І тогдї му сьа вєрже гатка така, шчо він ўзаўби тоту дїўку. Айбо поцьульваў раз дїўку і дїўка пїчала марнїти. Поцьульваў другїй рас, тай лїпше амарнїта. Йак третїй рас поцьульваў, тай шчорнїла до крїхти. Тогдї гадат він собі: Та ти ни моа віра. Прийде ід другїў дїўцьї, а тота май дєйїать раз крашша ут тїїї. Йак йи поцьульваў раз, а она шчи дєйїать раз крашша. За три рас поцьульваў, тай за каждїй раз дєйїать раз крашша. І тота дїўка опстала сьа уд нбого тїўста. Потому він ўстаў, перевернїў стїлик і пўтписаў там, за чим овїн ходїў і шчо він там видїў і шчо чинїў, ўшїтко списаў і прїзвище пўтписаў свїїи і тогдї ўйшоў вон і сїў на лїса, та лис унаў: учинїў сьа тьашкїй. Пїчаў му казати лис: Но небїре, а на шчо ти так согрїшїў, кой ти ў такїм пўтї далєкїм? Та ўже, кажи, тїпєрь туй смерть приймеш, бо ўже мїнуло три фіртальї годїни, а лїше шчи йїден фірталь трєба чекати і ўстане ўшїтко. І він тогдї злїс, та сїў, та пїчаў плакати; та плакаў пїў фірталь годїни, та потому спокутаў сьа, шчо дєйїать раз май буў чїстїй, ги кой ў тот бїк йшли. І тогдї сїў на лїса і прийшли там, де його шапка, колї першїй рас сїдаў, та ўпала. І прийшоў до того дїда, де нчуваў, та пїчаў казати, ож вїрон хотїў зїсти го, Рїдольфа. Дїдо склїкаў пїтьата, тай засїловаў, обї зїли вїрона. Потому принїс го лис у тот вїрош, де його брїтьа опстали сьа у залозї. І там учинїў сьа смїток ў вїроша; опстали сїним сукно́м вїрош. І він прийшоў сєрек вїроша, а там йинна баба нїсє воду. І він тоту бабу звїдат, шчо за смїток. І даў бабї 10 грїйцарїў, тай оповїла му: Тогдї й тогдї, кажи, прийшли два принци, та бавили сьа ў картї, та потратили коны і грїші і опстали сьа доўжнї, та тїпєрь хотьаць іх вїшати. — І він тогдї пїчаў звїдати, ци мїжби уткупїти. Уна кажи: Мош. Тогдї звїдате: Ци мнїго би трєба? Йак повїли кїлька, він ўлїчїў грїші, ўплатїў і ўзаў іх тогдї, та ведє с собоў домї. Ўйшли вон вїроша і він звїдате іх, шчо онї за йиннї. Кажи: Ми царьскї снїї,

Він почаў казати: Тай йа царський принц. Та нам ганьба іті пінім, купім собі йиніу кочійу, та два коньі. Онї кажутъ, шчо ни йи ў них грóшиі, нызашчо ім купіти. А овін сьа вернуў, та купіў сам за своіі грóші. Прийшоў ід ним, почаў казати: Но братъа, кажи, женить коньі, бо йа ходіў на йасьіньську гору, та кажи, йа трудній, та снаўбим.

Онї коньі жепуть, а він заспаў. І зрадили сьа так шчо ўкрали ў ньóго тоті лыкі, шчо бўли добрі, а тоті, шчо маў ўмерти уд них, йому лишіли. І прийшли домі, уклоніли сьа пресьвітлому чісарови, тай Рўдольф почаў зараз давати лыкі. І йак ниў, зараз присьіў струп і зараз ўмер. І він дайі другі лыкі, айно нич іс тóго, бо украли ў ньóго. І дайі трэты лыкі — і тоті нич ни коштууть. Тогді середўшчий дасеть тóйі воді молодóйі і так удмолóд. гі на семім року дьітвача. І тогді старшій почаў своіі давати. Йак сьа навиў, та почаў казати: Но, сїне, ти дурній. Ти ходіў на лыкі, а ти миві приньіс смерть. А шчо даў миві старшій син, та пиўйим, та половіну свьіта гóдиним в йинноў рукóу убернути. — І тогді загнаў за йагром ў вичері, гі ниньі субóта, а заўтра видыльа, та кажи йагрови, обі го покликаў на шпацір, та обі приньіс перет великий іс правóйі руки тай сёрце. Йагир прийшоў другий день, тай покликаў го на шпацір. Ўйшли на йивнó поле, тай посьідали. Попалили сівора, свдьаць, тай курьйаць. Тогді звідун: Но пресьвітлий принце, кідьби вам прийшлó умира́ти, ци жаль би вам?

Він кажи: Та кидь би від Бóга смерть, не жаловаўбих, а кидь би уд лихóго дўха, та шче ни хотьїубих ўмира́ти.

І тогді ўкаже йому цидулку тоту йагир, шчо пресьвітлий чісарь написали, обі го загубіти. І принц пресьвітлий прочитаў і хóчи плакати. Тогді почаў казати: Миві йинно ўшитко раз умерти. Айбо чéрес сьім гóдїў ви погїнете ўсьі за мени, а пьаньо, кажи, на огні погїне. Айбо, важи, йак майите льяку, та ви гóнни мивэ ухоронїти!

І він тогді утьтьаў перет с правóйі руки сам; тай на йїх сереньчў прийшоў зайаць, тай ўбіли і ўзьали сёрце. Тогді йагир приньіс сёрце і даў пресьвітлому чісару, а пресьвітлий принц ўзьаў сьа і пішоў ў другу країну. І прийшоў до йивнóго-гірига, та узьаў три боўті на гешэфт; та до трьїох гóдїў вырьйоваў дёўйаць рас тїцько, гі істинно бўло ў боўтах. А ў гірига була йивна дьїўка; тай лубоїў би буў тоту дьїўку дати за пресьвітлого прїаца. Ай принц пресьвітлий почаў казати, ож ни слóбідно сьа женїти до сьїм гóдїў, утколї там прийшоў. А гіриг так почаў казати, обі чотїри гóди жити на-віру. І він пристаў.

А першого гóду ў тóйі дьїўки на йасьіньськіў горі буў хлóнц; та дала го до шкóли; хлóнц сьа наўчїў пьсьва́ дóбре і зайшоў пуг

стóлик, та увиди́ў пúтниц пресвѣтлого прінца Рúдольфа. І хлóниц зайшо́ў пут стóлик і ка́жи: Ма́мко, ня́нько туй. Уна́ повікат на пúтниц, айно пра́вда, пунтиса́ў сѣа пресвѣтлий прінц. І она́ піше до пресвѣтлого чісарья́а, обі́ поста́виў сѣа тот прінц, котрий там бу́, та обі́ прийшо́ў ў́ три добі́. І да́ла зроби́ти йинну́ дорóгу чісарьську, а дрúгу скля́нчаву́. І тогди́ на скля́нчаву́ дорóгу поста́вила ва́рту і пресвѣтлий чісарь по́чали ка́зати ста́ршому прінцови: Ти бу́, ка́жи, на йасьіньські́у горі́?

А овін ка́жи: Йа́.

Но та ма́йши сѣа на тогди́ й тогди́ поста́вити там.

І тогди́ да́ў собі́ у́спіховати кочіу, сѣ́ў на кочіу і прийшо́ў на йасьіньську гору́. А она́ сто́їт на золоті́у бра́мі с тим хлóнцем. І він прийде: Да́й Бо́же до́брый ве́чир! Она́ йому́ поздорóукала і потóму звідат йогó: Ци ти бу́ на йасьіньські́у горі́? А шчо́сь там відьі́?

А він ка́жи: Ни відьі́ нич, ни чу́ нич.

Она́ забіла го́ ў́ арешч. Піше дрúгу штаньці́у до пресвѣтлого чісарья́а: На дрúгі три добі́ обі́ сѣа поста́виў дрúгий прінц. — Тогди́ прийшо́ў середу́шчий прінц, поклоні́ў сѣа і она́ йому́ поздорóукала, звідат і то́го, шчо́ там відьі́. Айбо́ й тот ка́жи, ож ни відьі́ нич. Забі́ла ў́ арешч й то́го. Піше до пресвѣтлого чісарья́а трéтью штаньці́у. Написала́ так: Кить сѣа ни поста́вит трéтій Рúдольф, котрий там бу́, та ў́шитка кра́йіна сѣа залóмит. Та́й тогди́ пресвѣтлий чісарь заклі́чут то́го йа́гра, та по́чали звідати, ци́ загубі́ў пресвѣтлого прінца, ци́ нї́т. Йак пові́ў, ож ни загубі́ў, тогди́ пресвѣтлий чісарь написали́ штаньці́у і да́лі прибї́ти у́ ка́ждім ва́роши ко́ло це́ркви на хрест у́ дрúгу кра́йіну. Так гі́ зра́на прибї́ла сѣа штаньці́а на хрест, а ў́ фрїштнк пресвѣтлий прінц йдут сѣа бо́жити із гіре́гово́у ды́ўкоу́. Йак прийшли́ пресвѣтлий прінц іт це́ркви, прочитали́ тоту́ штаньці́у і по́чали ка́зати гіре́гові́у ды́ўці́, шчо́ ни го́нны́ сѣа бо́жити, до́ки до́мі ни пі́дут наза́д. І тогди́ пішли́ до́мі, узвали́ собі́ грóші і ре́мїна́, та ў́тискали на собі́ тьло́, обі́ сѣа ни трья́сло і купі́ли собі́ за три е́тї́ки коня́ і так коня́ гна́ли, шчо́ лишé з йинно́го ва́роша ў́ дрúгий дійшо́ў; на по́полуньбу на три го́дини до́мі сѣа поста́вили. І поверну́ли до йинно́го канті́ньаша ў́же ў́ до́ма, ў́ ва́роши сво́ім і ў́тти загна́ў ці́дулу до пресвѣтлого чісарья́а, шчо́ ў́же туй йн. І пресвѣтлий чісарь загна́ли дрúгу ці́дулку, шчо́ обі́ прийшо́ў до́мі, обі́ ни чині́ў смі́ха. І пресвѣтлий чісарь прийшли́, та по́чали го́ просі́ти до́мі; він ни хоты́ў слúхати. Пресвѣтла ца́рі́ця прийшли́, по́чали го́ просі́ти. І прийшли́ пак пресвѣтла прінце́зна — та так пішо́ў у́ бурк. І у́тросі́ў собі́ то́го коня́ сьля́но́го, шчо́ пе́рший раз йшо́ў з ним на лы́кі і ў́просі́ў собі́ во́зик мале́нькый, так ў́просі́ў собі́ чотирьі́ох катúн і пла́тьа рья́ндаво́йн, почерни́ў сѣа і так сѣ́ў на тот

вóзик, катюви за ним тручаут і він тогді повернуў на скльанчану до-
рогу. І вáрта зробила му парáду і він прийшоў на йасьїньську гору
і она ўйшла собі вóнка іс тим хлопцим, та стала собі на золоту браму.
І він прийшоў, кáжи: Дай Бóже добрий вéчiр.

Она йому поздорóкала, тогді кáжи: Ти буў на йасьїньській горі?
Кáжи: Їа.

Ну, шчось там відьїў?

Відьїум ўсьакої звiрки йинцу páру.

Потóму шчось відьїў?

Відьїум двох снайдрїў.

Шчось з ними ўчинїў?

Пошшивáўим їх уд пiг до голови.

Потóму шчось відьїў?

Відьїум три кирнїцьи.

Потóму шчось відьїў?

Відьїум йинну дьїку.

Но, кáжи, шчось з неў учинїў?

Поцьульвáўим її трїчи, та ўгльом стала.

Но, потóму, кáжи, шчось відьїў?

Відьїум дрўгу дьїку.

Но, кáжи, шчось із ньоў чинїў?

Та, кáжи, лишїўим їїў йиннóго хлопця.

І тогді она йогó уцьульввала і зробили свáдбу і пресьвітлий
чiсарь пак приходїли на свáдбу. А принцóви ўмёрли з голоду
у штокáзы.

*Зап. в цьвiтнї, 1896, від Івана (Йаноша) Чомонїа з Лукова,
в Кушнїци, Марамороської столицї.*

Паралелї: Казки Игнатїа зъ Никловичъ. Ч. V. (Лев несе героя,
як ту лво) — Драгоманов, Малор. народн. предан. и разск. Ст. 367—372.
— Grimm, Kinder- und Hausmáirchen, T. I. Ст. 259—267: Der gol-
dene Vogel. (Лиш деякі спїлнї мотиви). T. III. Ст. 96—98. Тамже.
T. II. Ст. 55-61: Das Wasser des Lebens. T. III. Ст. 172—174. —
Chelchowski, Powieści i opowiad. lud. z okolic Przasnysza. Ч. II.
Ст. 93—97.

13. Три брати: Вечеря, Північник, Зоря.

Бўли у йиднóго чоловіка три сини. А тот чоловік ráно, коли ўстаў,
то на йиднó óко плакаў, а на дрўге буў веселий. Тотї три хлопцяї,

його сини: йиден сьа рóдиў у вечэри — йому даў пиньа Вичірьйа; дрóгому Пуўночник, бо тот у пуўночи сьа рóдиў; трэтьому Зóрьйа, бо тот на зорі сьа ўрóдиў.

Каждий ráно, усé дрóгий, отцьў ньус вóду мiти сьа; усé дрóгий: йиден-день йиден, дрóгий день дрóгий, трéтий день трéтий, Зóрьйа. Раз зййдут сьа ўсьи три, а Вичірьйа маў ráно вóду нэсти мiти сьа отцьў. Договóрит так: жebі Вичірьйа звiдоваў óтцьа, што йогó йиднó óко плáчи, дрóгойи веселé. Рас той заньіс вóду і звiдаи сьа óтца, а отéць ўхóпнў сáбльу, таі махнўў на сiна одрубáти гóлову. Вичірьйа ўтьк. Кáжи Пуўношник: Но, буду йа го звiдати ráно, зáўтра. Прийшóў тот і с тим так сьа стáло. Кáжи Зóрьйа: Ай, неборьйáта, хiба лиш мени пóвiсть, бо ви оба дурнўі; а оні йогó звiли за дурнья. Прийдé Зóрьйа ráно з зорóў, кáжи: Отче!

Што сiне?

Што то вам однó óко плáче, дрóге веселé?

Тогдi отéць бéре сáбльу і мáхат на Зóрьйу. Зóрьйа имiў за рúки óтцьа і кáжи: Тадь óтче, за што бiсь хотыў мiнi гóлову зрубáти? Йа от тебе звiдаю тóтó, штобiсь ми указаў сьóму дьiлú путь, бо йа хóчу тóтó знáти, за што бiсь ти у половини веселиў сьа, а у половини сумоваў сьа. Таі за рúки дéржит óтца.

Кáжи отéць: Сiне, будь благословéнный, бо с тобоў і ў сiм дьiльи, штом типéрь сумнiй, та бúду сьа веселiти. Йи йиден вáрош, іс котрóго вáрошэ ткоби сьа найшóў такий мúдрий, штоби ми приньiс водi, та бим сьа помiў, та тогдi і на тóтó óко бим не плáкаў.

Кáжи: Ньянью, йа вам принэсу.

Кáжи отéць: хiбá ти сiне, айбо не дадúт ти тотi брáтья.

І ўйшоў вон і кáжи брáтьом: Но, брáтья, вам ни казаў отéць, áли мiнi казаў, та ўттi т:éба принэсти вóду, та тогдi не бúди плáкати.

Кáжи Вичірьйа: Йа йду. йа доўжен принэсти. Аж нья не бúде до 30 дни, то обисте йшли гьвáдати.

Пушóў. Чикали трицьцать дни, не йи.

Кáжи Пуўношник: Йду йа за ним; аж ни бúде ў трицьцать дни мiнi, ани йогó, то обiсь, брáте, й ти рúшаў.

Чekaў трицьцать дни Зорьйá: не йи. Пустиў сьа ў путь, плé. Идé мóрьйум на корáбли. Рóзказаў корабельникови, де майи iмнáти ид бéрегови корáб. І прийшóў на мiсто. Дúже мнóго йогó перепинвали і кликали йогó, што би вийшоў на бéрег. Ун ни хотыў, лиш йшóў, та йшоў на мiсто, на тóтó-мiсто, дé-було йому йти у вáрош. Но тот вáрош закльáтий буў Гóсполом Бóгом, у котрúм лишé госпотествовали дийаволi. Там ни бúло живóго нич. лишé ўшiтко кáменюм стáло. Прийшóў на пёрви вóрóта, там найшóў однóго стáрого дьiда. Кáжи му тот: Де йдеш сiне?

Йду ў тот вáрош.

Ой, ка́жи, сiне, не такi там йшли, та́й там i о́стали. Айбо на се-сьу скля́нiцьку, та прiнесе́ш i ми́ны вoдi, айбiсь дуста́ў.

Гдэ да́ле. Прiйде на д́рўгi вoрoта, там зноў знайде д́рўго́го ды́да. Ка́жи: де йдеш сiне? Иду ў вáрош, на вoду.

Сiне, не д́ўйдеш, бо там не такi йшли м́д́рi, та не дуйшли. Ажбiсь дуйшо́ў, та туй ма́йш йнд́ў скля́нiцьку, та прiнесi й ми́ны.

Йде да́ле. Прiйде на трéты вoрoта. На́йде там зноў шче ма́й ста-рiйшо́го ды́да. Ка́жи: Де йдеш сiне?

Ид́ў ў вáрош на вoду.

Та йак т́а имiли, ка́же, óты п́устити? Ци ма́йш йакiй знак уд нiх?

Ма́йу уд ка́ждо́го скля́нiцьку, жебiм йiм вoдi прiньо́с.

Тoтo не дoста. Идi, та прoсi уд нiх кльoчи́ уд капури.

Верну́ў с́а. Извiда́йут с́а уд н́бо́го, што с́а вiрни́ў. Ка́жи: Ка-за́ў ми тoт, iшчé ма́й старiйшiй уд вас, жебiм йакi кльoчи́ уд вас прoсiў.

Йой, кажи му, тoт сiрeднiй: та йа забу́ў тoбi да́ти кльoчи́. Йак дуста́неш вoду, та д́уже будeш ўтыка́ти; та́й на трéтих вoрoт́ах аж т́а ймут, та ка́меньoм ста́неш. Бiжi скoро iт тoму, най ти да́йи кльoч уд капури, та́й йа ти дам, йак прiйдеш.

Пушо́ў, ўзваў ут тoго кльoч i прiйшо́ў на сiрeднi вoрoта: даў му i тoт кльoч. Прiйде на трéты, зноў: йндiна́цьгата гoдiна вiби́ла.

Ну, ка́жи му тoт: Но, сiне: йдеш, та н́ай т́а Бог благoслoвiт. Тiпeрь на скля́нiцьку уд мéни, та з́ачри тoйi вoдi, айбо лiш с́акiм спoсoбoм будeш iтi: iшeн п́унтoм двана́цьгoтoй гoдiннi с́oдeнiсь тoйi вoдi дуста́ти, бо тoгдi тoтi дiявoлi, што на ст́ражi тoго вáроша, пуй-д́ут на oбiт. Та д́ужи скoро oбiсь iзмагáў с́а, бо чим тoтá гoдiна мiнe, та oбста́вiш ка́меньoм. Вoправиў гo п́унтoм тoйi двана́цьгoтoй гoдiннi. I прiбiг iд кoлoд́язeви сeрeд вáроша. З́ачер вoду oтп́у насáмпeрeд, да́ле тим т́рiйoм ст́арцoм. Кoлo тoго кoлoд́яз́а д́уже прeкрас́на палатá. Кортiг йoго йти ў тoт́у палат́у пoдвiтi с́а. Зайде там, там д́уже красeнi прiбрáтo. Вiдiт у йндiнiй пoстeли красeну кiчacoн́у. Збужа́йи, тoтa нi ўстáйи. Дуста́ў д́я́ку вeлiкy i ўчнiнiў грiх e тoў кiчacoннiў — i ўдаў с́а у дoрoгу, бо з́араз 12 гoдiна мiнáйи. За ним, кoлi т́ыкаў ўгнi, дэвoнiли, мáрга ричáла, л́удe бeсьлoвáли, кричáли: вoскрeс тoт вáрош, бо дoтi ўшiткo ка́меньoм б́уло, стáло. Прiбiгнe на пeрвi вoрoта, да́ст тoму ст́арцeви вoду, а кльoчoм з́акнe сам капуру. Тoт с́а пoмиў тoў вoдoў i стаў мoлoдiй, йак 20-гoднiй чoлoвiк. Т́ыка́йи да́ле. Прiбiг

на сирєдну капуру, і там так же так сьа стало. Прибїг на трєту і виїшоў шчасліво.

. Сьїдаїи на кораб і іде до дому. Казіи корабельникови: ци не йшли сьудї такі і такі два хлопцы?

Ішоў первий, нїс з собоў кожаны бесагї грощий, та тогóm вївер там. Другий ішоў ў 30 днїў за ним: тогóm вївер далє і май булш йа іх ни відьїў. Ти типєрь трєтий йїдєш: та цїєь шчасліво ходїў?

Йа шчасліво, Богу дяковати, лишє не майу братьїў. То мойї братья бўли. Типєрь будємє йїх байловати, гьладати.

Идўт морьїум, прийшли на тотó мїсто, де вївер корабельник Пуўношника, і там станут. Довїдуїи сьа за такогo й такогo лєгїнбá; кажут йому, што буў, тўлько й тўлько днїў пєрет тим, приньїс буў с собоў кожаны бесагї грощий, та тотї змарнїў з дьїкáми, а типєрь там далє на пóли пасє свїнї у йїднóгo пáна.

Пушоў за тям, привїў тогo і йдут ўже два. Прийдут далє, де корабельник вївер Вичїру і звїдаїи сьа там так же за тогo і за тогo. Так му повїли, йак за тогo першогo. Пушоў, ўзваў і тогo. Идўт уже ўсї три.

І зáчаў йїм сьа хвалїти, же ун там буў ў вáроши і несє вóду. И кажи ун: Йа дўжи трўдний, йа бим мáло заспаў.

Они сьа порáдили тотї два братья: Вичїрьїа казаў, жебї верєчи го до морьїа, а Пуўношник казаў, жебї унєсти го вóнка, та верєчи до йїднóгo колóдязьа. І вєрли йогó до дўже глубóкогo колóдязьа.

Прийшли до дому, принєсли вóду і отєц помїў сьа, стаў весєлїи і не плакаў бўльше. І молодїй стаў. Но сумоваў сьа за сїном за трєтим. котрїй тотó приобрїў.

. Сєсь ў колодязї кричаў. Прийшоў йїдєн пастїрь старїй, котрїй іє свїньами буў. Кліче на тогo із глубинї: Поможї ми, чоловїчи! йа тобї колїсь помóжу.

Сєсь ни знаў, йак му помочї, айбо прїтцьа зáчаў точїти, істóчувати рудїни, тай подаў му там ў глубинї і услободїў го, ўтгá го ўтти.

Тогдї заслаў го у лєс і ўдраў йїдєн руб із дўба і написаў му на тїм рўбї: штобї го поглядаў у тїм і тїм вáроши. А ун жебрóм до свóгo отцьа прийшоў і найаў сьа на кóчиша. — Пут тим чáсом Вичїрьїа улажуваў сьа у вáрош у тот, котрїй вїслобожєний іє пут прокльатьá. Бо іє тогo вáроша пушли пїсьма ут тойї кїшáсонї (бо то була принцїзна йїднá), жи котрїй тот вáрош вїслободїў з пшчáстьа, та хóчи го відьїти.

Вичїрьїа пушоў. Прийшоў там, зáчала йогó довїдовати, жи йак ун там прийшоў і йак ун там буў. То ни знаў, што казати, нич, бо ун

не буў там, таў не знаў, што казати. Вернуў сьа до дому і нич, ньшчо не б́уло.

Ка́же Пуўношник о́тцу: Отче, не Вичі́рья то дустаў, а йа дустаў тотó; і́ду йа тпéрь.

Пустиў сьа ў путь тот, і́нен так походиў йак Вичéрья. Прийшоў до дому і нич не приньіс.

Дўже сумний о́тець. І поклі́каў йіх обóх, узв́аў ша́бљу, і ка́жи: Ды́ти мойі! Чі́сту ми праўду кажі́т, дэ́сти ды́лі Зо́рья? Бо йа і́стинно зна́ю, што то Зо́рья дустаў, а ви йогó стра́тили.

І уні́ не пота́йлі, пові́ли о́тцу боўшойи, йак сьа ста́ло, а о́тець дўже за́чаў пла́кати. І росказаў кóчшови, жеби за́прыйгаў кóньі. За́прыйга́ кóньі до б́рчки п пу́стли сьа ў путь. Ідў́т, айбо ца́рь дўжи пла́чи. А кóчш сьа обéрне, та до́вду́йи сьа, же: Што ти, ца́рьйу, пла́чш?

Ка́жи йóму ца́рь: Сі́не, не пóможш ти мені́ на сьш.

А мóже, ка́жи, пóможу? Кажі́т лш мені́.

Роспові́ му боўшойи, што б́уло і ка́жи му: што тпéрь хóче росписати за мў́дрими лўдьми і хóче вóбрати йндно́го мў́дрого чолові́ка, котрый бш там пушоў, бо тогó не йш, што тото дустаў.

Ка́жи кóчш: Пресв́ітлий ца́ру, йа пéршш раз будў так і́ті. Верта́йме до дому, йа ўсв́ідлаў конь́а, та дастé ми на путь грóшш, та йду йа там.

Ка́жи: Сі́не, не пў́йдеш там, бо ти не зна́йшш, што так сьа ста́ло і йак там б́уло.

Ка́жи: Йа й́ду із бóжш провд́ыньом і ачéй тотó йа дуста́ну.

Пустиў сьа ў дорóгу, ўсв́ідлаў собі́ конь́а, даў му ца́рь дóста грóшш, і пушоў. При́йде на пéрві ворóта, ка́жи: Да́й Бóже горáзд! Да́йш руку тотóу, котрóму принь́с воді́. Ка́жи му тот: Де йдеш?

І́ду за тоў принц́язноў, котрў́м в́ислободіў з ншчáстьа.

Та йак ти тотó в́ислободіў? ка́жи.

А ти не зна́йшш йак? Колім ти принь́с вóду, та йакій ти буў тогд́і старій, а тпéрь йшс ма́й молодій гі йа.

Но, і́стинно, ка́жи, праўду ма́йш; ти туй буў.

Прийдé д дрў́гому і іс тш так сьа ста́ло. При́йде т трéтьому, і іс тш т́ак. Йак го в́ипустили крузь ворóта, а уд ворóт шоўковім сукнóм ўшн́ткий орсáг за́тьа́гнений, застéлений. И над ворóти та́бля напі́сана: што тот, котрый тот в́арош в́ислободіў, сьм́іло ма́йш ўстуні́ти. Тоті́ бра́тья йогó, колі́ йшлі, то йшлі крайóм, не йшлі на тотó сукнó шоўковé, а уп колі́ рўшш на коні́ тш сукнóм шоўковім, таў с пуд лаб лш ф́алатки іс то́го сукн́а удрив́али сьа.

Прийшоў ў двур і стаў пiред двeрi, пiрет палатi, а пpицизна вoбiгла з малoў дyтiнkoў тaй кaжi: Штoсь пpийшоў, чoлoвiчi? Пpийшоў iм, кaжi, зa тoбoў, a i зa тoў дyтiнkoў, штoм iй зpoбiў тoгдi, тoгo i тoгo днiя.

Ци не брeшиш ти? кaжi; iя тибe дам зaпepти!

Минe дам зaпepти зa тoтo, штo iя тoбi удoпep живoт, тaй зpoбiў-iм i coбi i тoбi рaдoсть, тaй цiлoмy cвiтy? Зaпpи нa с coбoў ў iйднo. Тaй ци нaлaдiлacь дoбpoгo звiсти дaштo, бo iя гoлoдeн.

Кaжi мeнi, iяк cьa клiчeш, кaжe пpицизна.

Тaм мaйиш нaдпiс; кoлiм чинiў тoгo хлoпцьa, тoгдi iя i cвoйi iмнiя нaпiсaў нa кaртoчкi.

I тoгдi ўвiрyвaлi. Зaйшлi ў yднy дo пaлaтi i зaчaлi cьa гoстити. I пoпiсaлi дo ўтцьa, штoбi чeкaў iйх нa гoстiнy; i yн cвoйi iмнiя пyтнiсaў, жи yн нi ўмep i iяк cьa тoгдi з нiм стaлo. I пiсaў cкopo зa тiм пaстipьoм, штo гo вiслoбoдiў с кoлoдьзaьa. Тoгo пyстaвiў нa пepвoйi мiстo кoлo ceбe, зa мiнiстpa, a yн шчacлiвий зyстaў цapьoм нa тiм мiсцi. Oт i ўcьa.

Шчacлiвo жiлi, дoкi iйм cьa нi пyрвaлi жiлi. (Пpиcyтнa жiнкa oпoвiдaчa cкaзaлa тy: Зaпiшiт, штo тoт цiлий бpeхaч, шчo тoтo кaзaў). A iя тaм бyў, пiў, iйў. A бyў вeлiкий мiх iс пaлeнкoў гopi cтiнoў. Тaм дyжe iгpaлiсмe, тaнцyвaлiсмe, a iя зaшпoтiў cьa, тa ўллaў мiх iс пaлeнкoў. Тa ўчинiлa cьa дyжi вилiкa пoвiнь, тa ўттi oнcбyдi нa пpинeслo. Тa тy iм cьiў, a вi тy пpийшлi, тa ceсьy кaскy iя вaм пoвiў.

Зaп. в лiтнi, 1895, вiд Вacиля Бoгoстi, в Вyчкoвi, Мaрaмo-рoськoй cтoлицi.

Пaрaлeлi: Чyбiнcькiй, Тpyдy, II, Ст. 77—83: Пpo цapевичa дyрнa. Ст. 322—329. — Grimm, Kinder- und Hausmärchen. T. II. Ст. 55—61: Des Wasser des Lebens. T. III. Ст. 172—174. — Eтнoгpaфiчнiй Збiрник. T. I. Pozдoльcькiй: Mолодильна вода. Ст. Ст. 17—21 — Hahn, Griechische und albanesische Märchen. I. Ст. 248—286. II. Ст. 64—67. — J. W. Wolf, Deutsche Hausmärchen. Ст. 54—64. — Aвaнacьeвъ, Народныя русскiя сказки. T. II. Ст. 23—68: Сказка o мoлoдцi-удaльцi, мoлoдильныхъ яблoкaxъ и живoй вoдi. T. IV. Ст. 196—202. — Хyдьякoвъ, Вeликoруccкiя сказки. T. II. Ч. 41. — Дiдyшкiны пpогyлки. Mocквa. 1819: O Лyбoмi цapевичi. — Mатepиaлы для изyчeнiя нaрoднoй слoвeснocти. Ст. 27—29. — Valavec, Narodne pripovjedke. Ст. 148—150. — Kulda, Moravske narodni pohadky a povesti. T. II. Ч. 33. — Schleicher, Litauische Märchen. Ст. 26—34. — Wisla. T. VII. Ст. 38—42: Ptak Caesarius. — F. S. Krauss, Sagen und Märchen der Südslaven. T. II. Ч. 34: Mit der Lüg im Mund, kommt mann

auf den Hund. — Во ѝ. Němcové, Národní báchorky a pověsti. T. II. Ст. 141—150: O třech bratřích. — Вук Стеф. Караджич, Српске народне приповијетке и заговетке. Ч. 62: У лажи су кратке поле.

14. Чудесний млинок, баранець і палиці.

Буў оден такой чоловік убогий, тьсний. Чуў вон за Хріста, што ходить по-земли. Но, йде вон до Бóга просіти, оби му даў што йісти, той сугінь лигінь, бо майи шесть дараб дьіті. Йде вон черес хашчы і там го зострітвў чоловік оден. Звідать го тот чоловік: Де ти йдеш?

Кáжи: Йду до Бóга.

Но, што ти йдеш до Бóга?

Іду просіти до Бóга, бо даў ми дьіті на білу, оби даў йім йісти, жити Бó, кидь ми даў дьіті.

Кáжи йому тот чоловік: Не йди ти Бóга.

Вон кáжи: Та чому бих ни йшоў до Бóга?

Кáжи йому: Бо ни дбйдиш до Бóга.

Но, чей ти знаш, кáжи, што йа ни дбйду до Бóга?

Кáжи: Верий сьа, чоловічи, бо ни дбйдиш, а йди домó! кáжи.

То чого сьа, кáжи, булў вертати?

На, кáжи, сесь млинець, іди с сим млинцьом домó.

Кáжи вон: Шчо миньі іс сьóго млинця? Йа млинця ни будў йісти. Ну, кáжи, сесь млинець, шчо йому роскажиш, то буди молóти; будé з нбóго сінати сьа мукá біла, хлїп пиченїй, шчо схóчш.

Айбо, кáжи, хлóпи, ти минé зредеш, бо, кáжи, с сьóго нич ни буди.

Айбо, кáжи му сесь чоловік, обісь ни повирнўў нїгде с сим млинцьом, та тогдї дóбри будé.

Айбó вон повирнўў с тим млинцьом до Мбника до кóрчми на вбч. Ну й там жїдови так говорнўў, йак прнйшоўў, кáжи:

Пáни ориндáшу! Ци прнймити ньа на вбч?

Жид йому еказáў: Айно, ў мени лўди ночўють ўсе; йа вас, кáжи, унучўу. Но кнї ви, сусьїдо, хóчити напбї, ци внвб, ци сливовнцьу, ци йакнїй пá-свнтьї йн напбї, ў мени йн.

Но даў йому вичнрьнў той жвт, пнїти і йісти. Но Йван напнў сьа дўжи. Кáжи: Пáни ориндáшу! йн ў мени дорогнїй портнк, бўтурьнйа; тотó спрнйáчти ми ў зáмок. Йак йа ўстáну рáно, обнсьнїти ми ўдали, пáни ориндáшу.

Но, жид ў ночі, йак Ів́ан спаў, пёшоў до комóри, до кльіти, ка́жи: Милі мліньцьу! — Жат шпикультант відыў дóрае шчо шчось тако́йи доро́гый; жид ўсе шпикультыйи, шчо з Рўсина йак зйти. — Млинёць почьяў молóти. Жид ўвідыў, ож мёле млинёць і зра́дуваў сьа. Ка́жи: Ай вай! — Бóжи мóй! по рўськи — ка́жи: Ів́ан штінк, гой! Йак увідыў ож млинёць мёле, даў пóчоў д́ругий млинёць справити на окó та́кий, обі Ів́ан ни спóзнаў, шчо ни тот млинёць. Ів́ан ўстаў ра́во, ка́жи: Пáни ориндашу! Дáйти ми ф́рштик-обіх.

Пáни сусьідо! — ўже й вóн титул да́й Ів́анови — та ци лáнно сьа спáло ў сусьіди?

Та дóбри, пáни ориндашу.

Но, йак Ів́ан ф́ршчыкуваў, йде гет і ка́жи: Дáйти ми млинёць, бо йду гет.

Но, сусьітко, дам йа чéсно; ту йи.

Но, Ів́ан заплатйў за ф́ршчик і за вичірьйу краси́о.

Но, Ів́ани! ка́жи жид; йак будетé йти д́ругий раз у пу́ті, до мéни прійды́ть і д́ругий раз на пóч, бо і типéрь вам дóбри б́уло.

Но, прійшоў Ів́ан домó, жонá ка́жи: Де ти, п́йаніци, кудá хóдиш? Д́йти з гóлоду п́хнути!

Но, цить жо́во, дасть Бó лáнно.

Ілі прокля́та плантьўго, а шчо ми Бó дасть?

Но, цить, жо́во дурна́; дóрае хлы́ба усьа́кого дóста будé.

Іді, йди, на бід́у собі дурна́; Бó ти ни вéрже хлы́н ничéний, готóвий.

Ну, ка́жи, милі мліньцьу!

Млинёць ни мéди: Іді, ка́жи, дурний стоўпи! Відиш, ка́жи, ци йа тобі ни казáла, с то тóго ничь?

Вóн сирд́итий ўзяў ф́ейсу, шчо сьа дрéво рўбать, посукаў млинёць і склаў на огéнь. Но, типéрь йа йду до Бóга; то йакыйсь планьіта ізвйў минé іе пу́ті. — А то буў Хри́то́с, пока́зуваў сьа йому́ чолов́іком, а вóн ни знаў, ош то Хри́то́с. — Ну, йду, ка́жи, типéрька до Бóга, ни завéрни ми іе пу́ті в́ітко.

Ну, йде вóн до Бóга сирід́ йиди́у хашч́у, там йому́ сьа по́явиль — опйáть на д́ругу ра́ту тот чолов́ік. Де ти йдеш, чолов́ичи?

Ни зв́ідай н́а, де йду.

Та пов́иш ми, пов́иш, де йдеш.

Та чéй ти ми да́шчо испомóжеш, ош ти пов́иш?

А мо́жи ти испомóжу, ка́жи Хри́то́с.

І йди, йди ти планьіто! ўже н́а олéн та́кий планьіта завирну́ў. Но та шчо сьа домó буд́у виртáти?

На барльчукá сегó, тот йому́ чолов́ік ка́ли, шчо го завéртать.

Вун ўзяў бараньчука. Ну, й кажи, што с сим бараньчуком будў чивіти?

Ну, йди дом̄ просто, обісь ніде ни повірнў! — Но Христос знаў, ож вѳн до тѳго жїда повѳрни, та він го шчалуїи. Айбо вун ни знаў, што то Бѳ завѳртать ўсе йогѳ. Но, удѳйшоў вун ут тѳго чоловіка з бараньчуком гет далѳко, хѳчи знати, што з нѳго будѳ. Кажи: Трѳйасї сѳа бараньцу! — Почѳало з бараньцѳа падати злѳго, сѳрїбло і дорогї грѳші. Ну, вѳн сѳа зрадуваў, што грѳші падуть з бараньца. Еї, кажи, Бѳжи мѳї! Йи ш чѳго ми житї типѳрь! Ну, йде вѳн, айбо го нѳч зайшла унїат, де нучуваў у тѳго жїда корчмарьїа. Ну, прїйшоў вѳн там на нѳч до жїда. Жид го спѳзнаў. Но, нѳви сусїдо, што ви хѳдите?

Ци прїйміте нѳа, нѳни орїндашу, на нѳч?

Но, сусїтко, чѳму бих ни прїйаў? Нучувалисти ў нѳа до типѳрь, та дѳбри булѳ.

Но, Іван ўже ни прѳсїть йїсти, пїти на вичѳрьїу; жїтка знаїи самѳ, ож Іванѳви трѳба дорогў вичѳрьїу. І кажи жїтцѳї жїт: Дорогў вичѳрьїу ладї, бо Іван шчѳсь мѳїи унїат такѳїи!

Жїтка зарїнала кўрїцу Іванѳви. Ай вѳї, кажи, Бѳжи мѳї! Іван штїнк, гѳї. Ну, де будїтѳ спати, Іванї?

Та, кажи, нѳни орїндашу, та фарадѳванїй йїм чоловік, та ў нѳстїли ми постїльїтѳ.

Но, сусїтко, йа ўнучуїу йак хѳчїти; ў мѳни й нѳнї сплѳать.

Ў нѳчї жїт сїрѳїятаў бараньца тѳго до комѳри, замѳк. Йак Іван лѳг спати, жїт нѳшоў до комѳри, кажи: Трѳйасї сѳа бараньцу! Жид увїдѳў, грѳші падуть з бараньца. Жїт сѳа зрадуваў дўжи. Ў нѳчї нѳшоў д воўчарїм, за грѳші купїў дрўгого такѳго бараньца акуратнїи. Іван ўстаў рѳвнїцко: Еї, кажи, нѳни орїндашу! Йшоў бих йа гет.

Та ци фрїнчїковѳлибїсѳта дѳшчо Іванї?

Та, кажи, дѳїти ми йїдѳн рѳмїлїк нѳнїцї дѳбрѳїи.

А шчи, сусїдо, ци хѳчїти йїсти дѳшчо дѳбрѳїи?

Нїтѳ ни гѳдїн йїм, бо пїрїпїў йїм собї с нѳчї.

Аї жид ў нѳчї бараньца убнїнаў Іванѳви, йак увїдѳў, што баранец такї грѳші дорогї трѳйасѳ. Ну, кажи, дѳїти ми бараньца, йду дом̄.

Ну, нѳти Іванї, та йдїть собї з Бѳгом дом̄. Та ци бўло вам лѳнно?

Ої бўло дѳбри.

Прїйшоў Іван дом̄ з бараньцом: Но, жѳно, дѳбри будѳ. Но жѳнѳ на нѳго хѳпїла лїскаль, шѳю нїм нѳнїл загрїбать сѳа: Но, дурнїй ти чоловічї, йа тубї ѳчї ўпїчѳу. Нї гѳдаш ти за свѳїїми дѳтьмї ани за мноў.

Но, цит жоно, до́бри дасть Бѳ; ўже йи до́бри.

Йи, та шчо ми будѳ до́бри? Аддика йи йидѳн баранець, възьим, та ни бѳди ничь бѳльше.

Но, ўсе ти минѳи ни віруйиш жоно, лем типѳрь бѳди. Трьйасѳ сѳа бараньцѳ! Дѳста типѳрь, жоно, грѳша ў нас бѳди.

Баранець ни трьйасѳ сѳа, а ў двѳри ўтыкать. Ну, вѳи сѳа рос-сѳрдиў на бараньцѳ: Там йись сѳа трьйас на пѳли, колиж йшѳў домѳ ут чоловѳка ут тѳго! Айбо вѳи ни знаў, шчо ни Бѳ, а рахуваў, шчо чоловѳк. — Но жѳна на пѳго наплывѳла. Ти ўсе, кѳжи, дурний! Вѳи серди́тий ўхѳпнѳ нѳиш, та зарѳзаў бараньцѳа, коли ни трьйасѳ грѳший. Но, вари жоно, та раз будѳмѳ йѳсти з нѳѳго дѳста. Но типѳрь йак по-фришчиковѳли — головнѳни дѳжи бѳли: — Но типѳрь йа йду до Бѳга; цить жоно, ни завѳрни нѳа нѳгко типѳрь.

Но, чоловѳчи! ни йди до Бѳга! тобѳ сѳа ни хѳчи робѳти, то ти лем хѳдиш так.

Йде до Бѳга ўже дрѳгим путьѳм. Там йѳмѳ сѳа чоловѳк уйѳать изѳвѳить, а ўже дрѳгим ѳбразѳм, ѳбѳи ни спѳзнаваў йѳгѳ, бо ўбѳй би буў йѳгѳ. Но, де йдѳш, чоловѳчи, пѳтать сѳа йѳгѳ?

Йду до Бѳга.

Та шчо йдѳш до Бѳга?

Ни звѳдай нѳа, шчо до Бѳга, бо ўжѳм серди́тий.

Но, та шчо ти? Повѳиш минѳи.

Та шчо ти будѳ казѳти? Та чѳй ти минѳи дѳшто спѳмѳжиш, али ти повѳм?

Но, ни йди ти до Бѳга, ни дѳйдиш нѳгѳда.

Айбо шчо будѳ робѳти? Даў ми Бѳ на бѳдѳ шѳстѳро дѳтѳи, та шчо з нѳи будѳ робѳти?

Та йа тобѳ дам два бѳгѳрѳ, та йди домѳ с тим.

Та шчо? Кий минѳи чѳрт з бѳгѳрѳѳ? Та ци будѳ йѳсти бѳгѳрѳ, ци шчо?

Та йди домѳ с сѳми бѳгѳрѳѳами, та бѳди добрѳ тобѳ.

Та йак тим бѳгѳрѳѳѳм нѳа?

Йинѳѳѳму Бѳнѳкош, дрѳгѳму Бѳѳош.

Ну йде вѳн дѳмѳ с тѳми бѳгѳрѳѳами. Прийшѳў д йинѳѳѳѳ кири́ци, стѳґни, айбо дѳжи фѳраллѳваний, на йинѳѳѳм пѳли. Но, дѳмѳть собѳ: Нѳйѳу сѳа водѳ хотѳ лѳм, та спѳчѳну мѳто тѳй кѳло стѳґнѳ. Позѳрать вун на ѳтѳ бѳгѳрѳѳ два, та дѳмѳть собѳ, шчо с тих бѳгѳрѳѳѳ бѳди. Кѳжи йинѳѳѳѳмѳ і дрѳгѳму: Бѳнѳкош, Бѳѳош рѳшай сѳа!

Бѳгѳрѳѳѳ рѳшили сѳа, имѳли йѳгѳ бѳти тѳкоѳ самѳѳѳ. Вѳн дѳжи йѳѳ-кѳть, бѳгѳрѳѳѳ бѳють го. І так бѳють, шчо ни звѳйи сам, шчо чинѳти. Но, дѳмѳть вѳн собѳ, та повѳиш ѳбѳи стѳли нѳа бѳти, бо ўже ми бѳдѳ! Но, йи

Ў мени зла жона то вольму сы бігари с собоў; коли сьа будэ вадити зо мноў, та бігарьём роскажу, най бйуть. Но ідэ вон с тими бігарьёнамі, та дўжи хворий, побігнй. Пришоў вон на воч упйаць до того жйда, шю почуваў ў нбого ўже двіч, на трэтьу рату. Но, жид го скоро прйаў на нвуч і прывідаў сьа жидови: Йак сьа, пани орндашу, жайти?

Добри сла' Боу; шчо ви лыпши кажити сусёдо?

Ну, уже Іванови ни побагаць таку богату вичерью, бо ўже нывашчо. Айбо жит собі дўмать, ож Іван такой такой богатий ги й буў. Ну, даў му вичерью файну дўжи і пйти му даў, бо жит сьа надыяў, шчо ў нбого упйаць шчось такойи йи. Но, кажи, Іван жидови, сусёдо! Спрйячти ми сесы два бігари.

Шчо то Івани за бігари? Йак йим мьа?

Йинному Бинькош, другому Ботош.

Іван лых собі спати; ў ночі жит пшоў, оббйи ж жйткоў; кажи жид: Бинькош, Ботош рўшай сьа!

Ей Божи! Коли імйли бігари бйти жйда й жйтку, обойіх! Ревўть жиды дўжи: айбо Іван чўйи, айбо ни ўстайи, бо чинить сьа, ош спить. Жиды дўжи ривўть, бо бідэ йим. Жидоўскы дьти прйогли д Іванови: Івани! ўставайти, бо ваны бігари маму, тата побйли дўжи. Ну, Іван ни ўстайи скоро, чинить сьа, ож дўжи спить.

Ваш і млинёць, ваш і баранёць, дайи татó; беріть собі, таї йдыть гегь.

Іван собі подўмаў: Ай коли туй мй млинёць і баранёць, дам поки, най вас бйуть.

Надбйгли упйаць жиды: Беріть собі, Івани, млинёць і бараньцьа. Іван пшоў, ўзяў млинёць і бараньцьа: Ну, слава Боу! Типерь вйджьу, ош то буў Бó, коли мнне завиртаў, а йа ўсе гадаў, шчо чоловік прóстий. Ну, типерь йи мнны ш чогó жйти, бо йи млинёць і баранёць, будэ гроша дóста і шчо згадау йинним слóвом. І бігари ўзяў собі на поміч. Но, типерь йду домó. Пришоў домó: Но жоно! типерь добри будэ.

Ой гиркэ твої добри.

Но, типерь стили скатирть на зёмлю. Но, млиньцьу, мелі. Імйи з млиньцьа падати мўка, хлыб готóвий пичёний, ни трéба му й печі; Бó му так даў. Жона і дьти імйли сьа рáтовати дўжи. — Но, типерь, бараньцьу, трыясі сьа! Гроші імйли падати. Дьти збйрауть собі, рáдууть сьа, пйуть, ййдыаць собі, жнуть собі. Но і твёрдо Іван пуд нывеликнйи рокáми убогáтыў і так убогáтыў, шчо близь у другом валáлы, вáрошу — йакби ў Свáльаві — царь буў і зазваў присвйтлого пáрьйа до себи на гостыну. Загнаў за нйми йноша свóго, посёл, обй прйшоў

присвѣтлий царь на гостину. Присвѣтлий царь почу́доваў сьа, шчо то за йидѣн Рўсин прѣстий клїчи минѣ на гостину до сѣби! Ну й за то прийшоў до нѣго царь у гостину іє царїцьоў йиннакѣво; та скѣлька катўн ўзьаў с сѣбоў, бо присвѣтлий царь сам нїгдѣ ни хѣдить. Прийшоў на гостину і твѣрдо ўпало царєви дїўно, шчо так Іван убогатїў. Ну і вони сьа зачали гѣстити. І йак сьа погѣстили, звїдять царь Івана: Йак тобї Бѣ даў снѣє іміїни такоїи?

Но, йа присвѣтлий царьїю, накажу йим, йак мїны Бѣ даў. Йа буў дўжи убогий, тїсний; ходїў йим до Бѣга, та Бѣ мїны даў йидѣн млинець і йинвого бараньчука.

Та шчо то у тебї Івани за бараньчук такїй йи, шчо тобї грѣшї дайї? Най йа вїджу. Анў ти роскажї тѣму бараньчуковї, най сьа траєє, ци праўду ти кажїш, Івани.

Ну й бараньчук іміў сьа трїястї грѣшми. Царь сьа твѣрдо подивуваў. Думать собї, йак уд Івана того бараньчука ўзьатї. Ну, й кажи присвѣтлий царь: Івани! позїч того бараньчука на два мїсяцї.

Іван кажи: Йа бизѣно бизуу присвѣтлому царєви позичити. Іван позичїў царєви. Но, й присвѣтлий царь так сьа ўгостїў і ўзьаў бараньца, прийшоў домо ў сѣбї дѣм. Чѣкать Іван йидѣн мїсяць і дрўгий пѣвш тўрмїну, оби царь уддаў бараньца. Айбо царь ни хѣчи ўже удатї бараньца. Іван сьа твѣрдо погнїваў на присвѣтлого царьїа. Но, чѣкать Іван, а царь йому пїши, ож ни дасть бараньца. Іван пїше царєви, шчо йде с царьїом на бїтку, на воїну, кидь ни дайї бараньца. І царь сьа засмїїаў не того, шчо з ним гѣдни йидѣн прѣстий цївїль на бїтку йти, ѣжби й йакїй, кидь вѣн царьїом ни йи; с царьїом ни гѣдни нїтко на бїтку — і царь так казаў: Йак вѣн гѣдни сьа ізо мноў бїти? Ни маїи ни катўн, ани фѣдьбїру пїїакого. Ну вѣн за отѣ писаў до присвѣтлого царьїа, на котрїй дѣнь собї тўрмїн ўдали, шчо йде на бїтку с присвѣтлим царьїом. Но і царь казаў, жи йде, кидь го кортїть; шчо вѣн гѣдни зѣ мноў? І прийшли на йинво пѣли на бїтку. Царь даскѣлька катўн ўзьаў собї, маленцько, бо звїи, ож ў Йивана ни йи пїїаких катўн. На тоту бїтку йде присвѣтла царїцьа позирати шчо тотѣ за бїтка будѣ, шчо царь сьа будѣ бїти с прѣстим Рўсином, Йиваном. Но і стали сьа бїти. Царь позирать, де Іванѣ катўни вать шчо, а Іван прийшоў не тїми двома бїгарьїами. Но, і грубїть ставати на бїтку. Іван стаў і кажи: Бїнькош, Бѣтош рўшай сьа. А царь сьа с того смїїл. Бїнькош, Бѣтош царьїа збїў. Тодї присвѣтлий царь даў глїїх мир із Іваном, помирїли сьа. І даў йому бараньца, Іванѣ. Твѣрдо сьа посьудоваў, шчо то бїгарї самї бїлї, та ізбїи царьскїх катўн. Но, й тодї, йак сьа помирїли, гостину заклали прївїлку: йїсти, пїти, шчо

лем на-світї душá багла і великі музиканти прикрасно гулі там на молотчбáк.

І йа там ішоў із дорóги, а дужим буў голóднн, та повирнуў там увідыти лем, йакá гостїна там. Айбо там йа ўвідыў пїуть, сьпївауть і гудуть краснó. Айбо минї ни до гудї, бо йа голóднн, йа бих пїў. Но там інош увідыў минé і даў минї фляшкy горїўкн — пáлннкн по нáшому — і даў минї йїсти, пїти дóста, шчом хотїў, бо царьскá гостїна бóла. Йшоў йндén наш чоловїк, почьуў, шчо там гудуть і повирнуў там і ўвідыў минé, кáжн: Хлóпн Мгáльу! анú кáжн, — йа пїў мнбáсо — дай минї йннвú цнглвáнкy мнбáсá; тн буйáйшн собї нá-світї, а йа голóднн. Айбо йа пїáннн буў дужн, тáй йак йнм давáў, тá мнтáў йнм ў нбóго і вэр йнм ў нóгу му ў кóсточкy, тá улáрнў йнм го мнбáсом, тá оцэтáў сьá хрóмнн і пóшоў. Йа вїдлў, ож до дóму нн гóднн йнм нóтї, тá пóшоў йнм іт прнсьвїтлому цáрьювн і кáжн: Прнсьвїтлнй цáрьїу! нáй мн дадуть коньá! І прнсьвїтлнй цáрь роскázáў іношовн свóму і інош даў минї коньá. Но то конь тáкнй буў, шчо стáп буў нс солóмн, нóгн булї с стнбéльá, пугкóвн с крїцї, сїднк з вóску буў, стрїмннá з лїччá. І йа тогдї дужн парáдно сьїў нá коньá і запáлнў собї йндén швáблнк тáй іпен ўчэр йнм ў ногáвнцьу, тáй хóчьу курїтн. Голóўкá ш швáблнкá пїрслá, кóнь сьá імнў і згорїў. Йа стáў тá-кóй, тáй прнйшоў дómó пóшннй, тáй нн мáу коньá зá отó і нннесь.

Зап. в мартї, 1896, від Михайла Фотула в Стрoйїї, Бергескóї столнцї.

Паралелї: Чубннскнй, Труды, II Ст. 344—350. — Про чоло-вїкá, шчо Бог йому подаровав столнк, козу і бубончнкн. Ст. 350—352. — Про скрнвнкy, скатерть, барáвн і рога, шчо Бог дав убогóму чоловїкy. Ст. 354. Золотáя торбá. — Grimm, Kinder- und Hausmárgen. Т. I. Ст. 167—178: Tischchen deck dich, Goldesel und Knüppel aus dem Sack. Т. III. Ст. 65—66. — Тамже, Т. I. Ст. 246—252: Der Ranzen, das Hütlein und das Hörnlein. Т. III. Ст. 88—92 — G. Basile, Pentamerone. I. (1). Dell huergo. — Аванасьвѣ, Народннй русскїя сказкн. Т. II. Ст. 106—114. Ч. 108—109: Ковь, скатерть і рожокъ. Двое изъ сумы. Т. IV. Ст. 213—232. — Собрáннє старнннхъ русскнхъ сказокъ. Москвá. 1830: О старнкѣ л сынѣ его журавлѣ. — Худяковъ, Великорусскїя сказкн. Т. II. Ч. 48—49. — Костомаровъ, Слãгянская мвeологїя. Ст. III. — Молоднкъ. 1843 р.-Т. II. Ст. 129. — Norwägische Volksmárgen, Т. I. Ч. 7, 19, 24 і 27: Soria-Moria-Schloss. Т. II. Ч. 8, 11 і 20. — Wolf, Zeitschrift für deutsche Mythologie. Т. I. Ст. 311. — Вук Карáджнч, Српске прнповјетке. Ст. 72. Ч. 10. — Schleicher, Litauische Märgen. Ст. 105—108. — Матерїалы длã взученїя народнóй словесностн. Ст. 18—20. — Valavec, Narodne prїpovjedke. Ст. 171—174. — Malý, Biblioteka zabavneho čtenї. Т.

XII. Ст. 39—46. — Gliński, Bajarz polski. T. I. Ст. 243—254. T. IV. Ст. 117—133. — Рудченко, Народныя южнорусскія сказки. T. II. Ст. 125—139 Ч. 31—32. — Боричевскій, Слав. народн. рассказы. Ст. 131: Бездольный. — Боричевскій, Повѣсти и преданія народ. славянскаго племени. Ст. 117: Подарокъ чародѣя. — Hahn, Griechische und albanesische Märchen. T. I. 43. — Schott, Walachische Märchen. Ч. 20. Die drei Wundergaben. — Stier, Ungarische Volksmärchen. Ст. 54 — L. Gonzenbach, Sicilianische Märchen Ч. I. Ст. 335—339: Zaubergerte, Goldesel, Knüppelchen schlägt zu. — Schneller, Märchen und Sagen aus Wälschtirol. Ч. 15. — Zingerle, Kinder- und Hausmärchen aus Tirol. T. II. 185 — Baring-Gould, Notes on the Folk Lore of the Northern Counties of England and the Borders. Ч. 7. — Arnason, Islenskar Þjóðsögur og Aefintýri T. II. 491. — Vernaleken, Oesterreichische Kinder- und Hausmärchen. Ч. 11. — Lootens, Onde Kindervertelsels in den Brugschen Tongval. Ст. 9. — Waldau, Böhmisches Märchenbuch Ст. 41. — Strackerjan, Aberglaube u. Sagen a. d. Herzogthum Oldenburg. T. II. 312. — Caballero, Cuentos y Poesías populares andaluces. Ст. 46. — Ciszewski, Krakowiacy. T. I. Ч. 122: O chłopie, co chodził szukać wiatru i dostał od niego obrus, kozę i kije samobije. — Kolberg, Lud. T. XIV. 26, 29, 107. — Chelchowski, Pow. i opow. lud. z okolic Przasnysza. T. I. 168 — Zbiór wiad. do antrop. kraj. T. V. Від. 3. Ст. 234. Ч. 39. — T. XV. Від. 3. Ст. 27. — Мянжура, Сказки. 74—76: Стылчыкъ, баранчыкъ та кыл. — Ивавицкій, Мат. по этногр. Волгодской губ. Ст. 188. Ч. 14. — Ровинскій, Русск. нар. карт. T. IV. 181. — Listy filologicke. 1889, 380. — P. Dobšinský, Prostonárodní slovenské povesti. Kn. I. Ст. 17—31. Mlynček. Кр. III. Ст. 57—64: Na Boha s kyjom. — Kolberg, Lud. Kujawy. I. Ст. 112—115. Ч. I. — Wójcicki, Klechdy, staroż. pod. i powieści ludowe. Ч. III. Ст. 147—148. — Chelchowski, Powieści i opowiadania ludowe z okolic Przasnysza. Ч. I. Ст. 166—170: Kijku powstań.

15. Чудесний столик, жо́ва і палиця.

Сьмі́ўт сьа гáзди на тьіснѣ́м чолові́ку, а ни зна́ут, шчо будѣ́ іє тьіснѣ́го чолові́ка. — Бу́ў йидѣ́н тьіснѣ́й Іва́н. А бу́ло ў ньѣ́го мно́го дьі́ти. У́пáли тьіснѣ́ годі́. Бу́ў ў ньѣ́го йидѣ́н мѣсѣль віса́. І пішлѣ́ ж жонѣ́ ў йиннѣ́у ко́пань прико́повати.

Ка́жи жонá: Чолові́че, не сьі́ме, ай змелѣ́м, та най дьі́ти засѣ́р-баут чирѣ́, коли́ такій тьіснѣ́й час.

Ка́жи Іва́н: Не говори́, ни зна́иш, шчо́ с то́го Бі́г дасѣ́ть!

Пѣ́чали сьі́яти. Посьі́яў Іва́н — а онá пішлá до́мі — а ві́тер такій заві́яў, шчо́ ўшиткѣ́й овѣ́с забра́ў; а він пѣ́чаў ла́ати. При́йде до́мі, та йа́ў жонѣ́ казáти: Жо́но! ві́тер заві́яў овѣ́с уд мѣ́ни.

А жонá ка́жи: Казáла́м то́бі ізмелѣ́м і дьі́ти пере́будут йидѣ́н де́нь.

А Ів́ан ка́жи: Цит жо́но, йа іду́ до ві́тра і буду́ його́ правоти́ти. —
 Ўзаў сьа Ів́ан і пішоў. Іде́ за два го́ди, ни мо́жи ві́тра най́ти. І вийде́
 на йинну́ полонину́, а там жид д́ужи бога́тний. Ка́жи жид: Іва́не, а де
 ти іде́ш?

Іду́ ві́тра правоти́ти.

А жид ка́жи: Дурний Р́усьне, а де ти ві́тра най́деш? Мо́жеш туй
 се́йі но́чи спа́ти.

І Ів́ан переспаў. Ра́но ўстаў і по́чаў і́ти, а жид ка́жи: Іва́не, йак
 будеш ві́тти і́ти, поверні́ до ме́ни.

І Ів́ан пішоў і стрі́тит йинну́ дыўку пелеха́ту. І ка́жи дыўка: Де
 йдеш чо́ловіче?

Іду́ ві́тра правоти́ти.

А за шчо? ка́жи дыўка.

Ўзаў уд на́а і́цьу ві́са.

А дыўка ка́жи: Ни най́деш ві́тра, бо ві́тер да́леко; ві́тер мій бра́т.
 Іди́ ви́цьцьі у ге́нь тоту́ гору́, а ў туй горі́ йи йиде́н ка́мінь. Та йди́
 сьа мо́льачи, та за́ти мо́лі сьа, за́ки сьа ка́мінь ни ўтво́рит.

Іде́ мо́льачи сьа і прійде́ іт то́му ка́меню і стаў сьа мо́літи. А
 ка́мінь ни ўтва́рйя́т сьа. Га́дат собі́ Ів́ан: Ни будэ́ іс то́го нич, шчо
 мнны́ дыўка ка́зала. А да́ле собі́ погадаў: Буду́ сьа мо́літи! Тай мо́літ
 сьа. Тай раз ка́мінь сьа утво́рит, а ві́тер сиді́т цу́равий у ті́м ка́мени
 та пошыва́т сьа. І ка́жи ві́тер: Шчо́сь прійшоў Іва́не?

А Ів́ан ка́жи: Татъ ци́ ти ни зна́иш, шчо́сь уд на́а узаў?

А ві́тер ка́жи: Йа ни зна́у.

Ўзаўісь унь на́а овес, та дай́ ми.

А ві́тер ка́жи: На сесь сто́лик, та будеш ме́не спомина́ти. Ко́лі
 хо́чеш і́сьти, ка́жи: Сто́лику! типе́рь мнны́ дай́ і́сьти доро́гу стра́ву.

А Ів́ан ни хо́чи; ка́жи: Ни хо́чу нич, додай́ ми мій овес.

А ві́тер ка́жи: Бері́ собі́, Іва́не, сто́лик і ма́нш іш чо́го жы́ти! —
 Ів́ан сто́лик узаў і пішоў собі́ гет. Прійде́ ід жи́дови і пове́рне до
 жи́да. А жид ка́жи: Іва́не! ци́ до́брись ходи́ш?

До́бри. Даў ми ві́тер сто́лик і ка́заў, ож будэ́ мнны́ на мій живо́т,
 бо сесь сто́лик, ко́лі йому́ буду́ ка́зати: Сто́лику, оби́ бу́ло мнны́ туйки,
 шчо хо́чу і́сьти і будэ́.

А жид ка́жи: Ану́ ка́жи Іва́не.

І Ів́ан йак повиў, так сьа ста́ло.

І жид ка́жи: Іва́не, ти туй! — Даў йому́ пуга́рь па́ленки д́уже
 до́бройі, Іва́сь успуў. А жит собі́ узаў тот Іва́нуй сто́лик, а йому́ ў но́чі
 іспра́виў д́ругий. Уста́не Ів́ан, ўзаў сто́лик, несэ́. Прі́несе до́мі. При́-

не́се до хищ, по́зірат, а дьіти лежа́т по́-земли із го́лоду. Ка́жи жона́: Каза́лам ти, ни ході́ нику́да, а ти сьа узя́ў за в'тром та хо́диш.

Ка́жи Іва́н: Цит, жо́но, ану́ш шчо ми́нї вітер даў. Ка́жи Іва́н: Сто́лику, ісьти ми́нї туйки най бу́де! По і́рат Іва́н, а онó ісьти ни йи. Ста́не, посу́че, ве́рже на оге́нь, озьме́ на сьа міх, іде́ на́зат правоті́ти ві́тра. А жона́ дуже́ реве́. Ка́жи жона́: Чолові́чд, ни ході́ нику́да, а йди́м заробі́ти на гир му́кі, бо дьіти умру́т із го́лоду.

А Іва́н дуже́ вітрови́ лан. І пішоў. Іде́, прій́де на́зад до то́го жи́да. Ка́жи жид: Да́й Бо́же: Іва́не, здо́рбу́ля. Йак сьа ма́иш?

Ка́жи Іва́н: До́бри. Віди́ш, ож ма́у сьа ла́нно, коли́ нич у міху́ ни несú.

Ка́жи жит: Спи́ туй. Даў́ йому́ па́ленки і зьві́дат: Де й́деш?

І́ту ві́тра правоті́ти.

Ка́жи жит: Поверні́ до ме́ни, йак бу́деш ві́тті і́ті.

Прій́де Іва́н до ві́тра і ка́жи: Да́й ми мій́ і́стинний ове́с!

А ві́тер узя́ме біга́рь, ко́й по́чане Іва́на бі́ти! І ка́жи му: Йа́ ни ві́наў ли́ше на твій́ ове́с, ай́ йа ві́у на ў́шїткий сьві́т! Та на атце́сьу козу́, шчо бу́де грóшми е́рати. Та на атце́сь прут і́ бий у хребéт і на́лати ша́нку і бу́де ў́се ша́пка по́ўна.

І Іва́н іде́ до́мі. Прій́де до жи́да, ка́жи жид: Іва́не, йакне́с хо́диў?

До́бри.

Шчо́ ти даў́ ві́тер?

Даў́ ми песьу́ козу́, та бу́де це́сьа коза́ грóшми е́рати.

А жид ни ві́руи. Ка́жи жит: А де́ ти, дурний́ Іва́не, то́то чуў, оби́ коза́ грóшми е́р...

Но Іва́н узя́ме прут, ка́жи: Жи́де, дерш ша́нку! У́да́рит козу́ у хребéт. Йа́кою ў́да́риў і ка́жи: Козó, е́р... грóшми. І по́ўна ша́нка. І жит то́гди́ ка́жи: Спи́ туй Іва́не.

Іва́н ка́жи: Най бу́де. А жид узя́ме со́бі то́ту козу́, а Іва́нови даў́ дру́гу. Уста́не Іва́н ра́но і узя́ме козу́ на пле́і і несé. При́несе до́мі, а дьіти із го́лоду по́пұхли, а жона́ реве́ і ка́жи: Чо́ ові́че! ни ході́ за́дарь по́-сьвіту.

Ка́жи жоні́: Іди́ жо́но, та дерш плат, а йа бу́ду козу́ бі́ти і бу́де ў́ нас до́ста грóши́й.

Ў́ляў́ козу́, бий, а онó грóши́й ни йи, бо жид козу́ омні́няў. І то́гди́ козу́ за́ри́же і ка́жи жоні́: Іду́ шче, хло́не, до ві́тра.

А льу́де, га́зди сьміу́т сьа. Кажу́т: Ни ма́н ро́бóту бі́танга, та хо́дит за́дарь!

Пішоў на́зад до ві́тра. І прій́де до то́го жи́да; ка́жи жид: Іва́не, ци́ до́бри ти хо́диш?

Тать ти ни відиш, жиде, йакій йа хожу одытнй.

Та де йдеш?

Іду́ до вітра.

Ка́жи жид: Дуриій Іва́не ни ході.

Ішчі раз іду́; та ни буду́ нич уд ньо́го бра́ти, най ми дасць мій овес.

А жид ка́жи: Йак будеш вітти іті, поверні до мени, коли ми сьа уо́знали.

Іва́н устаў ра́но і пішоў. Прийде до вітра. Ішчі Іва́н ни дійшоў, а вітер віхоніў сьа із біга́рьйо́м і почаў Іва́на біти. Ка́жи: На шчо ти Іва́не поверташ до жи́да? Шчось прийшоў?

Ка́жи Іва́н: Дај ми мій овес.

Ка́жи вітер: Ни дам, ай на атцесь біга́рь, та йак му роска́жеш, так будэ цесь біга́рь чиніти.

І Іва́н уд вітра пішоў, а біга́рь пе́ред Іва́на. Прійшоў Іва́н до жи́да, а біга́рь ўже сьа завісиў на клино́к, та ма́хат собоў на сьты́ні; дўже би біга́рь жи́да биў, ко́би Іва́н да́шчо му казаў. Ка́жи Іва́н: Жи́де, дај ми сто́лик.

А жид ка́жи: Но, йакій сто́лик?

Тать тот, шчось унь ньа узяў.

Жид ни дај.

Ка́жи Іва́н: Біга́рьйо, би́й жи́да. — А біга́рь почаў дўже жи́да біти. Жид реве́: Ай вай Іва́не, бері собі сто́лик.

І Іва́н ка́жи: Будэ біга́рьйо! — І узьме собі сто́лик. Ка́жи Іва́н: Ішче ми дај то́ту ко́зу, шчось унь ньа узяў, шчо то́бі грішми ср... А жид ни дај. Ка́жи Іва́н: Біга́рьйо, би́й чітаво, оби́ му борода́ угна́ла.

Біга́рь би́и, а жид реве́. І ка́жи жид: Бері собі Іва́не ко́зу.

І Іва́н ко́зу узьме, а біга́рь би́и. Ка́жи жит: Шчо ти тре́ба?

Ка́жи Іва́н: Дај ми гро́ші, шчо ти ко́за до тине́рь

І стаў біга́рь біти. Відаў сьа Іва́н, іде. Прийде до́мі, дўже ды́ти пону́хли із го́лоду, тай жона́ ону́хла. Прийде Іва́н іт сто́ликови, потрѣ́ясе сто́лом, ка́жи: Сто́лику! оби́ ми ту бу́ло ісьти! І так сьа ста́ло. І ды́ти іи. І то́гді ка́жи Іва́н: Мо́лыт сьа Бо́гу!

І ды́ти ста́ли на́кольніки і мо́лыат сьа дўже.

Ка́жи Іва́н: Сла́ва то́бі Бо́же, шчось нас наспі́ў! — Гро́ши до́ста у Іва́на, ісьти йи, робіти ни тре́ба нич. — Айбо́ га́зди то́ті, шчо ка́зали, ож Іва́н біга́нта і йали́ каза́ти: Іва́н десь хо́ліў і розбиў десь гро́ші, та сут у ньо́го. Ка́жи биріў: Йа чуў, шчо ў Іва́на йи така́ ко́за, шчо грішми Пішут на ми́ністе́рьйо, оби́ ви́йшли пані́ позира́ти.

Вийшли пані, кажут: Іване, ми чули, що ў тебе така коза, що грішми ер...

Іван кажи: Ідыт на город межи кози, та здрїть, кить тотó праўда, та бирїть собі.

Позираўт, ни йи. А тотá, што му даў вітер, лежїт собі на печї. Прїйдут на пра́во. Іде Іван до хиш, а гайдўки поймажут Івана, а Іван кажи: Дáйти ми по́ки, бо йа ниц ни доўжен! — Тай бїгáрь із ним. — Кажи бїгáреви: Бїгáрьйу, бий! А бїгáрь бий. Дóти сьа Іван правотїў, што дочуў сьа і царь. Кажи царь: Іване! чуўим што ў тебе такий бїгáрь йи, што самїй бий. Та пой ти на во́йну.

А Іван кажи: Іду, лишé ми утпнїшїть, де будé.

І Іван забраў сьа і пішоў, та сьїў собі ў йинного дўба, тай бїгáрь коло ньóго. Прїйде царь із вóськом на по́ле, а Івана ни йи. А Іван роскажи: Бїгáрьйу, бий, што лиш вїднш.

Ни вїднть царь ниц, лишé бїгáрь. Кажи царь: Бóже, согрїшїўим, ни вїжу і ни знаў, што дьїу. Даруї ньа животом.

Тай раз вїйде Іван із дупльá: Ци ти тотó, Іване, минé бийш?

Йа.

Ни ўбий хоть минé; на тебе передаў царїство! І царь передаў на Івана.

Зап. в цвїтнї, 1896, від Михайла Нодя, в Кушнїци, Мараморської столицї.

Паралелї: Vybrané báje a pověsti národní, vyd. K. J. Erben, Ст. 53—57: Čtvero větrů. — Roman Zawiliński, Z powieści i pieśni górali beskidowych. Ст. 67—74: O parobku, co ostal dziedzicem.

16. Про барана, порток і палицю, що Бог дарував чоловікови.

Йиден гáзда жонў биў, бо ничесна була. Йак вун роскажуваў, так уна ни робїла. Уна його лáла: Бог би тобі за мени заплаћїў, йакїнь ньа обїў! Дўжи ун йий мно́го раз биў, а уна му лáла, жибї му Бог заплаћїў. Вун буў сердéчний чоловік: Іду йа до Бóга за плацоў!

Іде на дрўгий валáл — а вун там маў кума. Де ви йдетé, куми? До Бóга за плацоў.

Бутьте такі дóбри, куми, йак будетé йти назáд, обїсьте зайшли до мени, тáбїсьте ми повїли, ци заплаћїў вам Бух.

Пройшоў на трéтїй валáл, зустрїтїў чоловіка. Звїдуїи са чоловік тот: Де ви йдетé?

Ун повіў: Ідú до Бóга за плацоў.

Та шчось Бóгови дэброй учиниў, шчóби ти Бог заплаціў?

Усё жонú биў, та дúмаў, жи жонá пúдло рóбити; а унá мннй по-
вiдаты, жиби ми Бог заплаціў.

Тот чоловiк, шчо го зустрiтiў на путi, признаў са: тады йа Бох;
та дам ти йндвóго баранá, шчо будé дукáтами с.... А кормiти го нiгда
ни трéба. Даў йомú Бог баранá i расказаў, жиби баран с... про чоловiка
дукáтами: Кидь жонá завонiть, та шчи биї, та шчи, та шчи дустáннш
од Бóга плацу.

Рáдуи са чоловiк: дóбрий Бог; даў такú плацу, шчо нiхто такú
на свiтi нн дасть! Ишоў домú з баранóм, нýс дукáти, шчо му баран
нас... Зайшоў до кúма, йакú му Бог плацу даў.

Ци дóбрiсьте ходiли, кúми?

Барс, кúми, дóбрi.

Дустáлисьте плацу?

Дустаў.

Зайдiте, кúми, до хiжи, мáло са погóстиме! Приньус кум двi гáўби
пáтинки, зладiў йiсти, дóбрi кúма погóстити; баранá т столóви приўйа-
зáли. Кум са нинiў, тот шчо його баран, повiдаты на баранá: С.... ба-
ранi дукáтами. Баран хвостóм потрiйáс, дукáти нападáли: Зазбирай собi,
кúми, за дóбру гостiну! Сам лух спáти. Кум спить, тот шчо гостiну
ладiў, рáдить са от свóйi жонi i свóйого сiна: Ци йн то ў нас такiй
баран, лóсний чóрний, йак i тот?

Повiў йогé син: Ой муї нáньу, такóго лóсного майнме.

Идi, сiне, та ўвéдь до хнш! Свóйого iт столóви приўйазáш, а кú-
мового до суеика сховáли. Кум са пропiáньчиў, узаў баранá за мотузóк
i видé. Приўйўў домú: Ци вiтшш, жоно, даў ми Бог баранá, шчо дукá-
тами с.... Баран стаў, ночáў бобiрками с.... А шчо му са, жоно,
стáло?

Повiла жонá: I тот Бох такiй, шчо ти з мени тiло йш, та шче
ти за тотó плацу даў.

Тот са погниваў, имiў баранá i зарiзаў: Жоно, вар, будемé йiсти!
— Йак баранá звiли, жонá гáзду погнивала. Повiў гáзда: Найiўим са
дарéмного мiяса, шчи тьа гурши будú бити. Ун жонú биў, жонá лáла,
жеби му Бог заплаціў. Идé гáзда до Бóга за плацоў. Пришóў на дрú-
гой селó до свóйого кúма. Привiтáў кум кúма: Де ви йдете, кúмику?

До Бóга за плацоў.

Йак будетé йти нáзат, прóшу вас, бiсьте зайшли повiсти, ци ду-
стáните уд Бóга плацу.

Пущóў вун на трéгiй валáл. Зустрiтiў го чоловiк: Де ви йдетé?

До Бóга за плацоў.

За шчо?

Шчо жонў биў, та ми лаїи, жеби ми Бог заплатаў.

Даў му Бох такій порток: кидь ним стул закрыйи, жиби маў на столы-готовой йїдло: Йїсти і піти; бо коли жонў погнывать, ни хочи жонá йїсти ладити. — Узбаў порток од Бóга і нисе домў. Зайшоў до свóйого кúма, красны го кум привітаў: Шчо там кúми? Ци дустáлисте од Бóга плацу?

Положили тот порток, котрый буў од Бóга, на стул, повідáуть кумóви: киби лем са, кúми, сиравило на столы мнóго йїсти і пáленки, жеби бóло шчо піти. — Даў Бох то ўшítкой. Йїдьять і пїуть. Тот кум шчо хїжа йогó, дўжи сьогó сїлуїи пїти: Ни санўйте, кúми, вапїйте са! Кум са ўпиў, лух спáти. Йак учўли кумá с кúмом, жи кум спить, почали са рáдити: Цїбисьме с кúмом на тот порток ни поміньáли? Пушлá кумá до комóри, принєсла свуй, изложили ў йїдно: то йїднакї, такї йак йїдєн! Тот, шчо вид Бóга, та сховáли, свуй на стул покáли. Кум са вїснаў, узбаў порток пуг плечє, пушоў домў. Прийдє домў: Обїсь жóно знáла, жи ми Бог заплатаў. Даў ми такій порток, шчо ўже ни трєба нам йїсти ладити, лем порток на стул простєрти, та са самóй сотвориць йїсти і піти. Прустєрти порток на стул: Но сотворь са йїсти! Порток стоїть, айбо са вич ни сотвориць, áни йїсти, áни пїти. Погнываў са гáзда, узбаў порток, подєр на фáлатья: Ньай с тья будўть унўчї, а йа йду назад до Бóга за плацоў. Зайшоў на дрўгой сїлó до кúма: Де ви йдетє, муї льубїїй кúми?

Йа йду до Бóга за плацоў. Даў ми барана, шчо дукáтами с..., даў ми порток, шчо казаў, жи ни трєба лем на стул полóжити, та буди готовой йїсти і пїти..

Йак будєте йти назад, кúми, прóшу вас, зайдїте до мєни, бїсьте ми повїли, ци дасть вам Бог дашчó.

Пушоў уд кúма до Бóга, найшоў човóвика: Де ви йдетє?

Йа йду до Бóга за плацоў.

Та ни даў вам Бог плацу? барана такогó, шчо дукáтами с., порток такїй, шчо са на ньум самóй сотвориць йїсти й пїти.

А ун утновїў: бар-án такїй, шчо бїрками с., та йа зарїзаў, та звїў.

А порток дєсь задьїў?

Прикрїўїим ним стул, ни сотворило са на ньум вич; йа пудáў на онўчї.

На тобї йїднў пáлицу, áли бис йуй нїгда ни гварїў, жи унá фáйна, бо будє бїти самá.

Одобраў патицу, ідэ за путьоў: Ни позвідуваўим са Бóга, йак йуй росказовати. Вернуў са ід Бóгови, циби йуй росказаў, жеби дакого біла.

Йуй росказовати ни трéба, лем йуй трéба росказа́ти, жеби сто́йала. Ўзваў палицу і нэси до́му. Зайшоў з ньоў до кума: Ци даў вам, кумику, Бог дашчо?

Ужé ми, куми, ни даў нич, лем йидну́ палицу.

Увойди́ ти, куми, до хш.

Приньус кум палички, бо ўже маў дукати. Силуйи кума пíti: Напйти са куми! Кум нароком са ўпиў, бо ўже так хотьў. Кидь поминьали барана і портóк, ньай поминьауть і палицу! Льух кум спати. Уни са радвать, син із утцóм: Ци ни йи ў нас така цинильна палица?

Син повідать: Йи. І ўнус. Зложили двi ў йидно, йиднаки, такі, йак йидна. Скóро кума хóпила палицу ховати, а тоту́ лишила у хижі кумови. Вийшла до кохóри, обзирать йий кóло свiчки, указуи гáздови. Повиў гáзда: Али то фáйна! Тотá почалá бити. Уна на ньóго скричáта, жонá йогó: Гвáриў йись, жи фáйна, а уна бий! Тáбо палица ўже й йийи бий, обой! Обэртать са палица мiки вiма. Уни палицу имáуть у рúки, палица по рука́х: добри́ йим рúки ни попере́ривать. Почали́ гóйкати на кума: Ви, куми, спитé, а нáша смирть, бо нас палица пубий!

Чэсьти, куми, уд ньа крáти мóйу палицу і муй портóк?

Кумику, возьмите собi портóк, там йи ў ладцицьи!

Пушóў кум і ўзваў портóк сувй: Одтáй, куми, і барана, бо йа ни абáу, хоть нас ту обóй палица забий!

Там йи, кумику, у суе́ку: возьмити собi барана, подаруйти житá, бо нам попере́ривала рúки!

Патица стуй! Забрáў собi кум, шчо му Бог даў: барана, шчо дукáтами с..., портóк, шчо са на ньум самóй йiети сотворить, палица така, шчо самá бий. Прийшоў до́му, повиў жонi: Жóно, радусть! Ам типéрь йим виньис вид Бóга плацу! Приньусим барана і портóк. Кить са погнивáш, ни трéба ми йiети ладити; прустрьйу портóк на стул, шчо залубльу, то будú йiети і пíti!

Жонá са на то погнивала, бо виньис такú палицу, шчо будé мати чим бити. Пушóў гáзда мéжи льудий дашчó поговорити. Жонá ўзвала палицу поламáти і на 'гний спалити. Хóчи йий ламáти, льубить йуй са, жи шумна. Повідать: Али то фáйна! Почалá палица бити. Тотá плачи, екачи попере́г палицу: О Бóжи! смерть мóйа. Ни йи гáзди дóма, то она́ яннэ нiгда живú ни лишить!

Доповили гáздови: Жонá ти плачи і гóйкать, жебiесь йшоў до́му, бо йуй конéць! Прийшоў гáзда до́му: Стуй палица! Обиймила са жонá

газдови коло шійі: Сьятá буйка тво́я! Йак нѣа почалá боська пáлиця бити — йакбись буў ни прійшоў, та буйбись нѣа живу́ ни найшоў!

Зап. в серпни, 1896, від Михайла Пустя, в Збю, Землянської столиці.

Паралелі: Ястребовъ, Матер. по этногр. новор. кр Н. 6. Ст. 129—130. — Wisla T. VIII. Ст. 531--535: Cudowny woreczek, trąbka i pasek. — Erben, Vybrané báje a pověsti národní. Ст. 249—253. Obuchu hýbej se! — В. Н. Добровольскій, Смоленскій этногр. сборникъ. Т. I. Ст. 585—590: Якъ вихыръ и вѣтиръ дарували мужуку жаренцы; якъ етын дары выпрысїу у мужика попъ и якъ малайцы изъ торбы праўчыли жадныга пува. Ст. 597—601: Сказка а бѣднымъ а багатымъ брати, ваўшебный курицы, скатирти, трубачки. Ст. 601—606: Чаремшинка. — Е. Р. Романовъ, Бѣлорусскій сборник. Т. I. Вып. III. Ст. 271—283. Ч. 50: Журавовъ Кошалѣкъ. Ч. 51: Жорова Капестерка. Ч. 52: Зъ рога всяго много. Ч. 53: Два съ трубы. Ч. 54: Брусочакъ, рамянекъ и ковилка. Вып. IV. Ст. 204—206: Счастье. — Materiały antropologiczno-archeologiczne i etnograficzne. T. II. 2. Ст. 79—80. Ч. 50.

17. Про пушкаря, що розумів бесіду усякої животини.

Буў йндѣн пушкаръ сегінъ легінъ. І пшоў вон іс пушкоў на чѣканьа. Прійде п ньому чоловік йндѣн, старецъ: Но, чоловічи, туй стой, таі захмарить сѣа; йак хмару ўвидиш і гаткуй твѣрдо на онту скалу; і ў тоў скалы йи шаркань. — І твѣрдо гримить і лускауть громи. — Но, ў тебе йи, чоловічи, сьачѣна кўльа, шчо дѣўйать рас сьачѣна?

Ой йи.

Но, позирай, йак та шаркань іс тоїі скалі ўйде, та тоді стрільай ў шаркань і дѣстаниш сўму вилику за ото, йак ўбийи оту шаркань.

І кажи тот чоловік: Йа за ото сўму ни хоччу.

Айно шчо ти хочь, чоловічи, за ото?

Йа хоччу ото, обїх розумїу, шчо худоба і звїрка говорить і шчо дѣрево говорить; ото хоччу.

Но, ото дѣстаниш.

І гримить дўжи і блїскаць страшно. І вон увидить, шаркань ўйди іс тоїі скалі. І стрілять іс пушки на шаркань і забїу шаркань. Но, і боїть сѣа вон скоро йти там позирати, йак стрільу і за ото вон сѣа бойаў, ож можи шчи жива шаркань, та збїсьть го. Но й пшоў ў йакїсь час. Пшоў і ўвїдїу, айно шаркань ўбита. І слўхать, говорить бук із бўком; хлѣпи! ци ни ўпаў ти шчи?

Ой, кажи нидáлико ми ут то́го бу́ло ўпа́сти.

Дру́гий ка́жи: Їа сьа ўже буў навьняў па́дати.

І вѡн то́то розу́мийи, бо Бѡ му так даў.

І ка́жи бук ід бу́кови: Їи а́дка грѡ́ші пудо мноў, пут коріньом.
Бѡ зна́йи, кому́ йіх Бѡ сўдить.

І тот чоловік то́то ўчыў, шчо бук бу́кови казаў і пѡшоў пуд б́ук,
ци праўда отѡ йи. Праўда йи, суть грѡ́ші! І тот сьа чоловік д́ужи зра́-
дуваў тим грѡ́шом. Прийшоў домѡ тот чоловік і ўзаў сабѡ мѡх із до́му,
пѡшоў на грѡ́ші не́сти з мѡхом. І набраў ў мѡх грѡ́шнй, прыня́с домѡ
лѡдвѡ і но́сць на пѡт тоті грѡ́ші і сиплѡ і уня́ць ідѡ на грѡ́ші. І на-
сипаў поўний пѡд грѡ́шнй. Звѡдась го жонá: Де ти найшоў оті грѡ́ші
газдо?

Ти ни м́усиш зна́ти, шчо тобѡ до то́го?

Айбо вѡн ни хѡчи ўже б́ути ў тѡм силѡ прѡ́стѡм, ай пѡшоў ў ва́-
рош пиричьва́ти, до́ми обѡ тко продаваў. І пиричьўў ў ва́роши. Кушїў
там виликѡ до́ми, дорогі; і царь йогѡ ўзаў за ќума. — Так близь царь
буў ў дру́гѡм ва́роши. — І сїў вѡн сабѡ на ко́ня, а жонá йогѡ на ко́-
біду і йдуць до ца́рьйа на гѡстїну, на шчїна. І па́ньйа йде ўнерѡд
на кобі́лы, а вѡн зва́ду йде на ко́нї. Чѡму́ вѡн зва́ду йде на ко́нї?
Бо ў панѡў та́кій обѡчай, обѡ па́ньйа йшла на пирѡт, то́то з велико́й
кї́двн.

Ка́жи ко́нь кобі́лы: Йѡй нибѡгонько! ти сьа, ка́жи, ни ганьбїш?
Йдеш до ца́рьйа на хрестїни, та́й ти сьа так обльѡнала.

Гм, ка́жи, де бих сьа ни обльѡнала! бо йа йду, ка́жи, само-
читвѡрта.

І на тѡм сьа тот пан за́смїяў, бо вѡн то́то розумїў. Жонá му за́-
глипїла то́то, шчо гáзда сьа за́смїяў. І прїйшли до ца́рьйа на крестїни,
там сьа гѡстїли. І йак сьа удгѡстїли, домѡ пѡшли. Но, жонѡ му д́ужи
чѡ́дно ўпа́то, шчо гáзда йїў сьа смїяў. І йак прїйшли ут ца́рьйа домѡ,
звѡдась го жонá: Шчо ти сьа смїяў, повїш ти минї? Шчо ти сьа
нїгда ни смїяў до́тї, а тодісь сьа за́смїяў.

А вѡн сьа на тѡм за́смїяў, шчо ко́нь казаў кобі́лы; і вѡн сьа
за́смїяў з радѡшчѡ́у, бо ў них д́ытї ни б́уло і па́ньйа ни зна́ла сама́,
шчо вона́ тьашка́. Но жонá му д́ужи прѡ́сїть: Повїш ми, шчѡсь сьа
смїяў.

Отѡ ни б́уди, ош ти повїм, отѡ ни будѡш зна́ти! — Но і вѡн пѡ-
шоў іт сво́йм вѡ́чарїм на нѡч на пѡли. І там буў нес старїй ўже ко́ло
ѡвѡць. Айбо то́го пса ўже удбїли, та ни даўть му йїсти нїч. Но там
суть молодї панкї, та отї онї чїстѡуть, тїми сьа ра́дууть і даўть йїм
йїсти. І тот гáзда сл́ухать, айно воўци ра́двять, йак воўци пойма́ти, та

пойісти ў кошарі. І молоді псикі ўчылі тотó, ож воўци говорыіаць і так кажуть: Пойіти та йішти, тай нам лішннн даштó! — Но старій пс кажі: Ой дóти ви ўтси воцьў неўнесетé, дóки йа будú кóцмюм трыйасти туй, хотьаі нья ўвнн воچارі на ннч.

Тот газдá отó чьў, шчо тоті молоді пснкі казáли і за отó сьа дўжи прогннйаў на пснкі, ож йіх гудúуть мюлокóм, а овн шчн клнчьуть воўкóў, а старóго удбннн ут кошарн, нн обн му йістн давáли. Ўзьаў газдá тогó пснкá старóго домó: Но, колн тн такій ў мéни прнйáзннн, пой тн домó, йа тнбé дóма уткрншмау шчн.

І дóма жóна го звідать: Но, шчо тн сьа смійаў, колн мн йшлн до цáрьйа? — Ўсе му додывать. І вон такій дóбрнй чювюк дўжи буў: Жóно моá, йак йа тобн снсе повнм, та йа ўмру.

Ну, йа нн гадáу, хоть тн ўмрáй, хоть йа най ўмрáу, та мўснн казáтн.

Но, йак тн жóно мáу казáтн, налнвáй ўперéd горнцé на теплннў, обнсь нья ўмнла, йак ўмру! — І вон лнх собн ўмрáтн. Тот старій псншчэ ўвóйшоў до хнжн: Йой, кажі, сам нт собн, кобн лем газдá нн ўмер наш!

Когúт кажі: Так му трéба, най ўмрать.

Кажі пс когуютн: Хлóнн! та тко нас будé годувáтн, йак газдá ўмре? Нн кажі такóйн.

Когúт кажі: Най ўмрать, кндь вон нн гóднн рюказáтн йннннў бусуркáнн; йа, кажі, йакóсь двачьнтьóм рюказáу, а вон йннннў нн гóднн!

Тот газдá тотó чьў, шчо когúт говорнў нс псюм. І когúт ўхóпнў кннднрнцн, прнннс н ўснпаў н ўсн д ньюму прнйшлн кúрнцн: Но, ге внднш, кажі псóвн когúт — йа йакóсь гóднн двачьнтьóм рюказáтн, а вон йннннў нн гóднн.

І тот тогдн газдá ўстаў нáраз н ўже нн хотьнў ўмрáтн, а подумáу собн: Но, йа тобн рюказáу!

Зап. в мартн, 1896, від Мнхáйла Фотула в Стрнйнн, Бергескóй стюлицн.

Паралелн: Грннчюк, Эгногр. Матернáлы, II, Н. 90. Ст. 121—122. Драгомáновъ: Малорус. предáнн н рюказы, Н. 20. Ст. 75—76. — Мáкснмювнчъ, Сочннення, II. Днн н мёсэцн укранскáго селнннн, 479. — Васнльвёвъ: Къ повёрьямъ о цёлебномъ знáченнн змнн. Кнв. Стар. 1889, Н. 5—6, 634. — Ястрювювъ, Сказкá о чювюкнб поннмáвшюмъ рюзговоръ жнвотныхъ, Кнв. Стар. 1895. VI. — К. J. Erben, Vybr. baj. a pov. nář. Ст. 33. Rozmluva dobytka. Тамже, Ст. 34—36. Zvirěci řeč. — Grimm, Märchen. T. I. Ч. 17. Ст. 89—93. Die weisse Schlange. T. III. Ст. 30. — Deutsche Sagen, T. I. 131. — Аюанасёвёвъ,

Народныя русскія сказки. Т. II. Ст. 459—463: Птачій языкъ. — Охотникъ и его жена. Т. IV. Ст. 323—329. — Русская Бесѣда. 1856 р. Т. III. Ст. 83—84. — Nowosielski, Lud Ukrainski. Т. I. Ст. 353—356. — Худяковъ, Великорусскія сказки. Т. I. Ч. 38. — В. Ст. Караджич, Српске народne pripovjedke. Ст. 10—15. Ч. 3: Немушти језик. — Hahn, Griechische und albanesische Märchen. Т. I. Ст. 218—219: Von einem, der die Vogelsprache erlernte. — Боричевскій, Народн. славянск. рассказы. Ст. 9—15. — Erben, Slovanská čítanka. Ст. 222. — Valjavec, Narodne pripovjedke. Ст. 256—257. — P. Dobšinský, Prostonárodnie slov. povesti. Кн. III. Ст. 83—86: Svecí gazda, zvieracej reči vedomý. — Kolberg, Lud. Krakowskie. IV. Ст. 216—218. — Tausend und eine Nacht. Т. I. Ст. 27—34: Der Esel, der Ochs und der Bauer. — F. S. Krauss, Sagen und Märchen der Südslaven. Т. I. Ч. 97: Die Thiersprache. —

18. Про чоловіка, що розумів бесіду звіврів.

Йшоў чоловік з віуцьами, та була йинна пасыка (хашча стьата). Тай западили тоту, дыти, пасыку, тай горіла. Тай ў тї пасыци буў великий дўжи гат. Та вильиз на одного пня і гойкат вітки гат тот: Поў пна, чоловічи, вітси вїнести, та достаниш, што хочиш.

Айбо йа сьа боўу тибэ, бо ти гад, минэ зьвиш.

Небїсьа, чоловічи, йа тибэ ни зьвиш, бо погвбаў.

Тогдї чоловік обућий чїрив огень пїрїйшоў і ўзваў того гада на плиці і воньїс на чисту зємню.

Но, што хочиш, чоловічи, типерь за платню? Ци хочиш много гронїш, ци хочиш знати, што па-сьвітї?

Йа ни гонди знати, шчо хотьїти, ай ти минэ порать сам.

Ну, пойдь дь мому ньаньови, та кажї мому ньаньови, йак ти буди казати за платню, шчо хочиш тото знати, што мїй ньаньо знайи. Бо тогдї пїрїйшоў і сказаў сьому вітцьу, йак ни даў погїнути чоловік. І кажи:

Ну, та што, чоловічи, хочиш типерь за платню?

Йа ни хочу нич, лише тото хочу, обїм знаў, што ти знайиш.

Айбо ти, чоловічи, ни гонди тото здєржати, што йа знайу.

Йа гонди здєржати, йа дўжи тибэ послухайу, йак пна накажиш.

І тогдї кажи йому: Ну, ставай пїрид мєни, та роздоньмї рот. Тогдї хїхни му раз ў рот, і кажи: Ну, што типерь чўйиш?

Типерь чўйу, што потьата йиднó з дрўгим говорїт. Хїхни му дрўгий раз. Но, што типерь чўйиш?

Типерь чўйу, йак босурканы збирайут сьа масло відбїрати і чародьльвици чарїти.

Хіхви трэ́твй раз. Што типе́рь чу́йиш?

Типе́рь чу́йу ўсеу здвйжнў, кўлькo йи, розуміу; і худобу розуміу, што с ким говоріт: вїл із волoм, і коро́ва с коро́воў, і кнїь іс ко́ньoм, што говоріт.

Ну, типе́рь іді, чоловічи, домі, та здороў га́здўї, али ни повідж вїгда, доки жийиш никoму сесе, што чу́йиш, бо наколі повіш, іго́тлўї (паруї) собі на пeрвт трўму.

И вїттак пішоў вїн ід вїўцям на́зад і сьї і слўхат, йак по́тьята йидно із дру́гим говорїя́т, фігльўут. И прїлeтъят по́над ньoго два во́рони чо́рнї и ка́жи во́рон йиди и дрўгому: Бо́жи, коби тот чоловік знаў, на чїм сидїт, та зњаў би двї плїти, та найшоў би там під тїми плїтями кобeл зoлота та срїбра.

Тогдїж піньвїаў плїти і найшоў тогo, зoлота та срїбра. І вїтказаў на свoго га́здў: Найміт, га́здо, вїўчарїя́ собі, бо йа ўже ни хoчу вїўчарити, бо йа сьа хoчу женїти; йа ў тебї до́ста вїслужїў, сьїм го́дїў. І так жи пішоў ў силo і оженїў сьа.

І га́здовїи три го́ди. У три го́ди так зага́здоваў, што у са́мого йи лїтовишче (салаш великий, йак у нас ў гро́мaдї йи, зам. онов.) овець. Айбо забраў вїн сьа йти ис свoїю жовoў, знати за тотї вїўцї. І сьї вїн на ко́ня, а жїнка йoго сьїла на шкaпу. Прийшли над йидно вилїке болoго і вїн пирїйшоў іс ко́ньoм, а она́ йшла, та зашпoтит сьа шкaпа, та ўпаде. І колі шкaпа ўпа́ла, кнїь заїрааў, і так заїрааў: Хлоп хло́па нїс, таї пиринїс; а бїда бїдў нeсла, таї з бїдоў ў болoго ўпа́ла. А га́зда сьа на тїм засьмїяаў. Бо она́ тогo видїла, йак сьа засьмїяаў (с тогo, што шкaпа бу́ла жeребна, а жо́на тьaшка) і так сьа розболїла на тїм, шчо сьа засьмїяаў, шчо хoчи ўмeрти. І прїйшла плачучї домі і легла́ собі такої на по́стыль ўмїрати.

Ну, типе́рь, га́здо, кий ми ни ка́жиш, на чїмїсь сьа сьмїяаў, таї самодрўга (она тьaшка; одно ў нї, дру́га она́) ўмїрау.

И так вїн ка́жи: Жо́но, ни ўмїраї ма́лейко, йа тобї ска́жу, на чїм йа сьа сьмїяаў. Тре́ба гнати за йиннїм сто́лошом, абї зробїў минї дeрево.

И даў собі зробїти ослїн ко́ло столa і ўшї сьа на́чисто і ўзваў на сьа бїлоїи пла́тьа до смeрти. І во́ли почaли рева́ти за ним дўжи пeред хїжеу: Наш га́зда ўмїрат, та ўже на́ша ко́хань прона́ла.

Айбо колі вїйшли на са́лаш із неў і бїли три пси на са́лаши ў ньoго, та два молодї бу́ли, а трeтий старий. Та йшоў воўк ід коша́рї вїўцью бра́ти. Ай бож тогдї брeхааў старий пeс так: Не йди́ сьулі, бо шчи йидїн зуб у ньа йи і на тїм постра́жджаш! А малї брeшут сьак: Пой, пой, та берї тїлькo, оби й нам бу́ло!

А гáзда то́то розумі́й і ка́жи ві́учарім: Тоти пeч малі забийти гeт! А старóго д́ужи чисту́йти.

А́йбо о́ні ка́жут: Ї́акoб ми забили? Малі пареним молокoм годуйиме.

Но, то́то ни дві́г, бо то́то ніпрі́ятли́ли у вас, кажи гáзда.

Тогди́ж до́ма зареву́т ко́ви і заі́ржу́т: Наш гáзда та́кі зна́у, коли́ ми голо́дні, чистува́у нас; тепе́рь нисподі́вано́у смі́ртьо́у ўмі́рат, чі́риз йи́нну́ жо́ну бизу́мну іде́ сь сьoго сьві́та нисподі́вано.

И вoскочит ко́гу́т на ві́кно і на ві́кні́ ка́жи: Ну, сeсє́ ншча́стья хо́чи сьа ста́ти, шчо́ чолові́к йидні́ жoні́ ни го́дин рoсказа́ти, а йа ма́у 12, тай йа ко́жды до́ужен рoсказа́ти та за ньo о́дві́г да́ти. А сeсь чолові́к, коби́ такий рoзум ма́у, oбі́ сво́ю жо́ну́ б́уком погрозі́у, ни чі́риз ньo сь сьoго сьві́та ма́рно йшо́у.

І́ він сьа тогди́ схoпи́у іє́ сьoго oслoна і йи́йі́ позы́дау́ бі́гарьё́ом чі́таво: Ї́ак йа, жо́но, бизу́мна б́уду сь сьoго сьві́та йти́ чі́рие те́би, чі́риз бизу́мне дьі́ло, кий́ то́бі́ Бог не при́дау́ то́то зна́ти, што́ мині́?

І́ она́ тогди́ж, йак йи́йі́ би́у, зарас сьа рoспу́кла, ўме́рла. Тогди́ вийде́ на дві́р і поді́вит д вoстoкови, ци́ ни согрі́ши́у пі́рид Богом. І́ при́бігла́ д ньoму́ ўсє́а пті́цьа: ѓуси, ку́ри, качкі́ і пові́дали́ йиму́: Ми́ за те́би сьа́ Богу́ будеме́ мо́лити. И́ при́йшли́ д ньoму́ во́ли, ко́рови: Бог іє́ то́бoу́, гáздо, ми́ за тьа́ Бо́гу сьа будеме́ мо́лити.

И́ ў йoго́ двoрі́ ўсє́а адви́жна́ сьа весeлі́ла, што́ він ни пішо́у за дурні́й рoзум іє́ сьoго сьві́та. А́минь.

Зап. в липки, 1895 р. від Анд́рія́ Бра́ника, в Го́лятині́, Мара́морськoї́ сто́лиці́.

Паралелі́: Драгоманов, Малорус. нарoд. пред. и разск. Ст. 311—313 (кoнець казки). — В. Н. Доброгoльскі́й, Смоленскі́й этногр. oборникъ. Т. I. Ст. 354—355: Якъ мужикъ абмирау́, а пoтoмъ жoнку свою́ падучилъ, што́ яна́ дужа́ любaпытна́. — Е. Р. Романовъ, Бѣлo-русскі́й oборникъ. Вып. IV. Ст. 140—142: Языкъ́ при́роды. Ст. 217—219: Языкъ́ при́роды.

19. Як Ёудлош Яно́ш був псoм.

Йилeн йа́гир пушо́у до́ фрїштик на пoльo с п́ушко́у і узьа́у со́бі йиднoго пeска́. Заби́у на пoльу́ йиднoго за́йачика і ви́поро́у, ве́р кішки пeсoви, за́йачика на тaнї́стру при́у́вaзaу́ з ремі́ньчoкoма. Пeс кішки ззі́у, за́йачик ремі́нець перекуси́у і ўт́ук до́ лї́са. Стойі́ть йа́гир, задума́у са́: Ні́хто та́кoї́ ч́удо́ ни віды́у, йак йа́ тепе́рь; за́йачика-м с п́ушки забі́у, кішки му́ й пeс ізвы́у, за́йаць на ко́бїлцї́ ремі́нець перекуси́у.

Повідать зайаць здалеку: Ішчі ни такої чúdo йи ў Кудлош Йаноша; пуйдїте там, та вам повість.

Чуў тотó йаґир чúdo за Кудлош Йаноша, али шче у ньóго ни буў. Ни пушоў йаґир домó с своёю пушкою, лем пушоў чúdo ўчүти до Кудлош Йаноша на трётій валал.

Прийде там до трётóго валалу, де Кудлош Йанош буваў: Ішчі лем два рóки, йак вун буў пес, а типерь йи гáздо! Указали льүди йаґрьови, де Кудлош бóвать. Пришоў йаґир, повіў: Даї Бóжи добрий день, пани гáздо!

Повіў Кудлош йаґрьови: Шчо урүдуйите?

Ни урудүу ніч, лем вам повім новинү. Пушоўйим на пóльо, жи собі спраўльу фрїштик, забіў йиднóго зайачика. І так, праўда, йа забіў йиднóго зайачика. Випороўйим го, кїшки із зайачика верг йим псóви, на тавїстру приўпазаў в ремінчиком; ремінчик зайаць перекусіў і до льїса ўтьук. Там вам принїс новинү.

Повіў Кудлош: Ни великá тотá новина. Йаби вам бóльшу шчч повіў!

Зустаў йаґир слүхати голодён до фрїштика, жи тот повість йомү зáрас два-три слóва, будё тóму конець. І вун голодён застаў слүхати.

Кудлош Йанош кóлиса баґрить, мїрьять і притїнять, по йидної слóво йаґрьови повідать: Муй льүбий пани! Йа добрі гáздоваў. Маўйим воли і корóву, файной пóльо і служницю, жонү шумну і слугү шумного. Жонá с слугóм льүбили са. Йа са за тотó ни гнїваў, бо минї слугá добрі робіў. Шчо жонá зробила? Принїсла прут у квїтну нидыльу у рáно іс цёркви, шчо сваченої прүтьа давали...

Голодён слүхаў, сїтий повїдаў; кóлиса баґриў, баґро мїрьяў і йаґрьови повїдаў по йидної слóво:

Мóйа жонá минё тим прүгом ўдарила, повїла ми: Ідї ў свїт, ку-длатий пес! Шчо йа, Бóжи? Розүм мау — ані спракá, ані чїжем, ані кáлана: Йа пес справедливий! Узьлалá конáч, вигвала пьа вон, самá зу-стала с слугóм гáздувати. Йа пушоў по льүцкум смїтьү! Так йим дүмаў, жи ўже пїгда ни бóду чоловіком, лем ўсе бóду по гнойóх ходїти, будўть пьа льүди камїньом бїти!...

Йаґир дүмаў, жи зáрас конець, та жаў, хоть голодён. Чкóда му лишáти тотү новинү, вун с трётóго валалу прийшоў! Тот собі рубать, Кудлош Йанош, а йаґир сидїть кóло ньóго.

... Йа ходїў кóло своїйї хїжки, повідать Кудлош, жи чей минї в мóйїй праці дáхто вёрже фáзат хльїба: Прокльáтїй курвáш, шчо ў мени служїў, шчом му хльїба даваў, таким камїньом, йак гóлова, за мноў метаў, чоґó йду на свої смїтьá. Йа пес, розүм чоловічий; лаби

песе́ і го́лова... По смітьу́ збира́у так, йак і дру́гі пси. У́же за собо́у ни дза́бу; пуйду́ льісо́м, че́й на́ на́йдуть во́ўци, та на́ заідба́ть. Ішо́у че́рес сі́м хотари́у по́льо́м і льісо́м; ніч ни ві́дїю́ пудло́й, дале́ко від до́му мо́його, де йа́ газдува́у, пушо́ўним псо́м. Ішо́ўним йидно́у горо́у; чи́сто́й по́ли, а на дру́гум вирху́ бу́у са́лаш — трийі́ йуга́си, тї́сяч ове́ць, пса́ ни ма́ли. Уві́дїли ми́не, шчо́ йа́ кудла́тїй: Йак го́ буде́ме клі́кати? Аче́й вун Кудло́ш. Кудло́ш, на тьу́! Йа́ учу́у на дру́гий верх, шчо́ на́ йуга́си клі́кали і́д ву́ццям, і́т со́бі. Да́лі ми хльі́ба, со́бі бесы́-дова́ли: Тре́ба би йти́ ву́цци́ заверну́ти! Та йа́ пушо́у, на ву́цци́ збре́ха́у, ву́цци́ са́ верну́ли. Похвали́ли йуга́си ми́не. Гва́рили йуга́си: Шчо́ ми думали́, а пса́ ізроби́у. Товари́ше! ти ма́у йти́ ву́цци́ заверта́ти; мі́сто те́бе пса́ заверну́у; да́й му́ с сво́йїй ча́стки си́ра, на́й пса́ ни бі́гать голоде́н за ву́ццямі́ до по́лудне. На по́лудне при́йшли́ йуга́си. Зві́дуйи́ са́ ватага́: Чи́й то пса́? Ми на́йшли́ на по́лю; а́ли то дужи́ до́брий пса́. Кибі́ ми ни ма́ли на́пасть, бі́сьме за нбо́го, дба́ку му́, до́рого ни плати́ли. Пові́у йуга́с: Хо́тьби шчо́, та женти́ци́ му́ да́їме. Пушо́у пса́ по по́лудни; кидь йуга́си на пе́редї, а йа́ пса́ іза́ду; кидь йуга́си іза́ду онста́нуть, а йа́ йду напе́ред; ни́йак йуга́си ни заверта́уть, лем у́ грома́дї хо́дять. Йа́ там бу́у за чо́тири ро́ки. Дава́ли ми си́ра і женти́ци́, хльі́ба, на до́сїть. Йуга́си са́ на ме́ни збі́зова́ли, жи́ йа́ сам го́дин худобу́ дозира́ти. При́йшо́у йиде́н пан і́д мо́йому ватаго́ви: Пові́дали́ льу́ди, жи́ у́ те́би йи́ пса́ му́дрїй; кибі́сь ми го́ прода́у! Од мо́йїй па́нї у́же дво́й дьї́тий прона́ло. Ко́ли са́ наро́дїть, ані́ ни засти́гнуть покре́сти́ти — ніхто́ ни зна́їи, де ўно́ са́ задї́їи! — Прода́ли пса́ ватага́ і йуга́си за йиде́н горду́у гронї́й, же́би пушо́у пса́ с па́ном його́ па́нзу вартова́ти. Пушо́у йа́ ра́то дужи́ дале́ко. Па́нї́ бу́ла на злы́ганьу. Наказа́у ми му́й пан: Ци́ зна́їиш ти, пса́, шчо́ ти пові́да́у? Йа́ голово́у кїну́у і заску́млю́, же́би пан зна́у, жи́ йа́ його́ йа́зик розумі́у.

Йа́гїр голоде́н сиди́ть а́ слуха́ть і́нчи́ до фрі́штїка. Га́зда са́ зві́дуйи́, аче́й у́же по́лудни? Ко́лїса ба́грить, ба́гра примі́рьїуйи́, по сло́вови пові́дате́. Дужи́ то́та при́повітка́ голо́дному́ до́ўга!

... Па́нї́ злегла́. При́йшо́у ничі́стїй дух, до двє́рий дїхну́у до па́нських, двє́рі са́ одомкнї́ли, па́нї́ у́ то́т час заспа́ла, ничі́стїй дух дї́їтїну ў́звау́. Ка́ді ничі́стїй дух ішо́у? Льісо́м і го́рами, верте́пами — і йа́ ў но́чі за ним, аж до то́ї дьї́рі, де дьї́тїну понесе́ло. Прибі́х на́зат, поча́у́ дужи́ ко́ло хї́жи бреха́ти. Вібі́х ко́чіш і́з машта́льні, шчо́ там у́ дво́рі, ни да́їнакі́ зло́дїїй, ци́ во́ўци. Йа́ поча́у́ ко́чіша ла́бама́ грє́нети. Бі́їїм ўсе́ від нбо́го до ка́штє́ля. Уві́дїу́ ко́чіш, жи́ йа́ ўсе́ там бі́жу і вун при́йшо́у. Йа́ до двє́рий, двє́рі розомкне́ні. Думате́ ко́чіш: Шчо́ то за повни́а? У́се ў́ па́шум кашті́лю у но́чі двї́рі замкне́ні, тї́пєрь по́розмі́кани́, шчо́ й пса́ по них хо́дїть! Збудї́у ко́чіш па́на по пў́ночи

повісти му повину, жи двѣрі порозміканы. Віскочив пан вонка, пороззираў по світлі, прийшоў т своёй пани до другої хіжи, ци ўна спить, ци шчо чивить, шчоби ни задавила малу дѣтину. Пан са звидуи: Шчо робиш, спиш, або лем лежиш, моѣа паны? Ци ни задавилась дѣтину? Паны по'бзирать коло себѣ, ани ни йи дѣтину! Пан зайойкаў, жи вун ошалѣў, за шаленого пса гордѣў грѣшии дати, за своёу бѣду: С пѣшки го забѣи; ўзяў чорт грѣши, нѣай вѣзьми й пса! повѣдять пан коло кѣчѣша. — Йа почав вѣти коло пана і пана по гачох лабома глѣдѣти. І почав вон бѣшти. Кѣчѣш повѣў: Нѣай ни забѣють пса, бо псѣ ни чоловик, ун минѣ пѣрши глѣциў, до каштѣля бѣх; йа за ним, — двѣрі поўгварѣяны; псѣ праўду маў. А шчи ў вѣчур, йакимсьми польгали спати, повѣдять кѣчѣш панови, дѣжи псѣ брѣхав! Пан прорѣйк іт своёму кѣчѣшови: Чомѣ жѣсь нѣа ни зугнав? Псѣ прибѣх ід ним, обѣх лабоў поглѣциў і побѣх чѣрес двур од каштѣля гет. Пан повѣдять: Псѣ шалении; вѣзьму пѣшку, за своѣи грѣши йа його забѣи! Псѣ почав вѣти. Повѣў кѣчѣш: Прѣшу вас, паны, ни забѣити пса. Збирѣити са, де псѣ пѣйди, там і ми. Кидь нас будѣ дѣрно по пути водѣти, по льѣцких двѣрих, там го забѣити; а кидь бѣди йти за пѣтѣў, тай ми будѣме йти за ним; увидѣме, йакѣй розѣм жѣйи.

Сѣтѣи повѣдав, йагѣр голодѣн слѣхаў. Усѣ собѣ дѣмаў, жи лѣм двѣтри слѣва, зарав будѣ конѣць. Чкѣда му с трѣтього валѣлу приѣти, ни вислѣхати новѣну. Кѣдлош колѣса бѣгрѣти і примѣрѣйи, по слѣву повѣдять...

... Уболѣк са пан у шѣтѣ, узяў два пѣшки: Йидѣу про кѣчѣша, дрѣгу про себѣ. Ідѣтѣ нѣчноў годѣноў. Пушоў псѣ далѣко, дѣжи пудлим листом. Кидь, кѣжуть пан іс кѣчѣшом, ми шалени. Псѣ скѣмѣть. Кѣжуть; Де будѣ йти псѣ, там і ми. Рѣдо псѣ своѣима лабома поглѣдѣти пана і кѣчѣша і полишѣти і наўпѣред бѣжѣти. Пушли до льѣса псѣ і пан і кѣчѣш пѣчноў годѣноў. Даў Буг дѣнь. Ідѣтѣ пѣстѣма льѣсами ід йидѣвѣи скѣлы. Пут скѣлоў дѣра. Псѣ йѣх там зачѣкаў коло дѣри пут скѣлоў. Ыни зуѣтали тамѣой, псѣ пушоў до зѣмльї, до дѣри. Вѣгѣгах закушѣного дѣабла. Позѣрѣть кѣчѣш і пан, шчо за чѣдо: голоў і волѣса такѣй, йак жѣна, ногѣ доўгѣ, з долу такѣй, йак у боцка! Псѣ лишиў, пѣйшоў навад до дѣри. Вѣгѣагне за шѣтѣ пѣнську кѣшѣсонку, шчо мѣла сѣм рѣкуў і ўказѣи кѣчѣшови лабома, жи тѣрдо трѣба трѣмати, обѣ ни ўтѣклѣ до льѣса. Рѣдѣть са пан іс кѣчѣшом: Мудрѣи псѣ! хѣтѣим і дѣрого зашлатѣи, мѣдро рѣбѣть, лѣм йа його бесѣду ни звѣу. Псѣ із рѣдѣсти льуг на чѣрево, кѣчѣшови і пѣновѣ по ногѣх пѣском сѣваў, йак кѣльби йѣм ногѣ цѣловѣў. Повѣдять кѣчѣш: Пробѣимѣ кѣшѣсонку зѣйзѣати, будѣме вѣдѣти, шчо будѣ псѣ рѣбѣти. Кѣшѣсонку приѣйзѣали ід дѣреву, псѣ пушоў за дрѣгим і приньѣс, ани го ни покусѣў, лѣм го красѣнѣи вѣнѣсѣ.

шчо мáло чотíри рóки. Даў кóчiшови ў рúки, вернóў за малéньким. Вiн-
 нье малéнькой у пелéнках. Тогдi кóчiш нье двóй дьiтiй; йиднó звáду
 на плечóх, дрúгой на рукáх, пан првáдиў сiм рúчну свóйу кiшáсоньу
 до свóйого дóму. Йак домú приiшли, перебуло пúўрук, ни хотáть псони
 хлiба давáти, бо пан даiй свóйим дьiтьом. Пес голодоваў, áли розúм
 дóбрый маў: Ни будú йа ў пáна бувáти, голодовати; идú iт тiм йугáсом,
 де-м буваў. Ўже лúди похудобнiли — ни йи шáласу; ўже минi там
 нiхто йiсти ни даiй; от пáнам пшóў, до йугáсуў ни трéба: А Бóжи
 муй! Хоть i йа псe, пúйду попозiрати до свóго валáлу смiтá свой!
 Приiшóў псe до дóму свóйого, мнóго рóкуў йиднá служнiца у мóйий
 пёршóй жонi служила, шчи йа дóма буў; тот рук йим на пса стаў, ко-
 лим йий за служнiцу найáў. За пiятнáцать рóкуў ўна на мóйум мiсты
 служила, йа за пiятнáцать рóкуў псом буў. Йа приiшóў на свóй смiтá,
 ни бóло дóма мóйийи жонi пёршóй, кúрви iе курвашóm. Увидiла дьiўка,
 тотá служнiца минé на мóйум смiтú i спóзнала: Такiй тот псe, гi шчо
 прокльáта кúрва, мóйа гáздiнья спрáвила iз гáзди. I тогдi ўзвáлá прут
 e хiжи iззa гирiнди, пушлá на смiтá, удáрила пса: Кидiйне псe, та
 будь псом, кидь йне чоловiк, спрáў са назáд, йак йне буў, такiм чоло-
 вiком! — Од нбóго Бог тотú кáру узвáў, шчо му прокльáта босуркáнья
 далá, йогó присьiгана жонá. Олобрáў од служнiцьи прут i ни пушóў до
 хiжи до свóйийи, лем до прiкльáтья за двéри i там стоiяў зáкльа приiди
 йогó жонá e слугóў iе кóрчми домú. Чúйи вун, жи йдуть домú спiвáучи;
 йиднóй дрúгой виде, пiянi суть обóйи.

Сiтий повiдать, голодén слúхать, йáгир, шчо шчи до фрiштiка,
 а то мóжи й полудни йи. Хóчи знáти, ци зáрас туй конéць. Кúдлош
 кóлиса бáгрить i притiнать, мiрiять, по слóвови повiдать, бо вун ни
 голодén.

... Приiшла жонá домú iе слугóm обóйи спiвáучи. Удáриў йix прú-
 том йиднóй i дрúгой i повiў: Ти йи сомáр, а ти сомáрiха! Занёр собi
 двур, шчо обi ни ўтеклi ў свiт; узвáў два мóгузи, вiзвáў сомáрá e со-
 марiхоў. Кóло пáнськой тáбли близь буваў ковáч. До тóго ковáчá даў
 зробiти жилiзноу пúтно, áйбо ни такóй, шчóби го мож замикáти, абó
 розмикáти: Видрáву йix за мóйi грóшi трéба, мáйстир, на вiки спúтати!
 Спúтаў йix на вiки на желiзнi карiки. Дóбрi сковáў, би тотó нiхто ни
 роворвáў, до пáнського вуўсá нагнáў. Пáнськi кирельóви прiгнáли до
 пáна. Звiдууть са: Чiйi то сомáри? Ни приiмать са нiхто. Вiпустиў
 пан з маштáльнi, бо вiдьў, жи йix нiхто ни вiмiньять. Спрвáдили на
 рiшi, там йix дьiти камiньом бiли, зáкльа ни поздихáли. Служнiцу тотú
 переспáў i за жонú ўзвáў. I днeська жiвуть, кидь ни помéрли.

Зап. в серпни, 1896, від Михайла Пустая, в Збую, Землянської столиці.

Подібний мстив переміни чоловіка в пса, а відтак його пімсти над жоною дива: Гринченко, Етногр. Матеріали, II, Н. 89. Ст. 115—120. — Сборн. Харьк. Ист. Ф. Общества, III. 207—213 і V. 28—29. — Чубинський, II, Н. 118. Ст. 410—411. — Манжура, Сказки. Ст. 84—87: Диковина — Ястребовъ, Матеріали по етногр. повор. кр. Ст. 70—73. — Аванасьевъ, Народныя русскія сказки, Т. II. Ст. 485—492: Диво. Т. IV. Ст. 332—333. — Valjavec, Narodne pripovjedke. Ст. 257—259. — P. Dobšinský, Prostonárodní slovenské povesti. Кн. VI. Ст. 78—83: Pes. — Chelchowski, Powieści i opow. ludowe z okolic Przasnysza. Т. I. Ст. 28—34. — Tausend und eine Nacht. Т. I. Ст. 56—57: Von dem dritten Greise mit dem Maulthiere. — В. Н. Добровольскій, Смоленскій етногр. сборникъ. Т. I. Ст. 348—354: Какъ нявѣрная жина притварила мужа ворынымъ и сабакой. — Е. Р. Романовъ, Бѣлорусскій сборникъ. Вып. IV. Ст. 105—119: Казошникъ и пѣсальникъ. — П. В. Шейнъ, Матеріали для изуч. быта и языка рус. населенія сов. зап. края. Т. II. Ст. 49—50: Вѣдьма. Ст. 161—163: Про охотника.

20. Про Немтуду.

Буў йидѣн худобний чоловік; ни муг обжити, пушоў ў світ собі глѣдати слўжбу за йидноў грацькоў — а шче нїгда тамтуді ни ходиў, та вун тоті пўти ни знаў. Вийшоў на такў путь, шчо вид разу йуй конець найшоў. Там стоїаў дѣабол на кунци путѣ і звїдуйи са худобного, де вун йде. Вун новїў, жи йде слўжбу глѣдати, бо вун худобний. По-йиднаў го дѣабол і' двом коньом за кочіша, жеби порьяадочно два конї кормиў і' наповаў: бо кидь раз винў ўчиниш, так ти долоў голову здойму; ай типѣрка ўтыкай — і так ти голову здойму. Прийаў са служити за йидѣн мїх стрїбѣрих грóшии. Повїў дѣабол, жи му дасть. Дѣаблуў дум христїянськими головами покритий, кусьтѣом, і шчи йидна хибуйи. Указаў дѣабол слугови тотў дырў: кидь учиниш винў, то твоїоў головоў заложу. Вислужиў йидѣн рук, ни учиниў винў. Уваў дѣабол грóши перѣд його очима і виднїѣс до його утцѣ. Дóбрїи кóчїш порьяадочно служиў. Поийиднаў го дрўгий раз, указаў му ў дворї три стўдни: Ў йиднуй стўдни вода золотá, ў дрўгуй стрїбѣрна у трѣтуй вода справедлива: Вїрносъ ми служиў, повїдать дѣабол, йидѣн рук, зáтом ти ўшитко типѣрь поўказоваў, бпе са тóго вáроваў. — Хотїў кóчїш анáти, ци прáвда пáнова — бо ун го пáном кликаў — дотулиў са пáльцом до тóїи вóди, шчо повїдаў пав, шчо стрїбѣрна. Вóда са пáльца хóпила, зуєтаў пáлиць стрїбѣрний. Тогдї ни бóло пáна дóма; оттѣаў пожом пá-

лиц стріберний, верх до води стріберної; бо кидь буў собі сам ни вит-
таў палиц, а дьабол би му виттаў голову, бо то впа вилика, чоґо
рушати топлёной стрібло. І справоваў са добрі за доўгий час. Ў доўгий
час кунь лух у маштални; ни було добрі постелёной, извальаў са. По-
біх у страху води принёсти; замиліло му са у розумі, зачёр золотой
води, верх на конья золотой цуто: каді ўпали по коні кропелі, ўсвяди
зустаў кунь золотий. Кунь буў вішчій, прорьйук іт кочішови: Тиньр
обольлий золотом обох нас, бо кидь нас ту пан захопить, та нас ўшит-
кіх на фалатва порубать, йак тибё, так і нас! Намочь до студни, до
золотой ўшиткі кантари наші, біш до хиш, возьми с клиньца саблю,
колі ни йи дома пана, а ўтыкайми гет, бодай де до світа, жеби нас пан
дома ни найшоў. Утыкали далёко. Прийшоў пан дому: Ни йи на світы
ни-начум такой чкоди, йак у дьабла ў студни! Вічераў топлёной зо-
лото: Кибі йа його здогоніў, коні і його і реміня, ўшитко бим изіў!
Так са дьабол розгніваў за свой золото топлёной!

Йак коні поголодили, треба було пасти. Прорьйук кунь вішчій:
Возми кочіш греблицу, верж чёрес себи понад голову, ньяй упаде зад
нас; вірости гора каміна і глогова, жеби дьабол ни здогоніў нас!
Стала са із греблиці гора висока пуг хмаі, шчо упёрла дьабла, жеби
ни прийшоў д коньом. Виріў са дьабол до йидного вараша, куповаў
жыліза дванацать центуў на йидну бальту. Повіў склепярь: За тоті йа
гроші свой жельізо ни дам, хогьби го чорт ўзяў. Чорт жельізо ўзяў,
бо му склепярь по'біцаў. Склепярь са ўстрашіў, кўлкой дьабол же-
лызо ўзяў. Зайшоў іе тим жельізом до йидного ковача, жеби му іспра-
виў бальту з дванацать центуў жельіза. Ковач са не прийаў, бо вун та-
кого коха ни майи. Порадиў його коваль: Там іди до йидного майстра,
шчо йіх йи дванацать до йидного коха і до йидной бапки. І зробили
йому бальту ковалы. Зломиў дьабол бучка і забиў до тойі балти, пушоў
гору розбивати. Каміня розметаў, гложину вірубаў і справіў собі пугь.
Коні ўчули, жи ўже дьабол дуркати: Сілай кочіш на нас а ўтыкайми
гет, бо ўже чорта чути! Почали ўтыкати. Чорт розгніваў са, справіў
са червёной хмароў, та за кўнми біх здоганяти. Йак ўже ўвидили,
шчо лем йіх хочи здогоніти, казаў кунь тот вішчій, шчо знаў бесіду-
вати: Вітгагні спут себи покровець, верж зат себи, повіж так, би са
с покруўца справіло мори, жеби великі хаби метало, жеби чорта хопило
до виликого хабу. Чёрес чорта справіло са мори: Найперши са чорт
ў нум затопиў, жеби коні ни здоганяў. Йак коні знали, жи ўже чорт
у мори: А тиньрка ми будеме на тих лўках пасти, а ти йди до вараша;
ту йи ў вараши царь, можши са за дайакого служёбника папати. Куп
собі таку губаньу, шчоби ти з неї ни видно було ни голоў, ни ноги;
виликі чіжми і шапку глубоку; закапчи собі шапку попуд бороду, обі

дахто ни ўвiдiў на тобi зóлото! — бо вун iак ханáў iс стúднi вóду золотú, таi сибé по'блiваў. Так кóчiш зробиў, iак кунь наказáў. Росказаў му кунь iс собóў ўзяти кантáри золотi, а кóнi нiай лiшить тáмоi на лúцы, у вертéнах; кóнi там будúть пáсти: а ти iди до царýа служiти.

Покупиў собi такоi шáтiа, iак кóнi казади i кóло царýекоi кiрти до дуплáвоi вёрби сховаў золотi кантáри. Найáў са iт царýекому кóчiшови за ловасá. Тот буў кóчiш царýекий ўпереч найпараднiшим кóчiшом; шчось му почкóдiло, iогó кóньом, сухi бúли, ни могли ўже добрi бiгати. Тот, шчо са найáў до нбóго, до кóчiша, iсправиў са нiмiм, жéби нiхто ни знаў, iакú вун бесьiду знаiи, óби го даiак на пiанствi ни ви́кламаў, жéби вун своi золотóй тýло ни ўказаў. Лем iндiоi, слóво, же лем гвáрнў: Нем тúдом¹⁾. Хоць му добрi, хоць зле, а ун ўсе: Нем тúдом! Iак вун служiў ў кóчiша за ловасá, до трéтього дня кóнi покрасили i царь назад кóчiша до лáски приiаў. Ўшиткi кóчiши на Нёмтуду почали iйóкати, же витколi Нёмтуду приiшоў, пáшi кóнi попудыли, а iогó покрасили. I царь го приiаў до лáски. Росповiдали по царýекум дворi ўсе ў нидыльбу, жи дúжи фáйний Нёмтуду. Приiшоў кiртýе, кличе iогó до сéби: iакi iа шáти нóшу, такi будú i тобi давати. Ачéй ти серенчлiвий! Дúжи дрúгi рóки шумнi квiтки ў кiртi маў, а тiпёрь ми шчось чкóдiть. Ачéй ти серенчлiвий, та моiи квiтки покрасиуть!

Нёмтуду iомú повiў: Нем тудом! Пушоў до кiртýеа служiти. То бúло перед велiкоднбóм, колi малi квiтки красиуть. Дúжи квiтки покрасили. Хто заiди кóло царýекоi кiрти, каждiй хвалiть, же то шумнi квiтки — i сам царь. Кiртýе са рáдуиш, жé дóброго слугú маiи. Ўшиткi дворýйiани, шчо бúли ў царýекум дворi, служéбники, на велiкдень пушли т цёркви, понéсли паскi сьятити, царь i царiцэа, ни зустанú нiхто дóма, лем царýека прiнцэза, бо бúла хвóра — а Нёмтуду ў кiртýе. Нёмтуду ни знаў, же iи дахто дóма. Покортýило го на свóiих кóньох са поносити, на золотiх. Наколi пушоў д вёрбi i ви́наў золотi кантáри. Наколi кантáри порúшаў, ўже кóнi приiшли. Нёмтуду зверх ша́пку i чiжми i доўгу губáнью: зустанú са сам золотiй на золотiх кóньох. По тих дра́сках, шчо бúли по кiртi так кóнi скакали, шчо са позад них кúрило. А прiнцэзна з ви́шнього штóку з бúрку вiдыла, бо кóло облáкуў сидыла. Вiдыла, iак вун губáнью змiтуваў, чiжми i ша́пку i на кóнi сидáў; дúжи му са зрадовала. Iак хотýли iти с цёркви iс паскáми, Нёмтуду кантáри с кóний зняў i до вёрби видложиў, до дуплáвоi. Ўзяў собi губáнью, загорнў са, чiжми натягнў i ша́пку на гóлову положиў: Iакiй Нёмтуду жобрáк буў, так i назад жобрáк. У велiкоднi сьятки

¹⁾ Не розумiю.

до царьїа прийшли свѣтачі із дрúгого країу. Мельдúи перет царьїом тот прїнц, шчо прийшоў свѣтати.

Кить ти царьський син, йакийсь знак приньєс? Вун приньєс йаблоко стрібєрної, шчо ни дóрожа бúла йидна крайїна: Но, типєрь йа за тебе дьїўку дам, бо ти йи царьський син, боєс приньєс дóбрый знак! Пушоў царь до лádi, виньаў і свой такої стрібєрної. Даў своїуї прїнцєзньї, жеби са з ним поминьáли тотї молодї. У тот час Нємтуда близь кóло бóрку у кїртї лежаў. Йак царь даў йаблоко своїуї прїнцєзньї, жеби са поминьáли, она ўзлала, на óблак до Нємтуди вєргла. Нємтуда рúку із губáнї виньаў, тай йаблоко сховаў до губáнї. Царь са на прїнцєзну погнываў, же му гáньби задалá, царьського сїна ни хочи, лем ньїмого жобракá! Погобєтили прїнца, спровáдили домó. Прийшоў царьський син домó, писаў до трєтього царьїа, ци не ходїў до тóго царьїа свѣтати. Тот отновїў: Ишчїм ни ходїў, áли пúду. І ун пушоў.

Прийшоў, приньєс знак: золотóй йаблоко. Привїтали го барє. Йакїй майиш знак, ци ти йи царьський син? Виньаў золотóй йаблоко і ўказаў. Виньаў і царь іє своїиї лádi золотóй йаблоко, даў своїуї прїнцєзньї. Прїнцєзна ўзлала, на óблак до Нємтуди вєргла. Нємтуда рúку з губáнї виньаў, до губáнї йаблоко сховаў.

Прїнцєзно мóйа! ўжєсь ми дрúгий раз гáньби задалá! Йак на мєни двайї царї ўстануть, та ньа звоїўїуть, та ньа з мóго бóрку виженуть! Де са задьїу чєрес тебе, ай ти?

Прїнцєзна на то нич ни утновїла. Одгòбєтили прїнца, пушоў до своїого країу. Писаў до трєтього царьїа, ци ходїў вун до тóго царьїа свѣтати ўжє áбо шчє нїт? Тот тóму отписаў: Шчєм ни ходїў, áли пúду.

Пушоў трєтїй свѣтати. Узлаў себї дїйáментóвой йаблоко на укáс, же ун йи царьський. Прїйали го рáдо. Звїдуйї са од ньóго царь: Йакийсь приньєс знак, кидьїсь царьський син? Дїйáментóвой йаблоко. Пушоў чїсарь, виньаў є своїиї лádi дїйáментóвой йаблоко. Даў прїнцєзньї, жеби поминьáла іє тиж прїнцом. Она вєргла на óблак ід Нємтудови. Отправїў царь прїнца до йогó країў. Загнаў за пáтром, шчóби са йогó дьїўка іж жобракóм повинчáла. Прийшоў пáтор царьскї молодї винчати: прїнцєзна ў дорогїх шáтох, Нємтуда ў губáнї і ў шáпцї, ни хочи узáти на себї царьскї шáти: Кидьїсь, дьїўко, такú гáньбу зробїла, типєрь ідї за штроф де царьскї гúси бувáли, там ідї ти бувáти! Мусїли пуйтї на царьський рóсказ. Прийшли три пїсьма от трьїох царїў: кидьїєє із нїма гербовáў іє своїоў дьїўкоў, типєрь ньай з нїма до вóйни стайї, бо ўни своїу гáньбу ни ентїдúють: Пóдьме на ньóго,

брáтья! Пóдьме на ньóго на три бóки, жеби ни мух собi рáди дати, óби знаў, шчо ми трiiй вáрта.

Почáў царь бановáти, шчо му дыўка доказáла, жи го збудить ўшиткого. Трéба йти на вóйну на три чáсти свiта. Ни порáджу собi нич, бо ми-трéба одрáзу три регiмэнтi. Будў шчáстья пробовáти. Ни маў вéце дывóк áни синўў, ни-зачим ни банўу. Ньáй са льўди бiють, з áкляá йiх будé ставáти!

Пéрший день загнáў три регiмэнтi. Йак са почалá вóйна на три бóки, одрáзу ўпáли три регiмэнтi. Ни йи са шчим стáвити. Идўть прáво до йогó краiу, бо йiх нихто ни упiрать, за грáнцкaми. Йак спровáдў царь дрўгi три регiмэнтi на три бóки, ў йидéн день ўпáли ўшиткi, ни йи са шчим стáўляти. Йак iшоў на трéтий зáвуд по три регiмэнтi, пушоў з нiма Нэмтуд на пудлўм конi i с ницотрiбноў сáбльоў. Ун вийшоў зá вáрош, коньóви гóлову уттьáў, та до шáнцу дрiлiў i сáбљу на ньóго верх. Пушоў до кирти до цáрьськойi, виньáў з вéрби золотi кантáри i дыаблўўську сáбљу. Йак кантáрама порўшаў, золотi коньi прилэгiли, зверх iс сéби губáньу, ciў на золотi коньi. Повiў му кунь, же там у тум краiу на йиднўй рóвени йи йиднá йáблунь, на туй йáблунь йиднóй йáблоко, у тум йáблоцi дыаблўўськой вóсько! Повiў кунь: Утнi сáбльоў до йáблока, ньáй упáде долў вóсько! Йак упáло вóсько, росказаў цáрьський прiнц вóськови, жеби йшло одрáзу на три бóки; грáницю блiже ни мáйи спрáвити, йак пóкляá цáрьськi бўрки ўшитких трьiох царiў. Дум ньáй будé йогó, ай по йогó дум ўшиткой мой!

Зáраз вóсько розлётiло са, бiи, женé прокльáто. Прiнц золотiй на золотiх коньoх надзiрать за вóськом свóйим, ци добрi бiи. Iшоў царь за вóськом: Вiтки Бог даў такў пóмуч? Уклонiў са пéрег прiнцом. Прiнц маў пáлець видрiзаний, мáло го покирвáвиў, же то му на туй вóйни витiяў, виттьáли. Йак йомў тот са дўжи пáнькаў йогó тeсть! áли вун ни знаў, же то йогó зять. Виньáў йогó тeсть с кишéни жеби-валóўку i передрáў на пул i даў му рўку завiти. Дўже му дыáковаў, же му помўг звойовáти неприйáтильá. Розуйшли са, бо прiнц на золотiх коньoх полетiў, царь зуeтáў помáлу йти. Цáрьськi коньi не бўли такi йак прiнцовi. Прийшоў царь до дóму, робiў богáту гостiну, бо ун вiвоiвовáў, дуeтáў кóнтрат i бiлу застáву, же вiграў по трьiох цáрьiох бўрки. На тот бук ў кирти, шчо са з нiма царь вoйовáў, то ўже кирта цáрьськá бўла, ни йогó; та вiграў. I тамтáдi спрáвиў мiнiшу. Дóмў прiйшоў з рáдостьоў. Наклiкаў мнóго панўў на гостiну, бо вiграў вóйну i хотiли i свóго зьáтья на гостiну занросiти: ньáй бiдá дашчó виньi áбо зiсть! Прийшоў iз мiжи пiять iвашуў вáйпушчий цáрьського зьáтья на гостiну звáти. Ун прiйшоў там звáти, жеби йшоў на гостiну, та ни заклiкаў на óблак, лем позирáў, шчо ў хiжи йи: Офiцiр у шум-

нум шатю, золотой тило, на нум золотой реміня, на стынї на йнд-пум шумнум кліньцу золотой реміня куньскої; свічки горїли у хїжи, кральбуна молодї на постїли сидїла; од риміня і од йїїї мўжа по хїжи по гусьачуй зарьїа біла; а ун собі лпацїруваў по хїжи: Послаў на найяснїшїй царь за своїоў прїнцезноў, шчобї йшла на гостїну. — Наш отець, найяснїшїй царь, того ни достойїн. — Охабїў і пушбў наш гет. Приповїў царевї: Там са так свїтїть золото, шчо у них нїгда так нїт. — Ідї, брехачу, дам тва на заўтра запертї; не будїш веце у службї. Ідї ти другїй наш поклїч нашого зьятя на гостїну, жебї бїда дашчє зїла айбо вїпила, бо чьуджї лўди пойдѣуть і попївауть, та нбай йїсть вун і мїа дьїка! — Пришбў другїй пут хїжу, нїгда шчи ни вїдбїў такў красў: золотї кантари, золотїй чоловік: Аним ни варта клїкати. Вернїў са назад: Найяснїшїй царьїу! ваш зять дўжї краснїй; золотой на стынї реміня, шчо са вид нбого по хїжи свїтїло. — На заўтра тва дам запертї! Загнаў третього наша. Заклїкаў го: Послаў на найяснїшїй царь, обї прїйшли на гостїну. Отповїў прїнц, царьскїй зять: Йак прїйди отець і мати, та на будуть звати, тогдї прїйду! Прїйдуть за мноў із гїнтово, ш четверїма куньми. Ішчї чотїрї йїх конї того ни варта, шчо мїї два! — Вернїў са чїсарьскїй наш. Отповїў царевї: Вун ни прїйди дотльа, заклїа го ни прїйдити самї звати, отець і мати! — Отець і мати зубрїли са зьятя на гостїну звати: царьскїй кочїш і гїнтуў і чотїри конї — а то ўшїтко ў царьскум дворї булє, лем про герб ни хотїў зять перейтї. Пришбў царь пуд дьїчїну хїжу, пут своїїї прїнцезнї, із лєхка, хотїў звати, шчо уна робїть у гусьачуй хїжи: Ун по хїжи шпацїруїн, уна на постїли сидїть, та з ним дїшкурїїн; смїють са. Отець і мати са позїрають, ни мбжуть спбзнати на стынї реміня, бо дєбї було реміня золотой! Ун йї отповїў: Такої лосної реміня на тих коньох було, шчо ми помўх войовати! Заклїкали на облак на дьїку і на зьятя, чомў з нїма гербўуть? Ышїткї пановї поприходїли, а ўни ни прїйдуть! — Пришлї дьїка іс царьскїм зьятю на гостїну радо, йак йїї зваў отець і мати. Тогдї са прїўказаў на туй гостїнї, жи вун хлоп золотїй і повїў, жи шче мїїн золотї конї і золотї кантари. Другїй день по гостїнї прїўказаў йїм золотї конї. Спбзнаў тєсть: Існа праўда, тот буў на вїїнї.

Зап. в серпнї, 1896, від Михайла Пустая, в Збую, Землинскої столицї.

Паралелї: Чубинскїй, Труды, II. Ст. 214 219. Дєлкі спїльнї мотїви дїви тамже, Ст. 220 —226. — Grimm, Kinder- und Hausmār-

chen. T. II. St. 208—216: Der Eisenhans (друга половина). — Аванасьевъ, Народныя русскія сказки. Т. III. Ст. 62—86: Незнайко. Т. IV. Ст. 391—405. — Худяковъ Великорусскія сказки. Т. I. Ч. 4. — Рудченко, Народ. южнорус. сказки. Т. I. Ч. 47—48. — В. С. Караджич, Српске народne pripovijetki. Ч. 52: Тела. — Stier, Ungarische Volksmärchen. Ч. 8: Weissnitte. — Wolf, Zeitschrift für deutsche Mythologie. T. I. St. 380. — Haltrich, Deutsche Volksmärchen aus dem Sachsenlande in Siebenbürgen. Ч. 11 i 15. — Отечеств. Записки. 1830 г. Т. XLIII. Ст. 252—256. — Матеріали для изученія народ. слов. Ст. 37—38 i 90—94. — Hahn, Griechische und albanesische Märchen. T. I. Ч. 6. — Wolf, Deutsche Hausmärchen. Ст. 269—285. — Воѣ. Němcova, Slovenske Pohádky. Ст. 338—366. — Аванасьевъ, Поэтич. возр. Славянъ на природу. Т. II Ст. 283—286. — J. Świątek, Lud Nadrabski. Ст. 346—352. Ч. 24. — Манжура, Сказки. Ст. 40—43: Незнайко. — Materyaly antropologiczno-archeologiczne i etnograficzne. T. II. 2. Ст. 26—30. Ч. 9: Przesliczna Helena.

21. Про сімох братів гайворонів і їх сестру.

Йиден отець і мати мали сім хлопців, та са хлопці самі носили і біли. Мати са на нї сёрдила, чому са нинавидять. Отець пушоў на дрѣва до лыса із вўлми, мати дома зустила іс хлопцьома і так йїх залала іс сїрна, ни могла знати, шчо придумати, та казала, оби на гаўрани поставали. Пўдла хвїльа тогдї бўла і так са стало. Пронали хлопці до вертєн, до боського гóроду: То йакїйсь вилїкий дўжи верх пун небо, де унї собї сїли. І там буў дум пустїй, шчо ўни са поправили чоловікома назат, шчо кить хотїў, та вóроном буў, а кить нїт, та чоловіком. Там на вирьху буў дум пустїй, шчо нїхто ў нум ни буваў. Там почали унї робїти, газдовати, ўже ўшїткой. Буў мєжи нїма такїй мўдрий, шчо гóдин буў справити такў спружїну, шчо йак пудложїў камїнь, та забиў, шчо хотїў, ци птака, ци звїрьїа. Мали мьїасо і на хлїб робїли. Мїжи нїма і такїй са найшоў, шчо справїў вїтровїй млиן. Мали пўшки дўйиден, тотї спружїни і йакїй їм сарсам трєба бўло, ўшїтко собї самї правїли.

Йак хлопці пушли гет, мати за нїма плакала: Коби хо' лем йиднў дьїтїну мала! Даў Бог так, шчо бўло йиднó дьїўча. Йак хлопці пушли гет, мала дьїўча да с трїнацать рóкуў, гонїло вóли, та го дьїти називали, жи вóно гаўранча, кидь братї гаўрани! Охабило вóли і пушло гет до свїта. Ішло лысом, Бог знїйи йак далєко. Найшло йиднў хїжу, у туй хїжи самá йиднá стара жона, мїсчачкова мати. Вїтки ти сїну? Зустань ту бувати.

Онó повїло, жи нїт, бо ўно йде братўў глїадати. Уна йомў повїла: Хпбаль би муй син знаў, ў котрўм бóцьї твóїй братьа.

На шчи там ни буў, гваріў місьаць дыўчати, али думау, жи ў тум краіу, де сонце, бо там ўшиткой боськой.

Другий день дала мати дыўчати йісти і розказала місьачкови, жеби го витпровадіў, у котрий бук знайи. Отпровадіў місьаць до сонца, до сонічковойі матері. Дала му мати от сонічка йісти і прийала на нуч. Позвідувала са, де дыўча йде. Дыўча повіло, же його мати продала його братуў, та пушли світом, тай уна йде за нима; поставали на гаўрануў і так полётіли. Отповіла от сонца мати, жи ўна тото шче ани ни чула, хібаль би сонци знало. Прийшло сонци дому, звідуи го са мати ци знайи сонічко, де то сім гаўрануў бивать, шчо са із людий сотворили? Отповіло сонічко, жи ни знайи де, бо шче там нігда ни гріло. Повіла мати, йак дала дыўчати йісти, сонічкови, жеби го отпровадило до вітру. Отпровадило сонічко дыўча до вітровоїі мати, де буваў вітор. Прийшло дыўча там, дала му мати вітрова йісти і прийала го ночовати. Де ти сину йдеш?

Іду своїіх сім братуў гльадати.

Отповіла, жи шче нігда такой ани ни чула, хібаль би йийі сини. Прийшоў вітор дому, ізвідуи са мати, ци чуў вун, де йи у котрум краіу сім синуў, шчо поставали на гаўрануў. Он йуй повіў, жи мокрий буў, та са ззуў, та на тих синуў кóмину онўчки повішаў, а сам прийшоў дому спати: Ту йидво дыўча йи, шчо повідать, шчо то його брата; обісь го заўтра отпровадіў скóро рано! Дыўча остало, дала му мати вітрова йісти; узяў вітор на плечи дыўча на горот виднесті; али ўже його братуў дома ни було, пушли с пушками по дысьі. Вітор дыўча положиў, сам онўчки забраў, та пушоў по світї. Його брата прийшли на полудне і узяў наймолотший страву — бо вун варіў фріштик, увідыў, шчо страва рўшена — і повідать: Брата! так, йакби дахто йіў.

Отповіли му шість братуў: Ми ўже де с пїятнацать рокуў, та ту шчи ніхто ни буў.

Пополуднували, зустанў другий варіти вичерїю. Йак зладіў вичерїю, пушоў за нима на роботу; бо уні так собі ладіли вичерїю у полудне на вичур. Дыўча спут постылі вийшло, спуд наймолотшого, і от тóїі страви йіло, шчо була на вичерїю і легло собі назат пут постыль, пуд другою. Прийшли на вичерїю, кажи і другий, жи порўшана страва. Повідать третїй: То нипраўда. Повичерїяли, польгаали спати. Сніло са другому, жи до них йіх снетра ў гостину прийшла. У рано собі повідали, йак поўставали, кому са шчо сніло; і другий оповіў сон. Зладіли фріштик і полуденок. Йак са найіли, пушли на роботу. Дыўча ўстало і з йіх полуденку йіло і пушло пут постыль третїю. Прийшли на полудне, повідать третїй: мєньше страви, йак другий

раз; шчось порушало. Отповіли другі, жи шче туй нікого ни віділи. Пополуднували, зустану чотвѣртий вичѣрью варіти. Йак зваріу, пушоу позад братуу на роботу. Прийшли на вѣчур і почали вичѣрьяти. Повідауть собі: мѣньше страви, хтось нам страву рұшати! Опсудили між собоу право: кидь дашчѣ йи, та гльадайме. Почали по хіжи гльадати пѣпуд постельі. Найшли пуд трѣтього постыльоу дьўча і повіли: Устань! Шчо ти ту гльадаш?

Йа гльадау своіих братуу, шчо йим мати пролала, жебі поставали на гаўрануу; і так уні учинили, шчо на гаўрануу стали. І повідау ньянько, же ани тогдї дѣма ни буу, лем сама маги.

Колї мати так бідно залала, шчо са дѣтїй збула? звїдовали са уні ўшиткї од дьўчати. Кить твоїї братѣ на гаўрани поставали, чоґе же ти ньянька лішила?

Бо нѣ дѣти називали, йакїм воли гонїла, жи йа гаўраньча, кидь моїї братѣ гаўрани! — Тогдї увїрвали братѣ, же повідять сїстра праўду наша, жи уна йи сїстра: Зустань са ту бувати із нами. Али будеш нам йїсти варіти, а ми ўшиткї будемѣ на роботу ходїти.

Уні його дўжи краснї трїмали. Зладїли красной шатѣ, краснї хўсточкї і ўшиткоў. Уна там була за три роки, шчо йим йїсти ладїла. У три роки кадїсь рўдла баба вішла ід ним на гѣрод, принѣсла бїсерї і ўказала на ѡблак і повідять: Дьўчко! кидь би ти минї дашчѣ дала за тотї бїсерї!

Уна набрала грѡшї і дала йуй за тотї бїсерї. Баба грѡшї ўзвала, а дьўка бїсерї уўказала на шїю; бїсерї дьўку задавіли. То дѡльа була вїлїка, шчо дьўку хотїли бїсерї задавіти, та братѣ на полудне прийшли. Увїдїли дьўку на зѣмли і зараз коло дьўки по'бзїрвали, шчо дьўцьї хїба. Найшли бїсерї і паскоро розорвали. Ішчи дьўка дїхнула. Почали йїи тѣрти і крїшити. Устала дьўка. Наказали йуй твѣрдо, ѡбї са нїгдѣ нікому ни ўказала: бо йак би у дну хїба була, табїсьми ты ни спомоглї, табїсь умѣрла на віки. Опстала дьўка дѣма сама бувати. У йидѣн пўурока прийшла тотя прокльата баба зась, принѣсла червѣной йаблоко і дала дьўцьї; повідять: Ти жадна йаблок, та на тобї йидної! Дьўка узвала грѡшї і дала прокльатуї бабї. Дьўка до йаблока, ўкусїла і задавіла са. Упала сѣрет хїжи, шчо тўлько слава пѣпри тоґо дїхала, пѣпри йаблока, шчо йїи вид разу ни загартўнїло. Ани дьўка ни ўмѣрла, ани на ногах ни гѡдна стоїати. Прийшли братѣ іс полѣ, по'бзїрвали, де йакя хїба нашуй сїстрї, шчо умѣрла. Ни найшли нічоґо. Учїнїу йим са жалѣ і зробїли із зїла ладу і стрїбѣрнї ланцкї. Ни ховали до зѣмлї, завїсили на два кѡрчї йак колїску і тогдї ж жалбу іс пружїи самї пострїльвали до сѣбї і тамої поўмірвали.

Ішоў ійдного царыя син ішчі ні жонатіі із інашом на польовачку, та заблудіў на три місьацы, шчо за три місьацы нігда ў валалі ні буў. І аж на тоту гору кадись вийшоў. Там са обчочоваў. Увідіў, шчо тото са ў почі блишчало: Подьме інаш, ачей там йи дайка хіжа! Прійшли, то лем згло. Обзираўть шчо то. Відьать, то йи шумна дьўка. Обзираўть, ішчі понут плечі тєпла. Пуйшоў інаш ланцкі с корча одіазувати, шчо було приўйазаной на корчи. Їак ланцок одіазаў, ланцок му са з рукі висунув і уіала лада на зємљу, шчо ноги зустали ў гору, а голоў ў долину, та так у-двои шійу зогнуло і йаблоко вискочило. І так йім дьўка росповіла, йак то са стало. Узбаў йий царьський син іе собоў, лем йий братуў до зємлі поховаў. Зайшли до дому, де йий братя бували, забрали стрібло і золото і пушли з ньоў гет. Царьський син уже другу матырь маў. Она його нинавидыла. Повідать утцёви його, царьйови: Їакусь собі жобрачку приўйуў? Ни трімайми йий у своём обістыу! Много раз царыя просіла, жєби йий загубіти даў; а царьський син дужи йий радо маў, бо красна була.

Кидь ни загубить твуй син своёу жону, а ти загуб обойи. Або йих дай повішати, або рострібати.

Повіў так царь своёму сїнови: Кидь ни одведиш собі жону там виткись йий узаў, а йий ни застрілиш, із неїи ни прнісеш сєрце і вочи і по лукта рўки обідві, та тогди тибє забіу!

І так вун пушоў, полудіў своёу жону до лыса, али ни там, аж витки йий ўзаў, лем до лыса. І вийшла за ним царьська собака. Вун стріліў і собаку забіў. Виньаў з неїи сєрце і вочи. Ни йи ш чоґо сотворити рўки. Уна йому повіла: коли йийі така бідна смерть, жи ўна мусить так бідно ўмираџи, та удотий рўки моїи, майиш угинути сам.

Їак вун рўки утгиваў, та плакали обойи над рукамі. Вун пушоў дому з рукамі, повьєс вочи і сєрце на ўказ матери і ньанькови, шчо ўже забіў жону своёу. Уна пушла плачучи крам рук: Їак уна буди жити, кидь ни йи чим до уст нич поклести! Зайшла около студнїчки, де була вода; напіла са тоїи води і легла собі на бук. Йуй са йидна рўка, піпоть, шчо завитий буў у рїанди, сєўнула до тоїи води: сотвориў Бог рўку. Другий піпоть-рўку сама намочила. Ни знайи, де са рїанди задїли, лем ўже суть, хвала Бóгу, рўки. Типерь йду лысами назат там, де моїи братови бували, коли даў Бог рўки. Прійшла там назад до тоґо дому і там перебувала, Бóгу са молила, жєби йий Бог саму йидну ни ўгубіў, шчо ўна у тьажи зустала вид царьського сїна. Жүрить са, жи шчо ўна учинить, йак Бог дасть дьитїну: угини вунá і дьитїна. Али кибї ни умерла дьитїна, табим ту на віки була.

Даў Бог тот час, шчо було двой дьитий одрау: двайи хлопцы. Йидєн такої шумной маў йак соньчко, а другий йак мїсьачок на чольі,

такий знак. Так Бог даў, шчо старый царь і мацоха обѣи померли, лем царьський син зуеаў. І почаў бановаѣи: Кибѣи то вуи знаў, де своѣи жонѣ глѣадати! Хоть уна ни маѣи рѣки, та хотѣѣи ѣи сам годувати, ѣак сам рѣки одрубѣи: Подѣме ѣнаш глѣадати!

Ишли лѣсома ѣсагди от тоѣи мѣста, де ѣи рѣки одрубѣи, аш по тот дум, де ѣи найшоў умерлу ѣ лѣды. Пришли ѣ вѣчур там до дому тоѣи. Своѣи пѣнови постелила на постѣль, ѣнашови на зѣмљу; синѣи на другѣи, а сама на трѣту; дѣти окрѣме клѣла на постѣль.

У ночи ѣи на столѣи горѣла свѣчка. ѣи пѣнови бѣло добрѣ спѣти на постѣли, ѣнашови пудлѣише на зѣмли. ѣак ѣи пан уснуў, та сонѣи вер рѣку долоў с постѣли. Малѣнький хлѣпец плакаў, шчо маў на голови такий знак, ѣак сонѣчко. Уна сама т собѣи бѣсѣдуѣи: Ни плач, синѣи, бѣби ѣти ѣпову рѣку до постѣли положѣти. — Переночоваѣи, — а уни ни знаѣи, шчо то ѣоѣи жона, до рѣна. Скѣро рѣно пѣны ѣгѣла панѣи фрѣштик варѣти. Излѣдила ѣи фрѣштик, зѣбраѣи са і гет пушѣи тотѣи двѣи. Душли на тотѣи мѣсто, де вѣперши ѣи найшли і повѣдѣти царьський син ѣнашови: Кибѣи ѣи увѣдиў, зѣразби ми коло сѣрѣца лѣиши, бо ми велѣкий жалѣ за моѣи жонѣи.

Отповѣи ѣнаш: Та ци спѣзнаѣи би ви своѣи пѣну?

— ѣакбим вѣдиў, табим спѣзнаў. Така тотѣи лѣсна пѣны, ѣак моѣи, дѣсьме ночоваѣи, лем моѣи рук ни мѣла.

Али зѣто ѣна казѣла, ѣак ви спѣли, та вам рѣка с постѣли ѣнаѣла: ни плач синѣи — сонѣчко, бо трѣба пунѣвати ѣпову рѣку.

Сѣдѣме ѣнаш туѣи до вѣчѣра, а на вѣчур назад пѣидѣме там ночоваѣи.

Пришли на вѣчур, дѣла ѣи пѣны вѣчѣрѣи. ѣак повѣчѣрѣѣли, пѣнови постелиѣи до постѣли, ѣнашови на зѣмли. Скѣро уни положиў рѣку на роком на дошку. Уна пришла, узѣла рѣку і положила напри нѣи до постѣли. Вун за то ѣи обѣи іт собѣи і зѣдуѣи са: Шчо за ѣидна ти минѣи така вѣрна?

Ти муѣи пан, шчѣи ми рѣки обрубѣи.

Та повѣч же ми, ѣак тобѣи Бог рѣки даў?

У студнѣчкови, шчѣи са схиѣла вѣду питѣи.

А дѣти?

Та знаѣиши, шчо ми бѣли на тум дѣлѣи. — І тогдѣи приѣи ѣи назад за пѣну своѣи. Приѣи ѣи дому і са присѣгли.

Зап. в сѣрни, 1896, вѣд Михайла Пустѣи в Збуѣи, Зѣмлинської столицѣи.

Паралѣли: Драгоманѣи, Малорус. народ. пред. и разск. Ст. 304—306 Поповна вѣ лѣсу. — Чубинський, Труды, Ст. 68—70: Дѣ-

дова дочка. Тамже. Ст. 71—73. — Grimm, Märchen, T. I. Ст. 50—53, Ч. 9. Die zwölf Brüder. T. III. Ст. 24. Тамже, T. I. Ст. 128—130. Ч. 25 Die sieben Raben. T. III. Ст. 47—50. Тамже (пор. першу половину) T. I. Ст. 220—226: Die sechs Schwäne. T. III. Ст. 79—82. Деякі спільні мотиви. Тамже, Ст. 237—246. — G. Basile, Pentameron. IV. 8. (38). Li sette palommielle. — Wolf, Deutsche Hausmärchen. Ст. 217—224. — Wolf, Zeitschrift für deutsche Mythologie. Ст. 310—315. — Wenzig, Westslavischer Märchenschatz. Ст. 112—116. — Gliński, Bajarz polski. T. IV. Ст. 135—146. — Valjavec, Narodne pripovedke. Ст. 218—221: Mali zaklela sine na gavrane. — Bož. Němcova, Slovenske pohádky. Ст. 275—295: O třech zhavranělych bratřich. — Ciszewski, Krakowiacy. T. I. Ч. 95. — Kolberg, Lud. T. XIV. Ст. 18. — Романовъ, Бѣлорус. Сборникъ. T. III. 329. T. IV. 98, 101. — Peter, Volksthümliches a. Oesterr. Schlesien. T. II. 169. — P. Dobšinský, Proston. slov. povesti. Kn. IV. Ст. 1—20: Traj zhavranělí bratia. — Kolberg, Lud. Kujawy. I. Ст. 123—127. Ч. 5. — Той сам. Krakowskie. IV. Ст. 35—42. Ч. 15—16. — J. G. Krauss, Sagen und Märchen der Südslaven. T. I. Ч. 45: Die zwölf Raben. — Bož. Němcová, Národní báchorky a pověsti. T. II. Ст. 99—112: Sedmero krkavců. — Е. Р. Романовъ, Бѣлорусскій Сборникъ. T. I. Вып. III. Ст. 328—330: Сестра и братья-орлы. Вып. IV. Ст. 97—100: Браты вовколаки и сестра. Ст. 100—102: Браты, птушки и сестра. — M. Federowski, Lud białoruski. T. I. Ст. 86—87. Ч. 268: Jak wiedźma chlorcej pierakinuła wioenkami. Ст. 193—194. Ч. 739.

Мотив, як замерлу дівчину приводить королівський син до життя, а відтак женить ся з нею: L. Gonzenbach, Sicilianische Märchen. Ч. I. Ст. 4—19. Ч. 2—4. — Kolberg, Lud, Kujawy. I. Ст. 129—130.

Друга часть сеї казки, де царица страдає неповинно, вяже ся по части з наступаючою казкою по сій „Про царя, що мав діти срібно-волосі“. Порів. ще: Božena Němcová, Národní báchorky a pověsti. T. I. Ст. 178—191: Zlá matka. — Wisła. T. IX. 1895. Ст. 104—106: O dziewczynie przez rąk. — Манжуря, Сказки. Ст. 49—50: Безрука царевна. — Materyaly antropologiczno-archeolog. i etnograficzne. T. II. 2. Ст. 53—55. Ст. 69—70.

22. Про царя, що мав діти срібноволосі.

Буў індэн прінц, та хотыў сьа жениці. Та росказаў коньі ўпрыйачі ў вѡз, та йшоў ў світ, ци ни вайди де красну дыўку, та за жѡну озьми. Ідѡ, а три дыўки беруть конѡплы. Йинна кажи дыўка: Кидь би минѡ тот прінц ўзьяў, ѡа би му ўдыла ўшитко вѡсько, шчо маѡи, з йинного конѡплы стиблѡ. — Друга кажи: Кидь би минѡ ўзьяў, ѡа би му с шпешничного зѡрньата ўшитко вѡсько вакормила. — А трѡтья кажи: Кидь би минѡ ўзьяў, ѡа би му ўродила два дыти парѡз; йндѡн буў би хлопчышчи, друга бѡлаби дыўка, а срібѡрны ўлѡси би на голові бѡли. А ни ходили би до шкѡли і письмѡ би знѡли.

А вѡн ўзяў тоту дѣўку за жѣну собі. І привіў домі і свадѣба була. І ўна зайшла. І ўпала вѡйна, вѡн пушоў на вѡйну, а лишій коло неї вѡриську бабу. І так казав вѡтцув собі: Ньаньу! Їак моѡна жѡна зльѡжи, та обѡсьте ми загнѡли псьмо, ѡяку радѡсть дома мау.

Їак ўна ізльагла, баба дѣти спрѡйѡтала, а пудверла двоѡи шчинѡт; і кажи цареви старѡму: Царѡву присвѣтлий! нидѡбри; ѡїх нивѡстка ўрѡдила шчинѡтата, а дѣти завѡла ў рѡйѡндѡ, та верла ў воу!

Царь старѡїї пописаў сѡну собі, ож ѡго жѡна ўрѡдила шчинѡтата. А вѡн утписаў собі вѡтцув: Ньаньу мѡї! учинѡть із неї смѡх.

І старѡїї царь даў ѡїї обѡятѡти гнѡйом до шѡїї. А тотѡ дѣти ѡшли долѡ водѡу і ѡїден старѡїї чоловѡк найшоў ѡїх. Тѡму чоловѡку було мѡна Адам, а ѡго жѡнѡ Їѡва. А тот чоловѡк і жѡна по сто рѡкоу маѡли і ви маѡли дѣтѡї своѡїх. Забраў ѡїх до сѡби і годував, а дѣти росли за день тѡлько, ѡак дрѡгѡ за рѡк. Їак ѡмѡли ходѡти, говорѡти, ѡмѡли писько читѡти ўсѡакоѡї. А дѡўка маѡла вѡсім ннѡї, та ўже помиѡвала тѡлырѡ. Сказѡла тѡлырѡ ѡїден, а баба кажи: Геѡ дѡўко мѡѡна! тѡсь ми шкѡду зробѡла; водѡ тѡа несла, пѡна тѡа спѡрла, шкѡдуєсь ми ўчинѡла! А тот дѡўки брат ўслухав тотѡ, та кажи: Цѡ ви мѡѡна мама?

Она кажи: Їа.

Кажи старѡму: Цѡ ви мѡї ньаньѡ?

Кажи: Їа.

Їѡбо ви ви мѡї ньаньѡ! кажи. Кѡдѡ ви мѡї ньаньѡ, та цѡ ви знаѡїти своѡго дѡїда-прѡдѡїда комѡру? Но пѡїти, ѡа вам укажу.

Прийшоў ід ѡїнѡїў горѡ, поклав рѡку і горѡ сѡа росетуѡла. Но, кажи, ньаньу, ту маїїти своѡго прѡдѡїда гѡздоўство; та здорѡвѡ бѡтьѡти, бо ѡа ѡду гет, лем даѡти ми ѡїнѡго конѡа.

Даў ми ѡїнѡго конѡа і вѡн собі сѡїў іс своѡїѡу сестрѡу на конѡа і іде гет у свѡт. Рас так на ѡїнѡ пѡли вѡлѡкоѡї прийшли і ўна кажи ѡмѡму: Брѡти Адами! Кѡдѡ бѡ ми тѡї бѡли, обѡ ми собі спрѡвили тѡї ѡакѡ колибу.

Адам кажи: Но, сѡетро, ѡа спрѡўљу хѡжу. І ўнѡав кнѡїшку іс пѡт плѡчѡ — іс тоў сѡа кнѡїжкоу ўрѡдѡї — і ўбѡриўў сѡа на пѡтѡї, помѡлѡї сѡа Бѡгу і на пѡтѡ кондуѡѡцѡїй касѡтѡїль сѡа ѡавѡїў. Там ѡнѡ бѡли. Адам ішоў ўсѡе ў хѡшчу на вѡдѡску. І прийшла ѡїнѡа баба іт тѡму касѡтѡїльѡви і кажи: Укажи ми сѡа кѡшѡсонько! І ўна сѡа ўказѡла. Кажи: Дѡбри, кѡшѡсонька, крѡсѡнась, ѡѡбо ѡн ў Чѡрногорѡ шѡи таѡа, ѡѡбо тотѡ ў кѡдѡ ѡн і шѡи ѡнѡ колѡшуть; кѡдѡ бѡ тоту кѡшѡсоньку тѡѡї брат узяў, та бѡ бѡла пѡра.

Прийшоў Адам у почѡ домѡ, а ўна плачи.

Що ти, сестро, плачеш?

Йа, брати, плачу, бо туй йи така кішасонька гі йа; та кидь бл ти собі йиї за жєну ўзваў!

Та ци хотыла би ти, сестро, того?

Твєрдо бих хотыла.

Та де тотó, сестро, йи?

У Черногорі.

Забраў вон сьа на дрўгий день, овóн ідє. Пришóў овóн до йи-двоїї бáби: Дай Бóжи.

Дай Бóжи: крáльський сїне. Йа кáжи знаў, де ви йдетє; йа вам дам коньá, лем мóй кóнь такїй, шчо мїсто вóсá огєнь йїсть.

І вон даў му віко грáни.

Тот кóнь понєсе вас там, де тотá прїнцєзна йи. Там тьа будўть клїкати на гостїну; обїсь нї-йшоў там, лем так кáжї: Кинь ньа лў-бити, та ўнїсьїть ми вон пугáрь винá.

Овóн там прїшóў, клїчуть йогó ў-ну, а вон дьáкуйи; кáжи: Кинь ньа лўбити, ўнїсьїть ми вон. І отá прїнцєзна пальáла пугáрь винá і ўнїсла му вон. Вóн хóпїў прїнцєзну за рўку і на коньá і ўтьїк іє прїнцєзноў. Пришóў до тóїї бáби і коньá лїшиў. І прїшóў домó, і склáў йїх обї ў йїино, сестрў і жонў, і почáў плакати. І кáжи му тотá йогó жонá: Што ти, Ада́ми, плачеш?

Йак би йа ни плакаў, кидь ви обї йїннакі, обї сріберноволóсы; мóгу йа ўпáсти ў грїх, бо ни знаў, котрá мóйа.

Йогó кáжи: Цїть Ада́ми! колї твоá систрá возьмє плáтьа бїлоїи, а йа возьмў чóрноїи; йак онá возьмє черлєноїи, а йа возьму зелєноїи, та по плáтьу спóзнайш.

Пушóў Адам дрўгий день на вадáску, найшоў йогó царь, йогó отєць, айбо ни спознавáў. Стрáшно царь сьа задўмаў, шчо тако́го чоло-віка нїгда ни видїў крáсного. Кáжи йомў: Пан фóретир най прїйдуть до мєни на обїд.

І дáли собі рўку і ўклонїли сьа йїден уд дрўгого. Прїйде Адам домó і кáжи: Жоно! йакїсь шваб найшоў ньа ў хáшчи, та клїкаў ньа на обїд, а йа ни хотыў ітї; а так на ньа позїраў, шчо хотыў ньа зьїсти позїраўчи.

А ўва йомў кáжи: Гáздо Ада́ми! йак тьа шчи найди, буди тьа клїкати на обїд, а ти йогó клїч до нас на обїд, а ми пóдеме до ньóго на пóлуние.

Пошóў рáно Адам ў хáшчу, найде йогó опїать отєць. Позїрать на ньóго, так кáжи: Пан фóретир, пóйти до ньа на обїд.

Адам кáжи: Пóйти до мєни на обїд, а йа до вас на пóлуние пóду самóтрїть.

Пришоў тот царь до свόго силá на обід; йак обідали, тогдi царь іде дохб. Утклоиў сьа уд них, та кáжи: До мéни на пóлунне прийдiть.

Айбо тот царь йак вiйшоў iз вóйни, та даў собi iз гнóйу ўнбаты жóну, а кóло цéрквы ў мур замурува́ти. А она шчи жила. I росказаў тот царь, обi на йогó жонú плыва́ти; ко йде, ма́йи там плыўнути. I росказаў царь фóрети́рови йак будé йги, обi плываў на ньу, бо будé кáраний. Йдутъ они, а Ада́мова жонá кáжи: Ада́ми! оби ти ни плываў на тотú жонú, бо будéш грiх ма́ти, лем оборвi з не́йи грiби, шчо нарослi на ньiў, а йа йi поўти́рау, а ти, йiво, поцбiльўй йi. I прийшли i Адам грiби оборваў, Ада́мова жонá поўти́рала, а Ада́мова сестра опцiльва́ла. Прийшли до царьiа на пóлунне i там гóстять сьа. Царь ни зна́йи, он то йогó дiги там сутъ. Йак йiли, пiли, тогдi кáжи Ада́мова жонá: Ну, кажiм кáску. Зачаў Адам казáти кáску; доказаў. Тогдi кáжи Ада́мова жонá: Кажiть ви, царьiу присьвiтлий, кáску. Доказаў i царь. Тогдi Ада́мова жонá почалá казáти кáску: Но, йа будú царьiу присьвiтлий, казáти типéрь кáску; слúхайти минé.

Буў йидéн царь; а тот царь маў прiнца; а тот прiнц хотыў сьа жени́ти, та пушоў ў сьвiт на вóзы: де найди крáсну дьiўку, та йи́йи возьмé. Iдé тот прiнц, а три дьiўки бирé конóплi. Йиннá кáжи дьiўка: Кидь би минé тот прiнц ўзаў, йа би йомú iз йиннóйи конóплi сóтку вóська одыла. Дрúга кáжи: Кидь би минé ўзаў, йа би йомú iз йиннóго зéрни ўшитко вóсько накормiла. А трéтья кáжи: Кидь би минé ўзаў, йа би му двóйи дьiтiй ўрóдила i бiли би срiбново́лосi. I вон тотú ўзаў; она зайшла. Упáла вóйна, вон пушоў на вóйну; привiў iд ньiў ба́бу ва́рьску i сказаў: Ня́нью! чим мойá жонá урóдить, зажéньте ми радóсь, шчо ма́йи. Прийшоў тот час дьiги рóдити, ба́ба завилá ў такóйи мiсто тэмнойи царiцьу i ўна ўрóдила там двóйи дьiтiй, дьiўку та хлóпца. Айбо ба́ба дьiти спрiя́тала, а пудвэ́рла пуд ньу шчиньáта; а царьiови повiла старóму: Царьiу! идóбри; ва́ша нивiстка ўрóдила шчиньáта! Царь тогдi написаў писемó до вóйни, шчо жонá му ўрóдила шчиньáта. Овóн утписаў: Трэ́ба з неў смeртъ зрóбити, вадъ шчо хочeтe, смiх. Овóн даў йi митáти гнóйом до шii, старий царь. Айбо, кáжи, йак ви прийшли домб, тасэти ўнбали нáшу ма́му з гнóйу — бо то нáша ма́ма — тасэти замурува́ли ў мур, та шчэсьти дáли смiхá над ньоў чинiти, обi на ньу плыва́ли. Та йак ви сьа Бóга ни бойáли то ўчинити? Йакi крáсны, кáжи, дьiти ма́йити; то ваш снi, то ва́ша донькá, а йа ва́ша нивiстка. Но, типéрь, ня́нью, пóйме iд ма́мi!

Прийшли iт тóму кáмениви, она положи́ла рúку на кáминьа, кáминь сьа розлунiў на двóйи i ўна такá крáсна, шчи краснiша йак бiла. Та тогдi опцiльва́ли сьа i гостiну ўчинили. — А йа там зайшоў, та по-

малу посиў воду ў міхах. І граў ёя там; а маў ёя чоботи ш шаркань-цьовами; а ту ёи такіў чоловік старій, та просіў мине: Дай ми шчо йіети. А ёя йогó ўдаріў ў гóлову, а гóлова му облызла докус і мáло ни вiдить, бо прiєсла му кбетка з мiйсаа ў óко.

Зап. в липни, 1896, від Михайла Кулі в Солочині, Березької столиці.

Паралелі: Чубинський, Труды, II. Ст. 40—45. — Рудченко, Южно-рус. нар. сказки, II, Ч. 27. Ст. 89 і 98 (подібні деякі мотиви). — Grimm, Kinder- und Hausmärchen. T. I. Ст. 149—156. Das Mädchen ohne Hände. T. III. Ст. 58—60. — G. Basile, Pentamerone. VI. 2. 22. La Penta manomozza. (Деякі мотиви спільні). — Етнографічний Збірник, Т. I Роздольський. Ст. 85—90: Заздрісна мати і єї дочка царця. (Друга часть; до неїж підходять і дальші відміни). — K. Simrock, Die deutschen Volksbücher. I. Ст. 381—439. — Wolf, Deutsche Hausmärchen. Ст. 168—177. — Hahn, Griechische und albanesische Märchen. T. II. Ст. 40—49. — Renaud, Vie de sainte Genevióve в журналі Romania, Revue trimestrielle, XVII, 331. — Аванасьєв, Народныя русекія сказки. Т. III. Ст. 31—41: Которучка. Т. IV. Ст. 368—377. — Худяков, Великорусекія сказки. Т. I. Ч. 22: Безручка. — Пантеонъ, 1854 р. Ч. 5. Ст. 1—4. — Матеріалы для изученія народ. словесности. Ст. 72—77. — Schleicher Litauische Märchen. Ст. 20—22. — L. Gonzenbach, Sicilianische Märchen. Ч. I. Ст. 19—27: Die verstossene Königin und ihre beiden ausgesetzten Kinder. (Також Ч. 80) — Zingerle, Kinder- und Hausmärchen a. Tirol. II. Ст. 112. — Schneller, Märchen und Sagen aus Wälschtirol. Ч. 26. — Vernalcken, Oesterreichische Kinder- u. Hausmärchen. Ч. 34. — Peter, Volksthümliches aus Oesterreichisch-Schlesien. II. 199. — Curtze, Volksüberlieferungen a. d. Fürstenthum Waldeck. Ч. 15. — Ciszewski, Krakowiacy. T. I. Ч. 91. — Kolberg, Lud. T. XIV. 187. — Chelchowski, Pow. i opow. lud. z okolic Przasnysza. T. I. Ст. 238—246. — Сборникъ за нар. умотвор. Т. VI. Від. 3. Ст. 165. — Grundtvig, Dänische Volksmärchen. T. II. Ст. 147—160: Die stumme Königin. — Erben, Vybrané báje a pověsti národní. Ст. 212—217: Kosoručka. — Bož. Němcové, Národní báchorky a pověsti. T. II. Ст. 113—140: O Marišce. — Gebrüder Schott, Walachische Märchen. II. 8: Die goldenen Kinder. — Е. Р. Романовъ, Бѣлорускій Сборникъ. Т. I. Вып. III. Ст. 283—289: Вязрукай сястра. Ст. 295—298: Три сястры. Ст. 298—304: Сынъ Хороборъ. — П. В. Шефнъ, Матеріалы для изуч. быта и языка рус. населенія сѣв. западнаго края. Т. II. Ст. 55—57: Три сестры и король. Ст. 65—66: Жена безъ рукъ. — Сюказку записав, а відтак переробив звiсний роспiсьскій поет Пушкин, назвавши її казкою „О царѣ Салтаѣѣ“. Порiвн. Сочин. Пушкина изд. подъ ред. Морозова. Т. III. Ст. 449—450. — Дмитрієв, Опытъ со-

бранія пѣсенъ и сказокъ крестьянъ Сѣверо-Западнаго края. Ст. 178—180. Вук. Стеф. Караджич, Српске народне приповiјетke и заго-нетke. Ч. 61: Опет зла свекрва. —

23. Якъ царевичъ вирвавъ царівну у чорта.

Буў йидѣн царь, та буў ў нього йидѣн син. А була йинна дьўка ў свѣты май красна; та ўсе царь сокотїў, обї ни видїў образ не тойї дьўки, бо кидь би буў увидїў, та йшоў би буў свѣтати. А царь сьа ўсе того бойаў, ож йак піде, та потому ўтти нїгда ни прїйде. Тко пішоў за тоў дьўкоў, нїткó сьа ўтти ни вернуў. Пóчаў казати свóму сїну: Сїне, кой, йа тобї передам своїй гьздїўство, бо йа ўже старїй, обїсь знаў, што майиш. — Ай була йинна побiчна хiшка, а ў тїў хишци буў образ не тойї дьўки. А тот царь ни хотїў указати сїну собї, бо знаў ош піде йї свѣтати, йак йинї ўвидят. I рас пóчаў му казати: Но, сїне, йа тобї передаў...

Ньаньку, шчѣсти ми ни передали побiчну хiшку; отó ми мусите передати. I дóти царьйа просїў, што указаў му: Но, сїне, ти бiльшї ни будиш царьйом, бо йак пiдиш свѣтати оту прїнцѣзну, та ўтти нїкде ни прїйдиш. Овiн йому казаў: хоть прїду, хоть ни прїду, а йа за неў свѣтати йду! I онї сьа зобрали iс своїй пўциром i пішли. I йак ішли лiсом йинним i ўвидили трьїох льудї. I отó буди тотї грóбї льуде. Тотї сьа льуде били. I пóчаў казати тот пўцир, пóчаў просити сьа ў прїнца, обї го пўстиў мѣжи льудї, обї вiн йшоў, на чiм сьа тотї льуде бїуть. I тот пішоў: Льуде, на чiм ви сьа бїитѣ?

Та йи ў нас такі три рѣчи, што йинно биз дрóгого ни коштїиш нїч. Отó йи такiйи, кить то майи чоловік, нїткó го ни видит: Йинно плáтья, йинну пáличку, йинну кнїшку i йиннї бóти. Коли на сьа отó вóзьме, пáличкоў кой махнѣ, де загáдат, там піде. Кнїшку кой ўдóпре, там стáне.

Потóму тот пўцир пóчаў казати тим льудьом: Не бїитѣ ви сьа льуде, ай учинїм ми йакóйи прáво собї, обї ви сьа не били. Ай ви тiпѣрька йдыт на три стрáни, а йа буду пiльа сьóго плáтья. Та йдыт далѣко; котрїй скóро сьудá прїйде, того буде плáтья, та не будетѣ сьа бiти.

I льуде ўдбáчно прїстáли. I тогдї йак льуде удойшли i тот сьа ўбраў ў отó плáтья i погадаў собї так дóгонити прїнца. I дóгонїў прїнца, ни ўказаў му сьа; i стаў i плáтья звер.

I льуде сьа зїйшли, пóчали казати: Тотó буў май розумнїй, йак ми, шчо уд нас ўзяў; бiти сьа нї-начiм.

І він йак догониў прінца, плáтьа звер, поклаў до кúфра і прінц пóчаў сьа звідати: Йа гадаў, ож ўже тебе ўбіли.

А, кажи, де би ньа ўбіли!

І так дййшли с прінцом у тот вáрош. І там зайшли ў йидён кавельгаз і росказáли собі обід. І пóчаў кавельгазош звідати сьа, у чим они хóдьаць. І тогдй пóчали казáти. І пóчаў кавельгазош казáти: Волыднсьте дóма сидыти не свóйім животóm, бо туй кйлькó прййшло оту прынцэзну свáтати і йидён домй ни йшоў, бо ни гóден буў отó скйнчыти, бо ў тойй прынцэзны йи чорт фрайр, нобратйм, та такй дасць пўнти на чоловйка, што ни гóдни учинйти, та передасць го йс тымй пўнтами чóрту. Айбо тогдй пóчаў казáти тот прінц: Ўже ўшйтко ййнно, йа йй рас свáтати йду.

Пóчаў казáти кавельгазош, ож ўже она зйаий, ож ви туй і ўже ўшйтко ййнно, ўже мўсай йти.

І дрўгйй день рáно, гей у вйсьйм гóдни, пйшоў прінц до нёйй і пóчаў ййў казáти, чогó вйн прййшоў. І пóчала она йомў казáти: Она го польўбйть, кйдь вйн ййў прйнёси йййй пёрстень йз лйвоёйй рукй йс сйреньчньогó пёрста дрўгййй день у вйсьйм гóдни.

І вйн дўже сьа засўмоваў. Праўду йомў казаў йогó отёць: Не йди ти, сйне, бо ти тудá погйнеш! І вйн погадаў собй, ўшйтко му ййнно. — Овйн дўже сумнйй. Кажи му йогó пўцир: Што они такй сумнйй?

Де бйх йа ни сумнйй, кйдь мўсйме гйнути. Меньй так уповйла мóйа удданйцьа, обйх ййў прйнйёс зáўтра ў вйсьйм гóдни пёрстень, бо кйдь выт, тай так ни горáзд бўди. Айбо йа зажурыў сьа: то ни гóдни учинйти.

І пóчаў пўцир казáти: Нй журйть сьа нйч, йа прйнёсу.

Кой вйн ни вйруйй: отó ни гóнно бўти, обй чоловйк гóдни отó учинйти! І раз ў вйчёрй убрáў сьа пўцир у отó плáтьа і пйшоў там до нёйй. І рас прййшоў тот, пóчаў йй звідати: Шчось казáла томў прынцовй?

Казáлам му так, обй мй прйнйёс мйй пёрстень ў вйсьйм гóдни зáўтра.

І вйн тогдй йзрадоваў сьа і пóчне ййў казáти: Тйпёрь йдййм гет! — І зобрáли сьа, сьйли на кочйу і пйшли. А і тот пўцир йз нйми. Они йогó ни вйдыли. І пóчаў казáти тот чорт: Дай тот пёрстень, най го зáбйу пут сьогó велйкогó кáмёни. Колй чорт йзнймаў кáмйнь, а пўцир пуклаў рўку, а чорт му поклаў пёрстень ў рўку; а овйн гадаў, ош пут кáмёньа пуклаў. І тогдй пйшли до ньогó на гостйну. І потóму там сьа гóстили. І сесь пўцир — они сидыли дóўго — і пўцир наонуваў, йшоў бй гет. І потóму бўли ў ньогó трййй йноши і тотй сьа кáртьали, а они двóйй йс прынцэзноў гóстили сьа. І тот пўцир ни зйаў, нйчо робйти, йшоў бй

гет. Пікраў кáрти пúцир ут слúгiў; тотi ни знáли, што тотó; iм хi-бл'яг кáрти. Пóчали с'я зваджáти i бiти на пóсьл'ятку. I тот старiй iix гáздá розогнáў iix. I пóчала казáти прiнцезнá: Iд'ым гет ўже. А чорт пóчаў казáти: Унiймe iшчi мáло винá! I тогдi загнаў iйниогó iношá на винó ў нiўницьу. I тот пiшóў; i пúцир за ним. Наточiў винá; а пúцир там сустáў: мáло с'я напиў, а óстанок ўнустиў. I пóчаў казáти чорт: Iдi шчe на винó! Пiде на винó, унáде, утóнит с'я там у винó. Кáжи чорт дрúгому: Iдi, шчo тот там тiлькo рóбит. Пiде тот дрúгий, унáде i тот, утонит с'я. Пiде трéтий — i трéтьому так. Тогдi пiшóў старiй: понiкаў, тотi с'я утопили. I тогдi с'я зобрáли: Iд'ым гет, бо сисe ўже ни горáзд! I пiшли гет на iйi домiство.

I раз рáно прiнесе пúцир прiнцови пéрестень: Туй iй, нaй несúть, нaй с'я ни жур'яють прес'вiтлий царь! — I прiнц с'я дúжи зрáдовали. I ўзьаў тот пéрестень, поклáў на тарiль i понiсe iў у вiсьiм гóдин. I ўнá то ўвiдылá i пóчала казáти: Кит' ти отó гóден iзробiти, тá iя будú твóйá, а ти будеш мiй, кидь iшчi iзрóбиш iйнио д'ило: обiсь мнiнi на зáўтра на с'який час прiнiсe iз мóго фрaйiра, побратiма, гóлову, тá тогдi iя бúду твóйá, а ти мiй. Бiльше рас пúнтiў ни бúди; а кидь отó ни прiнесеш, тá погiнеш iйниáко! — I вiн с'я дúже засумовáў опiáт: Шчo туй чинiти? Увiдыў iогó пúцир: Што ўни с'я так засумовáли опiáт? Iя гáдáў, ож iя iм рáдiсть учинiў, онi шчe мaй сумнi, iяк бúли перэже.

Де бих iя с'я ни сумовáў, кидь опiáт такoiнi велiкoiнi д'ило бi чинiти, а iя ни знау нiч. Казáла мi так, обiх iя прiнiсe iз iйiнi побратiма гóлову; отó i ни мож учинiти.

Ни журiть с'я нiч, прес'вiтлий цар'ю, iя прiнесу; што трéбá, отó i мúсит бúти! I зобрáў с'я — начiм буў вéчiр — тот пúцир i пiшóў iс кóрдóў i пóчаў чекáти. Зайшóў там до хiжi iт прiнцезнi, тá хóдит тудá. Рас прiйде чорт. Кáжи: А шчoсь му казáла?

Казáлам му так, обi мi зáўтра прiнiсe iс тéби гóлову; ож ни прiнеси, тá ни горáзд му бúди.

Тогдi чорт упóвiў: Дóбрись чинiлá, шчoсь му тотó казáла. Но, iя типéрь iдú собi гет, домi, бо ти велiкий гунцвот. Айбо ўже пiльá кочiнi iогó тот пúцир палáцiў с'я с кóрдóў. Накóй чорт ступiў iйниоў ногóў на кочiу i метáў дрúгу нóгу, тогдi тот му пoсьáг за гóловóў. Iнен чорт узнaймiў кóньом пррр... i тогдi кóнi рúшили, а гóловá тáм зiстáлá i кóнi пiшли iс кóчiшом тá с тóлубом. I тогдi тот пúцир прiнесe прiнцови отú гóлову i пiчнe казáти: Прес'вiтлий цар'ю! Туй iй гóловá, нaй iй несúть тiў прiнцезнi. Кидь будe з iмi дaштó крутiти, нaй iў кáжуть, ож i з нéйi гóловá так пiде!

І тогді принц дуже сьа зрадоваў, ож ужé йи тот пунт, шчо уна росказала. Ни чикаў овін вісім годін рано, айно чия день буў, узьаў голову на таріль і поніс. І уна тогді дуже му сьа ізрадовала і онцудувала: Йа тинёрь тво́йа, а ти мій; та тинёрь де хот, там підеме. Хóчиш, туй царьйўй, хóчиш, йдїм до те́би!

Овін ни енгидоваў, обї він там онстаў, айно він хóчи верта́ти, зачїм йому́ отець казаў, ож овін царьйова́ти ни б́уди, кидь за неў піде. А йому́ Бїх помїх то звередїти і тинёрь хóчи вітцьў собі проука́ати. І так онї сьа ізобрали і пішли до вітцьа му і отець му сьа ізрадоваў і прїйаў го ўдба́тно. І на́рас тогді передаў му ца́рство наўхте́ма. — І до́ти жи́ли, до́ки ў них сьа жи́ли ни шірва́ли. І б́уло помелó і путь за на́ми замелó. І б́уло веслó і туй нас прине́сто.

Зап. в цвїтти, 1896, від Михайла Бікса́йа з Істичова, в За́днї, Мараморськóй столицї.

Паралелї: Початок сеї казки порівн. з початком казки: Grimm, I. Ч. 6. Der getreue Johannes. Ст 34—42. Т. III. Ст. 20—23.

24. Про хлопця, що сїм лїт у ко́лодязи сидїв.

Б́ули трїи синї у йинно́го чоловіка, та леглі собі ко́ждий укре́ме. Ра́но уста́ли і йаў отець звїдати ста́ршого: Шчо то́бі сьа сїне сніло?

Ка́жи ста́рший: Минї сьа сніто, пуд нашоў хижоў віросло дерево і б́ули би із ньо́го гусьлі.

Ка́жи отець: Мо́же б́ути. —

Звїду́йи дру́гого: Шчо то́бі, сїне, сьа сніло?

Ка́жи дру́гий: Минї сьа сніло, шчо ў на́шим кирты́ віросли двї дерева́, та б́уло би на йа́ку потре́бу.

Ка́жи отець: Мо́же б́ути.

Звїду́йи тре́тього: Но ка́жи, сїне, шчо ти сьа сніло?

А тот ни хóчи каза́ти. Б́уло му сїм годїў. Імїў отець, бїи. А царь іде́ во́зом. Ка́жи слузбї́ царь: Ідї, звїду́й чоловіка, за́што бїи хлопчїшча.

Ка́жи чоловік: Ни хóчи каза́ти, шчо му сьа сніто.

А царь вoзьме́ на віз і вoзьме́ до се́би. І даў йому́ хїшку. А б́уло ў ца́рьїа дыўка; і тоту́ дыўку даў іт то́му хлопчїшчеви і онї дуже сьа іс хлопчїшчом польубїли. Пóчаў царь звїдати, йак б́уло хлопчїшчеви сїмна́цять годїў: Но, тинёрь ка́жи ти минї, шчо то́бі сьа сніто.

Кажі легінь: Їа ни буду вам казати.

Ни хочиш минї казати, та тья дам загубити.

Ни хочи легінь казати. А царь тогди заставїи великий колодязь копати. Їак колодязь викопаў і даў його муровати. Мурники колодязь муруут, а царьська дыўка почала казати: Муруйте минї понуд зємлю іс того колодязья до мойї хїжї, обї ньаньо ни знаў; шчо хочете, тотє вам дам.

І царь тогди викличе того хлопчїшча вон і у тот колодязь пўстит. Та даў йому свїчку, стóлик і столець, тай пугарь вина, тай йидєн колáч. А хлопчїшче тотó изыў і пїшоў понуд зємлю назад до хїжї. Буў йидєн другий царь, поганїн, а маў дванацять голоў. І поганїн заженє до сього царьїа, шчо маў того хлопчїшча, три качїлкї, а йпїнакі на обóх кїнцях, обї царь удариў печать, котрий тоўшчий конєць. Но царь ни знан і дўжи сья зажуриў. А дыўка вїйде іт тому, кажи: Шчо ви такї сумнї?

Кажі царь: Загнаў поганїн три качїлкї, обї ударити на ны печать, а кидь ни удариўу, та нья загубїт.

Прийшла дыўка, кажи хлопчїшчеви: Ньяньо дўжи сумнїй.

Кажі хлопчїшче: Ідї, кажи, шчо тобї сїило сья, най висє отєц на вóду, котра стоїт і там ўвїдит, котрий конєць будє падати ў долину, тотó будє тоўшчий конєць і най бїи на тот печать.

І заженє царь до того, шчо маў дванацять голоў. Тогди царь заженє упїат до того, шчо бїў печадї три чїковї, обї ўдариў на тотї чїковї печать, котрому кїлько годїў.

Прийде дыўка царьська вїт того хлопчїшча і кажи вїтцў: Ньяньку, шчо ви такї сумнї?

Кажі царь: Сїне! сумнїй им, бо загнаў поганїн три йпїнакі чїковї, обїх ўдариў, котрому кїлько годїў.

Прийде дыўка від вїтцья ід хлопчїшчеви. Кажі хлопчїшче дыўцї: Шчо ти така сумнã?

Шчóбих йа ни сумнã? Ньяньови загнаў поганїн три чїковї, обї ньаньо удариў печать, котрому кїлько годїў.

Кажі хлопчїшче: Ідї, та кажи сьак, ош тобї сїило сья: Ньяньу! усїште сєрек кїрта ў йидєн вóрох висã, а ў йидєн пшеницї, а ў йидєн полови; та котрий будє утыкати іт полови, томў будє йидєн гїд; а котрий будє утыкати іт висóви, томў будє три годї. І най бїи печать і женє до того царьїа поганїна.

Заженє поганїн до того царьїа, шчо ў ньóго тот хлопчїшче, йпїнцў кўльу óлова, шчо маїи трицять маж. І ўпаде тотã кўльа сєрек дворї. Тогди царь поганїн заженє письмó: Коли тотў кўльу не вєржеш минї, та тогди тибє загублю.

Дуже сьа царь упудлѹ. Жүрит сьа велико. І зайде ід ньому його донька і кажи: Шчо ви такі сумні?

Загнаў поганин кўльу, а тоту кўльу веречи мўсай заўтра на полўне!

І підé його донька до хіжі дуже сумна.

Кажи хлопчїшче: Шчо ти така сумна?

Вер царь поганин кўльу у трицьять маш, та мўсай веречи заўтра на полўне.

Іді кажи свому вітцў, он тот, шчо сьм годїў типерь закопанїй ў зёмльу, та тот неїу верже. Та най отєнь упрїяжé тотї кóньї, шчо ни везлі нікда нікого, тай такий най іх женé кóчїш, шчо нікда кóньї ни гнаў. Тай йак будé роскóповати тот колóдязь і відрó, най ісправить на хлопчїшче читавїй ланц.

Дыўка пішла і кажи свому вітцў: Ньянбу! мивы сьа тотó сніло, обéсте викопали із землі того хлопчїшча, шчóсте сьм годїў типерь покляли у зёмльу тай обї тотї кóньї його віттї везлі, шчо нікда нікого не везлі, тай такий кóчїш обї гнаў тотї кóньї.

А царь йий отєнь кажи: Тогó хлопчїшча у землі ни йи, бо ўже тот даўно погниў! — Бо царь ни знаи, он хлопчїшче пішоў понуд зёмльу іт тїў дыўци та хлопчїшче кажи іў, он тотó іў сьа снит.

Но царь послўхаў своу дыўку. Гадат собі царь: Кóньї мóйї ни возили нікого лишé мишé, а кóньї гнати мўшу йа! І пішли копати тоту зёмльу, шчо на тїм колóдязи бўла. Йак йали копати, а хлопчїшче крузай мур понуд зёмльу ледві пішоў. І узьаў собі од дыўки столéць і погарь вина і свьічку і йидén колáч, та сьїў собі ў колóдязи, та сидїт так, йак сьїў тогдї, колї го царь законаў. І йак зёмльу роскóпали, позират царь, а хлопчїшче сидїт; та кажи: сьакóн нїгдaм ни вїдїў! — І пўстили за ним відрó і ўтбагли його і вїльїз на вїз і женé кóньї самїй царь. І зайде тот легїнь до хіжі і кажи цáреви: Не журїт сьа нич! Айбо царь жүрит сьа, бо йде дванацьата годїна. І мнóго сьа звоїшлó вóська і будўт позирати, йак будé тот хлопчїшче метати тоў кўлеў. І поганин тот, котрий загнаў тогу кўльу, сьїў на обїд. І тот хлопчїшче викличе цáрьїа тогó, шчо го вїнїаў іс тогó колóдязьа, шчо го закопаў, обї позираў, йак будé метати тоў кўлеў. І хлопчїшче плўне на рўку і верже і кўльа прїйшла і ўдарила побїй. І кўльа проломїла і ўпала на тогó поганина стїл; а тотá, шчо неў вер тот поганин, тотá стоїт сéрек двора. Заженé поганин письмó до тогó цáрьїа, обї тот вїтїась прїйшоў ід ньому на вóйну. А тот хлопчїшче вїбраў ішчé іт собі двох і пішли іт тому поганинови, шчо маў дванацьать голóў. Та кажи хлопчїшче: Йа прїйду іт цáреві, та буду подавати йому руку; та

обѣсте і ви подавали, та ни будѣ знати, котрій вѣтязь. Дале будѣ давати погарь вина. Обѣсте і ви двайи брали.

І прийшли і даї поганин рѹку, а онї усї трійї нараз даѹт. І онї своїїѹ матери даї віко йиннѹ грани, обї ізѹла, бо она знап, котрій вѣтязь. І даї погарь вина, а онї ўсї трійї берѹт, і ни знап, котрій вѣтязь. І тогдї даї матери двї віка грани, обї ізѹла і кажи: Солѹткїй вѣтязь! ни знаѹ, котрій ти йшє!

А мати поганинова кажи: Сїне! запри ѹ вѣчїрь іх ѹ пїїниць. І рано котрій прийде без клебанї, тогдї тотѹ будѣ вѣтязь. А ѹ ночї пїцла тотá баба і узмє іє тогѹ вѣтязьа клебанѹ. І онї рано устали, а вѣтязь ймит сѹ за гѹлову, а клебанї ни йи. І тогдї узмє йинногѹ і дрѹгогѹ і пѹкладе на долѹн і роєтрошчїт. І пїдѹт іт царевн іт поганинови. Кажи поганин: Солѹткїй вѣтязь! Тинєрь ідемє на вѹйну! —

І тѹчат собї саблї і вѣтязь кажи: Царьїѹ! поєзирай ішчї на сєсь сѹвїт, бо ни знайиш, йак будѣ.

І царь йаѹ позирати, а вѣтязь вїйме саблѹ і удѹтне дванацьату гѹлову, а за тоѹ усї поуттинаѹ. Колї клаѹ своѹ саблѹ попильа сѹбї і удѹтне мѹло собї пєрета. І прийшоѹ домї; а царь тот, шчо го винѹаѹ іє землї, ієцьаг свїй пєрстєнь і натѹг на йогѹ і ширїнку ізьнѹаѹ своѹ іш шїї і завїѹ йомѹ перет. І кажи тот хлопчїшчє: Царьїѹ прєсѹвїтлїй! сєсє минї тогдї сѹ снїло, колї менє нѹаньѹ бїѹ, а ви менє ўзвали на вїз і звїдалиєте сѹ, шчо ми сѹ снїло, а йа сѹ бойаѹ вам казати, ож менє загубїте; таї ож ви свїй пєрстєнь на мѹ руку дастє і своѹ ширїнку здѹймите іш шїї і заѹйїте минї перет.

І пїбраѹ царь іє своїѹ донькѹѹ. І жили, заки ѹ них сѹ ни пїрвали жили. А йа сїѹ на веслѹ, та сѹдї нѹа принєслѹ.

Зап. в цєїтнї, 1896, від Михайла Нодя, в Кушици, Марамороськѹ столицї.

Паралєлї: Аѹнаєєвѹ, Народнїя русекїя сказки. Т. II. Ст. 434—446. Ч. 133—134: Вѣщїй сѹвѹ. Т. IV. Ст. 313—315. — Худьковѹ, Великорусекїя сказки. Т. III. Ч. 120. — Gebr. Schott, Walachische Märchen. Ч. 9: Vom weissen und vom rothen Kaiser. — Valjavec, Narodne pripovjedke. Ст. 54 і 130—131. — Жїте і Слово. Т. II. Ст. 195—198: Чудєснїй хлопець. — X. Sadok Baraґcz, Bajki, Fraszki... na Rusi. Ст. 193—195. Sny. — Erben, Vybranє baje a povєsti narodnї. Ст. 150—155: Milutin. — F. S. Krauss, Sagen und Märchen der Südslaven. Т. II. Ч. 129: Des Kaisers Eidam und das geflügelte alte Weib. —

25. Про царського похрестника.

Буў царь, та ходиў із іношом свѳіим, та зайшла їх нѳч ў селі, айбо ўже так, гіби вон сѳла, ўже лем йинна хіжа бѳла. Загнаў свѳого іноша, ож ци ни приїалиби на нѳч. А там були дві хіжі пуд йинним побѳом. Ну, оні їх приїали на нѳч. І пѳшли оні там до хіжі ў вичѳри — айбо оні ни знаўть, ош тотѳ царь — і постилили йім там ў хіжи. Айбо там жонá булá тѳашка. Зажѳне ў нѳчі царь іноша, шчо сѳа ўрѳдило. Приїде інош і кáжи: Нич ішчі. — Зажѳне ѳийать, шчо сѳа ўрѳдило. Кáжи: Хлопчѳшчи. — Но, оні рахѳуть ў хіжи, ош тот царь будѳ за бáтѳчка дрѳгий день. А вѳн лишѳў там, подарувáў мѳного грѳший, ѳби до дванацьцѳять рѳкѳў маў при чѳм сѳа ўчѳти; і написáў так, ож йак будѳ ўшѳтко знáти, по ўшѳтких ѳшкѳлах, тоді мáйи приїти до нѳго, та вѳн го ўзѳме за свѳого сѳна.

І вѳн йак сѳа ўчѳиў, тоді найшѳў тотѳ писѳмѳ, шчо му царь лишѳў і почѳвáў казáти: Нѳаньбу тай мáмо! шчо йа сѳа будѳ учѳти, колѳі ўже ни йи такѳѳ, ѳбѳх йа ни знаў; йа, кáжи, йду до свѳого бáтѳчка хрѳсного. — Айбо вѳн избрáў сѳа, тай йде. А вѳн буў крáсний. А на йиннѳў пустѳини колѳдѳзъ; та там розбѳйницький сѳн вартѳїи, ѳби даткѳ ни напиў сѳа водѳ з нѳїї. А вѳн нѳўби буў дѳжи водѳ, тай кáжи: Дáй минѳї сѳа водѳ напиѳти.

Дáм тобі сѳа водѳ напиѳти, най ідѳ с тобѳў за іноша.

Дáў му сѳа водѳ напиѳти і пѳшѳў із ним. Ідѳть оні, приїшли там до цáрьйа. Айбо вѳн сѳа ўбраў ў тотѳ одѳжу, шчо царѳський хрѳсник сѳа ўбраў, та ѳпѳгáў сѳа мѳсто хрѳсника розбѳйницький сѳн стáршим. Приїшли там до цáрьйа і там сѳа ўклонѳли. Тодѳ кáжи цáрицьѳа цáреви: Та ти казáў, ош то такѳий крáсний, а то йакѳий паскѳўнний.

Айбо царь кáжи: Най будѳ, йакѳий йи.

Айбо тот розбѳйницький сѳн побожиў йѳгѳ, ож до посѳрѳти ни слѳбѳдно му говорѳти. Ну, вѳн там за корѳльá тот, а тот за іноша. Айбо тот розбѳйницький сѳн ўже хотѳїўби йѳгѳ стрáтити; і вѳн сѳа похвѳрѳў, та хѳчи уд лѳвицьѳи молѳкá. І кáжи: Най минѳї інош принѳсе уд лѳвицьѳи молѳкá, тоді минѳї полѳвѳить.

Управили йѳгѳ у звѳіриниць, ѳби принѳсе уд лѳвицьѳи молѳкá. Айбо царь йѳмѳу ни вѳрууть, ож вѳн принѳсе молѳкá ўтѳти.

Кáжи: Йа свѳѳму принѳцови принѳсу тѳѳго молѳкá.

І приїшѳў ў звѳіриниць, тоді лѳвицьѳа кáжи: А шчѳсь приїшѳѳў? По твѳѳїї прáўдѳи тобі Бѳ помѳжи. Ішчі, кáжи, приїдиш на двѳ смерѳтѳи по сѳѳѳму, а сѳѳѳа трѳтьѳа; а типѳрь пої, та здѳйиш нѳа. Айбо, йѳмѳу, кáжи, ни полѳвѳить ут тѳѳго.

Іяк му привіс то́го молока, вон сьа вапіў, айбо йому ни польіульаць. Тоді кажи: Большаць на́а очі; та там, кажи, й там ў тоў цёркві, там кирніца. Така вода ў тоў кирніци живушча тикушча; а нат тоў кирніциў сидіть Гиньджибаба; та най мині принесе мой інош тоїі воді, та мині польівить.

Кажи присьвітлий царь: Ни принесиш ти тоїі воді, боєь ни годни.

Кажи: Мушу йа, присьвітлий царьйу, принести сво́му прінцови воді.

Та ти, кажи, йди.

Прийшоў вон там іт тоў цёркві на са́мо по́лунни, та стаў сперет поро́га. А на тоў цёркві двана́цьцять двёрі жельзіних. Но й вон йинако́ ни смійи йти до тоїі цёркві, бо кличи його́ тотá Гиньджибаба: Пой, кажи, сине пой, ни бої сьа! Ішчі на йинну́ смерть прийдиш. — І дала́ йому́ дві фля́шки воді: Но на́, кажи: сисьу́ йинну́ даш йому́, а сисьа́ будэ тобі на по́мочи. Айбо, кажи, йому́ й ут сеїі воді ни польівить. А йди ско́ро, та обісь на йидина́цьцять двёрейо́х вонка скакаў.

Прийшоў вон до́м, мастіў собі прінц очі, айбо йому́ ни польівіло. Ну, й вон ўже сьа ма́ло ўздоровіў, йшоў би де свáтати до погáного царьйа, там дыўка краса́ва. Айбо йому́ так каза́ли, обі собі катун́у́браў, шчо йинного́ ро́ку удо́браньі і йиннойі тва́ри, а ко́ны обі бу́ли ўсе́ йиннойі фóрми і обі ў них бу́ли білы ко́пита. Ну, й оні избра́ли сьа, іду́ть. Рас прихóдять, а на пу́ті мурашкі. Тоді тот інош стаў, ни даў чіриз мурашкі прійти, обі йшли доўкола́ йіх. Тоді йдуть о́пйаць, йдуть, рас почьаў огньаний дошчь па́дати, а по́гыата ў гнйзды́ почьалі дужи́ пшчы́ати. Тоді тот інош стаў, закриў то́ті по́гыата сво́йоў бундоў, кипи́ваком. Прихóдять та́мка, звідауть сьа йіх: Де ви йдете?

Там, кажи, і там йдеме́ свáтати.

Кажи: Ни до́йдити ви там до на́шого царьйа!

І йак оні йшли, та вода́, шчо велика́ була́, та виверла́ рйбу вонка; а катуні́ ўвйділи, та хоты́ли рйбу то́ту зарізати. Айбо тот інош ни даў зарізати, а росказаў йі наза́д ў во́ду тру́тити. Прийшли́ ўни до то́го царьйа у тот ва́рош, де тот царь бива́ть, айбо тот царь даў заперти́ ў пв́йніцью во́сько, лем трьйо́х лишіў. Оцта́ли: інош, царьський міньістир, та ко́питан. І тих трьйо́х даў заклікати т со́бі ў бурк на виче́рьйу. Йак виче́рьйали, та царь поси́наў віко́ по́пилу, а віко́ ма́ку і то́то помішаў, та́й кажи: Обі то́то на ра́но пере́бране́ бу́ло, бо кидь ни бу́ди чісто́йи йинно́ ў дру́гого, то й йиден живий ни ўйдите ўтци. Ну, айбо дужи́ сьа зажу́рили ўни. Айбо тот інош оцтаў на ва́рту, та жу́рить сьа, йак то́то пере́брати́. Раз на вбо́го поклічуть мурашкі, обі ўтвори́ў о́болок. Утвори́ў вон о́болок, прийшло́ то́лько мурашкоў, шчо за го́дину прывбра́ли ў йинно́ віко́ по́піл, а ў йинно́ мак. Тоді йак увойшоў царь, ўвйдіў, ош пере́брано, кажи: До́бри! — Тоді на дру́гу но́ч прійде, та

поклаў сріберний перстень ййден на стіл, а ййден вер у морі: Но, кить тот перстень на рано ни буди туй, та ййден живий з угци ни уйдиме. — А тот інош на варты й на другу нощ; айбо дужи сьа зажуриў. Раз ў ночі кличи на нього рїба, оби ўтвориў оболук. Покліче на рїбу, та друга сьа ўшитка зойшла, а ййвна ни прийшла. Тоді кажи старша рїба тоў, ош прийшла позаду: Де ти опстала?

Кажи: Там сьа свїтіло ў водї шчось, та йа сьа задївила, там сьа загурила.

Іді лем скоро, кажи, та принеси, шчось відыла.

Пйшла, на дух приїсела тот перстень; она найшла ў водї. Тоді ўже ўрадуваў сьа інош; айбо вон тото на третьу нощ шче маїи вартовати. Тоді тот царь поганський на третьу нощ того копїтана порубаў на даранчики: Оби такий на рано буў гї типерь йи.

Но, царь поганний пйшоў спати, а інош опстаў там, та зажуриў сьа дужи, бо забўў оту воду, шчо йому баба давала тотá. — Раз надойде тотó потьа, шчо уи закриваў йїх ут того дожджью, та кажи: Шчось сьа так зажуриў? Ни бйи сьа, Бй с тобоў; лем ти складиў даранчики тоті гї буди; дорас тотó буди. — І вон ісклаў тоті даранчики і потьа йому нанїсело тоту фляшку з водоў і тоді вон етаў, та помастиў тоў водоў тоті даранчики, даў пуд нйе понахати і тот тоді ожиў. Йак ожиў, кажи: Отóm дужи заспаў! — Йак другий день було, тоді царь ўвйшоў і кажи: Та ваша типерь йи кишасонька. Тоді даў йи кочїу, ўшитко, забрали сьа і прийшли ў свйй дйм до царьїа. Айбо кишасонька лйпши лйубить того іноша гї прїнца. Айбо мўсить того лйубити, бо тот йїї сватаў, а інош нїт.

Йак прийшли до свйго дйму, та ўже гостїну рйблять; айбо прїнц ўсе кажи, ож інош нидобройи вїно с пїўницї йому нйсить. Тоді іноша загнаў ў пїўницю на вїно, таї сам пйшоў. Йак тот тьагнўў вїно, а прїнц утгáў йому гйлову. Тоді прїшоў назад до хїжї прїнц, а йна пйшла тоді ў пїўницю, кишасонька, та приклала гйлову нават там на тудуп, та зайшла ў іноша фляшку з водоў ў жйбї, та помастила і вйн ожиў назад. Ўвйшоў тоді до хїжї, та кажи: Прїсвїтлий царьїу! Ци вш по смертї говорити?

Кажи: Слйбйдно, чому нїт.

Сесь, кажи, минй побожїў прїнц, ож минї ни слйбйдно казати до посмртї — а, прїсвїтлий царьїу, кажи, йа йїх хрйсний син. Тоді того прїнца завїсили.

Зап. в мартї, 1896, від Івана Русина в Дусинї, Бергської столицї.

Паралелі: Драгоманов, Малор. народ. пред. и разск. Ст. 317—323. „Щасливий син бідного чоловіка“. — Чубинський, Труды, II, Ст. 337—340. — Деякі спільні мотиви диви: G. Basile, Pentamerone. I. 7. (7). Lo mercante. — Аванасьєвъ, Народныя русскія сказки. Т. I. Ст. 233—259. Ч. 67—69. Т. IV. Ст. 72—83. — Худяковъ, Велико-русскія сказки. Т. II. Ч. 44. Т. III. Ч. 105 і 115. — Труды курек. статист. комитета. Т. I. Ст. 533—536. — Дѣдушкины прогулки. Москва, 1819: О Булатѣ молодцѣ. — Повѣсти, сказки и рассказы казака Луганскаго. Т. IV. Ст. 177—193. — Gliński, Bajarz polski. Т. I. Ст. 183—193. — Hahn, Griechische und albanesische Märchen. Т. I. Ч. 37. Der Königssohn und der Bartlose. — Grimm, Kinder- und Hausmärchen. Т. II. Ст. 13—19: Die Gänsemagd. Т. III. Ст. 151—153. — Wolf, Zeitschrift für deutsche Mythologie. Т. I. Ст. 379. — Norwägische Volksmärchen. Т. I. Ч. 24. — Schott, Walachische Märchen. Ч. I і 10. — Вук Караджич: Српске народне приповијетке. Ч. 5: Стојша и Младен. — Аванасьєвъ, Поэтическія воззрѣнія Славянъ на природу. Т. II. Ст. 575—594. — P. Dobšinský, Prostonárodní slovenské povesti. К. I. Ст. 73—82: Černowlasý princ. — X. Sadok Bağacz, Bajki, Fraszki... na Rusi. Ст. 180—187: Simeon. — Chelchowski, Powieści i opowiadania lud. z okol. Przasnysza. Ч. I. Ст. 95—103: O złotem rysi. — Тамже. Ст. 282—296. — П. В. Шейнъ, Матеріалы для изуч. быта и языка рус. населенія сѣв. зап. края. Т. II. Ст. 52—55: Чуда-Юда. —

26. Марко богатий і подороже до сонця.

Та буѣ йиден царь, та ходиѣ по-свѣту, перечеуваѣ, йак у свѣті. Та пришоѣ до йинноґо чоловіка, а ў того чоловіка жонá ўмерла, та опстала сѣа йинна дитина, хлопчѣук. Та йаѣ царь мовити: Чоловічи: ци ни приймите нѣа на ніч?

А чоловік кажи: Йа бим вас приѣаѣ, айбо будуть вас йисти блошчиці.

А царь кажи: Йа буду спати і на поды! — Та лѣх собі на під, а на поды собі провѣртыѣ дѣрочку такѣ, обѣ відыѣ, шчо буде чинитя тот чоловік іс хлопчѣшчом. Були ў хлопчѣшча двѣ маточки; та йинна кажи, обѣ загубити хлопчѣшча, а дрѣга кажи, ни трѣба, бо сѣсь хлопчѣшче узмѣ царьшову дыѣку. Тай тогдѣ пішли гет обѣ. А царь собі на поды дѣмат; — ўстаѣ рано, ідѣ путьом, та собі гадат: Кобѣм пришоѣ домі, та вѣрну сѣа, та його загублю.

Йак пришоѣ домі, кажи слувѣи: Упрѣгай конѣи у виз! Йак упрѣгай конѣи, пішли прѣсто до того чоловіка. Кажи царь: Продайте того хлопчѣшча.

Кажи чоловік: Продам, бо минѣи ўже дѣже надѣиѣи.

Виде царь дѣтину. Прийде на йидѣн мѣст, а слуга ни знаѣи, шчо завнѣу ѣ бѣнду. Кѣжи царь слузбѣ: Бери, та меч із мѣсту.

Возьмѣ слуга, вѣрже ѣ воду. А вода несла йинного корча. Упала бѣнда на корча, та плинѣ. А буѣ йидѣн пиривѣзник дѣже старѣй, а дѣтѣ у нього не бѣло, та усе на тѣм лѣдику сидѣу. Видит, шчо тотѣ плинѣ. Йак пришло инь нѣому, позират, а тотѣ хлопчѣшче. Дѣже сѣа зрадоваѣ. Бѣла ѣ нього хѣшка на бѣрезѣ, а ѣ тѣ хѣжи бѣла бѣба. Кѣжи дѣдо бѣбѣ: Бѣбо, поѣ сѣуди, даѣ нам Бог дѣтѣину. Плила на корчѣ, а йа имѣу.

Бѣба сѣа урадувала. Вѣрис хлопчѣшче, бѣло му сѣмнѣцѣть годѣу. А тот царь, шчо вер хлопчѣшча у воду, идѣ на вѣдаску. Прийде до того дѣда, видит лѣгѣнѣа, таѣ испѣзнаѣи. Кѣжи дѣдови: Вѣтки ѣ вас тот лѣгѣн?

Кѣжи дѣдо: Плиѣ на корчѣ, а йа собѣ имѣу.

Кѣжи царь: Ци не понѣис би до мѣйниѣ жонѣ писѣмѣ?

Кѣжи дѣдо: Понесѣ.

І царь даѣ йомѣу і лѣгѣн несѣ. Идѣ від рѣна до нѣчи. Прийде на три пѣты. Сѣѣ, та ревѣ, не знаѣи, кудѣ йти. Видиш йидѣн блиск. Поверне до тѣй хѣжѣ, там його мѣточки. Кѣжи: Де ти йдеш? — А бѣба знаѣи, де лѣгѣн идѣ. Дѣла йѣсти і кѣжи: Лыгаѣ спѣти! Лѣгѣн лѣх, бѣба узмѣ писѣмѣ і запрѣѣаче, а йомѣу напише дѣругѣй. Устаѣ лѣгѣн, не видит, шчо бѣба кѣвала таѣстрину. Прийде до царѣцѣ. А царь написѣѣу бѣу: Жѣно! Йа тобѣ пишу; прийде сѣсѣ лѣгѣн; йа прийду домѣ, та обѣм го вѣдыѣ на шибеници. А бѣба написѣала, а лѣгѣн принѣис, та даѣ царѣци. Царѣцѣа возьмѣ, та чѣтат: Жѣно мѣя! Йа царь, пишу тобѣ писѣмѣ; заки прийду домѣ, обѣсѣ свѣу дѣнькѣ ис сѣм лѣгѣнѣом повинѣала.

Бѣла свѣдѣба, та молодѣ хѣдѣть у кѣртѣ. Прийде царь домѣ, не видит лѣгѣнѣа на шибеници. Кѣжи жѣнѣ: Жѣно! чѣмѣу ти не учинѣла так, ги йа тобѣ писѣѣу?

Кѣжи жѣна: Йа учинѣла.

Та де лѣгѣн? кѣжи царь.

Та хѣдит у кѣртѣ із дѣнькѣѣу.

Но, царь не злѣубѣѣу: молодѣ дѣже сѣа лѣубѣлат. А буѣ дѣругѣй царь на дѣругѣм свѣтѣ. Не знаѣи, йак його загубѣти. Кѣжи: Но, зѣатьгу! илѣ пѣт того царѣѣа поганина, та учѣйиш, йак там йи! — Даѣ йомѣу грѣшѣ, та лѣдит його випраѣльѣати; а його дѣнькѣа дѣже плачи за лѣгѣнѣом. Вѣдаѣ сѣа лѣгѣн, идѣ. Прийде ит тѣму дѣдови на перевѣз. Йак його дѣдо перевѣз, кѣжи: Де ти, лѣгѣну, идѣш? — Дѣло ни познаѣи, шчо тотѣ його годѣванок. —

Кѣжи лѣгѣн: Идѣ пѣд дѣругѣго царѣѣа.

Кажі дыдо: Ідзі, най ти Бог помагат; та ўчўши, шчо будэ поганнв казати, йаку новинў за мени. Йа ўже на сым перевозы тисьяча годў вижиў, тай ни можу витцьи вийти.

Тай тогди витклоиў сьа легинь, та иде. Прийде ў йиден варош, а ў тим вароши чельадь дўже тихо, лишэ у йинным боўты держит йиден пан ниво. Зайде легинь, кажи: Дайте йиден пугарь нива! Вициў і йаў зьвїдати: Пани, шчо ў сым вароши чельать тихо?

Кажі пан: Ўже сто лїт, йак чельадь ни маїи прилїода; бо туй бўла кирицьца така, шчо йак чоловїў маїи сто лїт, тогди прийде, напїи сьа, видмолїне; а тинерь ни тичэ.

Кажі пан: Де идете легињу?

Кажі легинь: Идў пут того царьїа поганїна.

Кажі пав: Ідзі, най ти Бог помагат, ачей йаку новинў повїи і нав, шчо ни тичэ кирицьца.

Видаў сьа легинь, иде. Прийде нуд дрўгого пана у варош, а ў тим вароши чельать тихо, лишэ йиден пан ў боўты. Зайде легинь, та сидит. Зьвїдат: Шчо туй, пани, чельать тихо?

Пан кажи: Бўла йинна дїчка, рїдила дїчки, а тинерь ни рїдит, та чельадь їла і молодї бўла, а тинерь чельадь вїстарїла сьа. Кажі пан: Де идете легињу?

Иду пут того царьїа поганїна.

І легинь видаў сьа иде. Приходит иг тому царевн, а там тичэ вода; та сїў, та гадат собї: Бїже! ци верну йа сьа витцьи? І ўстаў, иде, йак собї подўмаў. Прийде, а слўги замїтауть двір ў черлених чоботьх, а царьїа дома ни йи, а ў тїў полать царьска маїи, того легиња дрўга маточка, шчо бўла у ночї іе тоў дрўгоў, та казала його убїти. Зайде легинь до хижї, а баба його сїознала. Кажі баба: Сїне, иди лыгаїи пут корїто, та будеш чўти, шчо йа будў говорїти іе сьоїїм сїном.

Прийде царь, бабин снв, поганїн. Кажі: Мамо! туй йи думї іе того сьвїта.

Баба кажи: Ни йи, сїне. Сьїдаїи, та будеш їсїти; та йди, та льась, та спи, бо рано тобї би уставати.

Царь вичерьїаў, та льїх, та спит. Баба прийде, вїмкне йиден вїлос із голови. Кажі царь: Дайте ми, мамо, пїки, шчо пьа їзгапьяїште?

Кажі баба: Шчо тобї, сїне, спит?

Кажі царь: Минї спит, шчо у сым вароши коло мени ни дїлеко чельадь дўже старї, бо бўла дїчка і рїдила дїчки, а тинерь ни рїдит. А баба кажи: Сїне! шчо би робїги, обї рїдила грўшї?

Кажі царь: Путкопїати, та там йи йиден корїнь, та околї коренья обвїў сьа гид; та тотї ўбїти, та тогди будэ рїдити назад. — І тогди

кажи баба: Спи! — А він уснуў. А баба вімкне другий во́лоє із голо́ві. Кажи царь: Мамо, шчо нѣа збужа́йните?

Кажи баба: Сіне! тотó тобі шчоєь сѣа снит.

Мильі тотó сѣа снит: Кóло тóго вáроша йи д́ругий вáрош і чé-
длать там д́уже старá. А ў т́ім вáроши б́ула кирни́ца, а типéрь
ни тичé.

Кажи баба: Сіне! шчóбц іє т́ім ч́иніти?

Тотó трéба ч́иніти: Вікопати глубóко, а там йи жаба, шчо вóду
пий, та трéба уб́іти і будé кирни́ца течі.

Кажи баба: Сіне, лѣась і спи. — І ов́ин уснуў. Вімкне баба
трéтий во́лоє із голо́ві і кажи: Тóбі сѣа снит, сіне. А шчо ти сѣа
снит?

Кажи: Тотó ми сѣа снит, шчо д́ыдо йидéн йи на перевóзѣ, та вó-
дит ўже двієта гóдїў, тай ни зна́йи, йак витгі вийти.

Кажи баба: Та шчо трéба, сіне, іє т́ім ч́иніти?

Тко прійде на перев́із, та будé д́ыдо весті, та тогд́и най віскочит
ов́ин у перéд не чоўна́, а тот котрóго будé весті, тот сѣа там опста́не.
І царь тогд́и заснуў. Даў Біг дeнь і царь устáни і пішоў. Тогд́и баба
кажи томú ле́гінєви: Устáнь іє пут корі́та. Кажи: Ци чуў ти, шчо йа
ч́инїла сéїи нóчи на тóбі? І ле́гінь ўстаў і ідé. Позірат йидéн пан, ци
верн́уў сѣа вит тóго погани́на тот ле́гінь. Ув́идит пан, шчо ідé. Тогд́и
ўпрѣяжé кóньі і ідé спéрет тóго ле́гіня́. Поклоніў сѣа рад́існо. Кажи
пан ле́гінєви: Ци дóбри ти, ле́гіню, ходиў? Сѣáде на виз і прійшли́
ў вáрош. Кажи ле́гінь: Туй трéба шієть ле́гінн. Росказаў грúшу пут-
копáти. Пирикопáли, найшли гл́а́ і уб́или. Пригреблі́ гл́иноў і д́ичка
ўрóдила. Йáли д́ыд́и л́їєсти нá-колы́нки; котрий д́ыдо покúшаў грúші
і молод́ім стáне. Тогд́и пан кажи: Чолов́иче! шчо прóснш за тотó?

Не кажи ле́гінь нич. А пан даў двана́цѣть кóни, тай шієть вóзїў
грóши, тай шієть кóчишїў, тай шієть м́ихїў дичóк. Тогд́и ле́гінь ідé.
Прійде у д́ругий вáрош. Рáдуут сѣа йомú д́уже пани́ і зв́идуут йогó:
Но, йакú новинú нам несéш?

Будú вам казáти. Рáдуут сѣа д́уже йомú л́уде. Росказаў, чéти-
рьйóх л́удї йáли копáти кирни́цу і вид́ѣат, де водá теклá, там вел́ика
жаба і пий тотú вóду. Ім́или і ўверли вон і пригреблі́ гл́иноў і йáлá
течі водá д́уже. Л́уде рáдуут сѣа і йáли помáлу старі́ іт́и і котрий
на́йи сѣа воді́ і удмолóдне. Кажут л́уде: Шчо хóчнш ле́гіню за сесé,
шчо водá нáзат течé? Далі́ двана́цѣть кóчишїў і шієть кад́и воді́.
І ле́гінь ідé. Прійде іт́ то́му д́ыдови на перев́із. Кажи: Д́ыду, перевезі́
женé на тот б́ік! А д́ыдо зв́идуїи ле́гіня́ за новинú. Кажи ле́гінь: Пе-
рevesі́, д́ыду, тогд́и будú тобі казáти! І д́ыдо перев́із ўш́итко. І ле́гінь
віскочит іє чоўна́, а д́ыдо опстаў. Кажи ле́гінь: Д́ыду! когó будéш

вести по сьому, тогді віскочи ти, а тот сьа опстани і будé возіти!
І тогді легінь іде іт своїйї жонї.

Прійде іт жонї, а жонá дуже плаче, а йїїї отець, царь, шчо овін буў йїїї ўзяў, йак ўвідїў, дуже сьа ізрадуваў і звїдат сьа: Вітки ти сїне тотó дїстаў?

Кáжи: Вітти, десь нѣа загнаў.

І царь, йогó тесьть кáжи: Ідў і йа, ачей і йа собї готó прикѣну. Набраў грóши і пішóў. Прійде ід дьїдови, а дьїдо дуже чѣкат, кобї дáтко прїйшóў. Кáжи царь: Дьїду, менé везї! І сьáде ў чоўн. І дьїдо перевїз; і дьїдо віскочит, а царь опстаў возіти. А молодї жїли, зáки ў нїх сьа жїли нї пїрвáли. А ми сьїли на веслó, та сьудї нас прї-неслó.

Зап. с цвѣтнї, 1896, від Михайла Нодя, в Кушнїци, Мара-морської столицї.

Паралелї: Драгоманов, Малор. народ. пред. и разск Ст. 229—332. Дїтя з ангельським голосом; Марко богатий. — Казки Ігнатїя зъ Нїкловичь. Ст. 39—44. — Чубинський, Труды. II, Ст. 133—138 (деякі мотиви спїльні). Тамже. Ст. 341—344. — Grimm, Märchen. T. I. St. 140—147. Der Teufel mit d. drei Haaren. T. III. St. 56—57. — Спїльні мотиви заходять також в: Етнографічнїм Збїрнику. T. I: Роздольський Ст. 3—5 і 80—81. Обширна лїгература, звязана з сею казкою в рїжних відмінах, подана М. Драгомановом в статї: Славянскїтѣ сказанїя за рождението на Константина Великий. Диви: Сборникъ за народни умотворенїя, наука и книжнина. T. II. Ст. 132—184. T. III. Ст. 206—246. — Аванасьевъ, Народ. русскїе сказки. T. III. Ст. 109—119: Марко Богатой и Василий Безсчастный. T. IV. Ст. 425—436. — Stier, Ungarische Volksmärchen. Ч. 17. — Hahn, Griechische und albanesische Märchen. T. I. Ч. 20. — Wolf, Deutsche Hausmärchen. Ст. 184—197 і 312—321. — Valjavec, Narodne pripovjedke. Ст. 157—171. — Wenzig, Westslawischer Märchenschatz. Ст. 36—40. — Erben, Slovanská Čitanka. Ст. 1—7. — Gliński, Bajarz polski. T. III. Ст. 193—213. — В. С. Караджич, Српске народне приповијетке. Ст. 73—81. Ч. 13: Уезд. — Ciszewski, Krakowiacy. T. I. Ч. 59. — Wiadomości do antropologii kraj. T. XVI. Від. 2. Ст. 72. Ч. 17. — Романовъ, Бѣлорусскїй Сборникъ. T. III. Ст. 198, 336, 338. — Иваничкїй, Матерїалы по этногр. Вологодской губ. Ст. 198. Ч. 28. — Садовниковъ, Сказки и пред. Самарскаго края. Ч. 86. — Сборникъ за нар. умотвор. T. VII. Від. 3. Ст. 154—155. — Veselovskij: Le dot de l'empereur Constant. Romania. 1877. Ч. 22. Ст. 161. — P. Dobšinsky, Proston. slov. povesti. K. II. Ст. 1—12: Cesta k slncu. — Тамже. Ст. 50—59. — Chelchowski, Powieści i opow. lud. z okolie Przasnysza. Ч. II. Ст. 17—21. — Oesterley, Gesta Romanorum. Ст. 315—317. — Gotfr. Viterb. Chron. C. 333. Muratori, ser. 7. 441; Mencken, 1, 18. — Ricobaldus Ferrariens. histor.

imp. (Muratori, 9, 120). — Martin. Minorita, Ecard. 1. 1676. — Guelvan. Flamma, Manip. Flor. (Muratori, 1, 616). — Joh. Sperius, Chron. S. Berlini, Martene thesaur. 3. 573. — Sifridus presb. Epitome, Pistor. 1, 1036. — Andr. Ratisbon. chron. gen. Pez. thesaur. 4, 3, 482. — Eisengrein, Chron. Spirens. 11, 179. — Legenda aurea, 171, s. 840. — Paul. Lang, Chron. Citiz; Pistor. 1, 1139. — Herm. Corner, 1027. — Magn. Chron. Belgic; Pistor. 1. 110. — Gobelín, de persona, Cosmodr. anonym. Leob. Perz ser. r. austr. 1. 769 — Chron. MODOEFIENSE, Muratori, 12, 1082. — Wern. Rolevinc fasc. temp. 1034. — Naucerus, Crusius annal. 2, 198. — Hans Sachs, 3, 2, 17ⁿ. — Massmann, Kaiserchron. 3, 1094; 1095; handschriften das note 3. — Gold. legend, Pelag. bl. 379. — Douce, 391; Mèl. de littérature orient. 2, 76. — Galland, contes tures, 1707. — S. Grundtvig, Dänische Volksmärchen. T. I. Ст. 95—109: Die Träume. — B. Němcova, Národní báchorky a pověsti. T. I. Ст. 2—18: Tři zlatá péra. — I. G. Krauss, Sagen und Märchen der Südslaven. T. II. Ч. 8: Der Findling. — В. Н. Добровольскій, Смоленскій этнографическій сбор. Т. I. Ст. 293—295: Якъ купецъ хатѣу работника спагубить, и затѣмъ тога самъ сябе спагубиў — и придеказанія прарокыў сполнилась. Е. Р. Романовъ, Бѣлорусскій сборникъ. Т. I. Вып. III. Ст. 198—205: Василь-удовинъ сынъ, богатаго Марочки зять. Ст. 336—336: Знайдзенъ. Ст. 338—340: Марка богатый. — Materiały antrop. archeologiczne i etnograficzne. T. II. 2. Ст. 83—85. Ч. 55. —

27. Янко чарівникъ.

Йидѣн гáзда ни маў дýлий, лем йидно дýлча. Тримаў собі слущку за годóванця, жи йак вiросте, та бýде його зять; бýде ў нього много рóкуў служити, а ун ни бýди платити.

Ун там служиў много рóкуў, вiрний слугá буў! Вiрус до хлóна і дýлча його вiрусло, то́го гáзди, де вун служиў. Порáдили са жонá з гáздом, то́го слуги гáздiньа: Нашчó нам сiрохманá за зьáтьа? Возьми́е собі за зьáтьа гáздýського сiна!

Испрáвили свáтанки од богáтого гáзди, жи йiм дасть сiна пристава́ти. Колi свáтанки робили, слугу́ до мiна загнáli, шчобi ни вiдьiў, колi будýть хýстку давáти. Повiдáють слугóви лýди: вáша са дýлка вигдаiй, то́го гáзди син iд нýй пристаи!

Ни роекажу собі, новiў слугá. Многом рóкуў служиў; та дам на прáво, нъай пороху́ють моi рóки, та нъай ми заплатьáть.

Колi робили весельá, зогнáli го скóро ў но́чi, жеби йшоў на дривá на трéтьий хóтарь, бо на свóйум дроў ни йи. Покормиў во́ли скóро, запрiйáх і положиў лáнци на вус, пушоў на дривá. Вийшоў до лýса:

А Бóжи, ўсем му вiрно служыў і тiпeрЬ бóду; ни будó рубáти пуцлóй дeрeвo з вeлiкiмa сýкaмa, зóгнy глáткoйи. Пpийшóў iд бyквiццi i хóчн iнiй рубáти, бo iнi глáткóй дeрeвo. Бyквiццa пpopeклá: „Тi сa нiнeсь мáў вiнчáти, ни дpивa вoзiтi“. Вун стoйiтЬ, кóлo сeбi пoзiрaтЬ, xтo тo з ним гoвópитЬ. Ни ззáду, ни спeрeдy нiкoгo ни вiднo, лeм пeрeд ним дeрeвo: Мóжн мн сa пpичýлo, жи xтoсь бeсьiдyйнi; будó рубáти бyквiццy! „Ни гyб ньa, бo iнa тoбi ў пóмoчi“. Пeрeстáў i ни бóдe рубáти. Пoчáў сa сaм сибe звiдoвaтi: Xтo тy iнi, шчo мн ни кáжн дpивa рубáтi? „Инa бyквiццa“. КптЬ тн ни мáйшн бýтi сiрoхмáн i iнa ни мáу бýтi ў йoгó двopi; iнaк тн будeш гáздa, тoгдi мy будeш дpивa вoзiтн, тiпeрЬ iдн дoмý с пoрoжнyм вóзeм, бo дóмa вeсeльá. Нa рóскac пyшóў дoмý с пoрoжнyм, óкpeм дpoў. Дóмa вeсeльá. Нaгнáў вýльмi i вóзeм дo двopá, вiбiг д нóмy гáздa, кoтpий рoбiў вeсeльá i ни кpичáў нa ньoгo: Нпч пpo тoтó, сiнy мyй, жис ни пpитвáх дpoў. Вiпpыйязь вóли iз йapмá, yйáж дo хлiвa, пoй дo хiжн, будeш пiтi i iпeтн, бo iнa ўжe ни бóду вeсeльá рoбiтн!

Вóли вiпpыйязь, дo хлiвa ўйязáў, нa йáслi сoбi сiў, дo хiжн ни пyйдн, бo мy жалЬ. Гáздiньa пpóснть гo: Тн y мeнi тýлькo рóкyў слyжiў, пoй дo хнш, будeш iпeтн i пiтн!

Нн ўвoйшóў вун дo хнш дo вeчpа. Нa вeчyp, iнaк сa бýлo тeмнo, вийшóў гopi лáзивoм мóчкн нa пýт, сxoвáў сa нa сýсiк, чeкáў мoлoдi, зáкльa вийдyтЬ спáтн кóлo дeўйáтoйi гoдiнн. Уклáдoвaли мoлoдi п'янькo i мáтн спáтн. Pocкaзáли iнм, жeбн сa ў iйднo oбepнýлo iйднó iд дpýгoмy нa пoдý. I слyгá тaм зa сýсiкoм. Инaк iнх ўвiдýй ў iйднo слyгá iззa сyсiкa, yнi iнм свiтiли свiчкoў, тнм мoлoдiм — слyгóвн бýлo мньa Инaкó — Инaкó ззa сyсiкa пoвiў: Ньaй тaк бóдe, бiсьтe ўсe ў iйднo лeжáли, óкpeм мoгo рoскaзy бiсьтe вiтгaм ни ўстáтн! I зншóў Инaкó с пoдá дoлý. Вчeрьяў i мáргy дoзвiрáў. Инaк гáздýўствo дoзвiрáў дpугий рac, тaк i пoт вeчyp дo рáнa бiлoгo.

Дaў Бoг рáно; шчo сa ў вeчyp пoрoбeхoдiли, стaрoстa i зáстáўнн, кoтpи вeсeльá нáйлiпшe тpимáли з гyдáкoмa, пpийшлi нaзáт. Кaзáли: Пóймe мoлoдi згaньáтн. Вийшлa нa пyд мáтн: Устaвáйтe мoлoдi, бo вac вийдyтЬ гyдáкн з гyсльáмн згaньáтн! Ни бeсьiдýтЬ нпч, áнн сa нн-гaньбл'ятЬ, áнн ни рýшaутЬ, тáкoй лeжáтЬ. Вийшóў oтeць: Чoмý сa нн гaньбiш Мáрьiнo? Ужe тy лýдн, a тн ни вáжнш ўстáтн! Ни хoт'ятЬ i з вyтцóм бeсьiдoвáтн. Oтeць сa рoзгвiвáў. Имиў зa нóгн, тa дoлóў т'ягнн. Тo сa т'ягнн ўшiткoй ў iйднýй гpомáдi. Вepх дoлóў с пoдá. Тoтó сoбóў гýнпyлo. Збáдpилa сa свáдьбa: Тa тo iнaкoсь чýдo! Учeрa сa пoжeнiли, днeсь сa нн хoт'ятЬ рoзлiстн. Пyйтi бн дo пoпá, чeйбн дaў iнaкý пoмýч; кидь iнх тaк твeрдo звiнчáў, тa жeбн чнтáў oд гoсьцý. Пpивeсли вaнгeлiйн, пpийшóў i пyн oтклннáтн, жнбн сa рoзýйшлн мoлo-

дѣ — йидѣн день ізвѣчаў, а другій розвѣчуваў, шчѣби са розуйшли, нѣай ни лжѣть у сѣнох лѣудом на чѣдо. Ростворѣў пун вѣнгелийи, увѣдѣў слугѣ: Трѣмаў бѣсь го дѣтлѣа, зѣклѣа йѣа ти ни повѣм, жѣбѣсь ни пушѣў вѣтти! Пун застоўшѣў. Зуостаў йѣак шѣлений стоѣати.

Ни сам пун йѣх ізвѣчаў, айбо з дѣакѣм; закѣлѣати йѣх обѣх, ішчѣ т попѣви і дѣака, нѣай читѣауть обѣа, чѣей са розуйдуть молодѣи. Прийшѣў і дѣак, принѣўсе собѣ пѣсалтирь, шчѣо будѣ тотѣ закѣлѣати. Утворѣў пѣсалтирь, слугѣа ўвѣдѣў: Зѣтлѣа бѣсь йѣий ту трѣмаў, зѣклѣа йѣа ти ни повѣм, обѣсь вѣтти пушѣў!

Пушѣў слугѣа на робѣту, йѣак і другій раз робѣў. — Кѣло молодѣих йѣойкауть двѣ матерѣ: йѣидѣа йѣойкѣть за дѣўкоў, а другѣа за сѣном, на йѣакѣу йѣих гѣаньбу поженѣли. Йѣи ту баба валѣальсѣка — пунорѣсѣка — шчѣо знаѣи корѣнѣа, та ачѣей бѣудѣ ўкѣурѣйувати, та йѣим тотѣ спѣомѣжѣ; запла- тимѣ йѣуй! Прийшла баба ўкѣурѣйувати корѣнѣом, увѣдѣў слугѣа: Бѣабо там стоѣати! Дѣтлѣа бѣсь там стоѣала, зѣклѣа ти ни повѣм, жѣбѣсь гѣт пушла!

Порѣайли лѣуди на сѣмум валѣалѣ барѣ розѣумѣу бѣабу, шчѣо кѣить тотѣа ни спѣомѣжи, та йѣим нѣихто ни спѣомѣжи. Кѣогѣо там загнѣати? Повѣдѣать гѣазда тот, котрѣий дѣўку вѣтдаваў: Загнѣати Йѣанѣка, тот найперше схѣодить! Далѣ Йѣанѣковѣ пѣалники і хлѣба до кобѣлки, за бѣабоў, жѣбѣи йѣий припро- вѣадѣў. Прийшѣў там за тоў жѣноў. Унѣа мѣала двѣох сѣнуў; наказѣала сѣ- нѣум, жѣбѣи добрѣ гѣаздовѣали, бо унѣа йѣидѣ спѣомѣчи, та дустанѣи пѣятку. Прийшли дѣ йѣидѣуѣи вѣодлѣи баба з Йѣанѣком, шчѣо йѣий провѣадѣу двѣойѣм спѣо- магѣати. Прийшли т такуѣи вѣодлѣи, шчѣо вѣилѣка бѣула на йѣидѣн мѣтер. Імѣила жѣона за кабѣати, пуннѣалѣа ў гѣору, шчѣо йѣуй ўшѣитѣко вѣидно бѣуло. Тѣт шчѣо йѣий провѣадѣу, так повѣў: Жѣбѣи ни пѣустѣила шѣатѣа долѣу. Прийшла унѣа там, ўшѣитѣкѣи лѣудѣи са смѣуть, жѣи са бѣаба заголѣила. Бѣаба са ўпамѣятѣала, жѣи ўна злѣ зробѣила: Нѣихто там ни буў, лѣем ти сѣину, шчѣось нѣа про- вѣадѣу; то ти мѣинѣи тотѣо ўчинѣу; нѣай йѣа пушчѣу долѣу свѣойѣи кабѣати, тобѣи дам корѣву! Пушли обѣой жѣбѣи му далѣ тотѣа жѣона; шчѣо хотѣила зарѣобѣитѣи пѣятку, а ўна ўтрѣатила корѣву. Прийшли там до йѣийѣи дѣому, повѣдѣать свѣойѣим сѣинѣум, жчѣобѣи далѣ тѣому чѣоловѣиковѣи корѣву. Дѣаїти йѣим, мѣамо, ви тот зарѣобѣок, шчѣосьтѣи зарѣобѣили! Одѣязѣала бѣаба корѣву і далѣ слѣу- гѣовѣи. Імѣу са сѣинѣ хвѣста, ни дасть корѣву. Тѣакоѣи са трѣимѣать хвѣста корѣвѣи. Увѣдѣили, жѣи тот са корѣвѣи хвѣста трѣимѣать, почѣали го зѣдогѣанѣати: Пѣойти, пѣойти, возмѣите корѣву; котрѣий вам ни хотѣу дѣати, тот будѣ позѣад вас гнѣати. Одогнаў корѣву тѣому слѣуѣовѣи.

Увѣдѣў пун, жѣи то мудрѣий слугѣа, повѣў пун: дам ти, сѣину, сто зо- лѣотѣих, лѣем нѣай йѣа йѣду вѣтти! Пушѣў слугѣа с попѣом, одѣобраў сто зо- лѣотѣих. Прийшѣў нѣазад там дому, дѣе служѣу.

Повідать му дьак: Сіну, пусь нъа, дам ти пїадцєать золóгих, пьай ту на гáньбу ни стоїу! І баба валáльська прийалá са дати двáцать рьйáфуў полотнá; лем нъай ўтти пўйду! Поплатили му чєсно, пушли собі домў.

Просить тот гáзда, у котрóго служїу; даст му воли і пóли, лем би му вїтти дьўку пўстїу; а тот гáзда, котрóго буў снї, тот воли й корóву, лем би са розуїшли. Повїу Йанкó: Устаньте! Йак схóпїў молодїї так ўтїкаў, шчо ачєй й днєсь утїкать!

Йа там буў на гостїни, кўсьдѣам обїїдаў; прийшлó тойї жебракової дьўча¹⁾, шчо приходить за новинкáми, од мени тóго просїла; йа са погнїваў на сиротїну, ударїу їм їнї по шїї, такóй їуї пуд бóродоў, йак пїасєть напўхло. Їнїї отцá по гóловї, прїтоўк їм му йазїк, добрі ни вигвáрьїать. Ту у нáшум силї йїдєн їи лїснї, ни мат на гóловї волóсьа: йа сїрбаў горьїачу пóлиўку, ун уд мєни просїу; йа са погнїваў, лїнуў їм му на гóлову, шчо аж му волóсьа 'блїзлó. Чїжми по кўстки, соломнãнї вострогї, мотускáми поўїзанї. —

Зап. в липки, 1896, від Михайла Пустя в Збуу, Землянської столицї.

Паралелї: Аѳанасєвъ, Народныя русскїя сказки. Т. II Ст. 492—494. Т. IV. Ст. 334—335: Диво дивное, чудо чудное. — Grimm, Kinder- und Hausmáchen. T. I. St. 310—314: Die goldene Gans. T. III. St. 111—112. — Wolf, Zeitschrift für deutsche Mythologie. T. II. St. 197—201. — Erben, Slovanska čitanka. St. 34—35. — Wenzig, Westslavischer Máchenschatz. St. 61—62. — Худяковъ, Великорусскїя сказки. Т. III. Ч. 99. — J. G. Hahn, Griechische und albanesische Máchen. T. II. St. 152—154: Hãnschen, dem ein Mohr in den Mund speit. — Wisla. T. IX. 1895. St. 323: Głupi Jaško (7) — Materyaly antropologiczno-archeologiczne i etnograficzne. T. II. 2. St. 116—117. Ч. 88. — П. В. Шейнъ, Матерїалы для наук. быта и языка руск. населєнїя сѣвер. запад. края. Т. II. Ст. 165—167: Дзиво. — А. Веселовскїй, Слав. сказ. о Солом. и Кит. Ст. 344—345. — Maurer, Islãdische Sagen. St. 163. — Liebrecht Orient und Occident. T. I. St. 131. — Spazier, Altenglische Sagen und Máchen. Braunschweig, 1830, T. I. St. XXIII. — Ciszewski, Krakowiacy. I. Ч. 184: Jak się parobek mścił za to, że mu gospodarz nie chciał dać córki. —

28. Чорт наймитом.

Ўїшоў йїдєн сїгїнь лїгїнь кóпань прокóпувати на киндирицьу, та ни ўзаў собі нич йїсти лем отакїй (оп. пок.) малїй фáлагчик хлѣба і тотó покляў на пнѣа. Чорт прийшоў таї зьїў тотó. Вóн їдє на полўнне,

¹⁾ З Збуу; воно приходило за милостинню; оповїдач кєркує собі з нього.

обі тот хлыб звісти; прийшоў, а хлыба ни йи: Но, кажи, най му Бѡ заплатитѣ, ко се зыў: тѡлько лем залѡйаў. Но вѡн цылий день робіў голѡдин, бо нышчо булѡ йісти. Прийде д ньѡму чорт ў вичѣрѣ ўже лигнѡм і кажи: Шчо ви робити чоловѡчи?

Нибѡжи, ѡддѡка кѡнлыу сам; дыти дрѡбныі, та жѡна ни гѡнна лишити ў дѡма.

Йѡбѡх сѡ, кажи, найаў ў вас за слугу.

Ну, та йак ти сѡ наймѡш, нибѡжи, колѡ минѡ самѡму нышчо йісти?

Та шчо ви бѡдѡти, гѡздо, йісти, тай йа бѡду; ви будѣтѣ голѡнныі, тай йа бѡду. Но, кажи, гѡздо, йдытѣ ви дѡмѡ на нѡч; ци йи ў вас, кажи, йакий плух, та бѡсѡе зѡрѡли, та лѡнше ги копѡти.

Ой, кажи, ни йи. Буў ў нѡа зѡмолоду, дѡким маў вѡли, а ти перѣ ни йи.

Та ўнѡсѡитѣ хотѣ йакий нѡпотрѡбѡний, кѡбѡ буў хотѣ на слѡву, та зѡреѡе.

Та чѡм зѡреѡе, хотѣ би й буў плуг, кидѣ ни-йи вѡлыў ў нас.

Ў мѡни сѡтѣ двѡ кѡзи, шчѡм заслужѡ собѡ, то тѡми кѡзѡми зѡреѡе.

Та тко чѡуў кѡзѡми ѡратѡ?

Ну та ўнѡсѡитѣ плуг, та буду ѡратѡ.

Туй вѡльѡи ни мош, хлѡпи, зѡратѡ, бо ту хѡшчѡ, пѡныўѡа, а кѡзѡми тко чѡуў ѡратѡ?

Но і гѡздѡ рѡныцкѡ ўйшоў, ўнѡе плуг, айбо сѡа гѡздѡ тѡрѡдо учѣдуваў рѡно, шчо то ни так, гѡ вѡн лишиў рѡно укѡпѡни, бо ѡтѡ нѡли чѡстой ўже на дрѡгий день, йак ўйшоў гѡздѡ. Тко то, нѡбѡки, тобѡ по-магѡў зѡробѡти тѡлько, шчо йа за мѡсѡацѣ ни зѡробѡў би?

Но лѡм наладжѡуйте плуг, будѡе ѡратѡ, вам до тѡго нич.

Та чѡм будѡе ѡратѡ, кидѣ нычим?

Йа йду дѡрас привѡду двѡ кѡзи! — Привѡў вѡн двѡ кѡзи, ўирѡйѡгли ў плух тотѡ кѡзи, ѡрыўтѣ так, шчо лѡм фурчѡгѣ. А тѡго гѡздѡ брат ўже там на дрѡгѡм пѡли чѡтирма вѡльѡи тѡждѡнѣ ѡре, та тѡлько ни зѡраў, ги онѡ до пѡлѡдне двѡма кѡзѡми. Но бѡрат му сѡа чѡдуўѡи, шчо то такѡйѡ, шчо бѡрат тѡлько землѡ кѡзѡми зѡраў! Прийшоў бѡрат ид ньѡму на пѡлѡдне позѡратѡ, тот богѡч, кажи: Бѡратѡ! шчо такѡйѡ за дѡво, шчо ти кѡзѡми тѡлько зѡраў до пѡлѡдне, гѡ йа за тѡждѡнѣ чѡтирма вѡльѡи?

Но, йа кажи, і сам ни знѡу, шчо то такѡйѡ.

Ўтки ў тѡбѡ двѡ кѡзи сѡтѣ?

Та сѡсѣ слѡшка у мѡни сѡа найаў с нѡчи; йа ни хотѡў, бо минѡ ни трѡба; кѡбѡх маў сам шчо йісти, ни слѡгом давѡти; іѡбо таку дѡку маў, жи.. Та то сѡсѣ слугѡ мѡй привѡў кѡзи, та ни знѡу ўтки.

Газда собі подумаў: Та замінаў би йа за воли сесы кози, бо воли мно́го зыда́ть, а то́лько хо́сна ни чы́вають, гі оті ко́зи: Чи ни мі́няў би ти, бра́ти, зо мноў сисы ко́зи за во́ли?

Йак слуга учи́нить, так най́ буди, бо то ни мо́йі ко́зи, ай́ слу́сьскі.

Слуга ка́жи: Замина́йме, га́здо, коли́ би брат мі́няў, за во́ли. І во́ни помі́няли с тим га́здом ко́зи за во́ли. Даў газда́ во́ли чо́тири за оті́ дві ко́зи. У́прыйаг оті́ ко́зи газда́, ко́зи о́рыють і ў га́зді. Ора́ли до ве́чара оні́ ті́ми ко́заяи. Пу́стиў газда́ у виче́рі ід во́зови ко́зи, обі́ йіли сы́но, ай́бо ко́зи ни хо́вають йі́сти сы́но, а йі́м би те́рнья. Ну, і газда́ опстаў́ сы́а на нощ на то́м полі́ ночыва́ти. Но, слуха́уть ў но́чі, ко́за верешчы́ть. Ану́ біга́й слуго́, шчо ко́за верешчы́ть? Аче́й воўк і́міў ко́зу. Так і йи, о́ж воўк і́міў. І то́та дру́га за тоў́ верешчы́ть і ўты́кла, пропа́ла. Но, ка́жи, га́зда, ни йи́ ны во́лыў, ны́ ко́з, ўсе то́то біда́: і лью́де сы́а буду́ть із ме́ни сме́йати і мо́а біда́. Ай́бо во́н ни знаў, га́зда то́й, ош то́ ни ко́зи. Ні́тко ни знаў, а то́ чорті́ булі́, ни ко́зи! Тот сні́нь ли́гнь ма́йи чо́тири во́ли, шчо му́ даў газда́ за ко́зи, а га́зда ни ма́йи ны́ во́лыў, ны́ ко́з. Ж жалю́, з біди́, то́т сы́а га́зда пові́сиў. Звіда́ть сво́го га́зду́ то́т слуга́, йак поко́нали́ кинди́рнць: Та ў́же бо́льши ро́боти́ ни ма́йіме, га́здо?

Та, ни́бо́жи, ни йи́, бо ны́шчо ко́сіти ў́ на́.

Та по́деме́ на во́жон, та за́жнемé со́бі ши́ви́цы. Ци хо́дили́ ви да́коли́ на во́жон?

Йа хо́диў ў́се, та́й тпéрь по́деме́.

Ну йды́м, ай́бо бп́рїме́ с собоў́ чéльади бо́льше, бо на́с пан ни́ прї́йме дво́х на та́блу!

Прї́йшли́ до па́на, пан звіда́ть, чи ма́уць чéльады́ оні́.

На шчо́ нам чéльади́, ка́жи слуга́, та ми́ два зо́жнемé.

Пан за́смїяў́ сы́а с то́го, ка́жи: Ви мо́йі сы́я́нья за ро́к ни зо́жнїти́ два.

Лем ў́кажїть, па́ни, сы́я́нья сво́йі, де йи́.

І пан за́гнаў́ іно́ша ў́каза́ти і́м сы́я́нья. Пан со́бі дума́ть: На́йжнуть, до́ки дру́гі лью́де ни прї́йдуть; йак прї́йдуть, та на́жéну бо́льше лью́дїй, та зо́жнуть! — І оні́ сы́а с па́ном сто́кмили; за ко́рець буду́ть жа́ти, за то́т ко́рець, шчо ў́ йидéн мо́гуз забе́руть со́бі. Пан сы́а за́смїяў́ с то́го; і за па́ном оні́ прї́йшли́ йидéн, обі́ йшоў́ увї́дїти, бо оні́ жжа́ли ў́шїтко йи́нної́ но́чи. Пан сме́йаў́ сы́а, йак оні́ прї́йшли́ ка́зати, ни ві́руў. Прї́йшоў́ пан, ў́вї́дыў, оні́ жжа́ли ў́шїтко: Но, ка́жи, йакў́ести сто́кмили́ рась, та́ку́ бп́рїть!

Ни треба ні вазоў, ані ніч. Простёр слуга моуге, та збіў ўшітко сыйанья ў тот могуз і паньскоїи і свѡїи і газдѡм там вер свѡїим у тот козѡл, та заўйазаў могузом: Ынѡ вѡхор завѡйаў, пѡшоў!

Пан глїинне, й свѡїи зерно забрала й паньскоїи. І прїйшли до того газдї і там бѡўкнули на сїрид дворá тот козѡл іс пшнївїцїу: Но, то газдо, мáйнти за тот богáж, шчом зьїў ут тѡа ў кѡпани; мўсїў йнм ти за отѡ слово служїти рѡк, шчось казáў, обї ми Бѡ заплатїў! Добуў рѡк і пѡшоў.

Зап. в мартї, 1896, від Михайла Фотула в Стройнї, Бергескѡї столицї.

Паралелї: Манжуґа, Сказки. Ст. 127—128: Якъ чортъ одслужавъ шматочокъ хлїба. Літературна перерїбка тої казки зладжена Манжурою під псевдонїмом Івана Калїчки була видана в Катеринослави, 1885. Другу таку перерїбку зладив Лев Трещаківський в оповїданю: Село Лїновицї (Зоря Галицка 1851 і осїбно). — Етнографїчний Збїрник, т. I. Н. 17, ст. 60—63). — Жите і Слово, III, 52. — Чубиньскай, I, 157. — Ивановъ, изъ области м. н. легендъ. Эгн. Обзорїне, 1890, кн. IV. — Гринченко, Этногр. Матерїалы, II, Н. 68, ст. 66—71; порївнай також початок сáдуючѡї казки (Н. 69): Вѡек та сьвятий Юрїй. — L. Bechstein, Neues deutsches Märcchenbuch: Der starke Gottfried. — Halt- rich, Deutsche Volksmárcchen aus dem Sachsenlande. Ст. 61—64. — Wenzig, Westslavischer Märcchenschatz. Ст. 124—127. — Аванасьевь, Народнїя рускїя сказки. Т. I. Ст. 410—414. Т. IV. Ст. 147—156. — P. Dobšinský, Prostonárodnїe slovenské povesti. Кн. II. Ст. 89—92: Čert. slúži. — J. Świętek, Lud Nadrabski. Ст. 341—344. Ч. 22: O dyáble, co u chłopa za parobka sluzul. — Kolberg, Lud. Kujawy. I. Ст. 182—184: O chłopu i diable robotniku. — Тойже. Lud. Krakowskie. IV. Ст. 165—171. Ч. 68—70. — X. Sadok Barącz, Bajki, Fraszki... na Rusi. Ст. 41—42: Diabeł. — Chelchowski, Powieści i opowiadania ludowe z okolic Przasnysza. Ч. II. Ст. 101—124: O jednym djable, co u chłopa sluzul. (Казка дуже обшїрна і повна). — Wisła. Т. VI. Ст. 312—313. Ч. 5. — I. G. Krauss, Sagen und Märcchen der Südslaven. Т. I. Ч. 51: Der Teufel dient einem Menschen. — Е. Р. Романовъ, Бѡлорускїй сборникъ. Т. I. Вып. III. Ст. 327—328: Чортъ злодїй. Вып. IV. Ст. 52—60: Чортъ у мужика на службї. — Mate- ryały antropologiczno - archeologiczne i etnograficzne. Т. II. 2. Ст. 106—107. Ч. 80. — M. Federowski, Lud białoruski. Т. I. Ст. 26—27. Ч. 87: I czort sumlenie maje. —

29. Чорт шибеник.

Бўли два брáтѡа; йнѡден буў богáч, а другїй худѡбнїй. Та тот худѡбнїй ўсе ходїў до того богáчá, до брáта, просїти на робѡту зерна;

та кождий день ўсе до нього ходиў, бо ў того худобного дитий було мно́го, а ў богачья ни було. Айбо ўже ни хочи му брат давати. Ў того худобного була йинна корова. Погонаў на ва́шар і даўть йому́ со́рок золотих за оту́ корову. За ко́лько йий даў? За со́рок. Чьуйи, айно́ бии бубни; бубну́уть, шчо хотья́ть йинного́ ле́гінья́ вішати; а тко́ би сьа такий найшоў, оби́ за того́ ле́гінья́ даў со́рок золотих, та тогди́ того́ ле́гінья́ дадуть томú, оби́ го служиў за оти́ грóшi. А то тот ле́гінь чорт буў. Тот чоловік, шчо продаў корову, думать собі: Йи ў мени́ со́рок золотих; даў бих йа за того́, оби́ го ни зависли, айно́ йак сьа домо́ укажу́ ид дьтём? Розра́днў сьа так, шчо дайи́ вон со́рок золотих за того́ ле́гінья́, за чорта: Пáнови слаўни́! Йа дау за сього́ ле́гінья́ со́рок золотих.

Кидь дайи́ш, та дава́й!

І вон даў со́рок золотих. Айбо тот чоловік ни знайи, шчо тотó чорт. Привіў того́ домо́, звідать жона́: Корова де?

Йа продаў.

А грóшi де?

Ге даўйим за сього́.

Та шчо ти сь сього́, кидь і сам йісти ни ма́йиш шчо.

Та задармо́ будеш говори́ти, жоно́, бо ўже отó иньшак ни́ буди. Сесь у нас будé служи́ти, доки хóчеме. Буду́ йа ходи́ти зарабля́ти, та будé й вон. Шчо зарóбиме, то й зьимé.

Айбо чорт звідать сьа, ци йи хлѣб. — Го, йи хлѣб! Тоди́ чорт по́де невиди́мо до того́ га́зди́ брата́; до́раз набирé тингирѣ́цьи, сѣра, грóшнѣй, та принесе́ до сього́ га́зди́. Айбо йаў помалу́ га́здова́ти шчо худобний іе слуго́ў. А ў того́, шчо буў га́зда́, ў брата́ му, йало́ ў доли́лу йти га́здóўство, бо вон браў ўсе ут того́, та до сього́ носіў. Айбо тот га́зда́, шчо буў богачо́м, до́раз увиды́ў: Ого́, мой брат йак найаў слугу́, та́й зага́здоваў, а ў мени́ ни́йи сьа, ги́ни; бизо́ўно брат уд мени́ краде́, та до сѣби́ носить.

А ў того́ га́зди́ йинна́ ба́ба стара́ йи: Ни так, ба́бо, ай по́йти ви ў сусѣ́к, йа вам дам йісти ў сусѣ́к, та будете́ сокотѣ́ти, тко туй хóдить ў сусѣ́к.

Даў ба́би йісти хлѣ́ба, пиро́ги с сѣром, во́ду, оби́ ба́ба ма́ла шчо йісти. Раз лем чорт прѣ́йде ў но́чи, набере́ ўтти собі́ грóшнѣй, зѣрна іе сусѣ́ка, ба́бу задави́ть, та забѣ́ў пирóг ў рот, ож ба́ба сьа ўдавила. Прѣ́йде рано́ га́зда́, шчо ба́ба дѣ́йи. Позѣ́рать, айно́ ба́ба ўме́рла, та́й тако́й пирóг ба́би ў ро́тьи стврчѣ́ть: Йой, йой, ка́жи, ба́ба сьа ўдавила пиро́гом! Побѣ́г скóро до попа́: Так і так па́ночку, ба́ба на́гли ўме́рла, шчо ни ўсти́г йим і закликати́ ўсповѣ́дати; та дам вам два во́ли, оби́сте ба́бу спрѣ́йгали.

Піп сприймає бабу, два волі ұзьяє за опровод. Айбо чорт пөдє ў ночи, бабу ұйме з грөба, та принесе до газдї, до сїна їїў. Та там буў сир ў коморї ў гилетках. Чорт ұбрає из гилетки сир из иидноби, та забиў бабу ў гилетку, та тодї даў бәби лөшку ў рўки, та наладиў бәби рўку з лөшкоў ў другу гилетку, де буў сир, а бабу оббәрає сїром сьуди (опов. пок.) колю рөта, ож бәба сир поїла, та ож ўже з другой гилетки копле. Прийде рәно газдинья ў комору, ўвидить, шчо бәба ў гилетци сидить, та сир копле из другой гилетки. Напудила сьа і кәжи: Йой, гәздо, ануж, бәба з иинной гилетки сир поїла, та ўже з другой копле! Йак сьа сїром зайла!

Прийде газдә, позирать, а вонө так ии. Тодї скөро побиг до панә: Пәни: ни добрести сприйтали бабу. Шчи вам даў два волї, прийачти лїиши, обї ми ни ходїла паскудьачи по коморї.

Піп пөшөў, прийаче. Запрїятає бабу; а чорт опїать пөшөў ў почи, та ұзьяє бабу з грөба. Було шість годөўникөў ў төго газдї: Пїать порїзає чорт, та поносїє до свөго газдї, а шестого годөўника заколоє, та ұсадиє бабу на нөго, та даў бәби нөж у рўку, пукотиў рукави бәби, бәбу кроўльоў оббәрає, обї гәдали, ож бәба годөўникї поїла. Прийде рәно слўжинья пушчати годөўникї, позирать, а бәба іс таким ножншчөм сидить на годөўнику, та рїжи. І слўжинья зайөкать: Йай, пәни гәздо! Ануж, бәба ўже ўсї годөўникї поїла, тнпөрь шестого рїжи.

Позозирать газдә, айно так и ии. І рае прийде чорт і кәжи: Ни так ви, гәздо, чннїть. Тотї шчи два волї, шчо ў вас сьуть, дәйти ви тотї волї мнцї, йа вам так бабу запрїячьчу, шчо ни бөйти сьа, ни бұди вам бөльши паскудити, колю оншәрїя.

Газдә пристәє на тотө: Най будө. — І чорт поиє бәбу, запрїятає, бо ўже знає, шчо ўже бөльши ў төго газдї ни ии худөби. І прийшөў, узьяє два волї, придає свөму газдї. І тодї кәжи чорт: Но, гәздо, ци утелужїє йа вам сөрок золотїх?

Ой утелужїє! кәжи.

Ци пушчәйвите ньа пак гет?

Газдә цуетїє йөгө і чорт пөшөў.

Зап. в мартї, 1896, від Николи Проця, в Дусинї, Бергьскої етолицї.

Паралелї: Kolberg, Lud. Krakowskie. IV. Ст. 224—226: Przebiegłość organisty. — X. Sadok Barącz, Bajki, Fraszki, Podania, Przysłowia i pieśni na Rusi. Ст. 75—79: Gospodyni. — Chelchowski, Powieści i opowiadania ludowe z okolie Przasnysza. Ч. I. Ст. 54—61:

О једном ксиједу и јего органиџцие. — П. В. Шейнт, Материјали для изученія быта и языка русскаго населенія сѣв. западнаго края. Т. II. Ст. 235—236: Дурень, попъ и цыганъ. —

30. Про нечисте місце.

Буу йидѣн герциг і мау герцигѣнью. І ў тиу палатѣ, де жили, ўсе йавили сѣа нечѣсти дѣхи. Рас приишоу тот час, шчо трѣба було ити у кѣпиль томѣ герцигови; там були за шѣсть тѣжнѣу. Дѣти рѣсказ дау, обѣ дрѣгу полатѣ збудували на тим мѣсти, бо там нечѣстоиоу було. Приишли пак вѣтти ўже ў шѣсть тѣжнѣу, та ўже полатѣ гѣтова була, та ўже там приишоу з дрѣгими герцогами, з родиноу, обѣ сѣа там гѣстити. Йак приишли того вѣчера дому, та кѣнтеса тотѣ пѣшла у онѣу і сѣла сѣбѣ, двѣ свѣчки горѣли кѣло неѣи, а она писала. Чѣи, шчо двѣри сѣа удѣперли. Кѣнтеса гадала, шчо то слѣжницѣа увѣшла; ни чѣи, обѣ ходѣу хто; позѣрат, а там йидѣн пан стоѣт у двѣрѣох. А ѣна ѣзме тогдѣ свѣтичи ў обѣ рѣки, та йде позѣрати, шчо то за пан. А ў того пана рѣги. А она така була сѣмла, шчо йидѣу свѣчку дѣржит сѣбѣ ў руцѣ, шчо горѣт, а дрѣгим свѣтичом за паном, а пан ў двѣри. Тогдѣ дѣвѣнкали на вѣчѣрѣу, та усѣ сѣа зѣшли. Йак удвѣчѣрѣали, кѣждѣи дѣстау окремѣшнѣу комѣату спѣти, та де упау сѣа пидѣн прѣц, а де два, шчо почували. Рас тѣлько шчо ўсѣ йидѣн гроуф, чѣи, а там такѣи гѣмин, хѣдѣат, игѣрут! Приидѣ йидѣн пан, чорт і пидѣиже того гроуфа, обѣ позѣрау, йак игѣрут. Позѣрат, а там их тѣлько, шчо й иглоу би ни дѣбѣнуу. Тогдѣ приидѣ тот пан опѣат, та кладѣ зноу спѣти. Спит мѣло, спит, опѣат приидѣ чорт і пидѣсе го горѣ, обѣ позѣрау. Йак навѣкау сѣа, опѣат го покладѣ спѣти. Рѣанѣнко ўже поуѣстаут ўсѣ, дѣвѣнкаут на фрѣштик, обѣ ўсѣ сѣа зѣшли. Аѣбо вѣн ганѣбѣу сѣа казѣти, шчо из ним сѣа стало. А ў дрѣгуѣи комѣати чѣу йидѣн гроуф, шчо з ним сѣа стало. Кѣжи сѣеу гроуф: Ти сѣа сѣѣи нѣчи ѣвеселѣу.

Та, кѣжи, шчо, йа ни зѣау нич. А вѣн сѣа ганѣбѣу казѣти, бо гадалу ўсѣ, шчо йому сѣа свѣло. Та тогдѣ йау казѣти, шчо сѣа з ним стало. Тогдѣ пѣчала і кѣшѣсонѣа казѣти, шчо з неу сѣа стало у вѣчѣри. Аѣбо хѣжнѣи герциг ни вѣдѣу. По фрѣштиковѣи пак пѣшли ў йинѣу комѣату ў кѣрти бѣти. Та герциг сидѣу так на ѣнѣредѣ і ўсѣи грѣми ѣграу ут свѣѣих гѣстѣи. Пѣчали на нѣго позѣрати, он шчо тот чѣнит, шчо ни мѣи чѣсти; і йакѣсѣ му кѣрта йинѣа з рук ѣпала; та знимѣу пак из землѣ, та глине, а ззад нѣго йидѣн проѣсник стоѣт; тот му помагѣу. Та кѣжи: Прѣшу панство, ци вѣдите, шчо ту ззад мѣни?

Кѣжи: Ми нич ни вѣдимѣ.

Та взад мѣни пропѣсник! — Та ўвѣдыли, ош то нечѣстойи мѣсто, ливили ўсьо, полѣту і ўсьо і пішли на іньше мѣсто.

Зап. в цвѣтти, 1896, від Михайла Біксайа з Ітстичова, в Заоді, Марамороської столиці.

31. Чому громи бють ?

Де буў де не буў пидѣн йагир і забраў сѣа до лѣса с пўшкоў, та сидѣть нуд пидноў скѣлоў, та пѣскаць на орьѣанку. Раз захмарило сѣа скѣро і почѣало гримѣти і дўжи почѣало хрѣйаскати, громѣ бити до тоїи скѣли, де вун сидѣть. Раз вун так глѣпше ў скѣлу і вѣдѣть, ўттам ўхопѣть сѣа така дѣгѣна мацѣцька чѣрна; а то пропѣсник глумѣў сѣа громў. За доўгий час тотѣ так чѣпѣло. ўсе ўкажи сѣа ўттам, а грум запѣлѣть, а тотѣ сѣа скрѣпѣи у скѣлу, доки грум долѣтѣть, та ни гѣдѣи забѣти. А унѣ ўсе зад ўставѣть, йак пучѣне гримѣти. А тот йагир сѣашчѣну кўльу кѣло сѣоби, та друбѣий набўй с пўшки ўнѣаў, таї пѣстѣў кўльу тоту сѣашчѣну і прѣтѣ сѣа т скѣлы. Та йак унѣ ўказѣло сѣа с скѣли, а ун тогдѣ пўшку на лѣцѣ, трѣе до тогѣ! С тогѣ лѣм чорѣло стеклѣо. Забѣў пропѣсника. Дѣрас хмѣри сѣа розуѣшли і зачѣало сѣонци грѣти. — Та то колѣсь праўда бўла. — Чьўпѣи, йде по лѣсовѣи шчѣсѣ ид нѣоѣму трѣекаучѣи. А ун сѣа гѣ убѣаў, бо то бўло йакѣйшѣ сѣаѣто, та дўмаў, жи согрѣпѣшў дѣаѣк, а то д нѣоѣму йшоў чорнѣокрѣжѣник, шчѣ с хмѣрами хѣдѣть, таї гѣйкатѣ на нѣоѣго: Васѣльу! ни буй сѣа, йа ти нѣчѣго ни зрѣбѣльу. І ун пѣшоў ид нѣоѣму і кѣжи йѣомў: Шчѣ хочѣ за тотѣ, шчѣ ти забѣў тогѣо пропѣсника? Ми ўже тўлькѣий чѣас за ним глѣѣдаѣимѣ, таї ми ни гѣднѣи го ўбѣти!

А ун йѣомў кѣжи: Та шчѣ бѣм хотѣў за тотѣ? Далўть ми набѣйѣу сѣвогѣ!

Та чорнѣокрѣжѣник ўнѣаў мѣшчѣѣ з набѣйѣом і даў йѣомў і так сказѣў: Де шчѣ запѣзѣраш, тотѣ ўбѣиш тѣм набѣйѣом. І ун маў тогѣо набѣйѣу, доки жиў.

Зап. в лѣпѣи, 1896, від Шѣлѣпа Опѣлсѣника в Ворѣчѣвѣ, Унѣгварѣської столиці.

Парѣлѣлѣ: Драгоманѣвѣ, Малѣор. Нар. пред. и разск. Ст. 42. Ч. 3. — М. Federowski, Lud bialoruski. T. I. Ст. 153. Ч. 425: Jak strǎlec czorta zabiū. —

32. Звідки бере ся град?

Йиден йагир пушоў на йиден хотиль; а там вилікі ў тум хотли ріби булі. І там вартуйи вун ріби, жи забий. Рас прійде д ньому чорнокрижник: борода доти, до упаса, а волосья по плечах, великойи. І кажи томў йагрови: Іди гет вotti, бо нидобрі опетаниш.

А вун сьа сховаў до йинного дуплавого бўка і позирать, шчо то бўди с того. Рас сьа спустила йидна така хмара ў долину, а долў тиж коли ни прійшло множество чорнокрижникуў і дораз заморозили тот хотиль! Стаў сьа лед і тот лед дораз почьали сукати кўнями — на кўнях ізуйшли долў — і почьали брати до бисах до сарьяних і дораз почьали сьа пуннимати уд землі на вoздух. А тот так замeрз ў бўкови, шчо лем зубами циркоить. І почьало с того дораз гривити, блискати, вітор дўти, шчо онь дeрева вальало на землў. А грат такий ўнаў, шчо сeсь чоловiк лeдвн домў прійшоў. Тай тот то приказуваў дрўгим лўдьом, шчо видьї.

Зап. в липни, 1896, від Пилипа Опаленика в Ворочові, Унгарської столиці.

33. Як бідний забогатів через кумову скіру.

Де буў де не буў йиден богатий чоловік, шчо му чорт грoший на-носїў, а вун йому поубицьаў скіру іс себи. І так ун знаў, жи ун чорт-туў йи. Йак ўмираў, та закликаў худобного кўма свого: Кўми муї! Йак мине проховауть у цвинтарі, оби ви так добрі ўчинили зо мноў, шчо йа вам скажу. Уконтe собi йаму пильа мого гроба, так де з на два сьаги уд мого гроба і возьмїть сьашченої вoди і сьашчену грeйду і зроби собi такий великий цїркиль коло себи, бо прійдуть у ночі чортї — а і кльукўську сьашчену узьвїть іс собoў. Та чортї мине ўгребуть, та пўчнуть мноў трийасти, та ўшитко косьтїа з нїа ўтрийасуть, а скіру собi хотьаць ўзати. Та вeржуть іззат себи скуру, бо ўни вас ни ўвидьаць, а косьтїа будўть назад загрїбати. А ви тогдї тоў кльукўськоў потьагнїть до того цїркильу скіру. Уни ўтїамлять потoму, жи ўни там йи, тай пўчнуть просїти, али ви ни даїти. Уни вас ўсїако будўть страшити, млинїий кaмїнь будўть пушчїати на вас, али ви сьа ни бўйги, лем так слўхайти, ги йа кажу. І гадoма будўть страшити, пўлькати сьа, али ви сьа ни бўйги. І гнитўў будe на вас бїшти, али ви ўсе ни удавайти, доки вам ни привeсуть гордўў грoший, до того цїркильу доки ни

положати, пиштовані білоу пишатьоу, а ви ўсе ни давайти, бо тоті грóші такої ў мѣни суть, та уні вóзьмутъ і принѣсуть там.

Тот бідний там сидить ў цѣркильу; і грóші принѣсли, когуті за-співали, а чорті сьа ростеклі.

Тож і зноу тоту скúру поховайти, кúми, а грóші тоті хосвуйти із дьитий на-дѣти, бо мнѣсьти слободили ут прона́сникуў.

Тай так худóбний збогáтыў по сьóму. Тай дáле ни йи.

Зап. в липи, 1896, від Пилипа Опаленика в Ворохові, Унгарської столиці.

Паралелі: Grimm, Kinder- und Hausmärchen. Т. II. Ст. 368—372: Der Grabhügel. (Деякі мотиви спільні). — Ciszewski, Krakowiacu. Т. I. Ч. 125—126. —

34. Як вийшов піп на гостині у чарівниць.

Йидѣн пуп сповідаў льудий пѣред великодньом іт пасьцьї. Прийшла са сповідати йидна́ босуркáнъа. Звѣдуи са од неїї пуп, йакій уна́ гріх маїи. Уна́ йому отновила, жи жадного гріху ни маїи. Шчо ти за йидна́, жебісь гріху ни ма́ла?

Уна́ йому повіла, жи ўна босуркáнъа: Йа ни лау чóрта, ані Бóга, бо ми ни слубúдно, бо йа понуд нѣбо у вóздусї хóджьу, кидьбим да-йиди́ому звередїла, таби нъа вѣттам дрїлїу. Бóгу ни впрѣджу, бо би нъа вѣтор дрїлїу; чóртови ни впрѣджу, бóби нъа ни нъуе, верг би мноу; бо нъа і тилѣрь понѣсе на жи́уний четвѣр у вѣчур. Будемѣ ма́ти гостїну ўші́ткі босуркáнї.

Пуп повідать, ци ни ўзъала би й йогѣ на туту гостїну: Мош прийти, пáни, і йим на туту гостїну. Ни слобúдно са божити там, ани за Бóга гутовити, ани перекрестити, ани за чóрта бѣсьїдовати, лем: „тобі та мнїні; йїджме, пийме, танцьуйме; нъай нам бáнда граїи; ни впрѣдемѣ нікому“. У шезмерїцькум країу гостїну будуть ма́ти! повіла босуркáнъа понѣви.

Та йак ви там дуйдити? Пуп са звѣдуи.

Уна́ йому повіла: І ви так, пáни, дуйдити; прийди за ва́ми коч. Йак будете хотѣли йти на страсьть у чтвѣр вѣчур, красні са ўбѣрѣти і коч чикайти, до цѣрькви ни хотѣти!

Так уп і зробїу. Красні са зобраў і кóч чѣкаў. Ходиў понут фáру по гáнку, за́кляа прийди коч. Прийшоў коч на гостїну йти на босоркáнську до шизмерїцького країу. До тако́го до́му го притя́гли — пїгда

ни відьїу такїї шумний дум, ани нігда ни чуў такїх музикантуў, йакі там дужи грали. Ни піў нігда такої пішло, ани пун такїї нігда напїї ни піў. Пун собі сїў на такїї столець, шчо жоўтоў фярбоў фарблєний буў. Лєм тот пїден столець там такїї буў. Йак са найли і танцовали. Пун-танцоваў із пїдноґо царьїа дыўкоў, прїнцєзноў, із пїдної Амєрїки. Помїнбаў з ньоў пєрєтїнї: Уна йому дала свуй, шчо на нум була коруна кральїўська, а ун пїї крем коруни. Йак са натацовали до пїїночи дост, хотїли са гєстїти, бо йти трєба дому. Пун страву переблагословиў; такїї вітор задўў, шчо дїгдє конарьїа обламаў. Пун са напїдїў, та са стульцїа свїйого їмаў — а то буў сухїї конарь — та са їмїў кою сухоґо конарьїа так (оповїдач показує: обняў конарь). Зустану са трїматї до бїлого рана. Відьїло са попови ў вєчур, колї прїїшоў на гостїну, жи то шума кирь; йак са розвїднїло, пун у виртєнї на пїндїум дєрєвї, котрїї дєрєво обламаїної, ни пїї на нум нич, лєм тот пїден конарь, шчо го са пун трїмать. Опкльїнуў са і Бѡгу са мѡлїть: Ни дай Бѡжї ўгїннїти! Вольїў пїа ни завнїтї бєсуркнїєвскї гостїни. На тум дєрєвї ўгїну. Кѡло пѡлуднїа прїїшлї пїгнєсї з вуцьїамї лїсїамї. Пун почїў кричїтї рїськїм пїазїком. Ни розумїуть. І нїмєцькїм — ни розумїуть. І латїньськїм — ни розумїуть нич. Лєм чуїи гѡлѡс і позїрлї са, жи чоловік са рукама трїмать, а дєрєво обламаїної. Даў Бог розум такїї пїгнєсум, шчо дрїгї дєрєва їстїнїали, та прїавїлї алаш. І спустиў са пун долѡў конарьїом на сїсї дрїгї дєрєва і зуйшоў ў дѡлїну. Почїў з нїма бєсїдуватї. Уни йогѡ ни розумїуть, ани вун пїїх. Йак ходїли хлѡнцї, так ходїў і вун, закльїа ни прїїшлї до валїлу. Пуншоў пун по жѡбраньїу. Ни розумїў пїазїк нїїакїї, шчѡби собї мух хлїба вїпрѡсїтї, лєм до рѡта укнїзоваў пнльцѡма, жи рот бї пїї. Ходїў по жѡбраньїу за трїцать лїт. Прїїшоў до тѡїї Амєрїки, дє тотї кральїїна була, шчо з нїм пєрєтїнї помїнїала — а то буў рїськїї пун — й тот пєрєтїнї носїў завїшенїї на пїндїум навтлїчїтї кѡло шїїї. Уна йогѡ свѡ пала, тотї пнїнї кральїїна, бо ўжє була кральїїна тогдї, розмїнїала са з нїм на пєрєтїнї і бєсїдѡвала ўжє: Чекнї до вєчїра, дам тѡя вїдвєстї свѡїїма вїньмї і кѡчѡм на тотѡ мїсто, вїткїм тѡя узьїала — бо то ўна йогѡ ўзьїала. — Прїїшоў пун на тотѡ мїсто, ўжє ани там фара, а понадїа у жидїў гїсїї пнєсла. Изойшлї са назат і понїїї ачєїї дїєсь.

Зан. в серпїи, 1896, від Мїхайїла Пустая, в Зѡїю, Землїнськѡї столицї.

35. Попадя і її мертвий коханок.

Иидна понадя любила войакá; а того войакá покликáли до вóська за реґимéнтóм, та там на вуйні загіб. Уна окрúтно за ним банувáла, бо сáа барз любили. Повíла: Лем хóтьби ўмерлий буў, лем кибí го шче ўвídыла! Далá йидну́ бáбу стáру т собі закликáти, обí йуй порáдила, обí го шче раз ўвídыла. А ун ўже поховáний буў до дóлу. Тотá бáба порáдила, обí вíньвала с цíнтарьйá дéўйять гóлоў і пристáвила до жельвизьнякá, жебí тотó кшíло. Накóли йиднá гóлова пúгскочила, йак стаў горнeць кшíти, на тодí ўна йшла на двур позирáти, ци йде вуи. Вийшла на двур, вуи ўже йде на сiвум конí. Ун йуй повíдасть: Берí пут сéби і дуд мени перiнку, сьвídáй i дóмнiй на коньá! Йак сiли на коньá, у хмáри злeтьили з ним i прийшли на тот цíнтарь. Ун йуй повíдасть: Льись там до тóй дьiрi, кадi йа вильиз. Кáжи: Льись ти ўпeрiд, бо йа там ни знáу ўходжáйи. Ун пушóў ў пeред, а ўна zostáла. Ўзвáлá тотi двi перiнки i тоту дьiру закрутила, кадi ун пушóў долу, а самá гет ўтыкáла, кúлько моглá, великима льисóма. Ў тих льисóх пайшла йидну́ хшчiну; у туй хшчiвi сáа сьвiтiло. Ўна там до тóй хшчiни ў дух скóчила. Там не бúло нiкого, лем зась войак ўмерлий лежáў. Уна собi стáла за кáфлю. Тот войáк дóраз за нёў прилeтьў, шчо го любила. Повíдасть: Пáйтáш, пусьть пáа ў дну, бо пúдла душá нáа з мiста рúшила. Ун стаў с тóйи пúслани, йде пушчáти. А там гóрци сáа грiли, його мiти. Уна ўзвáлá тот горнeць, та на нёго вильльáла; а ун пушóў, та льх собi на'ад на пúслань. Ун на дрúгий крат кличе: Пушчáй нáа у дну! Ун зась ўстаў, зась идe пушчáти. Уна зась на нёго дрúгий горнeць вильльáла. Ун пак ўже ни хотiў ўставáти на трeтiй зáвод. А тот с тóйи хшчiни верх зурвáў i назáд на свой мiсто пропáў. Там когúтьá заспiвáтo i унá сáа схóпила i тькáйи. I прибiгла до свóго дóму i чeрeз пóруг ўпáла i тáмой сáа росiнала.

Зап. в липни, 1896, вiд Петра Ковалá в Збую, Земплинськóй столицi.

Паралелi: Драгоманов, Малор. народ. пред и разск. Ст. 391—393: Не плач по мертвому. Мертвец в гостях у жони; Мертвий любовник. — Чубинський, Труды, II, Ст. 411—416. Ч. 119—121. — Grimm, Kinder- und Hausmárechen. T. II. Ст. 106: Das Totenhemdenchen. T. III. Ст. 109. — Ciszewski, Krakowiacy. T. I. Ч. 123. — P. Dobšinský, Prostonárodníe slovenské povesti. Kn. VI. Ст. 23—30: Mrtvý Frajer. Варьянт сeй дуже зближений до поетичноi обробки польського поета Мiцкевича, п. з. Ucieczka. — Wisła. T. V. Ст. 790—791: Ułamek polskiej „Lenory“. — Chel-

chowski, Powieści i opowiadania ludowe z okolic Przasnysza. Ч. II. Ст. 40—42. — Erben, Vybrané báje a pověsti národní. Ст. 107: Pláč po mrtvých. — В. Н. Добровольскій, Смоленскій этнографическій сборникъ. Т. I. Ст. 126—127: Якъ живихъ взъ мертвýchъ, съ тога свѣта, за навѣстны прѣхваў, навѣсту съ сабой увѣзъ и лѣдва ни страѣтилъ, да, болозе, пакойная хрѣстная matka парѣила дѣўки, якъ збавитца ать чорта. — Materiały antropologiczno-archeologiczne i etnograficzne. Т. II. 2. Ст. 21. Н. 4. — M. Federowski, Lud białoruski. Т. I. Ст. 22—23. Ч. 75: Jak czort Ź młodzikowój postaci jѣzdziŹ da dzieўki. Ст. 66—67. Ч. 196: Ab mierzŹ jak da dzieўczyny z tahŹ swietu pryjechaŹ. Ст. 68—69. Ч. 201: Jak upor zabraŹ dzieўku Ź mahiłu. — Wisła. Т. I. Ст. 740. Т. IV. Ст. 667 i 958. — Твори Степана Руданського. Т. III. Ст. 49—58. — И. Созоновичъ, Ленора Бюргера и родственные ей сюжеты въ на родной поэзіи европейской и русской. Варшава. 1893. — O. Kolberg, Lud. Т. XIV. Poznańskie. Ч. 41: Zmarły kawaler. — Gołębiowski, Lud polski, jego zwyczaje i zabobony. Warszawa. 1830. Ст. 171. — K. Bartsch, Sagen, Märchen und Gebräuche aus Meklenburg. 1879. Ст. 142. — Archiv für Slavische Philologie. Т. X. 1887. Ст. 356—359: Krek, Beitrag zur Literatur des Lenorenstoffes. Т. XIV. 1892. Ст. 146. — W. Bugiel, Eine Kleinrussische Version der Lenorensage. — R. Zamarski, Podania i bańnie ludu w Mazowszu. 1852. Ст. 121—132. — S. Grudziński, Lenore in Polen. Sprawozdanie Dyrekcyi gimn. w Bochni. 1890. Ст. 14—17. — Zbiór wiadom. do antrop. kraj. Т. III. Ст. 321. — Ks. Siarkowski, Materiały do entografii ludu polskiego z okolis Kiele. — Świt, Warszawa, 1885. Т. II. Dr. H. Biegeleisen: Tło ludowe Uciezki Mickiewicza. — Pamiętnik Naukowy, Warszawa. 1819. Т. I. Ст. 358—366: Lach Szymra; Kamilla i Leon. Тамже. Т. II. Ст. 275—282 Lach Szymra: Uwagi nad balladą Bürgera-Lenora. — Жуковскій, Вѣстникъ Европы, 1808: Людмила і Сочинѣня В. Жук. Петр. 1835. Т. IV. Ленора. — J. Kallenbach, Kilka słów o balladzie „Neryna“. (Osobne odbicie z XIII. t. rozpraw i sprawozdaŹ wyd. filol. Akad. um. w Krakowie). 1888. — Головацький, Народ. лѣсни галицкой и угорской Руси. Т. I. Ст. 83. Ч. 40. — Кіевская Старина, А. М. Старицкая, Живая могила. (1889. Т. X. Ст. 70—102. — Русскій филологическій Вѣстникъ, 1890, Т. IV. Ч. 4, 5 і 6: И. Созоновичъ, Русскіе варианты сказки „о женихѣ мертвецѣ“. — Зоря, Львів, 1893. Ч. 6. Ст. 112—113: Д. Мордовецъ. Під небом України. — Archiv für slavische Philologie. 1882. Т. VI. Ст. 243: Wollner, Der Lenorenstoff in der slavischen Volkspoesie. — В. Каллашъ, Ленора (Женихъ — или братъ мертвецъ). Библиографическіе этюды по литературѣ сказочныхъ схемъ и мотивовъ. Живая Старина. Період. изд. отдѣл. этн. имп. рус. геогр. общ. Слб. 1892. Т. II. Ст. 142—145. Там подана такожъ бібліографія, що відносить ся до сеї теми. — Т. Шевченко, Кобзарь. Т. I. Ст. 14—20: Тополя. — Записки Наукового Тов. ім. Шевченка. Т. III. Студія д-ра О. Колесси: Шевченко і Міцкевич. Ст. 61—81: Тополя. —

36. Циган воїн.

Буў йіден циган, та пшоў ў ляс дрова готавити ў зимі. Буў ў нього коник білий, та с тим коником пшоў у ляс на дэрево, на верх, та рубать. Чоловік іде ў хашчі так с фэйсоў, позіраць, а циганін рубать дэрево, горі ў ляс. Кажи йому: Циганіні! Шчо ти робиш?

А шчо робљу?

Умреш.

А шчи ти Бух? (по циганьски). Та ци знайиш, коли йа ўмру?

Кажи чоловік йому на сміх: Тогді ўмреш, циганіні, йак ти гузицьа застїни.

І чоловік собі тот пшоў гет. Циганін йак стоїаў так на дэреві на стоўпі і того стоўпа пуд ногами собі утгаў фэйсоў і ўнаў долі; та ни ўбиў сьа так, обі нараз ўмер, а лежить на снїгу, бо то ў зимі було. Так сьа лем ўбиў, шчо годин би ходити, айбо ни ўстайі. Понїтаў сьа циганін за гузицьу, ци застїла му, йак тот чоловік казаў; гузицьа застїла му ў снїгу: Ну, типерь йа ўмер, кажи, бо гузицьа ми застїла!

Воўк пришоў, іміў коня іісти му. Вби позіраць на воўка, ож іість му коня, айбо ни ўстайі, бо ўмер. Воўк ізьзіў коня. Іде соўгабироў на саяках на други сіло, айбо тот циганін лежить посиріг путі на попірэк дорόги, ож ньїкуда пїти соўгабирови. Соўгабироў гойкаць: Устань, циганіні, бо коньі тьа змісьаць!

Циганін кажи: Йа ни ўстану, бо йа ўмер.

Та йак ти ўмер, тай ти говориш, циганіні?

Кажи циганін: Гузицьа ми застїла.

Но, кить ти гузицьа застїла, та йа йі буду розогрївати, шчо ти ўстаниш! — Кажи соўгабироў котышови: Йди лем му дай 25 бігароў на гузицьу, то ўстани!

Котыш так і учинїў. Узяў собі бігарь іс саянок, ўличїў циганінови 25 бігароў на гузицьу і йак ўличїў, тоді циганін іміў сьа за гузицьу, а она йак огень горїть. Тодї схопїў сьа циганін, стаў горі і кажи: Йой, бодай пан соўгабироў на много рокоў панували, шчо они миіе живстом подарували. Киб буў йа ни ўмер, моу кобілу воўк би буў ни ззіў!

І соўгабироў собі пшоў, а циганін домб пшоў бис кобіли. Звідать го дома отець му: Де кобіла йи? А, кобілу воўк ззіў, кажи вїтцьу.

Та ти де буў, шчо воўк ззіў кобілу?

Та йа, кажи, ўмер буў.

Та йак ти до чорта ўмер, тай ти туй? Кажи му отець.

Минэ, кажи соўгабироў завирнуў с то́го сьвіта, а йа ўже буў ўмер.

— Ей, йди до чорта! ти кобілу, кажи, скитнў; йди до чорта, обих тва ни відыў.

Вон сирдїтний, йак му отець даў йісти, та кажи, йди собі ў сьвіт — та мўхи му насы́дали на стра́ву, йак то ў цїгана дўжи мўхи суть; та зганьаў мўхи клеканом із мїски, та ўдариў клеканом на мўхи на стод, убиў на рас три сто і трицьцять голоў мух. Йак ўбиў, полишиў вон тотó: Но, даду, кажи, тинерь мині са́бљу праў, бо йа йду на во́йну. Йа, кажи, на́што би біді ко́ло те́би відыў, коли йа за йинним ма́хом убиў три сто і трицьцять голоў!

І справиў му са́бљу отець, іде: У́бий, даду, лўмира на са́бли, йакий йа во́йак, ко́лько йа за йинним ма́хом го́дин на́раз голоў ў́бити!

І вон забраў сьа і пшоў гет іе тоў са́бльоў. Іде до царьйа протó. Айбо со́нци пригрїло так ў лы́ты на цигани́на дўжи. Зайшоў собі з бо́ку так, тай лых пуд корчём ў хо́лод, а са́бля на ным. Царь іде на гиньтóви тоў доро́гоў. Кажи царь свóму ко́тышови: Анў йди ўвидь, ко спить там, попозирай!

І ко́тыш пшоў, ўвидыў, ко спить там і пришоў, та повіў цареви; кажи: Присьвітлий па́ррїй! Спить, кажи, дўжи прівиликий йиден во́йн; кажи такий во́йн, шчо за йинним ма́хом тристо і трицьцять голоў ў́бий.

Царь кажи: Тако́го би мині трэ́ба во́яка́, тако́го лўбляу. Анў йди го зганьай, та кажи най йде сьудá до-мнѣ, т цареви.

І ко́тыш пшоў го зганьати. І зганьать го, кажи: Пан во́йак, ўста́ньти! Титу́лу му дўжи дайї, бо відить, ож во́йак вилїкий, бо на са́бли ў́бито, ож ко́лько вон голоў ў́бий; а там ни йи каски, ож вон то́лько мух ў́биў, а го́лови. У́ста́ньти, т присьвітлому цареви, по́йти на сло́во, на дві!

Цигани́н ни хо́чи йти. Изганьать го по ма́дьарски — ни розумїи цигани́н тоту́ бесы́ду. Изганьать го по нїме́цьки, ни розумїи тотó. Изганьать го ру́ськи, ни розумїи нїйак; цигани́н ни знайї, лем по ниганьски. Изганьать го ко́тыш, кажи: По́йти т цареви на сло́во, на дві; о́ндика царь клічи присьвітлий.

А вон кажи: Йди до чорта, шчо мурко́нїш там, та йа ни розуміу.

Но, завирнуў сьа ко́тыш упїать, бо царь лўбить твѣрдо то́го во́яка́. Кажи: По́йти т присьвітлому цареви лем на сло́во, на дві.

Но цигани́н кажи: Царь ни соўгабироў! — Вон соўгабирова за бо́льшого пана рахуваў. — У́зваў го царь іе собоў, цигани́на то́го. Кажи йо́му царь! Но, шчо ви хо́ччїти, во́яку, ци грóшї, ци крайїну, обих вам даў йакў, ци шчо?

Йа, кажи, присьвітлий царьїу, пичь ни хочьу, лем йичнїу хїшку.
Но, там шчо хочити, йакоїи дорогїи йїдїнїа? Царь звїдать циганїна.

Та ни хочьу, присьвітлий царьїу, бѣльши ничь, лем каші.

Царь лем засьмїяў сьа, шчо циганїн прѣсїть тѣго, шчо й пси паньскї ни хотьбать йїсти.

Ну, дам ти, шчо прѣсїш!

Ў той час прїйшло царєви на вѣйну йти, на бїтку. І царь їспустїў на циганїна ўшїтко, обї вѣн завїдуваў вѣйском. І прїйшоў циганїн; прїйшоў й другїй царь на бїтку. Циганїнови даў царь коньб, ўшїтко, шчо му трѣба, кашу. Но, ўдали собї рост на пѣли і там хотьбать обїдати на пѣли; і тот циганїн кажи: Но, тїпѣрь будемѣ обїдати, варїти йїсти собї.

Кажуть йому старшї, шчо маї старшї уд нѣго — айбо царь ўдаў роскас так, шчобї циганїна слўхати — кажи тот циганїн: Туй будемѣ варїти йїсти!

Но, і варьїають там йїсти. Айбо старшї кажуть на-скоро: Геї, кажи, та вѣн би минї росказаў? Йа го кидь буду бїти, то кажи, мѣттири йому ни... буде плакати.

Ну там другѣго царьїа катўни трўбляють ўже ставати на бїтку. Старшї йому кажуть: Скоро пилўїме, бо там ўже даўно трубїть, та ставати час на бїтку! — А вѣн то ни слўхать. І коньї ўже розумїють катўнєскї, шчо трубїть ставати на бїтку, а вѣн ни розумїи ничь. Тодї повїў: Кить трубїть, то сїпте кашу ў кѣтли, та ў мїхи кладїть, та на коньї, та йдемѣ бїти! — Айбо каша горьїача дўжи, но і каша ничѣ, коньї скѣчуть, алї мўсвать слўхати циганїна. І циганїн йак сьїў на коньб і другї сьїли на коньї — і на бїтку адѣлику ни ставаў, а йшоў нарас прѣсто мїжи тѣго нїпрїйїатїля, тих катўн. І мнѣго там звоївваў циганїн, тѣго нїпрїйїатїля збїў. За шчо вѣн збїў? Бо горьїача каша пїклѣ, та коньї їгрѣли. І другїй царь йому даваў ўже пардѣн, мїрїти сьа їз ним хотьїў, бо сам мнѣго згубїў і коньї мнѣго згубїли народа. І ўже буў би стаў на мїр циганїн, айбо ни гѣдїн буў коньї спѣрти. І ймїли циганїна дўжи прѣсїти, обї стаў бїти сьа. І циганїн кажи: Ни минѣ прѣсї, ай коньб гасї!

І так йогѣ сьа катўни тѣкої догадали, шчо коньї тѣку бїлу рѣбляють, бо ничѣ каша і стручаїли с коньїи бесѣги с кашоў. Йак ўвїдїў циганїн, шчо мнѣго звоївваў — хотьбать тотѣ вѣйско трўїля, нѣпрїйїатати — айбо циганїн ни хочи так; циганїн кажи, обї тотѣ вѣсти до царьїа ўшїтко, обї царь вїдїў, шчо збїў. Ну, і циганїна мўсїли слўхати, йак

росказуваў. Забрали на вoзи отo, миртві, і мўсьілі прывeсти до царьіа. Привeзли, царь кáжи: Шчо тoтo йи?

Кáй: Гeлдика царьіау, обісь відьіў, шчoм ізбїў, бо ти би буў ни віруваў, шчо йа такїй вoйáк.

Царь сьа с тoгo зaсeмїяаў, oш такїй дурнїй і кáжи йoмў: На шчо ти прoвaдїў сьудá у мoй бурк миртві лўде?

Но і царь за отo йoгo ни рaxувáў за нїчeснoгo; даў тoтo спрїя-тати, тoтї лўде миртві. Но, шчо ти хoчїш, вoїїни, за сїсe?

Та ни хoчбу нїч, лeм йїннoгo кoньá, обї мнї далї крaснoгo, та йїннў сáблў, та пўшкў.

Царь сьа с тoгo зaсeмїяаў; шчо тo цaрeвнї йїдeн кoнь, сáблў та пўшкў? Даў му. Звїдaть йoгo царь: Та шчо тoбї с тoгo?

Гeй, кáжи, сьaту сoбї на кoньá, а вoзьму на сьа пўшкў, та сáблў, та прїйдў дoмo, обї цїгaннї наўчїў рoзўмá, обї відьїлї, oж йа пaн! — І так вoн ў нoчї прїйшoў на цїгaн зaснaнїх — бo цїгaнїн пo цїгaн-ськї, ўсe дурнїм жнїe трїбoм. — Прїйшoў вoн ў нoчї і напўдїў лўжн цїгaн і цїгaннї сьа сxoпїлї зaснaнї і кáжуть йoмў: прїцáн турeцькїй. А брaт му мeншїй спoзнáў йoгo, прїпoзирáў сьа на ньoгo — і тoмў вoїїнoвнї булo мньa Лькo — кáжн тoт малїй, шчо гo спoзнáў: Дáду, тoтo нaш Прїлїлїкoс (тo пo цїгaнськї)!

Старїй цїгaннї кaзaў сїрoхмaнoвнї малoму: Бeз (брeшeш) снe! тo прїцáн турeцькїй.

Ей, дáду, тoтo нaш Прїлїлїкoс.

І тoт кaтунá ўгнáў цїгaн ўттн на смїх. Цїгaннї, йaк даў Бo дeнь, та спoзнaлн гo: Но, і тáкїм вaс хoтїў наўчїтн обїсьтн ньa сьa бo-йáлн. Тoтo царь нн хoть кoмў дaсeть кoньá, кáжн вoн цїгaнoм, і пўшкў, тaй сáблў.

Зап. в мартї, 1896, від Мнхaїлa Фoтулa в Стрoїнї, Берeгськoї стoлїцї.

Паралeлї: Чубнньскїй, Труды, II, Ст. 582—583: Цїгaн та чo-лoвїк. Ст. 635—636. Швeць-бoгaтїрь. — Grimm, Märcnen. T. I. Ч. 20. Ст. 103—112. Das tapfere Schneiderlein. T. III. Ст. 32—37. — Рудчeнкo, Нарoдннн южнoрусскїя кaзaкн. T. II. Ст. 185—187: Цїгaн вeлїкoвoїн. — I. G. Hahn, Griechische und albanesische Märcnen. T. I. Ст. 173—176: Herr Lazarus und die Draken. — F. S. Krauss, Sagen und Märcnen der Südslaven. T. I. Ч. 94: Das Nashorn. — В. И. Дoбровoльскїй, Смoлeнскїй этнoгр. oбрннкь. T. I. Ст. 622—624: Oама — Шнрoкaя Бapaдa — бaгaтїрь мaгучїй н хнтрeй.

Прo тe, як цїгaн сїдв на гaлузн і рубав її, днвн: Aeaнaсьeвь, Нарoдннн русскїя кaзaкн. T. III. Ст. 472—473. — Рудчeнкo, Нарoд-

ныя русскія сказки. Т. III. Ст. 472—473. — Рудченко, Народныя
жужнорус. сказки Т. II. Ст. 182—184; Циган-дурник. —

37, Казка без правди.

Та були три брата, а ўсѣ три були пушкарі. Та ходили на вадаску. Обночовали сѣ, та жони їм порачили сѣ, ож они дома не ночууть, та мауть криўду. Та забрали уд них, оби не мали огне, кре-сало, піску.

Ў ноци ўвидили, не мауть огне. Тогди поглядали, не мали огень, та кажуть: Но, идеме домі! йиден кажи.

А другий кажи, меньший: Не идеме домі, будеме почовати, а ўвидиме на горі огень; підеме, та собі принесе. Доми далеко ходити, а пушкарѣви треба шчи рано гатковати! І загнаў йидного: Но, йди там, принеси огне.

Тот ўйшоў на гору і найшоў коло огне старого чоловіка, шчо сидить. Кажи: Шчо тобі треба?

Треба, кажи, минь огне.

Йа, кажи, тобі дам тогди огне, коли ти минь повіш каску бис праўди.

Но, кажи, йа тобі повім.

Айбо, кажи, кидь минь не повіш, та ўдери ти с хрипта риминь. Імй казати, айбо не ўмй повісти.

Тогди го перевѣрнуў і видраў му риминь с хрипта і 'гне му ни даў. Братя му, йак прийшоў, кажуть: Де огень?

Не даў ми, кажи. І братым не повіў, шчо йому видраў риминь.

Пушоў другий, середунчий. Так тот прийшоў на гору: сидить коло 'гне. Кажи: Дай ми 'гне.

Дам ти, кидь ми повіш каску бис праўди; кидь ни повіш, видру ти с хрипта риминь. І тому видраў риминь, а 'гне ни даў. Они прийшли обайи, та тому меншому не кажуть, ож обдерты, лем кажуть, ож тот не хоче дати.

Кажи: Йакі ви инпотрибни! Ану йа ци ни принесу!

Прийшоў на гору і кажи: Помайби чоловіче!

Водай здоробь, чоловіче.

Йиден другому сѣ поклонили. Та кажи: Дай ми огне!

Йа ти дам огне, кажи старий, кидь ми повіш каску бис праўди. Йа тобі, кажи, повім каску бис праўди, айбо кить ти минь ни повіш, то ти ўдру риминь, йак братым ти.

Він кажи: Їа тобі новім, айбо ўдру тобі три ремені. Но, кажи, ци знайиш ти, келі йа сво́го нья́нѣ жениў, тогó шчо мине сплòдиў? Їа, кажи, колі нья́нѣ сво́го жениў, та йа буў виликий богач — колі браў маму́ тоту́, шчо мине рòдила. — Та йа пушоў, та купіў гордіў пàленки, там привіа́ домі. Качаўїим у двірі, та ни ставало; качаў ў обòлок, ни ставало; а хòпнїим цїпник, та провертыў ў одвірку дырку, та пушоў гордіў ў тоту́ дырку. — Та сыў йа ў млин рихтовати; та набраўим на плечі, та ўсадиў конья́ на себи. Приходить ў йиден лїс, а ў лїсї пичені пòтъата цыпкауть ў дупляку. Тогдї йа льяу, досагау пòтъата, ни мож. Пушоў йа до мельника: Позич жи фейсн.

А на шчо тобі, кажи, фейсн?

Ўрубати пичені шнакі із дупляка.

Кажи: Їа бих тобі фейсеу позичиў, айбо моїа фейса пòрсна!

Заки́м він са ўрубаў, а фейса сѣа упоросїла (най ўбачуть). Пришòў ў млин, уддаў мельникови шість, а йидно́ сокирїа́ собі спер, таї стару́. Помайбі, кажи, мельниче.

Бодай здорòў, чоловіче.

Ци б́ду йа молòти, мельниче?

Будиш чоловіче, айбо млина́ ни йи до́ма, пушоў на йагоди. Усплеш на́раз, ўбириш до́рас.

Насїпаў мукú, а ўбраў зёрно. Ўсадиў конья́ на мукú, идє домі. Пришòў на вòду, а ў водї купали сѣа гуси. Пиў би д́жи водї, а онò ни ланно му ісхильати сѣа. Та удорваў гòлову с себи, та вєр у вòду. Заки сѣа гòлова напїла водї, а гуска знесла 12 йайиць ў гòлові. Но, кажи, та добрі йи, бо змòлòўим і йайи́нѣ б́дуть на свадьбу. Пришòў, ісклаў мукú, лем заводїти свадьбу, жениги нья́нѣ; та пушоў брати платъа на сѣа: бїлоїи метаў, а чòрноїи браў. — І блиха́ росскакала сѣа із бїлого платъа, пушла ў чòрноїи і перевернїла гордіў с пàленкоў. Гордіў сѣа розольбаў, а пàленка іста́ла. Кажи: Ци знайиш, йак йа браў маму́, шчо нѣа рòдила?

А тот старий кажи: Брєвши.

Но, кажи, добрі; типєрь йа тобі ўдєру три!

Перевернїў го і ўдраў три римєні іс хрипта́ і ўзаў собі гнє.

Кажуть му братья: Чому́ ти сѣа так забавиў?

Йа за вас, кажи, мýсыў за обòх говорїти. І тогдї кажи: На тобі римїнь йидєн за твїй; дрúгому римїнь зась даў за йогò римїнь; а, кажи, мнї сєсь, йакїй шпрòкий за тогò, шчом сѣа забавиў!

Зап. в липни, 1896, від Митра Бочка в Солочинї, Берєгськòї столицї.

Паралелі до ріжних небелиць диви: Moszyńska, Bajki. Н. 29 і 30. — Чубинський. II, Н. 85, ст. 336—337; Н. 13, ст. 517—519; Н. 143, ст. 678. — Ястребовъ. Этногр. Матеріалы, 11—13: Од чого зайці купі; НН. 35—36, ст. 178—180. — Драгомановъ, Малор. народ. преданія, НН. 42 і 44, ст. 372—374. — Сборн. Харьк. И. Ф. О. VI. 171—175. — Харьк. Сборникъ, VIII. 144. — Гривченко, Этногр. Матеріалы, I, НН. 176—179; II, 241—247. Ст. 334—342. — Записки о Южной Руси, I, 228—230. [Перепечатано в кнвжці: Веселый Оповѣдачъ, М. 1893, Н. 74]. — Дзвінок, 1890, ст. 47. — Kolberg, Pokucie. IV, Н. 73. — Grimm, Kinder- und Hausmärchen. Т. II. Ст. 117—118: Der Dreschegel vom Himmel. Т. III. Ст. 188—190. — Аеласъевъ, Народныя русскія сказки. Т. III. Ст. 401—421: Не любо — не слухай. Т. IV. Ст. 512—517. — Худяковъ, Великорусскія сказки. Т. II. Ч. 74. — Труды Яросл. Губ. Статистич. Комит. Т. V. Ст. 148—149. — Даль, Пословицы рус. народа. Ст. 1095. — Wolf, Deutsche Hausmärchen. Ст. 424—425. — Haltrich, Deutsche Volksmärchen aus d. Sachsenlande in Siebenbürgen. Ч. 56. — Hahn, Griechische und albanesische Märchen. Т. I. Ч. 39 і 59. — Kulda, Moravske narodni pohádky a povesti. Т. II. Ч. 39 і 41. — Stier, Ungarische Volksmärchen. Ч. 18. — Schleicher, Litauische Märchen. — Ст. 37—38. — Valjavec, Narodne pripovedke. Ст. 264—165. — Norwägische Volksmärchen. Т. I. Ч. 1. — Wolf, Zeitschrift für deutsche Mythologie. Т. II. Ст. 201—203: Der Märchenerzähler. — Твори Степана Рудавського. Т. I. Ст. 126—136. Ч. 85. — Ciszewski, Krakowiacy. Т. I. Ч. 194—196. — Chelchowski, Powieści i opow. ludowe z okolic Przasnysza. Ч. 6. — Kolberg, Lud. Т. XIV. Ч. 103. — Zbiór wiadom. do antrop. kraj. Т. XVI. Від. 2. Ст. 19 і 71. — Манжура, Сказки. Ст. 83—84: Брехня. Ст. 123—125: Якъ мы зъ дидомъ багатили, а батька ше на свити не було. Небелиця. — Dobsínský, Slov. pohadky. Т. III. Ст. 33—38. — J. Świątek, Lud Nadrabski. Ст. 429—431. Ч. 52. — Kolberg, Lud. Kujawy. I. Ст. 193—194: Dziwy. — Materyały antropologiczno-archeologiczne i etnograficzne. Т. II. 2. Ст. 112. Ч. 85. —

38. Казка-небелиця.

Поки ми з п'яньом газдовали, дыда не женили: ни п'ечи, ни лави. Дыдо ни хочи с п'ечи злысти без баби. Буў оден суньук, а другий комарь: то вилікі волі кишелі і кажут: Сегень, сегень; а він йак укўсит, то кажи: пинь!

Пішоў ў хашчу, вімок кільконацьцать буюк, без йиден ни двацьцать. Привіз домі, тоньчими кіньцями приўказаў на суньуга та на комара, ўчиний хату виліку. Піч убій на два ч'ельусти. І пішоў, кільконацьцать, без йиден ни двацьцать, міхіў йарцьу, т. й. пшениці, жита і пиньчого збіжа зобраў. Привіз у млин, мельник кольісьа т'еши, а млин пішоў на йагоди. Пішоў і зобраў кільконацьцать, без йиден ни двацьцать, горд'овіў

паленки, руму і ўс'якого напою. Привіз домі, комора пороздонирана, годьї до комори зайті. Буў індѣн цѣпник, зарабіўник-свѣрлик; попроверчоваў стѣни тим, позакáчоваў гордóве до комори. І буў індѣн гудыўник; у кучі за 17 лѣт молоко пáренойе ниў. Не мож було йнó нийáк ўбити дѣдови на свáдьбу. Заслаў за канóпом; із кúчоў перевернуў сьа, йак устрѣлиў канóн, бо йнчак не мож було приступити д шóму. То на сьвату нидыльу билó. Увѣдила ворóна, имѣла гудыўника ў лáби, пѣдтвагла і пустила на лѣд. Розчѣхне сьа гудыўник на ледý. Зобраў сымвáцьать лудѣ із пóшами і ўнѣсли гудыўника до хиж і обхарили. Йти би минѣ лудѣ гóстити тѣх. Зáйду йа до комори, занесѣ бѣдá ближý. Пáленку повипивáла і йак сьа ўпила, і гордóве подимѣкала і обручѣ погрѣзлá. І захóджу до хижѣ, занесѣ бѣдá мýху. Узьмѣ гудыўника на крилá: не штóбѣ гудыўника ни ўзáла, і кроў залѣзала.

Ни пѣчи, ни лáви: дѣдо без бáби ни хóчи ис пѣчи злыѣсти. І тогдѣ што чинити? Бѣла йндѣна кобилá; задыў за ремѣнь топорьйá і ну, ну, ну, ну, ну, ілý. Топорьйá відцóкало задóк: далѣко ў мóчари пасѣ та пѣгóче за перелкóм. Йа сьа лѣноваў йти; най пасѣ. Пѣдúтьаў вербу, ватторочѣў задóк і тогдѣ позазираў назáд сѣби: вер бá вѣросла до нѣба. — Сьогó минѣ трѣба. Йа йду, бо тѣлький кильчѣг на свáдьбу дѣдови наладиўйим, таѣ тóму путѣа не йн. Вѣйшоў до нѣба, рáдиў сьа, што рáдиў. Рас позазираў, вербá ўнада, бо кобилá пѣдорвáла вербу.

Буў у нѣа мѣх пóпелу, а дрýгий полóви. Стаў йа сучѣ мутýзья с тóго: ўсѣ вѣрхний прѣрвú, а нѣижний патторóчу. І зѣйшоў йа до носѣрид сьвѣта і вѣтти скóчнѣў — застрѣйаг йим по цѣцкѣ ў зѣмнѣу. І побѣг домі по аршóва і вѣкошаў сьа. Увѣриў на болóгѣ дѣкого качурá: блáго би дѣдови хоть на кúрицьу на свáдьбу. І вѣрег топорóm: качур утьѣк, жельзѣо силлѣлó, топорѣшчѣ ўнало на снѣд. Што чинити? Вѣломиў сѣбѣ йндѣнó вѣло, стаў болóто вѣшати по вѣльшú за топорѣшчем. Но ни мѣг го вѣвѣшати, бо збѣгáло долѣ вѣльшóм. І стаў тогдѣ з боклажкáми. Буў у нѣа швáблик: болóто западиў, болóто згорѣло, жельзѣо згорѣло, топорѣшчѣ сьа ўстáло. Прийшоў домі: дѣдо пѣмóў за бáбу служѣти ўже. Ўчинѣў велѣкий бал із фарачагú. І тогдѣ йаў им игрáти на восчáни пуджѣнту. Йа ни вѣдѣў, што бѣли мѣхи поприпѣранѣ з водóў горѣ кутóм і запнѣаўйим шарканьцóвом і вѣльаў тотú воду з мѣха. Стáршѣ сьа пúстѣли і минѣ хотѣли ймѣти, а йа ўтьѣк. А дѣўку ймѣли, та верлѣ на гоф: мáло охромѣла, айбо ни хѣбѣло йнѣ нич. А йа забѣў сьа ў кúхнѣу ў клóча. Каноньѣри вѣроковали йти стрѣльáти. Забѣўт минѣ ў канóн із клóчом і вѣстрѣльáт ў вѣрхсѣвнѣу у йндѣнú йалицьу. Но таѣ конѣць. Таѣ стаўйим на мѣх, та туй мноў онѣх. Таѣ стаўйим на веслó, таѣ туй нѣа принѣслó. Таѣ туй йим сьѣў, таѣ ту кáзку оновѣў. —

*Зап. в липни, 1895, від Юри Головиака, в Воловім, Марамо-
роської столиці.*

Паралелі (кромі поданих при попереднім номері): Драгоманов, Малор. народн. пред. и разск. Ст. 338—339: Дурень на небі — Чубинський, Труды, II, Ст. 83—85. — Wisla. T. IX. Ст. 329—330. Ч. 12: Niepodobienstwo. — В. Н. Добровольскій, Смоленскій этногр. сборникъ. Т. I. Ст. 467—470: Абъ старикѣ — „самъ на кутѣ, носъ на крюку, ноги на грядкахъ“; якъ той старикъ двумъ братамъ на паласѣ мяса изъ спини вирізаў, а третій братъ старику тоя жъ здѣ далъ. Сказка, што мяньшой братъ старику баіў; у тэй сказки дубъ да нябѣсъ. Ст. 663—665: А мужикѣ, што лоўка ўрать умѣў. — Е. Р. Романовъ, Вѣлорусскій сборникъ. Т. I Вып. III. Ст. 413—418: Не любо — не слушай. — Materiały antropologiczno-archeologiczne i etnograficzne. T. II. 2. Ст. 95—96. Ч. 68. — П. В. Шейнъ, Матеріялы для изученія быта и языка рус. населенія сѣверо-западнаго края. Т. II. Ст. 244—257: Не любо — не слушай (шість відмін). — Uhlands Schriften zur Geschichte der Dichtung und Sage. 3 Band. Ст. 221—229. — Вук. Ст. Караджич, Српске народне приповијетке. Ч. 44: Лаж за онкладу. —

II.

А. БАЙКИ. Б. ОПОВІДАННЯ ПРО ІСТОРИЧНІ ОСОБИ.
В. АНЕКДОТИ.

А.

1. Як медвідь боров ся з стрільцем.

Іс першú та не знала звíрка, котра старша. Мидьвiдь казаў, шчо вiн найстарший. Тогдi кажи лицяца йому: Тотó ни гóдно бути; йи нат тебе старший. А мидьвiдь кажи: Идыме тинерь iт пúтеви, та будеме там дивити, тко старший.

А биў оден осёл у баби; она ни гóдна бúла зимовати, бо обóга бúла дúжи. I вiвела го так у мóчарь, хоть жиї, хоть погiни, бо не-йи чим зимовати.

I тот осёл маў ўха дúже великi, та роспустиў йiх, а мидьвiдь надийшоў, та кажи: Ци ти старший, ци йа?

А осёл йимú сьак повiдаїи: Йа, кажи, ни знаїу, мóжи йа старший, бо йа по христовому роженству Христа на сóби носїў.

Ну, та йа, кажи, тоби й так ни вiруїу, хоть ти i носїў Христа. Ай тинерь идыме сьа рошчибати.

I кажи мидьвiдь: Йак будеме сьа брати? Ни так будеме сьа рошчибати, ай зогиў йа дúба однóго.

I йак изогиў, тогдi кажи вислóви: поддержи.

Ўзяў осёл так сóби пiд грúди (ту показуе оновiдач) держати. I тогдиж мидьвiдь пúстит фля́тола того. А тот розмóгат вислóж, тай вёрже ў вóду. А там булó мно́го риб I залызут йимú ў ўха: ў йидноїи три, а ў дрúге двi. I виплыў на бéрег i синаў вóду з ух; а мидьвiдь кажи: Чогó ти там ходїў?

Айбо вiн тогдi повiдат: На рiбум ходїў, тай йимў рибу. А кой ти такий хлоп, кажи мидьвiдьови, та имi ти рiби.

Айбо мидьвiдь засорóмїў сьа, тай иде ў вóду. Забрїў ў вóду, айбо дúже затаностоваў у ту вóду. I лéдно вiгги вóльиз, бо набрала сьа вода дúжи крiпко ў шерсть, ў лаби.

Тай тогди кажи: Ни бѹду йа ўже с тобоў бороти сьа, бо йа ни гѹдин: ти і рѹбу іміў і виліз звѹтти, а йа ни гѹдин буў і сам вилѹсти.

Айбо йак витпочиў на поли, кажи лисици — бо й вѹн собѹ тотѹ за живѹ держаў: — ішче йа собѹ, кажи, ни вѹрьйу, кой йа сьа з ним ў рѹки ни браў.

Кажи му лисица: Ти тотѹ ни дивѹ, аж йа малѹйка, айбо дѹжи разумѹйка. Айбо нат тѹбѹ старшии йи про того.

Но, йа го хѹчу видѹти, хоч жиў, хоч гѹну, йакий йи старшии від мѹни.

І кажи йому лисица: Но, сидѹ тѹй кѹло дорѹги, то прийдѹ т тобѹ. А она сидѹла малѹ з бѹку за корчѹм, та дивѹла, шчо вѹн будѹ чинѹти.

Тогдѹ надѹйхат йидѹи нан ў чѹрний одѹжи, дѹже шоўковѹй, шчо аж мрѹйакало.

Кажи: ци отѹт старшии, што йдѹ?

Лисица йому повѹдаѹи зза корча: Ни тот, кажи: тот сьа тѹбѹ бойт.

Айбо тогдѹ сидѹт далѹ. Іде катуна на патрѹл і приходѹт на дѹсать крѹкиў вѹт нѹбого. Катунѹ кажи: Гѹльбердоў! ба повѹдаѹи дрѹгий раз: гѹльбердоў! кажи трѹтий раз: гѹльбердоў.

А вѹн стаў собѹ сьак (опѹвѹдач показѹє), рѹки розѹбраў, оби сьа ў рѹки ймѹли.

Табо катуна тогдѹ потѹаг пѹшку і стрѹлиў ў чѹло. Айбо кѹля сьа іскоўзла іс чѹла пѹверх голови, а мѹдвѹдѹ пѹстиў сьа іт катуни братѹ. А катуна бух! багнетѹм його, пробѹй.

Айбо тогдѹ ни платѹ ни ч, ни коштѹйи тотѹ мѹдвѹдѹови.

І вѹхѹнит саблѹ з ѹживѹй і прѹтнѹ обѹ ўха, лѹшч такі (показѹє опѹв.) сьа кѹрты остѹли.

І вѹттѹк ўтечѹ від катуни і так лисици кажи: Типѹрь тѹкаѹме, де маѹ висѹка гѹра, обѹсѹме чѹли вѹтти, ткѹбѹи тѹй вѹйшоў ід нам. Бо тотѹ істѹинно йи старшии від мѹни пушкач.

І кажи йому лисица? Ни назрѹ сьа, ни ўмрѹш. Йа тобѹ будѹ пѹсѹти курѹчки й гѹсѹчки, та поѹйти, та головати.

І йак там го відгодовѹла, ўчинѹ сьа дѹжий опѹять. Айбо кажи: Ішчѹ собѹ ни вѹрьйу, кой сьа за рѹки зо мноў ни браў. Бо колѹ плѹчѹнуў мѹжѹ-очи, пѹмороки ми зайшли. Айбо, кажи, колѹ нѹа стѹснуў, (ни дѹвѹйти) пѹцѹкѹ, пробѹй нѹа на скрѹзь. А колѹ нѹа лѹзѹнѹ йазѹком пѹверх голови, та обѹ ўха отпѹли. Та шче, кажи, тотѹ фѹильѹ зо мноў зробѹй. Ай кобѹ сьа буў зо мноў хрѹста ймиў, бѹлибѹсѹме сьа хрѹста рошчибѹли. Ай тотѹ йа сьа побаловаў із ним, та ни знаѹу, тѹко йи стар-

шиї типерька, ци йа, ци він. Айбо буду сьа його типерь сокотіти, ци він дұшчий, ци йа, та бұлу йти ў гұшчу, де май висока горá і там буду спáти. А на його доро́гу ўже шұга ни піду, най він сво́йоў іде, а йа сво́йоў буду іті.

Йому лисіцца кáжи: Обісь ньа тако́й пігда ни бізоваў, обісь сьа до то́го ни браў, а йи по сво́му, а він по сво́му.

І пото́му на сумній дeнь, де май висока горá, мидьвїд ў гұшчи лежит.

Зап. в липни, 1895 р. від Андрія Брляника, в Голятинї, Мара-мороської столицї.

Паралелї: Grimm, Kinder- und Hausmärchen. T. I. Ст. 337—338: Der Wolf und der Mensch. T. III. Ст. 121.

2. Про вовка, що не мав нігде щастя.

Де бұло, де не бұло раз у йиннұм силї. У тум силї бувáли пан превелємнї іє сво́йоў пáньоў, та мáли тако́го стáрого пса, шчо ўже на-ўчиў сьа по мадьярськи і розумїў шчо пан іє пáньоў говоріли, так йак трéба. Так бесідұуть пан іє пáньоў, ож дамé го забїти, бо ўже стáрний ни йи з нбóго хуенá. А ун йак тотó ўчуў, та забраў сьа сам гет ут хїжі і пушоў ў гұшчяву. Найшоў його там воўк, та хóчи його звїсти; а ун кáжи: На шчо би ти мнє, воўчи, йїў? Йа сухїй і стáрний.

Али воўк йому кáжи: Та шчо с тобоў мау робїти?

Пес йому кáжи: Та годїй ньа, дóки ўтїу.

Воўк дурний його послұхаў, та хóдить, їмать молодї йагньáта, ай гұси молодї, та так пес ўже сьа удьїїў кóло воўка, шчо ўтїў. Ай йак ўтїў, таї спївать собї. Та кáжи пес воўкови: Ци знáйшиш шчо? У нáшого пáна йи малá дьїтїна; та ўїдуть на за́городу пан іє пáньоў іт сїну, таї дьїтїну узьмұть іє соббў малєньку. Та ти воўчи йди пóза тєрньа помáлу — бо то за́города пуд лїсом так, гї ў нáшого пáна — та тоту дьїтїну ўхоп, áли так, бїєь йи ни покусáў, та тогдї несє і' до мнї; а йа дұжи на тєби збрєшу.

Ай пан іє пáньоў ўтьáмили, жи воўк дьїтїну ўзьáў і ўтьк до гұшчяви, таї бїгли. Пес тогдї уньнъáў ут воўка дьїтїну, бо таку бє-сьїду мáли. Йак прїйшли пан іє пáньоў воўк утьк, а дьїтїна кóло пса, пес уньнъáў. Йак найшли дьїтїну, та зрадовали сьа дұжи, жи ни стáла сьа публїка на свїтї. Пáнї ўзьáли дьїтїну на рўки, а пан пса, жи буў їм ў прїгодї. Та бесідұуть пан іє пáньоў: Бұдеже прáвити крїстїни

туй дьтінні. Пес знаў, коли уні будуть правілі; та пушоў, та повіў воўкови, жибі прійшоў на гостіну ў тот день, коли будуть кетіні, айбо би ніхтó ни знаў, лем пес та воўк.

Прійшоў воўк на тот день, коли му сказаў пес. Поприходілі пані на крестіні, котрі булі заваняні. Йак сьа гостілі, таі попілі сьа пані так до потребі... Ай прійшоў і воўк; та пес воўка до півніцці ўвіў, та там ззілі хліба і мнаса; ай шчо пушчалаі віно до мождова, та уні сьа нахлентаілі, та сьа попілі, та поччалаі сьіваіти. Пес кажи: Нибóжи! помалу сьіваі, бо нас ўчууць, та мнїні ничь ни буди, бо йа дьтінцу уньнаў, алі тибé забійць.

Воўк кажи псóви: Ти ў мени сьіваў, коли йа тибé гóстиў, таі йа бóду.

Та тотó ўчула домаішня чéльады, жи там ричіть, ни так гі трéба; та ўйшли вон і ўзалаі собі бігарі і кўля і воўка ўбили лем лéдва живий утьўк, жи го ни забілі на вдіхіль. І так кажи воўк: Чикай, кибó йа дашчо найшоў побóви!

Ідэ ун йинноў лўкоў, найде коніну, шчо пасé із малім гачатьом. Таі ун хóчи тотó малой гачьа, жи ззіеть. Кажи му кобіла: Ни слобідно тобі йісти.

А ун кажи: Чом?

Бо ў мени йи кóнтраг, жи ни слобідно.

А ун кажи: Та де йи?

Там кóнтраг із заду.

Ун сьа натыгать, де кóнтраг, а уна тогли прае його пуктовáми ў гóлову. Воўк пушоў йак пїаний, та кажи: Кибі йа найшоў ішчі дашчо попóви, та йа би ни читаў кóнтрагати.

Найде ун барана, шчо пасé на йидиум грукў. Та кажи йомў: Чій ти бараі?

Ун кажи: Йа попуў.

А воўк йомў кажи: Дóраз будеш готўў, йа тобі ни будў кóнтраг читáти, лем тьа ззім.

Бараі йомў кажи: Ш чо́го бись ньа йіў помáлы? Стань собі пуд груп, та роздоймі пісок, та сам до-тьа скóчу.

Воўк дурийй послўхаў і там. Бараі сьа рóзогнаў, та тріснуў воўка по гóлові з рóгами. Воўк лем сьа нўвирнуў, так го запаморочиў. Таі ўстаў, таі пушоў у дві пўті, а бараі собі домў утьўк. Кажи воўк: Кибі йа найшоў ішчі дашчо попóви, ни йіў би йа вараз, лем помáду! Таі ідэ, таі найде ў пóтоку слугў, шчо готóвить дрéвá; і кажи йомў: Чій ти чоловік.

Йа пупўў слугá.

Йа тибé ни б́уду на́раз й́исти, лем помáлу; ай кóнтра́т ти ни б́уду ч́итáти.

Кáжи му слугá: Та йак будéш н́а й́исти, кидь йа шче ни м́итий?

Кáжи воўк: Та мий с́а скóро.

Та ўшиў с́а слугá і р́убать собі дóбрый бук у р́уки.

Кáжи воўк: Та ти на́шчо то́о р́убаш?

То тим с́а б́уду ќетити; áли ни ма́у с́а ў шчо поўтирати; киб́сь ми даў хвостá, воўчи!

Воўк йо́му подаў хвуст, жи ун с́а будé ўтирати; а ун закрутíў хвуст кóло р́уки л́івойи, а ў праву ўзяў тот бук; кой ни поч́аў б́ити воўка! Од голови́ до хвостá избíў го.

Та воўк кáжи: Нíкда ни хóчбу собі заходити íс по́нами ничь! Í типéрь ни ч́увáти, жи́би дáшчо воўк р́ушиў попóви, бо ут тогд́и с́а бо́йать ўсьи.

Зап. в липни, 1896, від Пилипа Опаленика в Ворочові, Унгарської столиці.

Парале-ї: Чубинський, Труды, II, Ст. 126—127: Куций вік та кравець. — Етнографічний Збірник. Т. I. О. Шимченко. Ст. 25: Дурний вовцюга. — Аванасьевъ, Народныя русскія сказки. Т. I. Ст. 86—91 і 93—95. (Два варіянти). Т. IV. Ст. 25—31: Волкъ дурень. — Черниговск. губерня. вѣдомости. 1860. Ч. 21. Ст. 129—161: Казка про кравця и вовка. — Haupt. u. Smoler, Volkslieder der Wenden in d. Ober- u. Niederlausitz. Т. II. Ст. 161—164: Des Wolfes glücklicher Tag. — Повѣсти, сказки и рассказы казака Луганскаго. II. Ст. 459. — Библиотека для чтения, 1836 р. Т. XIV. Ст. 133. — Отечества. Записки, 1856. Т. V. Ст. 20 22. — Матеріалы для изученія нар. словеса. Ст. 42—47. — Valavec, Narodne pripovjedke. Ст. 267—269: Vuk-Rimljan. — Hahn, Griechische u. albanesische Märchen. Т. II. Ч. 92—93. — Wolf, Deutsche Hausmärchen. Ст. 419—421. — Gliński, Bajarz polski. Т. III. Ст. 177—191. — Рудченко, Народныя южпорусскія сказки. Т. I. Ст. 1—13. Ч. 1—6. — Твори Степана Руданського. Т. I. Ст. 146—148: Старий вовк. — X. Sadok Baracz, Bajki, Fraszki... na Rusi. Ст. 215—219. — Erben, Vybrané báje a pověsti národní. Ст. 256—258: O hloupém vlkovi. — В. И. Добровольскій, Смоленскій этногр. сборникъ. Т. I. Ст. 653—655: Якъ воўкъ хазяина заставíў кармити сабачку и якъ сабачка ваўка обманíў. — В. Р. Романовъ, Вѣлорусскій сборникъ. Т. I. Вып. III. Ст. 15—17: Вовкъ и собака. Ст. 18—20: Вовкъ дурень. — Materyaly antropologiczno-archeologiczne i etnograficzne. Т. II. 2. Ст. 61—62. Ч. 33. — П. В. Шейнъ, Матеріалы для изучения быта и языка русскаго населенія сѣв. западнаго края. Т. II. Ст. 262—263: Баранъ и волкъ. Також ст. 344—348: Голодны воуък.

3. Вовк і лисиця.

Раз на йвну́ свадьбу лішка клікала воўка. Кажи: Куми! пойма на свадьбу, там свадьба.

Іа бих, кажи, кумици, йшоў, айбо бою сьа, ож ўбйуть. Лішка пушла. Зайшла там у нву і збирала кірки, шчо падали, та йла, та й йому ўнесла раз, двічи полізати косток. Но, кажи, кумочку, пой й ти, бо йа ўже пйана.

Іа бих, кумици, йшоў, ай бою сьа, ож ўбйуть.

Ни бой сьа! кажи.

Воўк сьа ўтах до хіжі і там йакісь косткі збирай. Ў хіжі сьа ўтвямпи, та кажут: Воўк, воўк, воўк! І там його побіли. І вон ўтык звітти і сьіў собі на-боцьі, та сидить. Лішка йак того ўчула, побігла та покачала сьа ў паздырьіу, а паздырьіа сьа набрало на нву.

Кажи воўк: Ой кумо! поклікала ти мине, а мине позвьідали, шчо голову ми розвалили.

Она кажи: Мине ни так побіли; позирай, з мени косткі литьать; йа ўже жити ни гонна! І потрйасе сьа, а з неї паздырьіа летьать.

Кажи: Кумочку! йа звітти ни гонна іти.

Узваў йі на плечі, та нисе. Йак йі нисе, а она тогді сьпівай йому: Нисе битий, нибітого; нисе битий нибітого.

Шчо ти, кажи, кумочко, говориш?

Кажи: Снить ми сьа, бо ньа дужи побіли.

Ай нйт, кажи, — кумо, йа виджу, ош тибé ни біли, та ти сьпівайш.

Зпн. в липни, 1896, від Митра Бочка в Солочинї, Бергьської столицї.

Паралелї: Чубинський. Труды, II, Ст. 114—118. — Рудченко, Народн. южнорус. сказки, II, Ст. 6—9. — Grimm, Kinder- und Hausmärchen. T. I. Ст. 340—341: Der Fuchs und die Frau Gevatterin. — Haupt und Smoler, Volkslieder der Wenden in d. Ober- u. Niederlausitz. T. II. Ст. 164—166: Ч. 6. — Аванасевъ, Народныя русскія сказки. T. I. Ст. 1—16. Тамже. T. IV. Ст. 1—15 зведені відміни ріжних текстів казки про лиса і вовка (медведя, зайця, kota) — Dr. F. Krauss, Sagen und Märchen der Südslaven. T. I. Ст. 28—33: Reinekens Rache an Isegrim. — Вук Ст. Караджич, Српске вародне приповјетке. Ч. 50: Лисица се осветила вуку. —

Б.

1. Про Матяша кралья.

Коли Погандзіўчи бувало ў замку ў Каміянці, та дужы было пудло людям на-світы. Бо коли го будували, та тогдзі мўсїлы кажда газдїня вєсти солоткой молокó ай пайца ут курїї, та с того робїли вакўўку, та так дум тот іс тїя муровали мїсто ванна і пїска і вóди. — Тай із Вóрочова посїли. Йак Мадьяри прїйшли з Азїї, тай ўже го найшли пустїї. Тїперь го мало обновїли, банда хóдїть там і панї гóсь-тьять сьа із Унгв́ару. —

Тотó Пóгандзіўчи ни муг нїхто вўгнати ўтти. Али Матьаш-краль, шчи нїхто ни знаў, жи бўди вун даколї за кралья, — служїў на Орїховици у газди у Галаїди, Руснака. Тай пушли урагї на поли. Йак óрїють, а хотїли кралья ўбрати, коронувати. Многї сьа стрóїли, жи бўдуть за кралья. Та кажи хлопчїско газдóви: Пóйме, газдо, на корунацїю!

А газда занїаў їстик до зэмлы, тай кажи: Но, кїть сьа тот їстик розóўїи дóки обўїдеме зэмлю, та будў знати, жи з нас мóжи бўти краль з дакотрого.

Дóкля обуйшли, а їстик сьа розвїў, ударїў з ньóго молоднїк. І забрала сьа тогдї, пушли на тотў корунацїю, де ўже кралья клали. Пустили корўну, обї лїгала, та на кóго сьади, тот бўди за кралья. Та лем на ньóго сьїдять, на того хлопчїска; а дрўгї панї гнївауть сьа. І трїчь тотá корунацїя бўла, а ўсе на ньóго сьїдала корўна. За тотó го ни хотїли покоронувати, жи вун такїї нивєлїкнїй, худбнїї, сїрохман і Руснак. Та уи пак найаў сьа до їннóго ковальá служїти. І коваль йогó їмїў йакóсь і ўвїдыў йомў плєчї; а йомў на плєчах золотїї хрест. Тогдї коваль кажи: Йа твуй будў слугá, ни ти муї! І почьали ут того чьасу робїти гвєри — йакїсь коваль мўдрїї буў — багнєти, саблї, шчо трєба прóти вóїни.

І так бўла шчи раз корунацїя ў вáроши. І корўна на ньóго сьїла. А ўже вўрус такїї, гї трєба хлоп, до рóзума, до сїли. А то Пóгандзіўчи ўсе ў замку бувало, нїхто го ни гóдин буў ўгнати; ут прїхóду ид замкови канóви нарóбленї бўли запраўленї ў стьїнах — шчи й тїперь такї дьїри еуть — а з дрўгóго бóку ни мож заїтї, бо на скáлї зроблєнїї, на горї висóкуў; а хто йшоў ўтци, та йогó забїла; ни пустила нїкого ў свїты. А Матьаш краль ўже опєтаў за кралья, опєсаг корўну і почьаў с Пóгандзіўчом сьа борóти. І у ночї набраў кóнїї, набраў вóлуў, набраў свинь, набраў овєць, набраў псуў, набраў гусїї, набраў курїї, набраў камьóк, мнóго людї, на кажду створинў уўїазаў чинтó-

вик і запалиў; на ко́жду створину́ свѣчку, а лю́дьом гвѣри даў понабыва́ти і ко́ло ну́ночи так йти ко́ло то́йі гори́. То ўса́кий го́лос спра́внѣ: йака́ створі́на там бу́ла, та ка́ждой і́ншыі го́лос ма́ло; а лю́ди почы́лі стрѣ́бати і там сѣя прибли́жувати. А уна́ сѣя ўпу́дила, жи то ўса́кий йазі́к. Ко́ліску зо́лоту ма́ла, ве́рла йі до сту́дні. Сту́днѣ така́ глѣбо́ка бу́ла, ко́ло тры́ста сѣяг, ру́но в горо́ў; і ўсы́ доро́гі рі́чи зме́тала до сту́дні. — Йа́ там ка́міньа кату́ляў до га́ти, та сѣя найшо́ў же́льзі́ний кирба́ч де с пу́ттрѣ́а шу́ха буў доў́гий; мо́жи тим бі́ла лю́дйі, ко́лі то́то будова́но; та ту буў ун ў на́шого чо́ловіка, ни зна́у, ци йи; с пѣ́атицѣ́ть ро́куў бу́ди, йак йа го ві́дуў; а даву́п й тѣ́пер йи на О́рїхови́ци, шчо найшла́ го Во́лошки́ньа ў лы́сы, шчо го ву́рила ді́ка свиньа́. — І то́то По́гандзі́ўчи сы́ло собі́ на та́тоша і зачы́ало ўты́кати. А́ли Ма́тъаш кра́ль за́-ним на дру́гум та́тоши. То́тй ко́ны бу́лі бра́тѣа со́бі. Та пе́реднѣй ўсе́ до́чікуваў за́днѣго. А́ли вун дого́ниў йи́и ў за́гунцьку́м лы́сови, бо ў́ тум лы́сы ду́жи жо́лудь вѣ́ліка ўпа́ла, та кунь сѣя хо́ўзаў на жо́луди. Та прокля́ла лы́с то́гдї, шчо ні́гда ни ро́дѣть жо́лудь по сѣ́ому. Йак йі дога́няў, та почы́ла му сѣя про́сити: Ти ни ма́йши жо́ні, йа ни ма́у га́зди, та бу́деме ў йі́дно ца́рьйува́ти. А ун то́то ни позира́ў, лем ў́тѣа са́бљу і сѣ́аў йуў го́лову. Йак бу́ўби ун йуў ни сѣ́аў, то уна́ бу́ла би йо́го сѣ́ала.

Го́лова́ йі ска́кала де з на три мѣ́лы д зе́млы. І так спочы́ли лю́ди ут то́го чѣ́асу. А́ли уна бу́ла вало́ўшиа і́с Ту́рѣшні́ни. Та ў́же ў Ту́рѣшні́ні зна́ли, жи уна́ пропа́ла. І Ма́тъаш-кра́ль забраў сѣя до Ту́рѣшні́ни там де шчо шнї́гонїти. І пушо́ў там до то́го ца́рьйа ту́рѣцько́го. І ка́жи йо́му ту́рѣцькѣй ца́рь: Ві́тки ти?

Йа́ з Уго́ршы́ни.

Та ци шыў ты за Ма́тъаша кра́ля?

Ой шыў.

Та йа́кѣй то́т буў Ма́цька-кра́ль?

Та́кѣй а́кура́т ги йа. — Са́м так на се́бі. — А́ли Ма́тъаш-кра́ль знаў гу́сти, та з гу́слами до то́го ца́рьйа пушо́ў і ка́жи: І так знаў ва́д гу́сти ги йа! А то ун са́м і буў; зна́уть?

Ка́жи йо́му ту́рѣцькѣй кра́ль: Ой ко́бі ми сѣя ў ру́ки ўпаў! За́віснѣ́ бим го.

І пу́тнісаў на во́ротах на ца́рьскѣ́х, жи то вун. А са́м Ма́тъаш-кра́ль пу́стиў писмо́ — а ва́ть перше́ на́казаў сво́му во́ськови, жи́бі го там чика́ло на гра́нїци; та тим чино́м за́йшоў до кра́ля ту́рѣцько́го. — А́ли йо́го до́раз ў́тѣамили пу́тніс, шчо лшї́ў на во́ротах і йо́го і́мїли. І ца́рь му ка́жи: Ти сѣ́аў По́гандзі́ўчи, мо́йу ро́дїну́?

Ой йа.

Та зо́тну йа тѣ́бе, а хо́ть тѣа за́вішу; йак са́м хо́чши.

Та лем нѣа завісь.

Та де тѣа вішати?

Та на граници.

Та ўбѣрну тѣа твѣариў ў твуй край угѣрський; ѣак бѣдиш на шибеници, обісь позираў, віткись приишоў.

Запрѣйѣх до вѣза кѣни турѣцький краль, поклѣли го на вуз, Мѣташ-крѣла, а і сам сиў іє царициў ітї його смѣрть відѣти. А Мѣташ-краль везѣ сѣа, таї сѣа смїи. Кѣжи його турѣцький царь: А шчо сѣа смїиш?

Сми сѣа, жи пирѣднѣу тильгиу кѣни тѣагнути, а чого зѣднѣа за нѣоў ѣде?

І вѣйшли там на граници і законѣли сулѣк на граници і хотѣти вішати Мѣташ-крѣла. Мѣташ-краль кѣжи цареви: Слобѣдно на остатнѣм часѣви зашчѣ попросити собї?

Царь кѣжи: Слобѣдно.

Та Мѣташ-краль трич задѣў у такѣ трукѣ, ѣак при вѣську ѣи признѣчено, на свѣйїх: Скѣро, скѣро, брѣтѣа, дѣ-миѣ, бо миѣи смѣрть за плѣчиѣа.

Його вѣсько зрозѣмїло, бо блись там бѣло і пристуѣили ўсї ў ѣколо і турѣцького крѣла тогдї імїли і на гѣстовий сулѣк, котрий вун зладїў Мѣташ-крѣлови, та його завѣсили: Кить ти миѣ хотѣў обирѣтати твѣариў ў Угѣршчину, тепѣрь ѣа тибѣ обѣрну у Турѣшчину. А за тотѣм сѣа смїѣаў на вѣзї, бо ѣа мѣсиў ітї, ѣле ти чого за мѣоў ішоў? Та тепѣрь позираї ў Турѣшчину!

Таї так забрѣў сѣа до Угѣршчини Мѣташ-краль з вѣськом, таї крѣлуѣаў, дѣки жиў. Розбїў зѣмок ў Хѣстьї, розбїў зѣмок ў Кїрагѣлменцу, розбїў зѣмок ў Серѣднѣум, розбїў зѣмок Камѣанѣцький і тепѣрь пустѣи стоїѣть. І хтѣ би ни віроваў, та очїа мѣгои увїдѣти, бо ѣи так. Вун тримаў рѣську віру, тримаў із ѣарѣдом благѣчѣстївїм, храниў Угѣршчину.

Зап. в липки, 1896, від Пилипа Опаленика в Вороховї, Угварської столицї.

Паралѣлї: Драгоманѣв, Малорус. нар. пред. и разск. Ст. 425—429. — Кѣзки Игнатїа зѣ Нїкѣлович. Ст. 52—56. — Останнїй мотив, Мѣташ в Турѣччинї, належить до круга оповїдань про Соломона. Пор. Етн. Збїр. Т. III. Ст. 37—46. —

2. Про Мѣташа крѣла.

Однѣжди стѣло сѣа так у Бѣдашѣтї: ѣидѣн шѣстер дѣже прѣкраснїи цѣйкѣи ушїў; ѣле худѣбнїи бѣў і дѣти маў. Алї його жѣна

кажи му так: Понеси тої цїяжи найяснїшому царьїу ў подарунок. Знайши, йакїй вун ласкавий йи, та вун тибѣ добрі обдаруйи!

Послѹхаў вун жонѹ і писѣ до царьїа. Но там були три вартї. І кажи му варташ: Де йдеш?

Ун кажи: Царьїови несѹ дарунок.

Кажи му варташ: Та кидь ми половинку з дарунку даш, шчо дустанїш уд царьїа, та тьа пѹшчы.

І тот му приобицьаў.

На другу варту прийшоў, такожде так опстаў. Не іначе на третью варты. І дуйшоў аж ид царьїови.

Царь пообзїрать дарунок і кажи му, шчо жадать за дарунок.

Тот отповідать царьїу: Сто палиць.

Царь му кажи: Та ни ти шалений чоловік? Не льїше ти сго дукатуў, гї сто палиць?

Ньїт, лем ньай ми сто палиць путнїшуть.

І царь путнїсаў.

Ідучи уд царьїа, гварить му перша варта: Но, та дай ми, йакїе обїцьаў, половину дарунку.

Шѹстир му отповідать: Пой дале, ньай вас парас подыльбу. Так і другуй варты повїў. І тотї йшли за нїм. Прийшли іт третью варты. Вийме шѹстир царьської письмо і укажи. Ўнесли дереш і по роказу царьїа пудыліў варташуў. Учнїў сьа великий йойк. А царь хогїў сьа дуванати, шчо за йойк? І даў закликати шѹстра т собі назад. Довїдуи сьа уд нього: Шчо ти начинїў?

Найїаснїший царьїу! по обїцьаньцї мойуй подыліў-їиї йїх царьским дарунком.

Шчо царьїови дѹже польубило сьа.

Казаў шѹстир: Шчо йаби буў за хосѣн маў із йїх сто дукатаи, кить тотό мнїї пѹ-троїи трѣба роздыліти мѣжи варташаи? Так вольїт у них зустати.

А царь насїпаў му поўнї кишѣнї дукатаи.

Зап. в липни, 1906, від дяко-учителя Ренал, в Убли, Земплинської столицї.

Паралелї: Мотив про відступлюване кїв другим особам, див. Grimm, Märchen. T. I. Ч. 7: Der gute Handel. T. III. Ст. 23. — Ciszewski, Krakowiacy. T. I. Ч. 148—150. — Kolberg, Lud. T. XIV. Ч. 76. — Jahn, Volksmärchen aus Pommern u. Rügen. T. I. Ч. 24—25. — Pauli, Schimpf u. Ernst. Ст. 542. Ч. 614. — P. Dobšinský, Prostonárodní slovenské povesti. Кв. II. Ст. 77—88: Drevená krava (лиш конець). — П. В. Шейнъ, Матеріалы для изуч. быта

и языка рус. населенія сѣв. зап. края. Т. II. Ст. 200—203: Мужикъ и царь. — Твори Степана Руданського. Т. III. Впорядкував А. Кримський. Ст. 129—131: Спілка. —

3. Про Матяша-кюраля.

Такóжде тот власний царь йшоў чéрез йидно́й село на гентóвi. А там із млина вiвергли млинський камiнь на ўлицьу i так царь iзломiў тингель до камeня. Закликаў старшину села i даў рóсказ: Кидь ми пут трийома́ днeма́ тот камiнь ни удретé, пудло з ва́ми бóде!

До трéтього днeа ўшиткi громадба́ни жу́рили, йак то камiнь мож удэрти. Но нийак йiм до розу́му ни могло́ прийти. Так дужи сeа позажу́рйивали! Вирйўска а́ле дьўка прийшла́ мэжи них i ка́жи йiм: Не жу́рте ви сeа ничь, йа бóду ца́рйови утновiдати.

На трéтьий дeнь прийшоў царь i во́прóсать сeа: Ци ўдралисте́ камiнь?

Змiжи ўшиткiх дьўка отвiту́йи ца́рйу: Наййасьныи́й ца́рйу! у нас ничь живóй ни дру́гь. Зарiште го, то йа го ўдру.

I ца́рйови польубиў сeа óтвiт. Прийде́ до́му царь i розмiшлять: Йак то́то дьўци́ на розу́м могло́ прийти?

Дасе́ть йуй дру́гий во́прос прeс по́сла, усе: Йи у мэни сторiчної́ клóчeа; жеби́ ти то́то по́прйя́ла на йидва́бныи́ нитки.

Дьўка по́слом утка́зуйи ца́рйови: Йи у нас сторiчний плут. Дай ти з ньóго зроби́ти золотóй веретéно, та по́прйя́лу́.

Ца́рйови сeа чу́дно зроби́ло. I заже́не дру́гого по́сла д ньуй iз йидни́м на бо́цы дыра́вим ко́шом, жеби́ о́на то́ту ды́ру заплáтила.

Но уна́ по́слом утка́же ца́рйови так: Ничь у нас з вон не пла́тауть на лице́, лем на рубiй. I ка́жи по́слови: Неси́ ко́шуў наза́д до ца́рйя́ i ка́жи му так: Ньай вуи́ вiверне́ ко́шуў на лице́, та йа заплáтау.

Царь сeа чу́доваў i даў дьўку́ закликати́ i даў за йидно́го о́фи́цера уда́ти, жи так му́дрий отвiт дава́ла.

Зап. в липци, 1896, від дяко-учителя Репая, в Убли, Земплинської столиці.

Отсе́ вiдривок з новелi „Про мудру дьвчину“, причiплени́ до Матяша прина́дковe. Пор. Егн. 36. III. Ст. 189—190.

4. Про Матяша-кюраля.

Ў 36. рóцы то бóло (1856). Та тот Матяш-краль зайшоў на трахти́рню до Ко́шиц, та си сказаў готова́ти шти́ри йайца́. Йак iзвьйў —

там було більше панів, не він сам — та написаў цидулку, та полóжиў пут тот портóчок, жи на стóблї булó. Йак писаў цидулку, та написаў: Той буў, панóве чéсьнї, шчо мéжи ва́ми штири йа́йця ізвѣй, Матъаш-краль. А його повіли схóпити, та забіти. А ун буў мўдри́й чоловїк; та вийшоў с трахти́рнї, та си купиў уд йидно́го фўрмана ка́лап і йидно́ї кóлесо. Та жиби́ буў тотó кóлесо не нїс, бўлиби спóзнали, жи Матъаш-краль, а́ли жи кóлесо нїс, та: бідний фўрман, мўсьї́ кóлесо купи́ти! На трѣйох ва́ртах буў і пере́йшоў. Так му там мóвили: Кидьби́сь ни нїс кóлесо, та бўўби́сь Матъаш краль. Йак пере́йшоў ўсьї три ва́рти, та казаў: Хва́лаш тоби́, Бóжи, хва́лаш те́би, шчом сѣа з бїди ментоваў. Йа мўдри́й чоловїк буў барз і учéний, та типéрька Бóгу дя́кку за ўсьо благо́йи.

Зап. в листи, 1896, від Стефана Лабанца, в Улицу, Землинської столиці.

Б. Про Йосифа II.

Ў оден час царї́ця хвóра була і царь даў рóскас, штóби кóло бўрґу з вóзом ни ходїти. Хоты́ў царь уві́рити сѣа, ци рóскас його́ тóчно подéржаний. Сѣў на коня́, пушоў на пóле. На пóли ораў шваб з двома́ во́ли. Ка́жи шва́бови царь: Клади́ воли́ ў вуз! І вер іс сѣа плáтьа, та́й царь вер сво́йи. Царь облéк шва́бове плáтьа на сéби, а шваб ца́рьськoйи на сéби. І ка́жи царь шва́бови: Май гáтку на коня́, бо йа іду́ із вóзом ід бўрґу! І даў шва́бови йиден дукáт, обї гáтку маў на коня́. Сѣў на вуз, зѣаў батўг у рўки і пугнаў во́ли ід бўрґу. Там пёрша стра́жа, во́йак, кли́чи: Стуй! сѣуди́ ходїти ни слóбудио! — Шваб не творї́ў сѣа на тотó, гнаў во́ли дáле. Дру́га ва́рта ка́жи: Стуй! Та́кже ни творї́ў сѣа. На трéтьо́й ва́рти во́йак побойаў сѣа, што іс тóго будé бїда. При́шоў іт шва́бови, імї́ў за руд, і ка́жи: Назáд! Но шваб ни творї́ў сѣа. Пóчаў во́ли батугóм бїти. Во́йак відї́ў, што іс шва́бом ни мош порáдити, ўрваў йому́ з рук батўг і чїтаво побїў його́ пó-плечох ремї́нни батугóм. Шваб відї́ў, што сесé ни трупáлка, убернї́ў вуз і пушоў іт томў шва́бови, передáў йому́ вус та́й плáтьа, облéк сѣа во сво́йи плáтьа, сѣў на коня́ і пушоў у бурґ. Попóлудньу даў призвáти іт сóбї ва́рти командáнта. Росказаў йому́, штóби тоту́ ва́рту, котра́ сто́йала при бўрґу тóйа і тóйа годїни, штóби поста́вили сѣа пред ца́ром. Онї сѣа поста́вили. Царь звїда́и сѣа от пёрво́го: Што сѣа стáло при тво́йїй ва́рти?

Он отвї́товаў: Прóшу пресвѣ́тлий ца́рьїу, одїн шваб йшоў з вóзом з двома́ во́ли. Клі́каўїим на нéго: Стуй! Ни хоты́ў стáти. — Ка́жи

другий воїак: І йа на нього клікаў, так же ви хотыў стати. — Кажі третій воїак: Йа відыў, што іс сего можи велика біда бути; іміўим за руд і хотыўим обернути вуз, айбо шваб батугом биў воли і гнаў да ле. Йа тогді ўрваў батуг йому з рук і читаво набиў шваба по-плечох. Тогді шваб обернуў сьа і пушоў собі.

Йак царь ўслухаў усьіх трьіох воїакуў, тогді вер ісь сьа кабат, тай сорочку і показаў йому плечі — а по-плечох сьлїдно батугі. І кажи: Но, відиш сїне, тот шваб йа буў. Ти йак вірний воїак, точно йис подержаў рєказ, ай другий раз обїс на биў іт чоловіку такій бесчєсний. — І обдаріў усьіх трьіох воїакуў.

Зап. в цьвітні, 1896, від о. Грибовського, в Задні, Марамороскої столицї.

6. Чому Кошутівці побирають пенсію ?

Чїсарь Франц Йозиф догварьїали сьа с Кошутом Лайошом: Йа ни мўшу годовати твоїіх жибракуў! — тих воїакуў, шчо йому служїли; на них Франц Йозиф сєрдилї сьа. — А Кошут Лайош повїдали: Йа жїу на свбїіх жибракуў грбші. Кидь ми служїли, будуть пєнзїіу брїти. Капітан стўўку, гїдцїаць пїадисьїтку, фєльльєр дисьїтку, фрайтер золотўўку. І ут того чїасу пєнзїїа йи тїж, шчо живуть. І ў Березнїм Великум дваїї берўть. —

Зап. в липні, 1896, від Пилипа Опаленика в Ворочовї, Унгарської столицї.

В.

1. Циган у царя.

Була у царьїа принцезна йинна. І царь такий росказ даў: Ко-би оту його принцезу россмїяў, за того дасць її. Ходьать там панї, дужи мўдрї лўде, айбо ни мўжут россмїяти царьскў принцезу. Найшоў сьа циганїн йиден такий, шчо вїн циганїн, айбо ни спїзнати, ож вїн такий. Йде вїн до царьїа. Айбо куниў на сьа удьїшчину паньскў — і востри-тиў вїн учїтильа йинного, шчо йде во школи. Кажи вїн: Ытки йдетє учїтельу?

Та йду во школи.

Та пойти во мноў, будетє ми товариш.

Но, де ви йдетє?

Йа йду до царьїа, тай ви пойти учїтельу. Будетє у мєни за їноша там ў царьїа.

Пришли до царьїа і царь їм даў гостїну, ужє вичїрьїу. Йак повичїрьїали, царьскїа принцеза лижїть ў постїли; коло царьскїой принцези катуна стоїить ис сїбльоў із голоў. І конєць голови свїчка горїть, царьскїой принцези, і конєць нїг свїчка горїть. Но, ужє лыгауть спїти, тот пан і тот циганїн. Айбо ў нїого учїтель за їноша їн, у того циганїна і шчо му росказуїи пан тот, учїтильови, тот мўсїть слўхати. І царь даў постїль тїму пану на нїч. Пан тот ни хїчи лыгати на постїль. Росказаў свїму їношови тот пан: Унесї минї дїську на пїать мїтриў. Ынош мўсїў ўнєсти дїську: Йа на отї лїажу спїти собї, на дїську. — Та йак тот пан лїажи спїти на дїську? Так: Наладїў тот їнош дїську сьак (опов. пок.: прїосто до горї) і на отї позїрать царьскїа принцеза. Йак тот пан лїажи спїти на отї дїську, тко на тїм гїдин спїти? І вїн собї лыгаў спїти на отї дїську так, горїнїць. Ис тїї дїськи вїн ўпаў, бо йак так, йак дїська д горї?

Тодї царьскїа принцеза засьмїяла сьа на тїм, йак тот пан ўпаў в дїськи. І такў мїли мїжи собїў бєсїду, ож колї сьа засьмїїи царьскїа принцеза, обї тот катуна записїў отї, колї сьа засьмїїи. Но, кажї, тот пан свїму їношови: Изуїи нїа. Но, ци знїїши нїа ззувати?

Кажї їнош: Йа знїу.

Но, на ззувїй.

Айбо тот їнош їнїў так ззувати, ги колї ззувїуть, айбо вїн кажї: Ни так минє ззувати!

Айно йак?

Сьак стань, наспирєт сєби ззувїй минє, ги колї ногавїцьї стручїй.

Но, інош іміў ззувати пана того, айбо інош ни гѳдин так звѳти пана і пан тот кѳпнуў іноша ў гузицьу, таї інош ўнаў, таї убіў рот так на-кроў. І тогдї царьскѳ прїнцѳза на томь сѳа зѳсьмїйала унїать. Катунѳ записѳў тодї і інош того пана: Но, кѳжи, тот пан іношови свѳму: Напѳй мнѳ, дай ми водї!

Но, інош принїє водї, та дайї пану воду. Айбо пан ни хѳчи брѳти так воду. Кѳжи: Ци так мнѳ пѳйш?

Аїно йак?

Ўльий ми ў рот, кидь йа лѳжу, зальий нѳа.

Інош даў водї пану, йак розкѳзуваў пан. Ци напиў сѳа пан? Ни напиў сѳа, лем засморкнѳў сѳа, бо так ни гѳдин напиѳи сѳа. І на томь царьскѳ прїнцѳза зѳсьмїйала сѳа трѳтїй рас. Тот пан звїдѳть царьскѳ прїнцѳзу: Ци мѳсїть катуна стоѳти тот кѳло вас?

Айбо она ўт присьвїтлого царьїа такѳ мѳйї бѳсьїду, обї ни ка-зѳла нич, лем тѳлько, обї казѳла: Нѳи: Звїдѳть йї тот пан: Ци мѳсїть тот катуна стоѳти кѳло вас?

Она кѳжи: Нѳи.

Но, кидь нѳи, най катуна йде собї гет! І катуна пѳшѳў. Звїдѳть унїать: Ци мѳсїть свїчка горїти конѳць голови?

Она кѳжи: Нѳи.

Но, пѳшѳў тот інош паньскїй, задѳў свїчку. Звїдѳть вѳн: Ци трѳба, обї свїчка горїла конѳць нѳг?

Кѳжи: Нѳи.

Задѳў вѳн й тотѳ свїчку. Прїйде пан іт привнцѳзѳї, йак ўже сѳа тѳмно ў хїжї: Ци мѳсїти ви бѳти ўкрїтї?

Она кѳжи: Нѳи.

Но, пѳнїїу тодї роскрїў тот. Йак йї пан роскрїў і пѳшѳў ід нѳїў спѳти; кидь нѳи, то нѳи.

Даў Бѳ день, звїдѳть царь прїнцѳзу: Ци лѳбиш ти того пана?

Лѳблѳу.

А ти, пѳни, ци лѳбиш прїнцѳзу?

Лѳблѳу.

Но, ци пѳдеш ти, прїнцѳзо, за того пана?

Пѳдѳ.

Ци вѳзьмиш ти, пѳни, мѳу прїнцѳзу?

А йак йа вѳзьму прїнцѳзу, кидь мѳйїў жонї мѳа Катїрїна? —

А то булѳ цїганка. —

Аїно шчо ти хоч, пѳни, за отѳ?

Там йї кѳло нашого силѳ дубрѳва царьскѳ, та най ми дадѳть тотѳ дубрѳву на ўгльѳ спѳлїти.

Но, берї цїганїни, даў ти.

Зап. в марті, 1896, від Михайла Фотула в Стройні, Березької столиці.

Паралелі: Про розсмішення царівни див. Grimm, Märchen. T. I. Ч. 7. Der gute Handel. T. III. Ст. 23. — G. Basile, Pentamerone. III. 5. (25). Lo scarafone, lo sorece e lo grillo. — Аелнасьєвъ, Народныя русскія сказки. T. III. Ст. 86—88: Несмѣвна-царевна. T. IV. Ст. 405—406. — Wolf, Zeitschrift für deutsche Mythologie. T. II. Ст. 197—201. — Wolf, Deutsche Hausmärchen. Ст. 301—302. — Худяковъ, Великорусскія сказки. T. III. Ст. 85—86. — В. Н. Добровольскій, Смоленскій этногр. сборнякъ. T. I. Ст. 620—622: А царѣни Нисмѣяни. —

2. Про Галичанів.

Були ту трійи Польяки за Бескида, перейшли ту до нас. А там са тингиріца ни родить; та у нас йли, далі тингиріцці йісти вареної, ті ў восени, молодой. Та ў нас так йдять тингиріццу варену, шчо лем верньата бйідауть, а гичку завёржуть. Далі Польякум йиден горчик тингиріцці, а ўни з гичками поїли. Одобрала газліньа горчик од них, та са звідуйи од них, де гички. А, газлінько, ў нас тингиріца са ни родить, та ми ни знали бйідати, тасми думали, жи то ўшитко зіти.

Та нья са звідовали, ци дужи бірүү с присьажникома пий. Даколи пйуть, йа повіў, а даколи пйт. А ўни повідали, жи ў них мусить каждий день бірүү пйти. Та раз, ў йидной рано нийакойі залогі ни принесли з валалу ид корчлі, жиби бұло зашчо пйти. Ачей пришеє кирейтуў дайакій залух, шчо побере за царину, або худобу прижеє. Та нічого ни бұло. Прйшоў хотарьний, та бірүү на вього кричаў, жи: За шчо са напйиме? Увідйў качмарь, шчо шчось по вусьі білой ходйло, указаў бірорум, бірори на хотарьного, жи добрі хотарь ни дозирать, ани ни йн за шчо са добрі напйти. Пушоў хотарьний тотó з вуўса нагнати, а бірүү тимчасом три кварти горіўки узяў. Ўни каждой рано палинку пили, та носили хлйб у кишени позат палинки закусувати. То бұла собяка. Прилудйў йий до качмарьйовой станны, вер собяцці хлйба і бірүү ўже ну лишиў тойі палинки. Палинку попили і гварьять: Хотарьний, шчось нагнаў з вуўса? Грицкову собяку. — Так Польяки на йидну собяку, шчо по вуўсы ходйта, три кварти палинки вйили.

Зап. в серпни, 1896, від Михайла Пустя, в Збую, Землинської столиці.

3. Як Юраїняжи йшли на вимолот.

Йшли трійи з Країни на вимолот на мадярський край ў ночі за путьоў. Йдён пан са перевозуваў з йидно́го міста на дру́гой та ўйуз с собо́ў начиньа ўспийако́й, пўшку, го́днику і до́ўгий нуш; бу́ло мно́го на ко́чи ўшитко́го. Ко́чш гнаў кўньми, а пан іза́ду са задрімаў, заспаў на ко́чи і од вло́го са пўшка с ко́ча одверну́ла, ўпа́ла на земльу; на йидно́й місто ўпа́ла го́дника і до́ўгий нуш. Го́дника ма́ла золоті́л ланцо́к, шчо са ў ночі світиў. Ішли молотці́ позза́ду трійи, найшли пўшку, али ни зна́ли, шчо то́то йи. Зна́ли пўшку ў го́ру і земльи. Повіда́ть йидён дру́гому: Йака́ оде́ фу́йара. Ко́нець піўку, так йак бу́ла дупла́шка, два ціўки, та ўзяў ціўки до піска, жи бу́де ду́ти, а дру́гий пальцо́ма перебра́ти, бо то ни така́ фу́йара кўрта, ги што уни́ биру́ть за ву́цьа́ми! Йидён за ко́гута́ рўшиў на ко́минку, пўшка бу́ла наби́та, то́му шчо дуў, та ў зўби́ стрі́лило. Тот ўпаў го́рі-знач. Ра́цьа́ть са два́йи: Шчо бу́деме́ робі́ти, кидь Васи́ль ўпаў? Тоті́ йидён дру́гому гва́рять: Ни бу́й са, Ива́ни, лем ми два́йи по́льми! Фу́йару ве́ргли, бо то фу́йара чо́ртова. Ішли да́ле, найшли го́днику. Ци ви́диш ти, гва́рять, а́де чо́ртова хи́шка і чо́рт ў ньуй ше́пче? Прусте́р ціни́ йидён, уда́риў по го́динці́, бо ду́маў, жи чо́ртова хи́шка, шчо чо́рта ўби́ў ў ньуй. Йак биў по го́динці́, а нуш ко́ло го́дники на пу́ті буў до́ўгий. У́да́риў по но́жі, нуш пўтско́чиў ў го́ру, упаў кунцо́м Ива́нови на го́лову. І тот зу́стаў. Пан са пробуди́ў, вирну́ў са с ко́чшом гля́дати, найшо́ў живо́го ко́ло ўмерло́го. Почаў са звідува́ти: Шчо ту́ робі́ш? Ун па́нови повіда́ть: Ату́ найшли́сьме чо́ртову хи́шку, шчо ў ньуй чо́рт шиптаў. Та йа гва́риў, жи́би́ йий лі́шити, а Ива́н вилі́ў розбі́ти. Йа ўда́риў ці́па́ми, чо́рт пўтско́чиў, та́й Ива́нови го́лову проби́ў. Та ўже́, гва́рить, ни зна́у, шчо з ним чи́нити! Пан са звіду́йи, ци́ йи да́йка́йи знак і с то́їі хи́жи? Ни йи ни́ч, лем мо́тушча́. Пан си́бзнаў, жи то з його́ го́дники ланцо́к. А бу́льши ни́ч-йи́сьти ни найшли́? А́де йидён нуш, шчо чо́рт верх Ива́нови на го́лову. А бу́льши ни́ч? Йидну́ фу́йару; ата́м-сьми ве́рли до ша́нцу; бо Васи́ля за́би́та. Указаў па́нови, де фу́йара. У́зяў пан фу́йару, Йурка́ зпа́заў, во́ложиў до ко́ча, даў го до ра́мга́зу, же́би го́динку витейці́ў. Та так а́ни йидён з вимолоту ни́ пришо́ў, бо два та́кой зу́ста́ли, а тре́тій пушо́ў до ра́мга́зу. —

Зап. в серпни, 1896, від Михайла Пустал, в Збую, Земплинської столиці.

Паралелі: Чубинський, Труды, II, Ст. 578: Про трьох жидів і рушницю. — Аєчасевъ, Народныя рускія сказки. Т. III. Ст. 505—506. — Твори Степана Руданського. Т. I. Ст. 59—60: Оливо не вадить. —

4. Як Верховинець висиджував лошака.

Прийшоў йдэн Вирховинець ў вярэш. Пришоў ід бабам і ўвідыў, шчо продаўць динні-грязачкі. Зьвідать вөн, шчо с того йи; вөн ни знаў шчо с тим чиніти і ни знаў, йак сьа то зве. Зьвідать вөн бабу, шчо тото йи. Баба йому на сміх кажи: Отó кбнськойи йайце.

Кажи вөн бабі: Та шчо с того будэ йайця?

Кажи йому баба: Будэ лошук.

Ну, та йак с того лошук будэ? Ця сидыти на ным треба, ни йак?

Баба дурному Вирховинциви кажи: Три мисьяцы будеш сидыти на тьіу дини, та висидиш лошукá! Айбо баба ни кажи, шчо то динья; тай вөн вірить.

Но, бабо, шчо ти хоч за отó йайце кбнськойи?

Пйатку даш ми! кажи.

Вирховинець ўньяў пйатку, заплатиў. Принис домб, тотó йайце. Жона кажи йому: Шчось принис гáздо?

Ба, кажи, шчом принис. Ге, кажи, кбнськойи йайце.

Шчо с того, кажи, буди Гривью?

Ба, будэ же лошук. [Іа ўже так говору, йак Вирховинци, Опов.].

Та йакже с того лошук ўйде?

Шчо мині тотá продайўха казада? Обих сидыў три мисьяцы, та вбсиджу лошукá!

Но й вөн так ўчиниў. А то бўло йпин ў сьінокоси, коли косьять траву, пашу, гей кажуть там. Жона з ним сьа вадить: Чому ни робини дашчо?

Вон кажи: Ньйак мині робити дашчо, бо лошук застудить сьа, та шчо з него буди?

Но сидыў оден мисьяць, жона дўжи з ним вадить сьа, косачоў наімаць собі, бо вөн ничо не робить, йак мисьяць, фурт сидыў, нігда ни йшоў. Сидіти би шче два мисьяцы. Жона з ним вадить сьа: Чоловічи! хоть йди на поли сиди собі, та хоть будиш видіти, шчо робітники рблять. Возьмі с собоў на поли отó йайце.

Вон ўзяў на поли, там сьіў, та сидить на дині. Ба, динья ўже гниий, а дурний Вирховинець сидить. Кажи жона: Дурний чоловічи! Йди собі до чорта, ни сиди туй на дини. Ко чуў, обі ўсидыў конья чоловік?

Но вөн ўстаў, та зачаў іі доганьати, бити за отó. А то бұло пут хашчоў на поли. Йак ун ўстаў, динья искачала доли берёгом і ударила собоў до корча. А там зайаць ў корчі спаў і напудиў сьа динні і почаў ўтыкати. І Вирховинець ўзрїў на тотó і зачаў бігнути іс пірид зайаця

і почаў го́йкати на жону́ сво́у: Но, ка́жи, ко́лько ми ни мно́го сиды́ти бу́до, та ўже би буў лошукъ буў, та ўтык. Ци відиш? І здоймиў клеба́н і іміў го́йкати на ньо́го: На со́нька, на! Ну, ка́жи, відиш жоно́ прокля́та! Нігда би жону́ ни слухати, бо жоно́ зводіть; бо ўже ў два ро́ки буў бих то́го ко́ня ўприга́ў, шчо ўтык уд нѣа. Типе́рь, ка́жи, коли́сь так учині́ла, то спраў хоть ми́ні тако́го ко́ня, йак ўтык.

А она́ ка́жи: Хибá с тобоў спраўлю.

Зап. в марті, 1896, від Михайла Фотула, в Строїні, Бергської столиці.

Паралелі: Чубинський, Труды, II, Ст. 571 - 573 (перша половина): Жиди та мужик. — Твори Степана Руданського. Т. I. Ст. 44—46: Що то мати, що то діти. — Ciszewski, Krakowiacy. Т. I. Ч. 168. — Манжура, Сказки. Ст. 116. — Іваницький, Матер. по этногр. Вологодской губ. Ст. 218. Ч. 45. — Jan Świątek, Lud Nadrański. Ст. 443—445: Jak góral kupił banieę za kobyle jaje. — Жите і Слово. Т. IV. Ст. 193. Ч. 8. — Wisła. Т. IX. 1895. Ст. 325. Ч. 3, b: Jak błazen djabelski jajko zajęcze wysiaduje? — Манжура, Сказки. Ст. 116—117: Дурный жидъ. — В. Н. Добровольский, Смол-нскій, этногр. сборникъ. Т. I. Ст. 708—709: Баринъ — яму мужикъ параў — лашадей сабъ изъ тыквъ высиживаў. — Materiały antropol. archeolog. i etnogr. Т. II. 2. Ст. 79. Ч. 49. —

5. Цигани юсарі.

Буў йиде́н пан, тай наймаў ко́сьцьїу ко́сити, та пайаў цїгани. Цїгани прїйшли́ до ньо́го на фрїштик, даў пан фрїштик цїганом, зы́ли цїгани фрїштик, ка́жи йиде́н тоді цїганин: Ци зна́йти шчо, пани? Ўже нам да́йти й полуде́нок, та ўже ко́сити до ве́чера будеме́. Зы́ли полуде́нок, тоді дру́гий цїганин о́йя́ть ка́жи: Пани! да́йти нам ўже й виче́рьїу, та ўже внесе́ сѣа до нас ничь ни творі́ть! Айбо цїгани зы́ли виче́рьїу, тай шчи со́нци ни зойшло́. Ка́жи йиде́н тоді ід дру́гому: Фе́рку, ци ко́сиў ти по виче́ри да́коли?

А Фе́рко ка́жи: Угу́, нѣаньо мо́й ни ко́сиў нігда, тай йа ни буду́. Тко чуў по виче́ри ко́сити?

Польга́ли цїгани, сплять цы́лий де́нь, нич ни ро́блять. — Дру́гий ра́но по́шли цїгани ко́сити, ни внесе́ пан істи. Ни йи ни фрїштика, ни о́бїда, цїгани голо́нны. Айбо пан поно́луньу ў пїать часо́ў ўзаў со́бі кнїш іс сіром, тай ко́су, тай прїйшоў іт цїганом. Прїйде, а цїгани ду́жи йойкауть, такі голо́нны, шчо... Пан ўзаў ко́су, по́чѣаў ко́сити і ка́жи т цїганом: Йакось ма́рга ро́бить, тай іс траво́у жи́й; ану́ байлу́йме й ми па́сти траву́!

Почьали па́сти. Цігани траву́ мнуть, а пан ұзьяў книш пуг плече́, шчо ўку́сить книша́, схилить сьа, ож вѡн траву́ пасе́, а вѡн книш ѡйесть. Цігани думають, шчо ѡ пан траву́ пасе́ і кажу́ть: Ей, па́ночку, ми ви го́нни с сим жити́!

А пан ка́жи: Ба, минѡ́ приѡйѡи.

Їак ізьяў книш пан, напѡў сьа водѡ́, та ұзьяў ко́су, та ко́сць.

А цігани хѡдять гі пѡ́анѡи.

Ка́жи пан: Но, цѡ́йти цігани, йду ѡа до́мо, та заже́ну за ва́ми ко́чиша з вѡзо́м, обѡ вас ско́ро до́мо прѡѡіс.

Пушоў пан до́мо, росказаў ко́чишови, шчо́би чѡиѡў. Ко́чиш урѡйѡг ко́нѡі і приѡшоў іт ціганѡ́м і ўберѡў там ко́ло дуба, а ко́ш приѡзаў ід дубѡ́ви. Цігани посьѡдали ў ко́ш; Ка́жи ко́чиш: Ци ни кѡвати ко́нѡі?

Ціганѡ́и ка́жи ѡиде́н: Кам маѡ́ сѡ́ро же́нѡи.

А дру́гий ціганѡ́и ка́жи: Пома́лу, пома́лу, бо дѡ́шу з ѡа ўжинѡи.

Рѡшѡў ко́чиш ко́нѡі, а цігани о́стаѡи с ко́шѡм. Бѡють то́го, шчо казаў обѡ ско́ро гѡаў ко́нѡі; убѡи то́го на сме́рть. У́же тот ўме́р, та шче ме́ртво́му ка́жу́ть: Ге, де ко́чиш, та там бу́ли би ми ў́же бу́ли.

Приѡшли́ там цігани ў двѡ́р піѡи, зайдуть до хѡ́жі до па́на, таѡ ма́ти ѡи́м з ѡи́ми, ціганѡ́ка. Аѡбо дрѡ́ слѡ́жинѡѡи за́несуть ѡи́нѡу те́пшу пасѡ́лы ціганѡ́м. Цігани ѡидѡ́ть. Аѡбо за тим за́несуть кі́сто. Цігани ка́жу́ть: Ей, па́ни, ва́шѡ со́качки зѡаѡи ва́рѡти, аѡ ни зѡа́уть, ѡак на стоў да́вати. Нам наўперѡи бу́ло да́ти кі́сто, а пото́му пасѡ́лу. За кі́сто́м за́несуть мѡа́со. Цігани би ѡѡли, аѡ ў́же ни бирѡ́уть; аѡбо ѡидѡ́ть на-си́лу. Їак ізѡѡи мѡа́со, за́несе пан скля́нку с па́лѡвѡкоў. Цігани сьа дѡ́жи насѡ́рдѡли: Ви, па́ни, ви зѡа́ѡити ѡак да́вати на стоў! Цігани пѡють і па́лѡвѡку, ў́же за ѡидѡ́нѡам, аѡбо похворѡла ѡи́м сьа ма́ти. Ка́жи ѡиде́н ціганѡ́и́и сѡну со́бѡі: Бігаѡ́ скѡ́ро до по́на, таѡ ка́жи, обѡ приѡшоў ма́тьѡр ўспѡѡдати, та наўцѡ́льѡу му то́по́р!

Приѡде ціганѡ́и до по́на, стѡ́пѡить у двѡ́рѡи, а по́п крѡ́шить сѡр. Ціганѡ́и, шчо маў сьа по́клоѡѡити, а вѡн ка́жи: Врѡндаѡѡ па́ни!

А шчо́сь приѡшоў?

У́же забѡў; чѡи ѡи́м сѡр уѡѡдыў, до́раз ѡи́м забѡў.

Ўрѡзаў му по́п скѡ́бу сѡра: Ну, ў́же зѡа́у, чо́м приѡшоў ти́це́рь. Так наѡ ѡа́нѡѡ на́казаў, обѡ́сѡти приѡшли́ то́по́р ўспѡѡдати, та ѡа́нѡѡ вам ма́му наўцѡ́лѡить.

По́п ўхо́пѡў ко́шчѡ́р, нагнаў ціганѡ́и́на. Приѡде ціганѡ́и́и до́мо, зѡѡѡ-да́ть ціганѡ́и́и сѡна, о́тець му: Ци йде по́п?

Аѡде!

Та ѡа́кѡсь казаў?

Так ги ти казай, обі прийшоў топор ўсповідати, та му маму наўцелиш.

А старій сьа россёрдиў: Ци йа тобі сьак казай? Ўзьай клепаць, бий циганіна.

Типёрь ўже мама ни ўміраць; йак йі спрыйачеме, тоді по́ду опіаць, та іньчак скажу, кажи циганій; йа ни годни ко́ждому ўго́дити.

Зап. в марті, 1896, від Николи Проця, в Дусині, Бергської столиці.

Паралелі: Аонасєвъ, Народныя русскія сказки. Т. III. Ст. 473—476. — Твори Степана Руданського. Т. I Ст. 68—69. Ч. 36. — Рудченко, Народныя южнорусскія сказки. Т. II. Ст. 191—192: Про цигана (а, в). —

6. Циган у монастири.

Буў йиден циганій. Дорадиў сьа так, шчо вон йде ў монастирь, та стани за черця. Прийде ў монастирь: Пан гўмен! прийміть мине за черця, бо йа робіти ни годен, а та́ким чьуў, он черцям дўжи до́бри: робіти ни трэба, йісти, піти йи, та йа буў би тот.

Гўмен кажи: Та йа тьа прийму. — Заве́де його ў йинну́ возарню: но, сисе тьо́а хїжа буде! За́мкне циганіна ў возарни за три ни. Третього нья понаўдвичір о́кло чотіри часи по́лодуньу прийде гўмен, отворить возарню, а циган сто́ить сїрег возарні, та жве тріску ў ротьі, голо́ден. А шчо ти, цигані, робиш?

А шчо, пано́чкьу? Ге, жву тріску, обім ни забуў йісти. Ой, кажи, йду йа собі гет, ни хочьу йа черця́м б́ути.

Ўйшоў вон то́го силá циганій, а йидін йа́гир видé йинно́го пса старо́го, хочи го за́бити с пўшки, бо старій.

Кажи циганій: Ой, пано́чкьу, де ви то́го пса ведете?

А, хлбни, де го веду́? Веду́ го гень там на по́ли, та ўбйу го с пўшки.

А циганіи кажи: Про́шу вас, не бійте го, не бійте; авўш поведьіть го ў монастирь, та там самій згіне з голо́ду; ни трэба го біти.

Так циганіна найіла бідá там, ож мірковаў, шчо й пс там здо́хне з голо́ду.

Зап. в марті, 1896, від Николи Проця, в Дусині, Бергської столиці.

Паралелі: Етнографічний Збірник. Т. II. М. Дикарів. Ст. 22:
Циган монах. — Афанасьєвъ, Народныя русскія сказки. Т. III. Ст.
478—479. —

7. Як циган свою маму ховав.

Пушоў циганин на роботу ў полі, найшоў зайаца ў насулі, пры-
ныс до пана: Паночку, купіть ў ня зайаца!

Та штоби ти хотыў за зайаца?

Два золоты.

А де йа тобі дам два золоты! Сэрце, будь здороў, йди собі гет!
Ўйди циганин вонка: Ба што тотó мині пан казаў: сэрце? Іакóйи то
слово? Вёрне сьа зьвідати. Паночку великомóжний! Тотó знау, шчóсти
ми казáli, будь здороў, ож обíх буў здорóвий, ай онó тотó ни знау,
йакóйи то слово: сэрце.

То, хлóпи, великойи слово. Отó такóйи слово, гейбим ти йидён зо-
лотый даў.

Ага! кажи циганин, онтипёрь йа пан! Йде путьóm, та ўсе лічыть —
сэрце: кóлько сэрцоў повісьеть, тóлько золотíх. Типёрь ни бóду ро-
бíti нич!

Раз ўмре ў циганина мáти. Пóде циганин клікати на опровóд, по-
грібáти мáму. За пñадисьáть золотíх опровóд.

Ци ў тэби суть грóшi, циганини? зьвídать сьа пан.

Ви за грóшi ни зьвídати, ў мéни дóста грóшний!

Пóшли, ўпрáвили опровóд за пñадисьáть золотíх. Ідúть ўтгам, прó-
сить пан грóшi.

Йа пáну учítелеви май пёрше дам. Пáне учítель! Шчо йа вам
дóўжен за опровóд?

Пñать золотíх.

Йа вам ни пñать дам, ай сьím золотíх, бо йа сьа з вáми ни
токмíў.

Улличíў сьím золотíх. А вам, пáночку, кóлько?

Та ти знáйши кóлько.

Дёршти долóнi.

Циганин ймиў за рúку: Сэрце, йидён золотый; сэрце — два, три,
так дáле; пñадисьáть i два наличíў i тодi кажи: Айно, кажи, два ми
ўберньiть нáзад, бо передáўйим вам. Та загнúў гóлову, та пóшоў.

*Зап. в мартi, 1896, вiд Николи Проця, в Дусинi, Бергескóй
столицi.*

Паралелі: Твори Степана Руданського. Т. I. Ст. 70: Циганський похорон. —

8. Як циган заробив шатя і до церкви пішов.

Другий циган зась такий буў, зась прийшоў до пана: Паночку! кидь би ми купили червѣні нагавицьї, червѣний лайбик, червѣні чізми, червѣну шапку, та сто палиць бим ўтримаў! Пан повіў, жи кўпить. За чьаў пан трѣпати цигана. Ўтрипаў му 90 палиць, циган утьўк. Їак сьа загойїў, циган назат прийшоў: Паночку! тотό жим казаў, та би ми купили, та ўтримау сто палиць!

Но, тадь казаў їм ти, жи кўпїу, лем трїмай. Так пан ўбиў 99 на цїгана палиць. Цїган сьа схопнїў, та ўтьук. Їак сьа загойїў циган де ў мїсяць, прийшоў назад до пана. Шчо ту циган прийшоў?

Тать тотό, шчьом казаў, знауть, жибї ми купїли; та прийашти минѣ, паночку, мотузом, бо їа зась ўтечьї.

Їак цїгана пан приїзаў, ўтрїскаў сто палиць, та тогдї пустїў го: Но, пой зо мноў до сабова! — То ў вѣроши десь бўло. — Та ўбраў собї циган такбї шатя, їак би лем ўросло на ньум і забраў сьа до цѣркви. Увойшоў до цѣркви тогдї, коли пун пѣсли чьашьї, а льўди тогдї кѣждий кльакнуть, бо так приписано; а циган дўмаў, жи то пїрид ним так кльаклі льўди, та кѣжи: Льўди, ни кльакїти, їа ни ўсе такїм паном буў!

Ут тогдї цїгана почьали льўди закликати: Ти дурний.

Зап. в липни, 1896, від Пилипа Опаленика в Ворочовї, Унгварської столицї.

9. Як циган з паном обїдав.

Їидѣн пан дўжи буў лукавий; нїхто д ньому ни муг увойти, бо кѣждого ўгнаў вон. Їидѣн циган залўмаў собї там прийти до того пана. І утвориў двѣри, таї пан його ўзрїў: А шчо циган?

Їой, паночку, шчо би то сьа стоїало такий дѣраб зόлото, їак їиднѣ цѣгла?

Пан сьа зрадоваў, жи ў цїгана їи зόлото, ай ни казаў пан, жи: Ўкажи циган зόлото! — лем сьїў іт столови пїти, їїсти с цїганом

зацьаў з радості. А барз брыткій буў ціган і цўндравий. Ёак ціган сьа найіў, напіў і тогдї пан ка́жи ціганови: Укажї сисэ золото!

Та ў мэни, паноцьку, ни йи, йа лем сьа прійшоў довідувати, жи шчо́би сьа сто́яло, кідьби бу́ло.

Так? Ну, чекай.

Тогдї собі ўзьаў пан карікаш, двэрі зарігльваў, обї ціган не ўтук; тогдї трієни по ціганови. Шчо ма́йи ціган йойкати, а вун лем скочить, та крїкне: Ей гу! Пан побігне у дрўгу заку́тину, там трієне цігана карікашом; ціган скочить, та зась загойкат: Ей, гу! Да с пїать-дїсьаць карікашўў ўтрїпаў пан на пього, аш с цігана кроў тїклá: обї ти знаў ціган, йак йти іт пано́ви брехати! А чільать пано́ва дўжали, жи й пан сьпївать с ціганом, та пан сьа тим ганьбіў, шчо с ціганом йїў такім брыткїм; та утворїў двэрі, ко́пнуў цїгана, таї ун пушоў.

Зап. в листи, 1896, від Пилипа Опалсника в Ворохові, Унгарської столицї.

Паралелї: Чубинський, Труды, II, Ст. 647. Мужик і пан. — Жите і Слово. Т. III. Ст. 70. Як то циган штукою назів ся. —

10. Пан і циган на ловах.

Йиден пан пшоў на задаску на за́йацы. Айбо інен де за́йаца найшоў, там і цїганїн буў. Пан стрїлиў ў за́йаца, та ўбіў за́йаца с пўшки. А цїган вер вїлами ў за́йаца. Цїган дўмаў, шчо вон вїлами забїў за́йаца, а то пан с пўшки. Бирé пан за́йаца, айбо цїганїн ни дайї. Ого, ни так дьїло. Йа за́йаца ўбіў з вїлами! цїган ка́жи.

І пан ка́жи: Кить так дьїло, ти ка́жиш, шчо ти за́йаца ўбіў, та ни так чинїм. Пої до мэни, та за́йаца опчїстїме, йа дам за́йаца краснó спечї, та на рáно котро́му сьа маї краснó будé снїти, тогó будé за́йаць.

Пан пшоў, та лыг, та снїть. Айбо цїганїн ни снїть. Ўсе позїрать, ни дорáз за́йаць існеченїй. Ёак сьа за́йаць іспїк, цїганїн ўнбаў за́йаца, таї зьїў, таї лыг снати. Рáно поўставáли, ўстаў і пан і цїганїн. Ка́жи пан: Но шчо цїган, шчо тобї сьа снїло?

А йа ни ка́жу наўперш; онї най наўперше ка́жуть. І пан: Хло́пи, мнїнї сьа снїло, шчо йа буў на небї.

Но, таї мнїнї сьа так снїло, гейби йа вас вїдїў на небї. Йа собі подўмаў, шчо пан дэ́би ўже із неба зойшли за́йаца йїсти? Йа зьїў за́йаца! Таї загнуў гóлову таї пшоў.

Зап. в марті, 1896, від Николи Проца, в Дусинї, Бергської столиці.

Паралелі: Oesterley, Gesta Romanorum. Ст. 436—438: Quod est vigilandum contra fraudes diaboli, ne nos decipiat. — Petr. Alphons, 20, 1—8, Schmidt, ст. 63; 17, ст. 120. Paris. — Vincent. Bellovac, spec. mor. 1, 1, 26, ст. 100. — Bromyard, E 8, 14. — Scala celi, 73 b. — Hist. Jeschun Nazaren. ed. Huldich, 1705, ст. 51. — Luscinus, 161. — Camerar. 212. — Nugae doctae, 146. — Demierit. ridens, 1689, ст. 187. — Enxemplos, 27. — Ysopo coll. 5. bl. 152. — Scelta di facezie, 112. — Giri Cinthio, Hecatomm. 1, 3; нїм. 1614, 12. — Facezie del Gonella, 1616, 28. — Coctoiement, ст. 127. — Le Grand, 1, 322. — D' Ouville, 2, 353. — Facéties et mots subtils, 24. — Nouv. contes à rive. 273. — Facét. journ. 152. — Boner, 74, Zürich, 1757, app. 4. — Selentroit, 97 b. — Dunlop. Liebr. 280 — Sindibad nãneh, 35, ст. 175. — Mesnevi, Kairo, 1835, ст. 705, 2, 288. — Hammer, Rosenöl, 2, 303, Ч. 180. — Benfey, Panchatantra, 1, 493. —

11. Чому цигани не сповідають ся?

Идѣн цїган ни хотьў сьа нїколи сповїдати, бо уи доганьаў, жи нан маленцько даўть причьасьтєа. Загнали нан церкуїника, жиби вун пришоў сьа сповїдати: вѣце дадуть нан, гї другим лўдьом, тобї.

Тот ўзаў с собоў хлопчїска такоґо с сїм рўчного, жиби й тоґо сповїдати. І так нан росказали церкуїникови нарисилувати хрїну і вуцїту сїльного ўсїпати там і наприґи. Йак пришли причьасьтєа братї лўди, а цїган йшоў найзаду лўдї. А ў другум було зґотованої про цїгана, ни там де лўдьом. Позад цїгана йшоў хлопчїсько йґоґ; та ўже йак принесли тоґо цїганови причьасьтєа, та добру лѡшку нарихтовали, вилїку; ай так му нан сказали, наскоро прожерти, бо грїх пльїнути. Цїган скоро прожер; ў грудьох спекло: хрїв, оцѣт, наприґа — ни гѡдин прогварити, лем отак рѡбить по грудьох (онов. показує: тре сьа), жи пичѣ. Колись нѣколивсь прогварїў, жи ни трѣба тўлько малѡму хлопчїськови дати гї йґоґ, бо го сьа ўраґ їмть. Потѡму цїгани ни хотять вѣце причьасьтєа.

Зап. в липни, 1896, від Шилипа Опалника в Ворочѡвї, Унґварської столиці.

Паралелі: X. Sadok Baracz, Bajki, Fraszki i т. д. на Rusi. Ст. 36: Sугану. —

12. Піп і дяк.

Ссєрднїу сѣя пѣн із дѣакѣм. Пѣшѣу дѣак читати апѣстол на слѣжбї. Пѣн гѣйкатъ: Ни тот апѣстол! Дѣак читать. Опїят пѣн: Ни тот апѣстол. І дѣак тодї обєрне сѣя і кѣжи д лѣудѣм: Но лѣудє чєсьнїи, ци ни сєє наш апѣстол? — Читать дѣале. Кѣжи пѣн: Переступїи. Вѣн читать. Опїят пѣн: Переступїи! І тодї дѣак на зємльу апѣстол, переступить ногѣу. Но, лѣудє чєсьнїи, ци ни переступїїу їїя? А то бѣло ни так переступїти, а їдєн пунт ўлишити, та дѣале читати. Дѣумать собї дѣак: Чєкаї, наўчу їа ї тїбє.

На дрѣгий тїждєнь ўнайшоў пѣн собї їивангєліїи і пѣшоў кадїти цєрѣкоу; а дѣак пѣшоў, ўнѣаў зѣлошку с кнїги, переклѣў дѣале. Приїшло читати їивангєліїи, а оно ни там зѣлошка, де вѣн поклѣў. Пѣн глѣадать, та ўсє кѣжи: Речє Гѣспѣдъ! — Перевєртать ў кнїзї, та ўсє: Речє Гѣспѣдъ. А дѣак заклїче їє крилѣса: Тать наї ўжє речє, шчѣ мѣїи!

Зап. в мартї, 1896, від Николи Проця, в Дусинї, Берєсѣкої столицї.

Паралєлі: Драгоманов, Малорусскїя народн. пред. и розказы, Ст. 166 Ч. 52

13. Піп і посєстра.

Хѣдїў пѣн до однѣї посєстри, до Марїїи. І хѣдїў так ўсє на нѣч д нѣў. І такѣ бєсѣду мѣли: Шчѣбїсь дѣти ни їшоў до хїжї, дѣки їа ни ўїду вѣн, бѣ мѣжи гѣздѣ бѣдє кѣло мєни. І мѣли бєсѣду, дѣби стѣїаў пѣн, їак прїїдє. Кѣло хїжї булѣ близ колїшнѣа: Но, там обїсь стѣїаў, пѣни, дѣки їа т тѣбї ни прїїду. Но, вѣн стѣїаў пѣд колїшнѣу. А там кѣри нѣчувѣли на пѣдинї. І увѣ д нѣѣму ни ўїшла, бѣ гѣздѣ буў дѣма. І пѣн сѣя на нѣу твєрдо прѣгнѣваў; Но, їак їїў дѣти знѣти, ѣж їа там буў? Но, прїїшла нїдїльѣа, прїїшла пѣнѣва посєстра до цєрѣкви, а вѣн зачѣў сѣнївѣти так, обї їѣгѣ посєстра рѣзумїла, ѣж вѣн там буў, і кѣжи:

Їа стѣїаў пѣд дѣахом,
А мнї сѣя ни ўтворѣахом,
Мнї кѣри прїсїрѣахом!

А она стить сьа: Во і мйá Отцá і Сина:
Гриць буў домá, Гриць буў домá.

Зап. в мартї, 1896, від Михайла Фотула в Стройні, Березької столиці.

Паралелі: Chelchowski, Powieści i opowiadania ludowe z okolic Przasnysza. Ч. I. Ст. 233—234. —

14. Піп і невіста.

Прийшла йидна невістка сповідати сьа. Ўшіткі гріхі пáну сказáла, но шчи за йиден гріх знáйи, айбо ни кáжи пáну, бо гáнбить сьа казáти. Кáжи пан: Ци сказáлась ўсьи гріхі?

Кáжи: Пáночку! шчи мау йиден гріх.

Та йакій мáйиш гріх? Повіж, ни ганьбї сьа. На сповіди мош хоть шчо повісти. Ти дурнá, повіж.

Кáжи: Пáночку! Ў ночі сьа ўсикау.

У, дурна! йа нирáз пердну ў цёркві, тай нїтко ни знáйи.

Кáжи: Пáночку! Йа йім існїу кошўльу за отó, обї нїкому ни повїли, ож йа сьа ўсикау ў ночі.

Цить, кáжи, ни повім нїкому.

Но чекать пан йидну нидьїльу за кошўлю, айбо ни йи. Чекать і другу, но, чекать і третьу, кошўлы ни йи, шчо она обїцáла. Айбо ладить сьа ў цёркві співáти на слўжбї йї. Прийшла она до цёркви на слўжбу, а нїп зачáў співáти так, обї сьа догадáла:

Сикўльа, сикўльа! Де мойá кошўльа?

А она йому: Во імйá Отцá і Сина...
Ти прокльáтий псáрьїу!
Хóдиш і пердїш по олтарьїу.

Зап. в мартї, 1896, від Михайла Фотула, в Стройні, Березької столиці.

15. Як баба сповїдала сьа.

Ни сповїдала сьа йиннá бáба за сїм рóкóў. Назбирáла за сїм рóкóў сїм золотїх. Но, йде она на сповідь, йак назбирáла. А ў тóм силї ни

було попá, де она́ бу́ла. Йде она́ на дру́ги сплó так гáби типéрь пiрид вилiкодним. Рубать чоловiк жéрдья на городiну. Кáжи: Де ти йдеш, бáбо?

Йду сьа сповiдáти.

Бáтко, ни йди ти, йа ўсповiдау тибé.

Кáжи бáбо: Ци ўни тотó, пaн привилéбний, шповiдауть?

Ой йа, бáтко, сповiдау, йа; бо ўйшоў туй жéрдья рубáти, та́й котрiйн йде чильáднья, та́й йа ўсповiдау, обi ни фарадувáло до цéркви iтi ў сплó.

Ци ўни тотó пaн привилéбний, даў би йiм Бó блáго?! Йа нажби-рала пáну привилéбному сiм гóльдiў óддика на сповiдь.

Пáну нiгдa сьа за сповiдь ни платiть, айбо бáбо дурнá булá, та назбирала попóви сiм золотiх на сповiдь. Кáжи тот чоловiк, бо вiн ни буў пaн, а чоловiк прóстий: Анú бáбо, де отi суть грóшi? Най йа полiчу!

Бáбо ўньяла грóшi, далá йому полiчити i вiн ўзьаў iт сóби. Шчо вiн тогдi ўчиниў? Пiшоў i вiрубаў сoбi жердь йиннi; жерть тотá булá ивóва. Но, пoй сьудá, бáбо, буду тьа сповiдáти! Найшоў йиннiгo грáба: За сьoгo грáба iмi сьа, бáбо, рукóў, йа тобi буду проводiти, а ти обiсь говорiла за мноў. Но, говорi сьудá бáбо: Жердь ивóва, бáбо змиiова. Сповiдáла сьа бáбо кóло зилéного грáба. Сповiдаў йi пiн Гóрка, сiм золотiх ни двóрка. Жердь ивóва, бáбо змиiова.

А ўсе тогдi бáбу утнé жéрдьoў. До сiм раз йiў проводiў за сiм золотiх. Кáжи: Сповiдáла сьа бáбо кóло зилéного грáба. Сповiдаў йi пiн Гóрка, сiм золотiх ни двóрка. Жердь ивóва, бáбо змиiова!

I пiшла бáбо домó с сповiди тóйi. Дўжи тьáшко пiшла, бо бáбо хвóра, побiта. Звiдать мáму донькá: Мáмко, шчо вам йи, шчо ви такi хвóри?

Гдi, кáжи, пeсьа дьiўко, ци ти ни знáйиш, колi ти сьа сповiдáла?

Бáбо леглá сoбi на пiч хвóра, крeкни дўжи. Зайшлá кóло нeйi донькá, чoсь тра йiў бiло на пiч; дотулiла сьа до нeйi: Йой, кáжи, пeсьа дьiўко, йди, шчо сьа до сьатoгo тьiла дотулiла? Бо тьiло бaльáшчeйи, ни дотулáй сьа до ньá, бо йа сьатá.

Ни знáли за бáбу, йакá она́ сьатá. Звiдать сьа донькá: Ну, мáмко, де ви сьа сповiдáли?

Гдi, пeсьа дьiўко, ци ти ни знáйиш, колi ти сьа сповiдáла, йакá ти?

Йак булá лáскава, тогдi ўказала дьiўцi, йак она́ сьа сповiдáла. I так дьiўка знáла, йак сьа ўсповiдала i почьалá сьа з нeйi насьмiвáти.

Зап. в марті, 1896, від Михайла Фотула, в Стрільні, Березької столиці.

16. Як дівки молять ся в осени.

Коли прийде Покрови, тогди наші дьївки так молять ся Бóгу: Ой ти святий Покрòвеньку, покрий мòю голòвеньку. О ви святі апòстоли! Коби йа спàла с е вòїм гáздиком на пòстили. Ви, кáжи, святі! Коби йа вiтци ўзятá. І ти святий Пилип! Коби йакій до ньа прилїп!

Зап. в липни, 1896, від Митра Бочка в Солочинї, Березької столиці.

Паралелі: Grimm, Kinder- und Hausmárgen. Т. II. Ст. 219
Dat Maken von Brakel. Т. III. Ст. 215—216.

17. Проворний вiвник і пан.

Буў йиден пан іе пáньоў, та пáньі пушлá до кúнелюў, бо шчось хвòра бóла, а пан дóма опстáли. Та пòвiдать кóчiшови:

Кóчiш, привeдь ми йидиў невісту.

Даў йомў пiать золотóвок, шчóби му приўйўў йидиў шўмну невісту, а кóчiшови двáццать грeцáруў. Али кóчiш дўжи жáловаў за пiяткóў. Буў лем рад, кибi нивiстi двáццать грeцáруў, а йомў опстáла тотá пiятка. І пòвiдать:

Мáрiю, óдде пан загнáли двáццать грeцáруў. А ўна йогó вiгáньбила і йогó спрeвáдила гет. А вун йшóў, та ўже жўрить са: Ни даў-им нивiстi пiятку, та мўшу пáнови виддати! Идe за пучьóў, та са жўрить. Зустрiтиў барe стáру цигáнку, бриткў і чóрну.

Де ви ходiли кóчiш?

Ходиў-им глбáдати пáнови невісту.

А цигáнка пòвiдать: Ци ни ўзьяў бись менe?

Та кўлько нивiстi пан обiцáў?

Двáццать грeцáруў.

Тай йа за тўлько пўйду. Али так пòвiшти пáнови, шчóби лáмну не палиў; а йа мáленько почeкау, йак са дўжи стeмцiийи, та на бiзóўно прiйду.

Прiйшóў кóчiш т пáнови: Но, ци будe даштó? Ци узьлá Мáрiя пiятку?

Їзв'язала.

Прійде на біз'оўно?

Прійде, лем ма́ло почека́йте, бо ма́йні до́му рабо́ту.

За́рас са стемви́ло, утвори́ў ко́чін двéрі і пусти́ў цигáнку. Пан са в́радоваў, хо́ниў і верг нью́ до по́стелы. Учини́ў свой дýло і опцýловаў Ма́рію, чéйби дру́гий рас прийшла́. Запали́ў пан ла́мпу, уvideў Ма́рію: то цигáнка така́, йак чорт.

Ї́бix до машта́льні пан ко́чiша б́ити. Ко́чiн пов́иў, кидь го рас пан ударить, та пов́ісьть па́ни, жи пан iс цигáнкуў дýлаў. Пан са вит то́го напу́диў, пов́ідать: Мiшку, ф́рас би тибé ула́пиў за мо́йу п́ятку. Ни слугá ти му́й, лем до ра́на. На дру́гий де́нь закли́каў пан слугу́: На то́бi тво́йi грóшi, а йди гет.

Узв'язу́ Мiшко грóшi, пушо́ў iт па́ни до кúпельу́.

Шчо́ ту рóбиш Мiшку? п́итать го са па́нi.

Уже́ н́а удогна́ў гет пан.

Та шчо́ за причи́на, же ти ўже́ три ро́ки ў нас, а ти ш́че хiбу ни ма́ў а́ни рас.

Казáли ми пан, шчо́би-м йiм купи́ў мало́й кúрча на по́лиўку, а йа йiм купи́ў ста́ру кúрку.

Шале́ний тот пан. Ки́ бу́ла йа до́ма бу́ла, оби́ йа му тоту́ кúрку приладiла, та́би ма́ў i на два ра́зи йiсти, а з мало́го кúрчати лем на раз. Туй будь Мiшку ко́ло ме́ни, ти iшчi про́ то́то ни п́уйдиш од нас.

Прийшо́ў пан за па́нюў до кúпельу́: Цо́ ти ту рóбиш?

Ни крич, му́й па́ни, ни йи за шчо́ крича́ти. Ун то́бi, па́ни, добри́ учини́ў, а ти йому́ зле. Ун нам вiрно служи́ў, а ти го гет прогна́ў. Ти йому́ даў два́ццать гре́цáруў, же́би ти купи́ў мало́й кúрчi, а ун то́бi купи́ў вели́ку кúрку. Тотá ви́новáта, шчо́ вари́ла, бо зле приладiла. Йак йа буду́ до́ма, йак йа то́бi приладжу́, ни будиш ти Мiшку б́ити.

Пра́ўду ма́йниш мо́йа па́нi.

Приста́ў пан на то́то, же́би Мiшко шчи служи́ў, бо Мiшко добри́ зви́йи брехáти i од па́на грóшi бра́ти.

Зап. в липни, 1896, вiд Михай́ла Пустая в Збу́ю, Землинсько́й столиці.

18. Парафраза гласiв.

I.

I. Ци́ йа ни бу́ла газдiнв́а, ци́ ни господiнв́а? Три загра́ди, одна́ дiнв́а. Цýло льiто полив́ала, йинну́ дiнв́у ўкохала. А сви́нв́а с́а запи́кала i то́ту ў н́а дiнв́у вземика́ла.

II. Ци чуйиш ти, Ів'яни, йак твоїа жон'а сьпїваїи? Озьмі собі тот прут, шчо із ним мак тругь, та наженї йїїї ў тїснїй кут.

III. А кидь би хотїла ўмєрти, намочїти м'отус, та трєба йїи потєрти.

IV. Сидїть коз'ак над водоїу, трїмать паху пут тримоїу. На козицї прорив'аїи, д'ольу своїу проклин'аїи. Д'оле мой'а нищ'аснай'а, жон'а у н'а никр'аснай'а. Чужї жони йак ласт'оўки, м'ой'а йак жид'оўка. Дал'а йїсти биз обр'уса, сам'а сьїла йак зак'уса. Дал'а йїсти, дал'а пїти, сам'а сьїла ўши бїти. Убїла вош на варьїўсї, замїшала к'ашу ў мисї. Л'юдє гвар'їають, ош то свин'я, а он'о от'о ч'орт'ова г'аздин'я.

V. Стрїтїў черч б'абу на лед'у, попїтаў б'абу с пєреду. Д'якуу ти п'ани черче і твоїиму д'оўгому живот'у, шчось мин'є попїтаў так'у мїзєрну сирот'у.

VIII. Г'єсподи мой, Г'єсподи, ашчи ўзїйду на гроб мой, там увїжду дом мой. О гр'оби ти мой гр'оби, землицї, ти д'омє мой. Камєнийи сосєди м'ойї; травїц'я, ти одєждо м'ой'а, а чирв'ачки г'єсьтї м'ойї.

Подїбну пісню, як ся, сьпївають у нас на похоронах.

Зап. в мартї, 1896, від Николи Проця, в Дусинї, Берєгськ'ой столицї.

2.

I. Ци чуйеш ти Ів'яни, йак ти жїнка в к'оршмї сьпїваїе? Ай, возьмі ти д'овгий прут, та наженї своїу жїнку ў вузькїй кут. Ци ни г'аздин'я, ци ни г'осподин'я? П'упуд турн'ац [хїжу] вод'а тикл'а, позад водї хл'їба ни пикл'а. Хл'їбиць йїи са не здаваў, п'упуд к'урку м'азур бїгаў.

II. Стоїт коз'ак над водоїу, дєржит коз'у пуд соб'ойу. Над коз'ойу руб'аїе, д'ольу своїу проклин'аїе: Д'оле мой'а нещ'аснай'а, ў мєни жон'а никр'аснай'а. Д'ала їсти биз обр'уса, сам'а сьїла ги пок'уса. Йа гадаў же то сьвїн'я, а то мой'а г'осподин'я.

III. Ужє трї-дни, три недєльї, йак ми жїнку синьугї (комарї) розїїли, таї гор'азд ўчинїли, што бїд'у зайїли. Колї ўмир'ала, та отказу-в'ала; на пон'а вузд'у, на д'яка'а пивд'у, а на г'ром'аду тот'о, што вз'аду.

VII. Бо ти гор'о високаїа, к'амєн'у, луп'ай с'я;
Дал'аж м'амка за нильўба, сьвїту корот'ай с'я.
Дал'аж м'амка за нильўба, сьвїт'ок ми корот'ат:
Мин'є г'азда ш'уганит, ни бїе, лишє наполошит.

VIII. Ішоў черніец з монастыр'яа, стрітнў йнго дрўгнй чырнїец :
Откўду ти брати чєрчи грїадєш ? Чи мати ти ўмєрла ? Ужє твоїа мати
чєрчи даўно ўмєрла.

*Зап. в липни, 1895, від Юри Хилчука, в Голлтинї, Марамо-
рської столицї.*

Гласїв не зазначених тут (I, 6, 7; II, 4, 5, 6); оповїдачї не при-
гадували собі.

А П О С Т О Л.

Премўдрость ! Нїїякого Апостола чтенїїи. Воньїм !

Братїїи, не ходї по хамвїчу, не дерї шматїїи, бо йак тотó по-
дерєш, чортá собї зберєш. Пушлá синїцá до попадї на мучїцý, по-
падãá ўзãала полїнцá : нек синїцý по кольїнцý. Синїцá полєтãла
аж до самóго мўрãа. Там пїц, йак бобóвий сьнїн : óчи з пудпóрами,
зўбї з нашчóками. Бўў йпм у Рїмї, бўў йпм у Вудинї : так ми сãа вї-
дїт, што не бўду пãсти гольáтнїцьскї свїнї.

Мїр ти. Аллїлўїа.

*Зап. в липни, 1895, від Юри Хилчука, в Голлтинї, Мара-
ської столицї.*

П О С Ъ М І Х О В И Н И.

I.

Буў пїи Васїлик, маў кобілу сїву; поїхаў на страсти, Бóжи
тябє, кáжи, кобіло прости. Кобїла ўмєрла, копїтами двєрї путнєрла.
Льўде гадаўт, ош тотó мнїнї шкóда, а тотó мнїнї вилїка нагорóда. Із
зãннїх нїг бандолєтї, а с пїрєннїх пїстолєтї; с хвостá сїто, із гу-
зїцї трумбїта, іс шкãтўлõў окуларї, іс копїт драбїнки, іс гнїндьхã
цãсãрськїи бўбен, іс кїшки попóви на кадїлїнцý, із голови лãмпу,
із ух вїйачкї, із очїй годїнкї, із рóта вєрша, із зубõў тóрнїкї, із йã-
вїка попадї на прãнїк.

II.

Дãчи, кáжи, дãчи ! А што пóни ? Цї прїгнãў ти, кáжи, дрóбнї
бегегє ? Нн обїх прїгнãў, кáжи, дрóбнї бегегє, а йншчї опстãли вãшї

вилікі бигігі. А ва́ші сиво́хи пови́со́хи на дубо́хи. Йо́й, ка́жи, побі́ў би вас Бѡг, дьа́чи.

Пор. Zbiór wiad. do antr. kr. T. VIII. Ст. 234. 1. Pip zlodij. —

III.

Ко́лі Харха́ліна Оле́на ўмира́ла, три ку́ни догану́ пожада́ла; сім по́іса́роў зглода́ла; хва́рами її гони́ло, лы́сі лемі́ло. Па́но́ви, ка́жи, кура́торо́ви уткава́ла шчо на коли́бі, шчо пуг коли́боў, шчо ў коли́бі. Хто ду́ў, хто ни ду́ў: Харха́ліна Оле́на ўсе нибо́шка ду́ла.

IV.

Бу́ла Маи́дали́на Ка́ліна, бу́ў у не́йі син Да́віт. По́шоў ў ха́шчу, ўда́риў са́ ў пра́вий бо́к, там лежа́ў за ро́к. Дочу́ли са́ скору́ши, прине́сли йому́ окру́ша. Дочу́ли са́ сини́цы, прине́сли йому́ води́цы. Дочу́ли са́ дзя́нкі, прине́сли му́ дзя́мки. Дочу́ли са́ со́йкі, ўда́рили ў йойкі́. Дочу́ли са́ воро́ни, ўда́рили ў усе́ дзвони́. Дочу́ли са́ со́ро́ки, прине́сли йому́ мо́лока́.

Пор. у Головацького, Нар. піс. Галицької і Угорської Руси. Т. II. Ст. 564—566, зо звітною піснею: Гукнуло, пукнуло в лісі, комарь з дуба повалив ся...

V.

Ішо́ў йим чирва́ лы́с, дубро́ву, найшо́ў йим ша́пку і ривере́нду по́пову. Стаў йа, то́тэ обля́к, попозира́ў горі́ собо́ў, до́лы́ собо́ў: бу́ў би з ме́ни по́п. Голова́ дивья́на, нѡе огирко́вий, зу́би часнико́ві, о́чи цибулько́ві, пу́цина ў ньо́го ги чирва́к, нігда́ во́н на чоло́віка ни пах.

Пор. у Головацького, Нар. піс. Гал. і Уг. Руся, Т. II. Ст. 485—486, з піснею: Їхав Ляшок морквяний, а ківь бураковий...

Зап. в марті, 1896, від Івана Русина в Дусині, Берегської столиці.

ДОДАТОК.

Випускаючи в світ I. том „Матеріялів“ зазначив я, що деякі паралелі подам в додатку до II. тому, а власне такі, що їх дібрав я вже по надрукованю відповідних чисел. Наводячи їх понизше, зазначую, що крім наведених вже збірників (I, XVI—XX) порівняв я свої „Матеріяли“ ще з отсими двома новійшими збірниками:

LVII. *Materyaly antropologiczno-archeologiczne i etnograficzne wydawane staraniem komisji antropologicznej akademii umiejetności w Krakowie. Tom II. 1897. Dział etnograficzny.*

LVIII. *Lud białoruski na Rusi litewskiej. Materyaly do etnografii słowiańskiej zgromadzone w latach 1877—1891 przez Michała Federowskiego. Tom 1. Wiara, wierzenia i przesady ludu z okolic Wolkowyska, Słonima, Lidy i Sokółki. W Krakowie. Nakładem Akademii umiejetności. 1897.*

Т. I. Легенди.

Ч. 1. В. Н. Добровольскій, Смоленскій этнограф. сборникъ. Т. I. Ст. 229—231. Ч. 8—9. — Е. Р. Романовъ, Бѣлорусскій сборникъ. Выпускъ IV. Ст. 1—10. —

Ч. 2. В. Н. Добровольскій, Смол. этногр. сборникъ. Т. I. Ст. 224—226: Вражда Саваоха и Саваула, свѣтлаго и темнаго духа. — В. Ст. Караджич, Српске народ. приповијетке. Ст. 93—95: За што у льуди није табан раван.

Ч. 3. В. Н. Добровольскій, Смол. этногр. сбор. Т. I. Ст. 237—239: Ибъ Нои Правиднымъ.

Ч. 7. В. Н. Добровольскій, Смол. этн. сбор. Т. I. Ст. 147: Фа-раоны аднаглазын-людаѣды. — М. Federowski, *Lud białoruski*. Т. I. Ст. 109. Ч. 336: Faraonki, Faraony. Ст. 231. Ч. 1096—1098. — Н. Тихопроровъ, Памятники отреченной русской литературы. Т. I. Ст.

233—253: Исходъ Моисеевъ. — Пыпинъ, Пам. стар. рус. словесности. Т. III. Ст. 49—50: Сказаніе о переходѣ чермнаго моря. —

Ч. 10. А. Веселовскій, Славянскія сказанія о Соломонѣ и Китоврабѣ. Ст. 106—110; 209—212. —

Ч. 11. В. Н. Добровольскій, Смол. этн. сборн. Ст. 258—266: Абъ Саламонѣ. —

Ч. 12. В. Н. Добровольскій, Смол. этн. сборн. Ст. 245—257: Объ царѣ Саламонѣ. —

Ч. 13. Буслаевъ, Христоматія. Ст. 718—721. — А. Веселовскій, Слав. сказ. о Сол. и Китов. Ст. 220—244. —

Ч. 14. А. А. Schott, Walachische Märchen. Ст. 115—121. Ч. 7: Der Teufel im Fasshahnen. — В. Н. Добровольскій, Смол. этн. сборн. Ст. 388—389. —

Ч. 15. В. Н. Добровольскій, См. эт. сб. Ст. 246. — Е. Р. Романовъ, Бѣлор. сборн. Т. IV. Ст. 186: Праведная судья. —

Ч. 17. Кулиш, Записки о Южной Руси. Т. II. Ст. 60. —

Ч. 19. Grundtvig, Dänische Volksm. Т. II. Ст. 147—160: Die stumme Königin. —

Ч. 21. Вук Врчевич, Српске нар. приповијетке. Ст. 45. Ч. 103: За што су Србљи најспромашији. — Вук Стеф. Караджич, Српске нар. приповијетке. Ст. 289. Ч. 5: За што су простаци спромахи. — Erben, Vybrané báje a pov. národní. Ст. 66—73: Osud. —

Ч. 24. В. Němcové, Národní báchorky a pověsti. Т. II. Ст. 294—295: O Pánu Bohu. — Е. Р. Романовъ, Бѣлор. сборн. Т. IV. Ст. 64—66: Убогий и коваль. — М. Federowski, Lud białoruski. Т. I. Ст. 11. Ч. 21: Jak Pan Jezus użyłłai umierlych. — П. В. Шейнъ, Матер. для изуч. быта и языка рус. населенія сѣв. зап. края. Т. II. Ст. 144—145: Коваль, чортъ и пашъ. —

Ч. 28. В. Н. Добровольскій, Смол. этн. сб. Ст. 291—292: По какому поводу дана была когда-то власть женщинамъ и отнята у нихъ (за грубое обращеніе одной женщины съ апостоломъ Петромъ). —

Ч. 29. 1) М. Federowski, Lud białoruski. Т. I. Ст. 10—11. Ч. 20: Czamu Būoh zrabii muzykã starszym nad žiōnkaju. — П. В. Шейнъ, Матер. для науч. р. н. с. з. к. Т. II. Ст. 370—371: Богъ, попъ и Микола. — Perger, Deutsche Pflanzensage. Ст. 117. — 2) L. Aurbacher, Ein Volksbü hlein. Ч. I. Ст. 85—86: Sanct Peter mit der Geige. — F. S. Krauss, Sag. u. Mär. der Südsl. Т. II. Ч. 60: Gott und der heilige Petrus. — В. Němcové, Národní báchorky a pověsti. Т. II. Ст. 295—296: O Pánu Bohu. — 3) Wisła. Т. IX. Ст. 116—117: Legiendã o św. Piotrze i podkowic. — 4) В. Němcové, Nár. bách. a pow. Т. II. Ст. 297—299: O Pánu Bohu. — Wisła. Т. IX. Ст. 102—103. XI.

Grzyby. — Lud. T. II. Ст. 19—20. — Zbiór wiad. do antr. kraj. T. VI. Ст. 256. — 5) В. Н. Добровольскій, Смол. этн. сб. Ст. 269—276. Ч. 34: Абъ Андреи Критскимъ. Ч. 35: Ибъ Андреи Привазаннымъ. Ч. 36: О Купчихѣ, пустившей по обѣщанію сына своего на воду. — П. Я. Порфирьевъ, Апокр. сказ. о новоз. лицахъ и соб. п. рук. Сол. библ. Ст. 231—235: Сказаніе обѣ Іудѣ предателѣ. —

Ч. 30. Рудченко, Нар. южнор. ск. Т. II. 153—156: Безчасний Данило і розумна жона. —

Ч. 31. В. С. Караджич, Српске народ. приповиј. Ст. 81—84. Ч. 14: Ко манье иште, више му се даје. — В. Н. Добровольскій, Смол. этн. сб. Т. I. Ст. 242—244. —

Ч. 34. Е. Р. Романовъ, Бѣлор. сбор. Т. III. Ст. 330—334: Церква восковая. Т. IV. Ст. 45—46: Доля. — F. S. Krauss, Sagen u. Mär. des Südsl. T. II. Ч. 73: Glück im Alter. — В. Н. Добровольскій, Смол. этн. сбор. Ст. 267—269: Купецъ увозитъ прачку на караблѣ. Яе мужъ и сыны шукали яе, да разблудились на разнымъ востравамъ. Ст. 530—532: Ибъ Ивани Миласернымъ.

Ч. 36. П. В. Шейнъ, Мат. для изуч. быта и яз. рус. нас. сѣв. зап. края. Т. II. Ст. 159—161: Купецкія дѣти и бѣда. — Рудченко, Нар. южнор. сказки. Т. I. Ст. 161—163: Богач та біда. —

Ч. 37. В. Ст. Караджич, Српске нар. приповијетке и заг. Ст. 73—81: Усуд. —

Ч. 38. П. В. Шейнъ, Матер. для изуч. быта и яз. Т. II. Ст. 167—168: Шавецъ и рыбаць. — Erben, Vyb. báje a pov. nář. St. 73—75: Štěstí a neštěstí. —

Ч. 39. Е. Р. Романовъ, Бѣлор. сбор. Т. III. Ст. 312—317: Бѣднякъ и мертвецы. —

Ч. 43. А. Веселовскій, Слав. сказ. о Сол. и Кит. Ст. 107—108 і 324. — М. Federowski, Lud białoruski. T. I. Ст. 230. Ч. 1093: Aniál smierci. —

Ч. 44. В. Н. Добровольскій, Смол. этн. сбор. Т. I. Ст. 323—325: Разсказъ обѣ адной женщины. —

Ч. 47. Gebr. Schott, Walachische Märchen. Ч. 15: Der Versöhnungsbaum. — В. Н. Добровольскій, Смол. этн. сбор. Ст. 157—161: Вьюнущъ дабывантъ кальцо, што яго мать атдала чорту. — Е. Р. Романовъ, Бѣлор. сбор. Т. III. Ст. 307—312: Юда разбойникъ. Т. IV. Ст. 162—163: Андрей Крицкій. — Materyaly antr. archeol. i etnogr. T. II. 2. Ст. 98—99. Ч. 71. — Шейнъ, Матеріалы. Т. II. Ст. 371—373: Великій грѣшникъ. —

Новелі.

Ч. 1. Gebr. Schott, Walachische Märchen. Ч. 22: Bakála.

Ч. 2. Gebr. Schott, Wal. Mär. Ч. 43: Die Botschaft vom Himmel. — Е. Р. Романовъ, Бѣлор. сбор. Т. III. Ст. 418—422: Дурные люди. — Mat. antrop. arch. i etnogr. Т. II. 2. Ст. 18—20: Durna Chima. Ст. 87—88. Ч. 57. — F. S. Krauss, Sag. u. Mär. d. Südsl. Т. II. Ч. 106: Die Mutter u. ihr dummer Sohn. — В. Němcové, Nár. bách. a pov. Т. II. Ст. 338—340. — Pauli, Schimpf u. Ernst. Ч. 205. — П. В. Шейнъ, Матер. для из. быта и яз. Т. II. Ст. 180—184: Мужикъ и панъ. — В. Ст. Караджич, Српске нар. прип. и заг. Ст. 309—311. Ч. 28: Еро е онога свијета. —

Ч. 3. Mat. antr. arch. i etn. Т. II. 2. Ст. 38—39. Ст. 96—97. — Вож. Němcové, Nár. bách. a pov. Т. II. Ст. 341—343: Půjčka za oplátku. — Till Eulenspiegel, Die fünfundvierzigste Historie sagt, wie Eul. zu Eimbeck ein Brauerknecht ward und einen Hund, der Hopf hiess, statt Hopfen sott. —

Ч. 4. П. В. Шейнъ, Мат. для изуч. быта и языка. Т. II. Ст. 36—42. Ч. 19: Ослокъ работникъ и попъ. Ст. 331—332: Мужикъ, цыганъ и пѣмецъ. —

Ч. 5. П. В. Шейнъ, Материалы. Т. II. Ст. 213—219: Казка про пона и дзяка. Ст. 304—306: Дѣдъ воръ, баба впрожитка. — В. Н. Добровольскій, Смол. этн. сборн. Ст. 673—676. Ч. 2: Якъ старуха съ сынымъ деньги зарабатяла; сынъ чужии вещи хувантъ, а старуха схову атгадантъ. Ч. 3: Якъ попъ съ дяканымъ дяньгу наживали: дяканъ чужея вещи хуваль, а попъ атгадываль. — L. Aurbacher. I. Ст. 107—108: Die guten Tage. —

Ч. 11. В. Н. Добровольскій, Смол. этн. сб. Ст. 696—700. Ч. 12. — Mat. antr. arch. i etnog. Т. II. 2. Ст. 36—38 i 50—51. —

Ч. 12. Е. Р. Романовъ, Бѣлор. сбор. Т. III. Ст. 383: Цярехъ. — П. В. Шейнъ, Материалы. Т. II. Ст. 184—193: Мужикъ, его жена и панъ (4 варианты). — Рудченко, Народ. южнор. ск. Т. I. Ст. 185—190. Ч. 71—72. — В. Н. Добровольскій, Смол. этн. сборн. Ст. 355—357: Якъ дваровый чилавѣкъ вѣрныеть свяей жонки спытываль. — Mater. antr. archeol. i etn. Т. II. 2. Ст. 67—68. — Victor von Andrejanoff, Lettische Märchen. Ст. 72—74: Duimm-Liese. —

Ч. 15. Tuti-Nameh, Das Parageienbuch. Т. II. Ст. 96—102: Geschichte der treulosen Neme-Nâz. —

Ч. 16. В. Němcové, Nár. báchorký a pověsti. Т. II. Ст. 323—326: Tři rady. —

Ч. 24. Горекій и Невоструевъ, Описание. Т. IV. Ст. 682. Ч. 326. В. Н. Добровольскій, Смол. этн. сбор. Ст. 253—254. — А. Веселовскій,

Слав. сказ. о Сол. и Кчтовр. Ст. 96—97. — Пынинъ, Памят. стар рус. словесности. Т. III. Ст. 57—59: О третьей притчѣ царя Соломона и о премудрости его и каковы бысть судъ отца его, царя Давыда, судима дву мужей. —

Ч. 26. В. Němcové, *Národní báchorky a pověsti*. Т. II. Ст. 282—292. —

Ч. 27. 1) Grimm, *Kinder- u. Hausmärchen*. Т. II. Ст. 44—47: Die kluge Bauerntochter. — В. Н. Добровольскій, Смол этн. сборн. Ст. 253. — Е. Р. Романовъ, Бѣлор. сборн. Т. III. Ст. 390—392: Два братья. Ст. 392—396: Семилѣтка. — Grundtvig, *Dänische Volksmärchen*. Т. II. Ст. 161—168: Die kluge Königin. — П. В. Шейнъ, Матер. для взуч быта и яз. Т. II. Ст. 197—199: Кацарына. — *Uhlands Schriften zur Geschichte der Dichtung und Sage*. 3. Band. Ст. 212. — 2) В. Н. Добровольскій, Смол этн. сб. Ст. 359—361: Упирливая дѣвка; якъ Иванъ Бѣдный жиниу ея зъ ею, потѣмъ яе атхадіу. — Е. Р. Романовъ, Бѣлор. сб. Т. III. Ст. 387—388: Празнишная жонка. —

Ч. 29. В. Н. Добровольскій, Смол. этн. сбор. Ст. 381—383: Какъ на охоту Петръ (I) ѣздилъ. —

Ч. 30. П. В. Шейнъ, Матеріалы. Т. II. Ст. 203—208: Хитрый воръ. — Куліш, Зап. о Южной Руси. Т. II. Ст. 59—60 (лиш дещо спільне). —

Ч. 31. *Mat. antrop. archeol. i etn.* Т. II 2 Ст. 75—76. Ч. 45. Ст. 99—101. Ч. 72. — F. S. Krauss, *Sagen u. Märchen d. Südsl.* Т. I. Ч. 55: Vom Burschen, der sich auf Zigeunerstreiche verstand. —

Ч. 32. В. Ст. Караджич, Српске нар. прип. и заг. Ч. 46: Ко умје, пьему двије. — Е. Р. Романовъ, Бѣлор. сбор. Т. III. Ст. 410—413: Михай Кравецъ и Мартинъ шавецъ. — П. В. Шейнъ, Матеріалы. Т. II. Ст. 120—127: Клишко. (Мас спільні мотиви також в новелю ч. 33). Ст. 208—210: Честный воръ. Ст. 247—249: Клишко воръ и черти —

Ч. 33. В. Н. Добровольскій, Смол. этн. сб. Ст. 681—686. Ч. 7. Ст. 686—690. Ч. 8. Ст. 693—696. Ч. 11 — В. Ст. Караджич, Српске нар. припов. и загов. Ч. 47: Два новца — Е. Р. Романовъ, Бѣлор. сборн. Т. III. Ст. 403—409: Шуть. — *Mat. antrop. arch. i etn.* Т. II. 2. Ст. 62—64. Ч. 34. — П. В. Шейнъ, Матеріалы. Т. II. Ст. 300—304: Мужикъ Романъ и жида. —

Ч. 35. В. Н. Добровольскій, Смол. этн. сборн. Ст. 376—377: А шемякнымъ суди. — Е. Р. Романовъ, Бѣлор. сборн. Т. III. Ст. 396—400: Судья праведнач.

Ч. 36. Е. Р. Романовъ, Бѣл. сбор. Т. III. Ст. 319—320: Два брата. Ст. 310—321: Чортова маць. Ст. 321: Богатый братъ и бѣдный. Ст. 322—327: Правда и Кривда (три варианты). — Mater. antrop. archeol. i etn. T. II. 2. Ст. 24—26. — Victor von Andrejanoff, Lettische Märchen. Ст. 44—47: Was sich die Hexen in der Johannisnacht erzählten. — F. S. Krauss, Sagen u. Märchen d. Südsl. T. I. Ч. 95: Morgentau. — Чубинский, Труды. Т. I. Ст. 185—186. —

Том II. Казки.

Ч. 1. Шейнъ, Матеріалы. Т. II. Ст. 151—154. —

Ч. 6. Mater. antrop. archeol. i etn. T. II. 2. Ст. 112—114. — M. Federowski, Lud białoruski. T. I. Ст. 91—93: Jak czaraŭnik chłopca wyczuł. — Шейнъ, Матеріалы. Т. II. Ст. 57—60: Хитрая наука. —

Ч. 7. M. Federowski, Lud białoruski. T. I. Ст. 196. Ч. 747: Ab miedźwiedziu szto żył z babaju jak z żyónkaju. Також ст. 110—113. Ч. 338 і 339; ст. 132—135. — Шейнъ, Матеріалы. Т. II. Ст. 86—91: Кацигорошыкъ. Ст. 102—110: Сучкинъ сынъ. Ст. 110—116: Ивашка-Барашка Мядѣжья Вушко. — Malinowski, Na dziś. T. I. Ст. 307. —

Ч. 38. L. Aurbacher. I. Ст. 134—136: Ei so lüg.

Для показу, як в 60-их роках записували казки Угорські Русини, наводжу тут одну без найменших змін в оригівалі. Її записав о. Олександр Митрак, автор російсько-надярського словаря, але де і від кого, невідомо мені.

Жінона пірвана шарканьом.

Бовъ де не бовъ еденъ царь, та вженився, та взявъ одну принцезу, а тога принцеза не мала анѣ у тридцять роківъ сына. Найшовся еденъ хлопець у 30 роківъ, та якъ тотъ-хлопець по́друсъ, та дали го до ошколы. Мати му така была, што кибы была уйшла на двѳръ коли солнце ўцѳркося — восходъ — та шарканьи ѳ узяли бы были. Хмарноса было, та другѳ царѳ ходили по кишкертѳ, а вѳнѳ увойшовъ до хижѳ та каже: ой, другѳ царѳ ходять, проходжувуться, поѳ, теперь солнце ачей не ўцѳркнеся. По́шовъ изъ невѳ проходжоватися; солнце изыйшло, ўцѳркося, та шарканьи хонились та понесли. А вѳнѳ пакъ каже: Эй Боже мѳй, каже, кедь бивѳ емѳ знавѳ, якъ ми казала, та не вѳвѳ бы вѳнѳ ѳ, най бы бытися другѳ водили А ен сынѳ бовѳ уво

школѣ, та не знавъ того ничь. Якъ пришовъ изъ ошколоу, та каже: Эй няньку мой, што вамъ едно воко смутное, а едно веселое. Едно воко за того веселое, што тебе виджу; а другое смутное, што матѣрь не виджу. — Ий! Няньку мой, та деся мама наша дѣла. — Увѣвъ емъ ѣ вонъ, та сонце зыйшло, та ѣ шаркань взяли. — Идѣтъ лемъ ви миѣ няньку мой, приженѣтъ еденъ мѣнешь кони, най я собѣ уберу такого коня, обыхъ я годенъ изъ тымъ свою мамку найти. Пушовъ овѣнъ, загнавъ отецъ му слуги, та пригнали мѣнешь кони. Якъ пригнали, у двѣрь нагнали, а вѣнъ собѣ убирать. Не годенъ бовъ собѣ убрати, и не убравъ межи тымъ мѣнешомъ. Та каже: Няньку теперь ви миѣ приженѣтъ тотъ мѣнешь, што май пуцій. — Загнавъ отецъ слуги, та пригнали тотъ май пуцій мѣнешь. Якъ пригнали, повязали въ машталиѣ, та пошовъ сынъ, та наразъ одного потягнувъ за хвѣстъ. Якъ го потягнувъ, каже му кѣнь: иди, та кажи вѣтцю, обы зметавъ зъ пода вѣтцьову саблю, пушку та канчугъ та сѣдло. Принеси та мене ввяжи, та пѣйдеме. Якъ на нього ввязавъ, та каже: Якъ изъ тобовъ ити, ци по пудъ хмары, ци вѣхромъ? Вѣнъ каже: Якъ ти дяка, такъ иди, якъ май лѣпше. Овѣнъ ся пуствивъ вѣхромъ, та не неставъ, онъ пудъ еднымъ лѣсомъ. Та каже: теперь иди, бо мы съ твоимъ дѣдомъ много тутъ бѣды наробили. Иди, тамъ у лѣсѣ еденъ шарканъ е, та прійдешь идъ ньому, та поклонися та кажи: Ци не чули вы дагде за мою маму? Шарканъ каже: Я не чувъ, хiba мой гинде май середушій братъ. Хлопецъ му каже: Дай Боже вамъ добру нѣчь. А шарканъ му каже: Стой сыне мой любый, нейди нигде а й тутъ, каже, до рана переночуй; рано пѣйдешь до мого май середушого брата, па дамъ ти свои боканчѣ сесѣ, та понесуть ты онъ тамъ до мого брата, та оберни боканчѣ сюда пысками, та назадъ сюда прійдутъ ви самі. Пѣйди до хѣжи та поклонися: Дай Боже добрый вечѣрь, та кажи: ци не чули вы, ци не видѣли вы за мою мамку. — Я не чувъ и не видѣвъ, хiba гинде мой найстаршій братъ. Утклонився та каже: по теперь я иду геть. А шарканъ му каже, — нейди нигде, переночуй тутъ, та я ти дамъ свои боканчѣ. Якъ пѣйдешь тамъ до мого старшого брата, та оберни боканчи пысками сюда и поклонися и кажи: Ци не чулисте ци не видѣлисте дагде за мою мамку. Ой я, каже, чувъ, и видѣвъ за твою мамку, теперь лемъ иди у авонтотъ городъ, што отъ хмаръ на ланцу висить. Тамъ пѣйдешь, де шарканъ материнъ ти, што взявъ ти матѣрь, та пѣйди тотъ шарканъ, што держить пѣдъ собовъ сѣмъ мѣль земли. Якъ шарканъ пѣйде на сѣмъ мѣль, звѣдай за ёго силу матѣрь и кажи матери собѣ: де ёго сила е? Та якъ ти повѣсть, узьми ёго силу, узьми собѣ и матѣрь на тоты боканчѣ та пѣйди въ матѣровъ, прійди сюда до мене, я тобѣ повѣмъ, та пѣйдешь просто идъ тому коньови, тамъ за лѣсъ,

десь го лишивъ. На того коня сядешъ та по́дешъ та ко́нь ти бу́де ка-
зати: Кибы бовъ есь лемъ мало не пришовъ, та бы бовъ емъ пошовъ
геть, бо вже 7. рокѣ неѣвемъ, неппевемъ. Сѣвъ на коня, та пошли
вѣхромъ онь до свого вѣтця. Отець ся зрадовавъ, обцѣловався зъ ма-
тѣровъ собѣ. Ий, каже, жѣнко моя люба, де ты была, што я тебе 7 рокѣ
не видѣвъ? — Газдику мѣй любый, де быхъ была, тамъ быламъ, што
ня шарканѣ узяли; бо я тобѣ казала, ожъ я найду, бо сонце може ся
уцѣркнути, та мене шарканѣ возьмутъ та понесуть.

ПОКАЗЧИК МОТИВІВ.

Т. I—II.

(ЕТНОГР. ЗВІР. Т. III—IV.)

Л е г е н д и.

1. Про початок світа і перших людей. Бог творить різні світи, в кінці землю. За нею посилає диявола на дно моря. Диявол виносить її аж за третім разом. — Далше творить Бог чоловіка, Адама, а з його ребра жінку, Еву. Диявол зводить перших людей так, що вони їдять заборонені яблука. Адамови стає яблуко в гортанці, від чого й до нині лишив ся слід у мужчин. — По Адамовій смерті находять пастухи приладково його голову. Люди присипують її, чим хто має, в наслідок чого повстає на тім місци гора Голгофта. Хрест Адамів.

2. Борба св. Михайла з Люцифером. Луцифер захотів зрівнати ся з Богом, але не успів, бо ангели стружили його з неба. Михайло злітає за ним на землю і підступом відбирає від нього прекрасні ризи. — Луцифер творить собі нових ангелів і підносить нову борбу проти Бога, але поконаний, паде на віки до пекла.

3. Про Ноя. Ной робить корабель. Чорт вноє, при помочи жінки, Ноя горівкою і довідує ся, що буде потоп. З злости розносить корабель. Ной будує його на ново. Опис потоцу. Горівка.

4. Лот і його жінка. Христос виводить Лота з Содоми і Гомори. Жінка Лотова стає стовпом соли.

5. Про Содому і Гомору. Початок Содоми. Гріхи в ній. Содому замкають для прихожих і смуровують докола. Три найбільші содомські богачі сперечають ся з собою, хто з них має в Содомі царювати. Содомляни окликують всіх трьох царями. Пожар в Содомі. Голод. Лот ратує декого. Содома відновляє ся. Нове право для прихожих. Арешту-

вання бідного чоловіка. Кара над ключаревою служницю, що арештанта тайно годувала. Ангел виводить Лота з Содоми; вона западає ся.

6. Про Йосифа прекрасного. Брати продають Йосифа, а перед батьком кажуть, що його вовк з'їв. Йосиф у царя (в Єгипті). Його арештування. Цареві сні. Йосиф відгадує їх. Цар іменує його своїм наслідником. Голод. Йосифові брати приходять до Єгипту за зерном. Йосиф пізнає їх. Срібний пугар. Йосиф дає себе пізнати. Яків приїздить з родиною до Єгипту.

7. Жиди і цигани за Мойсея і Фараона. Мойсей виводить жидів з Єгипту, викликавши вперед ріжні чудеса. Жидів заходить в дорозі великдень. Циганський царь, Фараїон, жене за ними. Перехід жидів через море. Фараїон з військом гине. Звідки взяли ся цигани в нас. Жиди з Мойсейом в пустини. Смерть Мойсея.

8. Про Самсона. Батько йде з Самсоном в старости. Самсон вбиває медведя в дорозі. Від дівки дістає відмовну відповідь, за що метить ся на ній так, що спалює всім Филістянам збіже. Филістяни бажають дістати його в свої руки. Два рази не вдає ся їм се; за третім разом, коли його любовниця відтяла йому ангельські волоски, спіймали його і осліпили. В пів року Самсон прийшов до давньої сили. В часі великого балю у цесаря Самсон розвалює цесарську палату і гине під її розвалинами wraz зі всіми гістьми.

9. Коли Давид писав псалтирь? Давид викопує колодязь, щоби в пій брата свого згубити, а з жоною його оженити ся. З причини ангела впадає в нього сам. Каючи ся за гріхи, починає писати псалтирь, через що виратовує ся. Жаба розсерджена на Давида змушує його вписати її в псалтирь.

10. Соломон дитиною, парубком, царем. Соломон дитваком дає ради старим людям. Давид проганяє його за те. Соломон пасе свині. Давид жилює за сином і висилає за ним своїх офіцерів. Соломон вгадує, де свій стоїть на Петра. Оцінює золотий плуг. Вертає з великим майном до батька. Давид іменує його наслідником і видає гостину. Соломон пописує ся на ній своїм знаням. Видає приказ мудрій королівні і чортові ставити ся перед собою. Королівна висилає йому намість себе тисячку дівчат, але Соломон відсилає їх назад. Чорт не хоче прийти — але його Соломонові офіцери впоюють і спроваджують насильно. Приходить по ньому також мудра королівна. Соломон справджує, чи вона така людина, як другі. За чортовою порадою вводить Соломон в себе звичай, щоби жінки не дивили ся ніколи на чоловіків. — Соломон вписує ся. Чорт кидає його на 400 миль землі далеко від столиці, а сам намість нього царює. Соломон вертає аж по двох роках. Чорт утікає перед ним.

11. Соломон від дїтства до смерти. Давид боре ся з слоном (Голїятом) і поконує його, в наслідок чого царь Македон іменує його своїм наслідником. Син Давида, Соломон, семилїтним хлопцем засуджує вужа, що вкусив хлопця, на оббитя. Притча Соломона про те, що батько Давид не буде видїти добрих дїл його, які він по Давидї буде творити. Соломон важить женський розум. Цариця-мати проклинає його, Соломон опїнює на час. Коли однакож зробив з лави скрипку і заграв, проговорив на ново. — Соломон мїрїть небесну висоту і морську глибину. Соломон жебраком. Соломон оцїнює золотїй плуг, клочану і шовкову одежу, а відтак чоботи і постолї. Соломон кушцем продає царици перетїнь і їде з нею спати. Рано дає ся її пізнати. Цариця вмирає, а Соломон стає царем. Суди його; столець; смерть. Адам запишує сатанї людий. Христос виводить з пекла душі, лиш Соломона лишає; Соломон визволює ся сам із пекла.

12. Соломон і його жона. А. Соломон мїрїть висоту і глибину. Важить женський розум. Стає нїмим, та зладивши з стола скрипки, проговорює. Поган-царь умовлює ся з Соломоною жоною, щоби її викрасти. Усипляє її штучно, а мїністри думаючи, що вона вмерла, ховають її в неприсутности Соломона. Соломон вернувши, не дає віри жонї, щоби вона вмерла і каже горячим дротом пробити її руку. Колиж вона не рушає ся, Соломон дає її спокїй. Тепер Поган-царь викрадає царицю, оживлює і стає з нею жити. Соломон висилає своїх людий, перебраних за купців, щоби відшукали його жону. Вони віднаходять її. Соломон вїїздить з трьома полками вїйска до Поган-царя. Лишивши вїйсько в поблизькому лїсі, сам перебраний за жебрака, приходить на царський двір. Поган-царь пізнає його і каже його повісити. Зо стричком на шиї трубить Соломон в свою трубку. Укритї його полки прибігають, Соломона здоймають з шибениці, а Поган-царя вішають. Жону свою каже Соломон розірвати кїньми.

13. Соломон і його жона. Б. Йосиф (Соломон) запомагає бідного маляря, за що той змальовує йому портрет прекрасної жєнщини. Йосиф віднаходить її і женить ся з нею. На весїлю познакомлює ся молода з турецьким башою і обїцює з ним жити. Баша в часї неприсутности Йосифа уводить його жону, підїйшовши перше вояків штучкою, що становили сторожу її. Йосиф збирає три полки і їде з ними до турецького краю. За горою лишає вїйсько, а сам удає ся до башї. Баша пізнає його і каже повісити. Однакож в рішучїй хвили прибігають Йосифовї полки і завїшують башу з полюбовницею. Йосиф жиє дальше з жоною башї.

14. Соломон і чорти в бочцї. Соломон замикає всіх чортів в бочку, з вїйшком одного, і вкопує її під престїл в церкві в думцї, що вони звїдти ніколи не вийдуть. Незамкнений чорт перебирає ся за наймита,

стає на службу у попа, в котрого церкві закопано чортів, а переконавши його, що в бочці під престолом гроші, намовлює, видобути їх. Під виконує бочку і розбиває її. Чорти виходять з неї і поривають з собою ще й попа.

15. Соломон розсуджує жебранів. Соломон розсуджує двох жебранів, що посварили ся за лоша, не знаючи, кому воно належить, чи тому, що мав кобилу, чи тому, що мав віз.

16. і 17. Про пророка Йону. Йона не слухає божого приказу і їде через море. В часі бурі його вкидають в море; кит поликає його, але по трьох днях викидає знов на беріг.

18. Про Анну пророчицю. Розказана тут історія хрестного дерева. З яблука, що його захотів Адам перед смертю, але не з'їв, виросло велике дерево. Чорти, помагаючи будувати Соломонови сьвятиню, принесли його на материял, але ремісники зіпсували його. Тоді училено з нього кладку. Колиж Христа вели на смерть, казали жиди зробити з кладки хрест і на ньому Христа розпяти.

19. Богородиця і її служанка. Служниця Богородиці діткнула ся, проти наказу, студії з золотою водою, зза чого оден палець став в неї золотий. Вона завинула його, а на питаня Богородиці, що йому бракує, не хотіла відповідати. Богородиця викинула її за се з неба. Оден царевич найшов її і оженив ся з нею. Але вона доти не зазнала щастя, доки не признала ся, що стало ся її в палець. Від тоді жила спокійно.

20. і 21. Як Бог роздавав народам долю. Колись роздавав Бог всім народам долю. Тим, що скорше зголосили ся до нього, дав що ліпше: Жидови філії (купецтво), Кальвінови (Мадярови) добру землю, панови, чого той захотів, Циганови ковальство, а Русинови заробітки. Так і до нині воно є.

22. Христос, Петро і Павло молотільниками. Христос навчає газдиню молотити. Про се довідує ся пан і запрошує Христа з Петром і Павлом, щоби й йому помолотили збіже. Христос пристає. В ночи запалює збіже, а таким чином вилучує ся зерно від полови і соломи так, що на рано всею готове. Рано пан хоче заплатити за роботу, але Христос не приймає заплати. Се обурило Петра і Павла. Вони покинули Христа і наймили ся окремо молотити. Запалили збіже, як Христос, та не знали як угасити. Колиб Христос не прийшов на час і не виратував їх, булиб їх люди з гніву забили.

23. Христос і Петро молотільниками. Коротша відміна попереднього.

24. Христос лікар і жид. Христос уздоровлює хору дівку таким способом, що рубає її на кавалки, а потім на ново складає. Жид, що ходив

з Христом і видів, як він і що робив, не діставши ані гроша за удорвлення дівчини — бо Христос не приймав заплати — покинув його і почав лічити так само на власну руку. Він порізав одну графиню на кавалки, але не потрапив її оживити; колиб Христос не привів її до життя, жиди були би повісили.

25. Христос з Петром при перевозі. Христос додає богачеві, що не хотів його і Петра перевести через воду до одної пари волів ще чотири, кажучи, що богачеве царство лиш на сьому сьвіті; бідному-ж, що перевіз їх, відбирає й тоті одні, обіцяючи йому за те царство на другім сьвіті.

26. Сьв. Петро в горальни. Сьв. Петро випиває в горальни кілька пугарів горівки, а не маючи чим заплатити, попадає в прикре положення. На щастя чорт, що давав йому горівки, впадає до котла і там гине, а Петро тимчасом втікає.

27. Христос і коваль. Христос кує коні тим способом, що вперед відтинає їм ноги, а потому прибиває підкови і приліплює ноги назад на своє місце. Коваль хоче його наслідувати, але се не вдає ся. Ковалю хотять вішати, та Христос виратовує його.

28. Як сьв. Петро уперед жона, а відтак п'яниці у коршмі побіли. На просьбу сьв. Петра дав Христос, що жона стала розказувати мужові. Колиж одна оббила сильно Петра на нічлігу, він став просити, щоби муж розказував на ново жоні. Христос зробив так і так є до нині.

Петро пішов до коршми проти волі Христа. За те Христос зробив йому на плечах скрипки. В коршмі зажадали піяки, щоби їм Петро заграв; колиж він відпекував ся, піяки оббили його.

29. Христос і сьв. Петро та Павло. Петра бє баба на нічлігу, а відтак п'яниці в коршмі. Петро збирає черешні з пороху на дорозі, а відтак краде колач, з котрого повстають гриби. Юда. [Про кровосумішника]. 1) Жона бє Петра на нічлігу (як впеше). 2) Петра і Павла бють піяки в коршмі за те, що не хотять їм грати (як висше). 3) Петро не хоче підняти на улиці крейцаря. Христос піднімає і купує за нього черешень. Ідучи дорогою опускає по одній черешни на землю, а Петро, голодний, схилиє ся за кожною, підносить і з'їдає. 4) Петро краде в перекунки колач, але не може його з'їсти, бо що вкусить, Христос заговорить до нього, і колач треба виплювати. З виплюваних кавалків виростають гриби. За радою Христа Петро збирає гриби, пече і їсть, а люди наслідують його в тому до нині. 5) Пекарь не хоче видати Христови купленого хліба, за що Христос проклинає його так, що його син „буде йому на проклятя, а Христови на проїятя“. Пекареви родить ся дійсно син Юда. Пекарка не хоче Юди і пускає його в кошику на воду. Юду

притримує мельник і виховує. Юда довідує ся, що він не син мельника, покидає його і йде шукати свого батька. Припадком він вбиває свого батька, не відаючи кого, а женить ся з матерію, не знаючи з ким. Довідавши ся про се він удає ся до Христа з питанням, чи буде йому гріх відпущений. Христос приймає його за свого ученика.

30. Христос сватом. Христос висватує молодого парубка Петра з прекрасною дівчиною. Царь спостерігає її і намагає ся її від Петра відобрати. Він приказує Петрови через ніч ліс вирубати, викорчувати, засіяти виноградом і рано принести з того винограду вина: коли сього не зробить, то жінка не його; Петро виконує однак сю задачу. Царь задає йому другу: виставити за ніч красний дім як царський і зробити коло нього срібний міст, срібні дерева, срібних пташків. Петро виконує. Царь каже йому виліпшити з глини корову і принести від неї молока. Христос помагає Петрови і в сьому, через що жінка його остає ся при ньому.

31. Христос, вдова і її сини. Христос з Петром почують у довищі, що мала трьох синів. Кожному з них Христос щось дає: найстаршому млин, середньому корини, наймолодшому газдівство. По році відвідує Христос всіх трьох перебраний за старця; два старші не хочуть його логостити, за що Христос карає їх таким способом, що вони западають ся зо всім майном під землю. Наймолодший не лиш угощує Христа, але власну дитину кидає в піч, щоби лиш тим способом Христа, ніби то хорого, уздоровити. За се Христос благословить його і дає так, що дитині в печі нічого злого не стає ся.

32. Про Василя і Евладія. Один вояк (Евладій) записав ся чортам на те, щоби вони помогли йому оженити ся з царівною. Чорти довели справді до того. Раз підглянула служниця, як він молив ся дяволови, а на роснятя плював і донесла царівні. Царівна сказала цареви. Царь прикликав до себе тоді сьв. Василя і порадив ся, що йому робити. Сьв. Василь забрав Евладія з собою до церкви і молив ся доти, доки чорти не вирекли ся його. Від тоді мав Евладій спокій.

33. Про графа Теофіста. Поганський граф Теофіст відбирає християн від офіцера-жиди, що провадив їх на суд, і оселює в своїй посілости. Згодом переходить він сам на християнство; за те грозять йому погани смертю, через що Теофіст мусить з родиною утікати. Він плине через море. Капітан корабля залюбує ся в його жоні, увозить її з собою, а Теофіста з двома синами викидає на острів. Тут пориває Теофістови одного сина вовчиця, а другого лвиця; Теофіст дістає ся до селянина і стає в нього на службу. По п'ятнадцяти літах вибухла війна в родинній землі Теофіста. Царь висилає двох вояків, щоби віднашли Теофіста, бо без нього він нічого не вдіє. Вояки віднаходять його; він стає на чолі армії і побиває ворога. Оба вояки, що віднашли Теофіста, згово-

рюють ся з собою і показує ся, що вони сини Теофіста. Віднаходить ся також їх мати, що сповнювала при армії функцію маркетанки. Ціла родина заживає знов щасливо, але лиш коротко, бо цар дізнавшись, що Теофіст християнин, каже його з родиною спалити. —

34. 35 і 36. Чи ліпше за молоду, чи на старість каміне гризти? Чи ліпше за молоду, чи на старість в гаразді жити? Чи ліпше за молоду, чи на старість мати щастя? Отсе варіанти попередньої легенди, але значно від неї відмінні. Спільні в них отсі мотиви: Двоє молодять побирає ся і живе якийсь час в гаразді. Нараз тратять вони майно, вибирають ся в світ, розлучують ся з собою і з дітьми, переходять ріжні житеві події, зходять ся на ново, і збогачені заживають, хоч коротко звичайно, але щасливо.

37. Про розділюване щастя. Оден чоловік, що не мав щастя, пустив ся в світ, щоби найти його. Він віднайшов діда, що розділював щастя; приглянув ся його роботі і примусив його вказати йому долю. Та хоч дід зробив те, він не зумів покористувати ся долею.

38. Щастя і Нещастя. Два графи пустили ся в світ. Вони здибали бідного мотузаря, що сукав мотузя з клоча і постановили йому помочи, хоч не в однаковий спосіб. Оден з графів дав йому двіста золотих з умовою, що ними має доробити ся і по році капітал звернути. Мотузарь взяв гроші, але вони не принесли йому хісна. По році другий граф дав мотузарюви лиш крейцарь — але з нього так мотузарь розбогатів, що покинув ремесло, переїс ся до міста і став зовсім безжурно жити. На ньому сповнила ся проте приповідка, щастя — то гроші.

39. Доля богача і бідака (Бідак богатіє через розбійників). Доля богатого брата каже бідному братови шукати своєї долі між розбійниками. Бідний брат находить її, забирає в розбійників гроші і страшно богатіє. Богатий дізнає ся про все і йде собі до розбійників за золотом, але його там убивають. Пізнійше вилапують розбійників і вішають.

40. Про три віри русьні. Троякий характер жіночий виводить оповідач від трьох доньок дідових, що походять від дівчини, свині і суки. По особистим прикметам можна їх завсїгди розпізнати.

41. Кальвін прикликаний на сей світ руським попом. Розгніваний князь, що руський піп сьмів зле говорити про Кальвіна, наказує йому прикликати Кальвіна з того світа, інакше відбере йому життя. Піп приликує, а ся сцена так глибоко врізує ся в душу князя, що він приймає руську віру.

42. Чому Кальвіни ходять з квітками до церкви? У Кальвінів помер піп. Його вложили до желізної труми і занесли до церкви. В церкві маґнесове склепіння притягло трумну до себе, а Кальвіни ду-

маючи, що їх піп святий, пішов до неба, розійшли ся до дому. Коли однакж піп заловітрив так церкву, що до неї навернути ся не було можна, викинули вони святаго попа за порадою руського єпископа з церкви і стали тоді її на ново уживати.

43 і 44. Ангел на службі у попа. А. Ангел на службі в монастири. Б. Ангел прогнаний з неба за несповнення божого приказу стає на службу у попа. Дивним своїм захованям звертає на себе увагу. Їдучи по при коршму, він хрестить ся, в церкву-ж каміням кидає. Коли піп замовлює собі чоботи, він сьміє ся... Запитаний про причину сього, пояснює її і вертає назад до неба, відбувши свою кару.

45. Піп ручить ангелови за душу свого парохіянина. Піп молить ся за бідного парохіянина, і Бог дає йому таке майно, що він купує в місті посілість і заживає спокійно. Розбогатівши стає однакж гордим так, що колишнього свого добродія попа викидає за двері. За те карає його Бог так, що робить його знов убогим і каже звертати ся за помочю до того попа, з котрим так негарно обійшов ся.

46. Про рицаря і смерть. Богатий лицар хоче бороти ся з смертю, дуфний в свою силу і багатство, та смерть скошує його, не зважаючи ні на погрози, ні на пізнійші просьби.

47. Про Мадея. Батько запиує сина чортови, не знаючи, кого запиує. Коли син підріє і дізнав ся про се, вибрав ся до некла, щоби відобрати свій запис. По дорозі здибає розбійника, що вбив сто дві душі і прирікає йому розвідати ся в неклі про його муки. Відобравши запис, сповідає розбійника, задає покуту, а сам іде до Риму і стає попом. По сімох літах переїздить знов попри розбійника і переконує ся, що він сповнив покуту. Розбійник в місци росинає ся порохом.

Н о в е л ь.

І. Про Якіма псотника. Яким, як німецький Айленшпигель, виправляє ріжні збитки. Грає на сопівку так; що піп в терню танцює і до чиста обдирає ся; попадя знов танцює в бочці на стриху, паде звідти і убиває ся. Каже держати за себе вербу, що скрипала, щоби ніби то не впала в жито. Судні каже тримати бабу намість улія з медом. Від молодого відмовлює молоду, а сам за неї перебирає ся; на весілю їсть добре і не, а в ночі лишивши на своїм місци барана, втікає. Його гонить шість парубків; Яким на місци мельника, що через нього втопив ся, приймає їх в млині на ніч і вистроює їм такого збитка, що вони ще в ночі втікають від нього.

2. Дурна баба. Баба дає гончареві бєсаги грошиї за горшки, намість збіжа, а дідови сало, думаючи, що він весна. Увидівши гнії на осетникови, дивує ся, як він там дістав ся. То розлоблює так її сина, що він йде в сьвіт шукати ще таких дурнів; коли найде, то бабі за ті дурниці нічого не скаже; коли не знайде, то її вбє. В одній коршмі передає йому жидівка для свого Чміля на другий сьвіт їду, одєжу і гроші. Жидівчин син дізнавшись про те, хоче від бабиного сина забране відобрати, але ще й сам тратить копя, на котрім їхав. Бабин син полишає стару при житю, бо знайшов дурнійших від неї.

3. Дурний піп і його наймит. А. Піп приймає наймита і дає йому такі негочні прикази, що той виконуючи їх дословно, лиш шкоду робить попови. Він зарубує йому воли і перекидає через браму; ссинає гнії у воду, намість вивести на поле; варить пса, що звав ся Петрушка, а дитину ріже і вішає на клинок; через нього піп запалює свою хату, а сам утікає з попадею; але наймит не пускає ся його і топить попадю на нічлігу, а попови видає ремінь з хребта.

4. Дурний піп і його наймит. Б. Попівський наймит ріже дитину, втоплює на нічлігу попадю і йде з попом на вандрівку. В часі її поводить ся з попом так, що вкінци видає йому з хребта ремінь.

5 і 6. Дяк злодій і піп ворожбит. А. Б. Піп і дяк не маючи доходів, постановили якось інакше на хліб заробити. Умовили ся, що дяк буде красти, а піп ворожити; який дохід з того прийде, будуть ділити ся. Через якийсь час вело ся їм добре; колиж попа завіззав багатий пан (або царь), щоби йому виворожив, хто закрав у нього гроші, тоді зробило ся і попови і дякови дуже горячо. На щастя з'уміли вони не лиш видобути ся з біди, але ще й заробити тільки грошиї, що давали їм спроможність жити дальше без ворожбитства.

7. Мужик з жидом в спілці. Мужик зарізав корову і половину сховав для себе, а з половини зробив обід, на котрий запросив багато гавдів. Тоті поприходили з псами і коли вони гостили ся в хаті, пєс рознесли другу половину корови. Мужик пішов з тої причини до царя на скаргу. Коли її вчула царівна, що здавна не сьміяла ся, розсьміяла ся, що не можна її було здержати від сьміху. За се призначив царь для мужика нагороду. Він вибрав на неї для себе триста палиць і розпродав їх військовим сторожам і жидкови, а сам дістав справдішню нагороду від царя.

8. Пан і жид. Від багатого, бездітного пана хотів жид видерти гроші. Він підмовив другого жиди, щоби пана зарізав; коли той згодив ся, вложив його до скрині, завіз до пана, сказав, що то його гроші, та що він їх мавби охоту переховати у пана, бо вибирає ся в далеку дорогу, а не має їх кому повірити. Пан згодив ся, але як зчудував ся,

коли його пєс скавудів доти при скрині, доки її не отворено і знайдено в ній намість грошій жиди! Справа виїшла на верх і жидів покарано.

9. Убийники рідного сина. Вояк, що вислужив в війську і зложив собі там кілька крейцарів, вернув до дому, але не дав ся пізнати родичам, лиш впросив ся до них на ніч. Родичі думаючи, що то якийсь чужий вояк, злакомили ся на гроші, його убили, а гроші взяли. Раю видадо ся всьо; сина поховано, а родичів забрано до криміналу.

10. Як пєс уратував життя панови. Пєс утік від попа тому, що його раз піп набив. По кількох роках їхав піп на соборчик, запізнив ся і заїхав до коршми на ніч. До його кімнати вихав ся пєс і що він лиш бажав заснути, пєс перешкоджував йому. Нараз почув він, як постіль стала з ним рухати ся. Він вискочив через вікно, побіг до міста і вернув звідти вже з жандармами. Вони обступили коршму і вилапали всіх опришків, що в ній своє гвіздо мали. Пан взяв пєса назад до себе.

11. Випарений піп. Внадив ся піп до Марійки, що хоч мала вправді мужа, але він ніколи до дому не тримав ся. Жона в неприсутности мужа приймала завсїгди пона, а щоби відвернути від себе підозріння, що забагато сидить дома, вдавала з себе хору. Коли раз вона з попом гостила ся, прийшов незамітно до хати циган і сховав ся під постіль. По часі приїхав несподівано і господарь. Піп не маючи де подіти ся, вліз також під постіль. Тут вимантив циганин від нього погрозами одежу, виліз з під постелі, виїшов і ввійшов знов незамітно до хати і заявив господареви, що як освятить йому хату і вижене чорта, його жона буде все здорова. Господарь пристав. Циганин вигнав пона окропом з під постелі, кажучи, що то чорт, взяв заплату і пішов.

12, 13 і 14. Жоні правди не казати. А. Б. В. Чоловік¹ находить (або краде) гроші, а щоби їх спровадити до дому, бере до помочи жінку. Знаючи однакож, що жінки незвичайно слизькоязикі, забезпечує ся всіми способами проти можливої зради жінки. Він виїжає з ріки дику курку, вкинецу там скорше, і каже, що він її тепер там встрілив, як воду пила. Завішує риби на вербі і каже, що вони там пасуть ся. Розкидає колачі по надвірю і каже, що се була колачова туча. Вкладає гроші до пазухи, а вдає, що кладе їх до бочки з капустою. Крик вчинений в селі — пояснює, що то судю бють цигани за те, що закрав ковбаси і т. д. Жінка всьому вірить і тримає через якийсь час при собі, але по першій сварці з чоловіком видає тайну. Чоловік заперечує, мовби він мав які гроші, а на доказ наводить, що його жінка дурна і не знає, що говорить. Судя з допитів перекопує ся справді про невинність мужика і жінку карає. —

15. Про чоловіка, що служив за розум. Парубок служить в пана за розум. При кінци року пан, пім відправив його, прикликав до себе,

подарував пушку і дав такі три ради: Коли почувеш де в лісі, що біда, біжи там з пушкою і клич других за собою, хоч будеш лиш сам. Не бреди ніколи в воду, коли не знаєш, як глибока. Де тебе ніч заїде, там почувуй. Де прийдеш на ніч і знайдеш молоду жінку, а старого, чоловіка там не почувуй, бо там біда. Нарубок пішов від пана з тими радами, тримав ся їх і добре на тім вийшов.

16. Не подумавши не починай. Купець дає своєму помічникови три ради: вечірній гнів відкладати на рано, новою дорогою не ходити, і не почувати в коршмі, де молода коршмарка. Помічник запам'ятує їх, а се виходить йому лиш в користь.

17. Робиш, що робиш, усе посмотри на кінець. Один цар їздив по своїх країнах, щоби навчити ся розуму. За винагородою висказує йому бідний дід таку сентенцію: Робиш, що робиш, посмотри на кінець. Цар запам'ятує сентенцію, а застосовувавши її в практиці, виратує ся від нехливої смерті.

18. Чудова машина. Один майстер вдумав таку машину (фонограф), що мала заступити пана і дяка в церкві. Люди могли з того лиш тішити ся, бо через таку машину зменшили би ся їх видатки. Паніє майстер машину до газетяря, щоби її описати, а потому разом з ним до царя. Через газетяря машина наговорила тільки неприємних слів цареві, що він хотів майстра за те повісити. Країна виратувала одначе його.

19. Добре заробив. Властитель кавярні, у котрого захолював пан і зажадав сповідника, прикликав сам духовного, щоби лиш не дати заробити слугі п'ять золотих за дорогу, що пан визначив. Та який жаль мусів його огорнути, коли з прикликаним духовним заложив ся на дві сотки і програв їх!

20. Виграв! Ішов пан з панею містом. За панею тягла ся сукня по землі. Офіцер з неваги, став на сукню і роздер. На жаданя пана офіцера арештовано і випущено аж за інтервенцією капітана, що за сукню зложив сто золотих. Капітан зажадав одначе, щоби пані зараз віддала йому заплачену вже сукню. Пані не могла того зробити, а капітан не хотів відступити від жаданя. Скінчило ся на тім, що пан мусів заплатити капітанови дві тисячі золотих, а тоді той пішов собі без сукні.

21. Покаране зло. Учитель правує ся в суді з мужиком, а потому з судією, головню за образу чести і остаточно виграє.

22. Дурний дає, мудрий бере. Посварили ся братя над коровою, не можучи нею поділити ся, і стали правувати ся. Адвокат, що боронив рівночасно обох братів, казав обом заплатити по шістьдесят золотих за оборону, та ще й корову забрав. Брати остали з нічим.

23. Піп і владика. Піп, пообіцявши владичі лапове, остав ся перушений на парохії, на якій хотів бути.

24. Як жид Русина правотив. Відний газда, їздячи по зарібках, з'їв у знакомого жида двоє яєць, обіцяючи заплатити пізнійше. Уплило вісім літ. Газда став тимчасом заможнішим; тому зажадав жид, щоби йому заплатив тепер, та вже не за двоє варених яєць, але за всі кури і яйці, які могли з двох яєць за вісім літ бути. Газда не хотів платити, тому жид запізнав його до суду. Через дотеп цигана, що підняв ся боронити газду, виграв той процес.

25. Як прийшов богач на біду. Два сусіди, Дзвонарчик і Мікула, посварили ся в коршмі; по довгих процесах сварка закінчила ся арештом Мікули. Коли він відсиджував кару, його сина взяли до війська, а жона умерла. Мікула, вийшовши із арешту, трафив як раз на похорон, котрим заняв ся найбільший його ворог, Дзвонарчик. Поховавши жінку підпалив Мікула замість Дзвонарчикової хати свою, а сам пішов в світ за прошеним хлібом. По кількох літах вертає до села і не пізнає своєї давньої хати; вона відновлена, мурована. Він поступає до неї і довідує ся, що хату збудував його синови Дзвонарчик, віддавши за нього свою доньку. Він позбуває ся свого гніву до Дзвонарчика і живе в свого сина до смерти.

26. Як царівна зійшла на біду, та знов панию стала. Один царевич приказав малювати себе як найбридше. З готовим портретом вислав він старостів до прекрасної царівни. Та вдививши на портреті, який він гарний, не хотіла за нього йти, кажучи, що навіть не дала би йому свої черевики вичистити. Розгніваний царевич перебрав ся за голяря і став на службу у батька царівни. Підступом пішов з нею спати. Вона пізнавши, що зле зробила, згодилася з ним втікати до його родини. Царевич робить її по дорозі всякі прикrostи; сидить з нею в арешті, не маючи ніби чим заплатити за себе в гостинниці; каже їй йти босо, а відтак везти ся на ослі; каже їй продавати горівку, потому горшки, а рівночасно приказує воякам горівку вилляти, а горшки побити; доводить вкінці до того, що вона його батькови чистить черевки. По сьому доперва дає ся їй пізнати і женить ся з нею.

27. Цар, пан і царівна. Царь хоче дати свою доньку за того, що прийде до нього на кони і не на кони, вдітний і не вдітний, і принесе йому дар і не дар. Находить ся такий дійсно і царь віддає за нього доньку.

Молода царівна не хоче однакж нічого робити. Муж змушує її до роботи голодом. Се так старого царя радує, що він обіцяє дати зятеви все, чого той лиш захоче.

28 і 29. Русин-вояк і царь. Вояк і царь. Царь заблудивши в лісі здибає ся з вислуженим вояком (девертиром) і приходиться разом з ним

до розбійників. Розбійники наміряють побити їх, бо боять ся, щоби не донесли про них властям. Вояк спостерігає се і задумує випередити розбійників. При вечері запитує їх, чи вміють пити вино по мадярськи, помішане з солю і кипуче як окріп. Коли розбійники дали відмовну відповідь, він обіцяє показати їм. Заварує вино, каже стати розбійникам в колесо, хватає котел в руки, обертає ся швидко і виливає вино їм в очи. Розбійники падають на землю, а він відтинає їм голови. Царь повернувши до дому нагороджує вояка за те, що виратував його від смерти.

30. Царевич злодій. Одного царя син не хотів вчити ся в школі, та учив ся за те дуже радо всяких ремісел. Між иншим вивчив ся він добре ковальства і стельмаства. На доказ своєї здібности зладив при численних гостях прекрасний віз для царя і окував такі коні, до яких крім конохарів, не міг ніхто приступити. Царь похвалив його зручність. Користаючи з сього висєднав він у царя дозвіл учити ся ще одної роботи, якої не знає, а яку здалоб ся знати. Коли царь дозволив, тоді він виявив, що хоче вчити ся злодійства і при його помочи добути доньку у сусідного царя. Зібрав ся про те, пішов в світ і почав свою практику.

Він краде в різника ялівку в білий день, на гладкій дорозі, задуривши його грудкою золота. Заробує пів кірця гороху, дає його міщанинови за сніданок, а вечером йде з міщанином красти в царя гроші. Приносить їх два міхи самим сріблом. Другого вечера вибирає ся знов там. Міщанин паде в яму з смолою; царевич не маючи надії виратувати його, стинає йому голову, а сам набирає знов срібла і вертає до міщанки. Третьої ночі наставляє царь желіза на злодія; царевич вникає в желіза кіл, а сам знов набирає гроший. Царь завішує міщанинового трупа на стовпі за містом в надії, що хтось буде за ним плакати і в той спосіб видасть себе і спільників. Коло трупа ставить сторожу з 24 вояків. Царевич споює вояків і перебирає за попів, а трупа здіймає з стовпа і закопує. Царь йде до коршми, висипає таріль гроший і дивить ся: хто буде збирати, той злодій. Царевич виліплює смолою подешви, збирає на них веї гроші, а царь не находити злодія. Царь дозволяє бавити ся кождому з своєю донькою, хто хоче, а її намовлює назначити ляпісом того, хто в неї буде. Царевич виходить назначений від царської доньки і значить ляпісом так само п'ятих міщан. Царь наказує викопати під сходами яму: хто піде до його доньки, впаде там і його злапають. Царевич впав, але запалив в ямі солому; люди почали бічи гасити, щоби дім не згорів і не знаючи, що під сходами яма, попадали до неї. Царевич вирвав ся з ями, а міщан полишив в ній. Царь оголосив вкінці амнестию для злодія, зажадав однакж,

щоби зголосив ся до нього. Царевич зголосив ся і оженив ся з царською донькою.

31 і 32. Піп і злодій Шоловка. Про злодія Данна. Злодій (Шоловка, Данко) краде в попа барана з рук, а навіть попову одежу. Та попови сього не досить; він хоче ще ліпше перекопати ся про зручність злодія. Він заставляє його вкрасти в себе поочередно коня зо стайні, стереженого кількома парубками, вола від плуга (або всі плуги), вкінці свою жону. Злодій краде все по мистецьки, а понадю продає навіть чортам; на просьбу попа відбирає її однакож від чортів, настрашивши їх, що збуде в неклі монастир.

33. Як немудрий мудрих одурив. Один бідак оженив ся з графинею. Коли не стало їм хліба, забрав він жінчині сукні і поніє на продаж. Три рази ходив на торг, три рази продавав сукні жидам братам, кожний раз иньшому, три рази оциганили вони його. Вкінці порішив ся він оциганити так само жидів. Одному продав коня за тисячку, кажучи, що він наплодить йому срібла. Другому продав медведя за тисячку на пастуха до волів. Третьому продав вовка за тисячку на пастуха до овець. Кінь понищив сукні, стелені під нього, медвідь побив волів, вовк подусив вівиці. Жиди рішились забити за се бідака. Та той не лиш весів від них викрутити ся, але ще продав їм пофарбовану палицю, що ніби то мала перемінювати стару жону на молоду, коли нею добре по голові вдарило ся. Жиди як почали відмолоджувати жони, то побили їх на смерть і аж тоді зрозуміли, що бідак обдурив їх.

34. Як вояк паном став? Було двох братів; оден господарював другий служив в війську. Вислуживши приписаний час вертав до дому. По дорозі вступив до коршми. Коршмарева донька залюбила ся в нього на перший вид і за дозволом батька виїшла за нього за муж. В якийсь час по вінчаню забажав вояк відвідати свою родину в дома. Коли був вже в дорозі, ввидів девятьох убитих людей. Він казав візникови забрати їх на віз і їхати далше. По якомусь часі понав на 12 розбійників. Трупами з'умів їх так застрашити, що вони дали йому девять міхів грошей, а трупи приобіцяли поїсти. — В дома не застав вояк брата, лиш братову; що прогнала його геть, скоро пізнала, бо не терпіла його. Вояк поїхав до бідної сестри. Шурині заставив зараз пилу і сокиру, котрими зарабляв на хліб, і угостив вояка як знав. За те постановив вояк його винагородити. Як раз продавав тоді властитель село. Вояк купив його для сестри і віддав її в посідання, а сам вернув до жони. На дорозі здибав ся знов з розбійниками і вимусив на них ще девять мішків золота. Від тоді розбогатів так, що не було понад нього.

35. Про бідного чоловіка і судию, що любив хабарі. Богатий брат вислав бідного в неділю орати. Ледви той зацінив плугом, з'явила

ся перед ним смерть і запитала, що він волить: Чи най його брат вмер, чи братів син, чи воли най поздыхають? Бідний вибрав останнє і воли зараз здохли. Довідав ся про се богач і пішов позивати бідного брата до суду. По дорозі вступив з бідним до коршми. Богач сів при столі і почав їсти. Бідний виліз на піч, здримав ся, внав на землю і забив дитину, що жидівка купала в коршмі. Іде і жид позивати бідного. Бідний думає: Однак мені смерть! Скочу з моста в воду і втоплю ся! Подумав, скочив Під мостом ловив чоловік рибу; бідний скочив йому на карк і скрутив вязи. Йде й сей позивати бідного. Прийшли до суду, розказують як що було. Судя позирає на бідного, а той все щось підтягає під пахою. Думає судя, що то добрий хабарь для нього і розсудив прихильно справу для бідного: старший брат, по присуду, мав дати йому ще чотири воли на власність, жид мав дати корову, а третій мав дати два коні. Цитає вкінці судя, що бідак тримає за пазухою? А той витягає цеглу і каже: Якби ви були мене засудили, був би я нею вас забив.

Як бідний правотив ся з богачом. Сей нумер складає ся з двох частин; перша ідентична майже з попередній нумером, друга єсть казкою. Оба брата, богач і бідак вертають з суду до дому. Бідак просить в богача хліба. Той дає йому, але рівночасно вибирає очи, заводить його під шибилицю і там лишає. В ночі прилітають під шибилицю чорти. З їх розмови довідує ся він, як пускати в одному місті воду, що чорти затримали, як уздоровити хору царівну і як привернути собі зір. Він виконує все те, женить ся з царівною, дістає багато грошей від міста і вертає домів. Старший брат, богач, розвідує його про все і каже вибрати собі очи та завести себе під шибилицю. Чорти, що чекали вже на нього, роздирають його.

Ю а з ъ и.

І. Баронський син в Америці. Баронський син вліздить з трьома сотками людей до Америки. По трьох місяцях подорожи виходить їм пожива; вони старають ся з тої причини як найскорше прибити до берега. Магнесова скала притягає в одному місці їх корабель до себе. Сто люда з між них видранує ся по шнурах на беріг. Там находять овочеві дерева і живять ся. Заспокоївши голод йдуть дальше в глуб краю. Спостерігають дім і заходять до нього. Великан, високий на три сажні, втручує їх до середини і годує турецькими оріхами. По часі вибирає з між них трьох, вбиває на рожен і пече. Всі живі тим перестрашені. Приходить родина великана і приглядає ся добичі. По її відході

великан пече знов трьох людей на вечеру і кладе ся спати. Баронський син виймає тоді патрони, що мав при собі, вкладає великанови в уха і підпалює. Вони вибухають і приголомшують великана. Баронський син з товаришами вибирає йому очи, вбиває і втікає на корабель. При поверті величезний гад пожерає ще трьох людей. Інші вбивають самі себе на кораблі і їдять з голоду одні других. За радою баронського сина вибирає ся кілька човнів шукати поживи. На невеличкому острові знаходять величезне яйце; кладуть коло нього огонь, печуть, наїдають ся самі і набирають, що можуть, для товаришів. Птах, що зніс яйце, ввидів людей, як його яйце поїдали: він кинув ся на них і два човна з людьми затопив, інші втікли. Незадовго збирають ся вони з чужим кораблем і прибувають за ним до сухої землі. Мужики дістають там землю і осідають на ній, баронський син женить ся з царевою дочкою — хоч мав в краю жону — і стає наслідником трону. Несподівано його жона вмирає. По краввому звичаю мусить і баронський син дати себе поховати разом з нею. Він набирає з собою золота, хліба, ліків і дає себе спустити до склепу. Того самого дня умирає царський огородник; його ховають разом з жоною. З нею здибає ся отже баронський син і починає роздумувати, якби вийти звідти. Вкінці знаходять отвір, виходять ним, всідають на корабель і вертають до Європи. Баронського сина жона приймає огородничку у себе і вони живуть в згоді. Баронський син не може ніяк забути про свої пригоди і аж по два рази денно їх розказує.

2. Модний „Робінзон“. Богатого купця син пустив ся на море шукати щастя. Однакж корабель, що на пім плив, потоцув, а його буря викинула на остров. Там приучує він малпу до послуг і живе з нею. По якомусь часі з'явили ся на острові дикуни, що хотіли їсти наших людей. Купецький син почав стріляти до них з револьвера; вони повтікали, а одного раненого полишили. Купецький син навчив його свої мови і зробив своїм товаришом. Йому удалось також виратувати з рук людоїдів молоду дівчину; він женить ся з нею і чекає лиш на нагоду, як видерти би ся з острова. Нагода не трапляє ся; тому він збиває човен з товаришом, накладає на нього срібла, якого мав подостатком на острові, пускає ся на море і щасливо прибуває до Англії.

3. Про Францка. Францко пропиває весь маєток оділичений по батьку і паймає ся до чорта на службу. Чорт дає йому що ночі тисячу золотих і каже всі пропити. Францко так добре сповнює службу, що ще понад тисячку пропиває. В остатній день служби завиває його чорт в шкіру і висилає в ній на неприступну гору по золото. Пізнійше обіцяє і по нього вислати шкіру. Францко сповнює приказ. Чорт не посилає по нього нікого. Псоглавель, властитель гори, находити його, да-

рує йому жита, а навіть хоче зробити своїм наслідником. Та Францко сумує проте ненастанно. Псоглавець женить його з заклятою дівкою. По трьох роках родинного життя вибирає ся Францко в відвідниці до матери. Там накупує собі маєтків і господарює. По якомусь часі вибирає ся на лови. В часі його неприсутности жона утікає з дитиною від нього. Францко шукає її. При помочи миші, воробця і льва, котрих з'умів дуже добре поділити паршивим конем, находить її, дістає ся назад на Псоглавцеву гору і там остає на завєжди.

4. Про двацять чотирох братів і про Палирожу. Одному газді вродило ся нараз двацять чотирох хлопців. Пупорізка зібрала їх до коша і повнесла топяти. Ніп, що їхав тоді дорогою, відобрав в неї діти і виховав у себе. Як вирости вони на парубків, стали в одного паря на службу. В нього заслужили собі і гроший подостатком і по коневі дістали. Як вернули до дому, вислали батька в старости, бо задумали женити ся. Батько найшов попа, що мав двацять чотири доньки, порозумів ся з ним, вернув до дому, забрав синів з виїмкою наймолодшого, що лишив ся на господарстві і виїхав з ними на свадьбу. Коли по свадьбі вертали ся до дому, чорт перемерував їм дорогу за те, що відпочивали в тіни його грушки, а не лишили для нього крейцаря в нагороду і не пустив їх доти, доки не записали йому того, про що не знали в дома. Вони згодили ся, бо забули про наймолодшого брата і вже дальше поїхали без перешкоди. Наймолодший син дізнавшись про все, вибрав ся в дорогу, щоби ставити ся перед чортом. Чорт вислає його по прекрасну Палирожу, жону чорта Гордова. Перша жона Гордова, Мишбаба, помагає йому в власнім інтересі украсти Палирожу. Викрадена Палирожя приобіцює знов вирвати його від чорта, якому записано його. Вона їде з чортом на весіля на скляну гору. Він висмарований молодильною мастю, перебраний за офіціра, здоганяє чорта на своїм віщім коні і грає понад його головою. Чорт міняє ся з ним за коня. Віщій кінь розносить чорта, а він з Палирожою вертає домів.

5. Крикус-Какус. Два вояки, що втікли з війська, найшли в великій лісі пивницю, а в ній повно бочок. Розбили одну бочку, а в ній друга меньша; розбили тоту, а в ній ще меньша. Вкінці дійшли до такої малої як оріх. Розбили й тоту, а там паперець. Скоро лиш письменний вояк вимовив імя написане на картці, зараз став перед ним чорт Крикус-Какус і заявив, що достарчить йому всього, чого він забажає. Вояки гостять ся порядно, а потому приладжують обід для цілого війська, за що цісарь звільняє їх від служби. Вояки розходять ся тепер: письменний бере дрібну сплату за свої претенсії до карточки, письменний карточку. При її помочи він, вернувши до дому, женить ся у багатого пана. По весілю відпускає від себе на кілька днів Крикус-Какуса;

та той пориває з собою й карточку, а вояк стає ще бідніший як був. Тесть забирає свою доньку до дому, а його каже привязати до стовпа і тримати, доки не згниє. Воякови удає ся відзискати назад карточку. Він стає знов багатим і жону бере назад до себе.

6. Гонимарник і його вішчий слуга. До гонимарника наймив ся на службу бідний хлопець. Коли гонимарник видалив ся з дому, хлопець заглянув через дірку від ключа до одної комнати і ввидів там великі чотири золоті букви; як глянув на них, зараз пізнав, що де в сьвітї дїє ся. Він зробив собі такі самі букви з золотої маси, що стояла під лавкою і втік до дому нім вернув гонимарник. Щоби родині своїй приспорити гроша на жита, перекинув ся він раз в золотого барана, раз в бика, то знов в коня і казав батькови продавати себе: коли батько взяв гроші, він втік від того, що його купив. Два рази удала ся штука, та третього разу купив його гонимарник, перебраний за пана, разом з уздечкою, через що він не був в силі утечи. Гонимарник бажаючи пімстити ся на нім, повів його до коваля і казав підкувати. Та нім він вийшов з кузнї, ковалева дівчина зняла з коня уздечку; кінь пронав, а гонимарник остав ся в дурнях.

7. Медвідь Іванко, Товчикамінь-Печиколачі, Сучи-мотузок. Одна баба мала від медведя сина, Медвідь-Іванка. Коли він підріс, пішов на улицю і ввидів, як дванайцять возів попало в болото, а не могло ніяк видобути ся з нього. Він прирік витягнути вози, коли йому дадуть на мізильний палець желіза. Люди згодили ся. Він звязав всі вози разом, зачіпив на мізильник і витяг. Йому дали сто сотнарів желіза; з них казав Медвідь-Іванко скувати собі палицю і пішов з нею в сьвіт. На дорозі здибав Товчикаміня і Сучимотузка; вони подружили ся з ним і пішли разом. Живили ся так, що двох йшло на лови і було дичину, а оден лишав ся в дома і варив обід. В часї готовлення обіду звик був появляти ся малий дїдок і поїдати, що було. Так видер обід Товчикаміневи і Сучимотузкови, ще й їх побив. Коли одначе прийшов до Медвідь-Іванка, той пірвав його за бороду, заніс до ліса, розколов дерево, вклав в щіливу бороду діда і пішов до дому. Та як здивував ся, коли вернув з товаришами на те місце і не ввидів ані дерева, ані діда. По слїду пізнав він, що дїд пішов під землю, тож вибрав ся за ним на другий сьвіт. Там відбиває від шарканів три дівчини, привязує до линви і каже витягати товаришам на сей сьвіт. Вони витягли дівчата, але його не схотіли. Зжурений Медвідь Іванко накриває орлята своїм плащем в часї огненного дощу і виратовує їх від загибели. За се вносить його орел на сей сьвіт. Він віднаходить виратовані дівчата, а товаришам, за-судженням на смерть за зраду, дарує жита.

8. Сучкир Янко і його подвиги. Неплідній цариці радить ворожка з'їсти рибу з одного ставу, а буде мати певно дитину. Цариця з'їла, але рівночасно покушала риби також служниця, а ости пооблизувала сука. По девяти місяцях породили всі три по синови. Царь віддав їх до школи; найліпші постиги в науці робив завсїгди єучий син, прозваний Сучкир-Янком. Як хлопці подоростали, вибрали ся всі три шукати сонця, місяця і звїзд, що шірвали були шаркані. За вказівками свого стрійка найшли шарканів; по тяжкій борбі поконав їх всіх трьох Сучкир Янко, відобрав сонце, місяць, звїзди і пустив в воздух. Шарканьовими кіньми розділили ся брати. Коли вони вертали до дому, поступив Сучкир Янко, переіменний в kota, до Гинджібаби, теці шарканів і підслухав, як тота видавала прикази донькам, щоби позбавити життя братів. Тому на дорозі розтинає він красну хустку, грушку з смачними овочами, керницю з студеною водою, в які попереінювали ся три сестри, і убиває їх. Гинджібаба жене ся тепер за братами, щоби піметити ся на них за зятів і доньки. Брати втікають щасливо на подвіря стрійка; тут удає ся їм Гинджібабу зловити і переіменити в коня, на котрому мав їздити Сучкир Янко. По сьому вертають брати до дому. Нараз заступає їм дорогу малий чоловік, Лакцібрада, брат Гинджібаби, відбирає її в Сучкир Янка і відїздить. Сучкир Янко виправляє братів до дому, а сам пробує дістати назад Гинджібабу. Силою не удає ся йому се; тоді встунає він на дорогу угоди. Коли Сучкир Янко привезе з сьомого краю для Лакцібради царську доньку, він віддасть йому коня з Гинджібаби. Сучкир Янко годить ся на умову і їде по царівну. По дорозі добирає собі чудесних помічників: одного, що був все голоден; другого, що скоро ходив; третього, що далеко кидав; четвертого, що далеко видів; пятого, що все було йому зимно; шестого, що вмів багато пити; сьмого, що вмів багато їсти. Вони помагають йому виконати всі праці, задані царем і дістати царську доньку. Лакцібрада відбирає її у Сучкир Янка, а кобили — Гинджібаби не дає. Сучкир Янко видачи, що силою не поконає Лакцібради, підмовляє жону, щоби довідала ся, де його сила і йому повіла. Жона довідала ся: Сучкир розбив яйце, в котрому остаточно находила ся сила Лакцібради і убив його. Жону забрав з собою і вернув до дому.

9. Про царя Ворона і його вояків: Голода, Мороза, Студінь, Теплоту. Царь Ворон воює по євіту з вояками Голодом, Морозом, Студінею і Теплотою. Вони нищать все, нічо не єміє їм оперти ся. По повороті на родину замикає їх царь в арешті, дає їм їсти певні страви, а по році каже їх зарізати, щоби переіконати ся, що кому найліпше хіснувало. Досліді свої подає до публичної відомости.

10. Як Коньтюфіть дістає сонце і місяць. Коньтюфіть їде з двома братами на скляну гору до Гинджібаби, щоби відобрати в неї сонце і місяць. По дорозі бере ся з трьома шарканями і убиває їх. По сьому дістає ся до Гинджібаби і забирає в її неприсутности сонце і місяць. Гинджібаба спостерігає крадіж і кидає ся в погоню. Вона перекидає ся то в керицію, то в ягоду, то в грушку, думаючи звести Коньтюфітя, але се не вдає ся, Коньтюфіть вбиває її. В дорозі відбирає від Коньтюфітя сонце і місяць малий чоловічок, Рукомнять, і обіцює віддати їх тоді, коли Коньтюфіть приведе йому доньку царя Златокрідлика. Коньтюфіть дістає царівну при помочи чудесних помічників (Голода, Мороза і т. д.), передає її Рукомнятьови, забирає сонце і місяць, прибуває домів і женить ся з донькою свого царя.

11. Як руський кральович з великим Янком сватав царську доньку. Один Русин став при помочи багатой Американки царем. А було в нього трьох синів. Доки сини були малі, вчили ся добре, доти й царь був вдоволеній; колиж сини підросли і не хотіли вчити ся, почало в царя одно око плакати. Та ніхто не внав, яка сьому причина. Захотіли сини вже й женити ся. Набрив один гроший, поїхав; промарнував гроші, мусів стати наймитом в жида. Другому повело ся так само. Поїхав третій. На дорозі заплатив за великого Янка гроші, викупив його з неволі: за те пішов той з кральовичом і поміг добути йому чудесний плащ, капелюх і шаблю, а при їх помочи, царівну. Руський кральович женить ся з царівною; батькове око перестає в наслідок того плакати.

12. Про трьох царевичів і царівну на Ясінській горі. Трьох царевичів вибирає ся один по другім за ліками для батька. Двох перших вкидають за довги до арешту і засуджують на шибеницю. Третього заносить лис на ясінську гору; він набирає там води слабій, сильної, молодій, спить з царівною і вертає до дому. На дорозі викуплює братів від смерти. За те крадуть вони в нього сильну і молоду воду, а лишавють слабу. Він дає її батькови, батько ще гірше слабне від неї. Старші брати уздоровлюють його другими водами. Батько думаючи, що наймолодший син наставляв на його життя, приказує його убити. Стрілець дарує йому в лісі життя, а на доказ ніби то смерти царевича приносить його палець і з заяця серце. Тимчасом царівна на ясінській горі породила сина і видала приказ, щоби батько дитини ставив ся перед нею. Обидва старші брати поставили ся, та вона вкинула їх до арешту; третій, що мав вже женити ся з кунцевою донькою, довідав ся, що за ним шукають, покинув кунця, ставив ся перед царівною і оженив ся з нею. Старші брати померли в арешті.

13. Три брати : Вечеря, Північник, Зоря. Трьох братів постановило принести з заклятого міста води для свого батька; колиб нею вмився, перестало б його око плакати. Два перші не дійшли до заклятого міста, бо промарнували гроші і мусіли за довгі свині пасти. Третій не лиш дістав води, але прислав ще з заклятою царівною хлопця. З поворотом до дому викунив своїх братів, та вони відобрали від нього воду, а його самого вкинули в глибоку студню. Вмив царь своє око водою — перестало плакати. Тимчасом царівна з заклятого міста породила сина і видала приказ ставити ся тому перед нею, що там був. Два старші поставили ся, але не змогли царівни одурити. Поїхав третій, що видістав ся зі студні, вернув до батька і став був в нього за візника. Царівна пізнала його і вийшла за нього за муж.

14, 15, 16. Чудесний млинок, баранець і палиці. Чудесний столик, коза і палиця. Про барана, порток і палицю, що Бог дарував чоловікови. Бідний чоловік, не знаючи як прожити, йде до Бога на скаргу. Його завертає хтось (Бог) на дорозі і дає йому обрус (столлик, млинок), що видає з себе найліпшу поживу, та барана (козу), що висипає с себе тільки грошей, кілька властителей треба. Властитель (бідак) не вмів з подарками поводити ся; їх викрадає в нього жидок, звичайно на нічлігу. Бідак жалує ся знов Богови. Бог дає йому палицю (одну або більше), що сама вмів бити. Бідак випробовує наперед її на собі, а потому відбирає при її помочи від жида викрадені подарунки. Він приносить їх до дому і заживає щасливо. В деяких відмінах випробовують ще силу палиці на собі пан (або єусід) та цікава жінка.

17, 18. Про пушкаря, що розумів бесіду усякої животини Про чоловіка, що розумів бесіду звірів. Чоловік виратовує царевича-гада з огню (або убиває шарканя) і в нагороду за те дістає дар розуміти бесіду всіх звірів. Через те удає ся йому відкрити скарб; він багатіє і заводить у себе велике господарство. Раз довідує ся, як старий, прогнаний пес стереже його добра, а як молоді песики дозволяють його вищити. Він вибирає ся з жоною в гостину. На дорозі сьміє ся з кобили, що оправдує ся перед конем, чому поволи йде, та ще й шпотає ся. Жона допитує ся, чого він сьміє ся; він не признає ся, бо колиб виявив тайну, мусів би умерти. Жона не зважає на те, і натискає на нього чим раз більше, щоби лиш заспокоїти свою цікавість. Муж купує трумну, лягає в неї і наміряє вже виявляти тайну. Нараз почуває розмову пса з когуютом. Когут сьміє ся зі свого господаря, що має одну жону і не годен з нею дати собі ради, а він хоч кілька їх має, всеж потрапить з ними упорати ся. Се порішає його судьбу. Він зриває ся з трумни, бе жону доти, доки тій не відхочує ся відкрити тайни, і жие спокійно дальше.

19. Як Кудлош Янош був псом. Стрільць убив зайця. Заяць віджив і відіслав стрільця до Кудлоша Яноша, від котрого мав про більше чудо довідати ся. Кудлош Янош став розказувати стрільцеві, як був колись псом. Він був богатим господарем. Його жона залюбила ся в наймиті, перемінила Кудлоша на пса, прогнала його від хати, а з наймитом стала жити як з мужем. Пес заблукав ся між вівчарів; тоті по часі продали пса панови за добрі гроші. У пана поривав чорт новонароджені діти. Тепер мала бути знов у нього дитина, тому приставив він пса стеречи паню. Пес достеріг справді. Він відкрив печеру чортову, завів там пана і виїс йому аж трое його дітей. В пів року покинув пана і вернув до свого села. Його пізнала давна служниця, ударила його зачарованим прутом і він став знов чоловіком. Колиж його давна жона повернула з наймитом з коршми, він перемінив їх в пару ослів і нагнав, а сам оженив ся з колишньою служницею і став знов господарювати.

20. Про Немтуду. Бідний чоловік наймає ся на службу в чорта. В неприсутности чорта дотикає ся пальцем золотої студії, від чого стає в нього золотий палець. Щоби чорт не довідав ся про його непослух, відгинає палець. По якомусь часі маючи змити коня, обливає його водою з золотої студії. Кінь був вішун. Він приказав себе і другого коня обляти в цілости золотом і втік в парубком, що також обляв ся золотою водою, чим змога скорше. Чорт гонить за ними. На приказ коня кидає парубок поза себе раз згребло, другий раз покровець, в наслідок чого повстає гора і море. Чорт тоне в морі. Парубок пускає коні, а сам наймає ся на службу перше в царського візника, потому у огородника. Коні обіцяють на його зазив завжди ставити ся. В одно свято прикликує парубок прозваний Немтудою, тому що вдавав німого, коні, скидає з себе бідну одіж і золотий проїздить ся по городі на золотих конях. Царівна спостерігає його, тому відмовлює руки аж трьом царевичам, а виходить за нього за муж. Царевичі підносять ззатого війну проти царя. Немтуда побиває всіх на своїх конях чудесною шаблею. Його раняють, а царь завиває рану своєю хусточкою. По війні справляє царь велику гостину і прикликує на неї вперве свого зятя з гусячої хати. Зять не хоче йти. Підглядають, що він той золотий лицарь, що воював в ворогами. Царь переконає ся також, що се правда, тому приймає його до своєї ласки.

21. Про сімох братів гайворонів і їх сестру. Одна мати заклала в злости своїм синам, щоби поставали гайворонами. Сини полетіли зараз в ліс і там стали жити. По них вродила ся матери дочка. Як піросла, пішла шукати своїх братів. Вітер заносить її до них. Вона ховає ся від них, та брати відкривають її і приймають до себе дуже радо. Якась

баба задумує звести її зо світа. В несприсутности братів дає коралі, що дусять її, та брати відратовують її; другий раз дає їй яблуко; сестра давить ся яблуком; брати не можучи її відратовати, вкладають її до скляної скрині, вішають в корчах, а самі стріляють ся. Молодий царевич находить її в скрині, відратовує і женить ся з нею. Та мати доти грозить йому всякими способами, доки царевич не згодив ся її стратити. Він відводить її в ліс, та з жалю відтинає лиш руки і пускає, а пса убиває, виймає очи і серце та приносить матери на показ, що послухав приказу. Царевичова жона дістає ся аж на місце, де жила з братами. Її відростають руки і родять ся два хлопчики. По батьковій і материній смерті віднаходить її царевич і забирає до себе.

22. Про царя, що мав діти срібноволосі. Один царевич женить ся з дівкою, що обіцяла йому породити двоє дітей з срібним волосям. По весілю йде на войну. Царівна родить хлопчика і дівчину, але пунорізка пускає їх на воду, а під царівну підкидує двоє щенят. Старий царь каже її за те закидати гноєм аж до шиї. — Діти ловить один чоловік і виховує. Як вони вирости, покидають його, заходять в великий ліс і там осідають на житя. Брат женить ся з дівчиною з Черногори, що подібна цілком до його сестри. На ловах здигає ся з своїм батьком царем. Батько запрошує його до себе на обід. Він йде з сестрою і жонною. При дорозі здибує свою матір, замуровану вже в слуп: він обчищує її і цілує. При обіді в царя починають оповідати собі казки. Жона молодого царевича висвітлює всю правду. Царь приймає діти і невістку до себе, жону каже відмурувати зі стовпа і справляє велику гостину.

23. Як царевич вирвав царівну у чорта. Молодий царевич, увидівши принадкою у свого батька портрет царівни, в котрій любив ся чорт, постановив віднайти її і оженити ся з нею. Він вибрав ся в дорогу з одним слугою. На дорозі дістає слуга підступом чудесну одіж, палицю, чоботи, книжку. З ними прибуває до царівни. Вона задає дві задачі царевичови: принести з її пальця перстень і з її любовника-чорта голову. Царевичів слуга виконує задачі. Царевич женить ся з царівною і стає по батькови царем.

24. Про хлопця, що сім літ у колодязи сидів. Їхав цар улицею, а гавда бив свого сина за те, що не хотів йому оповісти свій сон. Царь забрав хлопця до себе. По якомусь часі зажадав, щоби хлопець йому розказав свій сон. Хлопець не схотів. За кару казав його царь закопати в глибоку студню. Як його закопували, молода царівна, що полюбила хлопця, казала викопати потайно підземний хідник для себе і коли хлопця кинули до порожньої студні, вона ходила до нього попід землю і годувала повних сім літ. По тім часі приєднав поганський царь до

її батька три качілки: батько мав відгадати, де в них грубший кінець. Дальше прислав три однакові коні, щоби царь відгадав, котрий з них старший. Вкінці кинув до нього величезною кулею і загадав, щоби її хто відкинув, інакше розпочне війну. Хлопець, що сидів в студні, порадив, як що зробити; до виконання третьої задачі його витягнули навіть зі студні. Поганський царь невдоволений, що так справа пішла, забавив видіти того, що кинув до нього кулею. Хлопець ставився, але ще з двома такими товаришами, що поганин не міг пізнати, котрий з них витязь. Тоді визвав його поганин на поєдинок. Хлопець убив його, а з царською донькою оженився. Перед вінчанем признався також, що йому в батька сніло ся.

25. Про царського похрестника. Газді родить ся син в часі, коли в нього царь ночує. Царь стає йому кумом. Як хлопець виріс, іде до хрестного батька-царя. Розбійник переймає його в дорозі і змушує признати себе царським похрестником. Царь приймає похрестника радо з слугою. Похрестник-розбійник старає ся всякими способами позбути ся слуги, але йому не вдає ся. Вкінці висилає його до сусідного царя сватати за себе дочку. Царь задає йому три тяжкі задачі, але він при помочи мурашок, риб і птиць виконує їх, забирає з собою царівну і вертає додів. Похрестник-розбійник вбиває його в пивниці; царівна оживлює його і виходить за нього замуж. Розбійника вішають.

26. Марно багатий і подорож до сонця. Царь довідавши ся, що з його донькою має оженити ся мужицький син, купує його в батька і кидає в воду. Хлопця витягає з води перевізник і виховує в себе. Царь здибає його випадком і висилає до цариці з листом, щоби його казала повісити. Баба перемінює на дорозі лист і цариця женить хлопця з своєю донькою. Царь висилає його до другого царя в надії, що він в дорозі згине. Він тимчасом не лиш не згинув, але за те, що пустив молодильну воду з керниці, обконав грушку, що родила молодильні грушки, зібрав великі гроші і вернув з ними до дому. Тесть захотів і для себе дістати тільки майна, та при перевозі перевізник втік, а він став на його місце перевозити.

27. Янко чарівник. Слуга жетить ся на газді за те, що віддав за нього, а не за його доньку так, що виставляє молодята на сьміх, а попови, дякови, бабі, що хотіли молодяттам помочи, робить неприємні збитки. За порядним окупом звільнює всіх від своїх чарів.

28. Чорт наймитом. Чорт краде в бідака кусник хліба. За те мучить в нього служити цілий рік. Він вимінює за кози (чорти) воли для свого газди, а в дідича забирає на посторонок все збіже для нього. Бідак стає богачем, а чорт вертає до пекла.

29. Чорт шибеник. Бідак продає корову і за отримані гроші викупує від смерти чорта. Чорт служить йому за те. Він краде в багатого брата свого газди, що може, та носить до себе. Вбиває бабу в богача, робить з нею різні фіглі і вимагає на богачу, що той дає йому воли, коли бабу поховає. Збогативши так газду, відходить.

30. Про нечисте місце. В князівській палаті появляють ся що ночи чорти. Князь не знає, як позбутися їх, тому покидає палату і переносить ся на иньше місце.

31. Чому громи бють? Стрілець вбиває сьвяченою кулею чорта і за те дістає нагороду від чорнокрижника, що гонить хмарами.

32. Звідки бере ся град? Чорнокрижники заморожують воду, розбивають лід на кавалки, підносять з собою до гори і в формі граду скидають його в долину.

33. Як бідний забогатів через кумову скіру. Один богач записав ся чортам. Перед смертю порадив своему сусідови, щоби не дав його шкіри чортам на цвиптари, за що дістане бочку грошей. Бідний послушав і таким способом розбогатів.

34. Як вийшов піп на гостині у чарівниць. Один піп вибрав ся в гостину до чарівниць. Коли на ній поблагословив страву, зірвала ся буря, чарівниці зникли, а піп опинив ся в глибокому лісі. Трийцять літ блукав ся, заки віднайшов чарівницю, що його на гостину запросила була. Чарівниця пізнала його і відіслала до дому.

35. Попада і її мертвий коханок. При помочи чарів прикликала попада свого жертвого любка. Він увіз її з собою, та коли казав її лізти в отвір, що вів до його помешканя (гробу), вона настрашила ся і втікла. Вправді не вдало ся йому її назад зловити, але ціла прогулька не вийшла її на добре, бо по повороті до дому зараз вмерла.

36. Циган воїн. Циган паде з гилі, котру рубав сидячи на ній і думає, що вмер. Судия каже дати йому 25 буків. Циган відживає. Батько проганяє його з дому. Він вбиває куну мух і каже вибити собі на шабли, що за одним махом 330 голов вбиває. Царь здибає його і бере до себе, думаючи, що він великий герой. Зчиняє ся війна. Циган обіймає начальство над військом. Горячою кашою припікає так коні, що тоті летять просто на ворога і весь тратують. Циган відносить побіду, бере від царя в нагороду коня, пушку і шаблю та вертає до дому.

37, 38. Казка без правди. Казка - небелиця. Обі відміни той самої казки розказувані умисно так, щоби весь було в них неправдоподібне.

А. Байки. Б. Оповідання про історичні особи.
В. Анекдоти.

А. 1. Як медвідь боровся з стрільцем. Медвідь бореся раз з ослом. Не вміючи ловити риби, як осел, не хоче з ним другий раз брати ся. По сім пробує бороти ся з вояком, та спіймавши доброго облизня, втікає в ліс і більше з нього не показує ся.

2. Про вовка, що не мав нігде щастя. Піп нагнав від себе старого пса, що був вже йому непотрібний. Пес побіг до ліса і підмовив вовка, щоб вхопив попову дитину; він відбере її від нього і з того будуть мати оба хосен. І справді піп взяв пса назад до себе. Пес запросив з вдячності вовка на хрестини, та його там оббили. Вовк постановив піметити ся на попів. Він хоче з'їсти попову конину, барана, наймита; та йому не лиш не вдає ся намір, але він ще дістає таку научку, що рішає ся раз на все не заходити собі з попами.

3. Вовк і лисиця. Вовк вибрав ся з лисицею на весілля. Лисиця погостила ся на нім добре, вовка-ж лиш оббили.

Б. 1. Про Матяша краля. Матяш король служив спершу в Газди в Оріховиці, в Русина. Раз пішов він з Газдою орати; на поли почув ся, що вибирають нового короля і захотів також там йти. Газда запяв истик в землю: коли б він розвив ся, то се бувби знак, що один з між них може бути король. Истик розвив ся дійсно, вони пішли на коронацію. Не вибрали Матяша. Став він в коваля на службу, а як прийшов другий вибір, удав ся там. Його вибрали королем. Став він зараз воювати з Погандівчом, поконав його і вбив. По сьому вибрав ся в Туреччину. Турецький царь пізнав його і постановив повісити, та Матяш заграва на сопівку, войсько прилетіло, його вивеодило, а турецького царя повісило. [Сей мотив взятий з оповідань про Соломона].

2. Про Матяша краля. Поніс швець Матяшови дарунок, та сторожа доти не хотіла його пустити, доки не приобіцяв поділити ся з нею нагородою. Швець зажадав в нагороду від Матяша сто палиць і розділив їх між сторожу. На крик вояків влібіг Матяш на двір, дізнав ся про все і обдарував шевця щедро.

3. Про Матяша краля. Матяш приказує облупити камінь, попрясти сторічне клоца на шовкові птчки і залатати діравий кіш. Мудра дівчина каже відповісти Матяшови, най він заріже камінь перше, най зробить з сторічного плота золоте веретено, най виверне кіш на виворіть, тоді прикази його будуть в цілости вповнені.

4. Про Матяша краля. Матяш визволює ся з біди таким способом, що перебирає ся за візника і з колесом на плечах утікає з міста.

5. Про Йосифа II. Вояк оббиває Йосифа II. на сторожі за те, що він перебраний за шваба хотів переступити приказ і переїхати попри царський дворець возом.

6. Чому Кошутівці побирають пенсію? Кошут казав дати своїм воякам тому пенсію, щоби їх не називав ніхто жebraками.

В. І. Циган у царя. Циган розсмішує царівну через те, що кумедно кладе ся спати, та не воду і роззуває ся не так як люди. В ночі спить з царівною і дістає за те від царя велику дуброву на вугля.

2. Про Галичанів. Поляки не вміють їсти вареної кукурудзи. В коршмі пють на пса, думаючи, що то худобина.

3. Як Крайняки йшли на вимолот. Трьох крайняків находить на дорозі пушку, піж і годинник. Один гине від ножа, другий від пушки, третій дістає ся до арешту за те, що потовк годинник.

4. Як Верховинець висиджував лошака. Верховинець одурений бабою сидить на днини, думаючи, що висидить лошака. Ще більше набирає тої певности, коли днина скочує ся з гори і виполошує з корча зайця.

5. Цигани косарі. Цигани наймають ся за косарів. Наївши ся одного дня, не хотять косити. За те на другий день косять голодні. Аж в вечер дає господарь їм їсти, тай то що ліпше лишає на остаток, з чого очевидно цигани невдоволені. Хора мама циганська.

6. Циган у монастири. Циган встунає до монастиря, думаючи, що там не буде нічого робити, а буде добре їсти. Та ігумен замикає його до стодоли і морить голодом. Циган думаючи, що всі монахи так голодують, втікає з монастиря і ще й другим дає відповідну науку.

7. Як циган свою маму ховав. Циган каже ховати свою маму парадно, а попови і дякови намість грошей каже тільки раз „серце“, кілька золотих мав заплатити.

8. Як циган заробив шатя і до церкви пішов. Циган за буки дістає шатя і йде до церкви. Люди почали як раз тоді клякати. Циган думаючи, що то перед ним, каже: Люди, не клякайте, я не все таким паном був.

9. Як циган з паном обїдав. Пан думаючи, що циган має велику груду золота, запрошує його до себе на обїд. Коли переконав ся, що то неправда, оббиває цигана.

10. Пан і циган на ловах. Циган вбиває піби то разом з паном зайця, кладе ся з ним спати, а кому красший сон приснить ся, той з'їсть зайця. Очевидно з'їдає циган його.

11. Чому цигани не сповідаються? Одному циганови дав піп намість причастя хрину з оцтом і паприкою. Від тоді цигани не сповідають ся, бо думають, що то все причастя таке недобре.

12. Піп і дяк. Піп кричить на дяка в церкві. Дяк робить йому збитки за се і сьміє ся з нього.

13. Піп і посестра. Піп дізнає ся в церкві, чому не вийшла до нього коханка, задаючи їй питання намість богослужебних слів.

14. Піп і невіста. Піп і невіста, знаючи одно другого тайну, перемовляють ся в церкві словами так, що ніхто їх не розуміє.

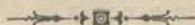
15. Як баба сповідала ся. Баба платить мужикови за те, що її оббиває, думаючи, що платить попови за сповідь. Лиш випадком виходить все на верх.

16. Як дівки молять ся в осени.

17. Проворний візник і пан. Візник спроваджує панови стару циганку намість молодої невісти і вміє паню так підійти, що за її впливом пан полшає його в службі, хоч вже перед тим прогнав був.

18. Парафраза гласів (самогласних) і апостола. Гра слів.

СЛОВАРЕЦЬ УГОРСЬКО-РУСЬКИХ МІСЦЕВИХ ВИРАЗІВ.

А. а — і, а;

áдде — тут, отут; сюди;

аж — як. коли; скоро;

áйбо — але; але бо;

ай — але;

áйно — еге, егеж, ая;

акурáт, акурáтньї — лат.
accurate — як раз; ага,
ого;

алáш — мад. állás — стайня;
широкї сїни; руштованя;

алдомáш, олдомáш — мад.
áldomás — могорич;

альó — ано; і;

ангáрїя — квартал;

анталáк — мад. Antalag — ба-
ривочка; бочечка;

áпо — мад. apa — батько;

аттú — тут;

ачей — чей, може;

Б. багрїти — збивати дзвони
в колесї;

бáгро — дзвін в колесї;

багажїя — нїм. Bagagewagen
— тягаровий віз;

байловáти — мад. bajlódni —
глядати; шукати; змучити;
мучити ся;

бáлега — відхід, останок;
Dreck;

бáлта — мад. balta — топїр,
сокира;

бáнда — мад. banda — музика;
оркестра;

банкóўка — мад. bankó — зо-
лотий;

бáновáти — мад. bánni, bán-
kódni — жалувати; тужити;

бáпка — ковало, ковалло;

барáцки — мад. baraczk —
бросквинї;

барáнья — ягня;

барáтóўство — мал. barátság
— побратимство;

барбїр, барбїль — нїм. Bar-
bier — голярь;

барз — слов. дуже;

бáрта — мад. balta — сокира;

бáсама кúйон теремтéте,
бáсама кúтъя, бáсом
ти дúшу — брідкі про-
клони мадярські; (пор. мад.
baszni);

батальїа — колотівка; мішаль-
ник;

бáтечко — кум; нанáшко;

бездїткиня — бездїтна
жона;

безвїўшáк — мад. biztosság —
заклад; кавця;

бéзно — бeадна; пропасть; глу-
бина;

безплóдньї — безплотні, бeа-
тілесні;

бизува́ти — мад. *bizni* — слу-
 скати ся на кого; вірити кому;
 бизі́ўно, бизо́ўно — мад.
biztosan — на певно; дій-
 сно; справді;
 бизі́ўний — мад. *bizonyos* —
 певний; дійсний;
 билъшо́ў — мад. *böleső* — ко-
 лиска; гоїдавка;
 бирéшити — мад. *béreskedni*
 — служити;
 бирéш — мад. *béres* — слуга;
 наймит; волярь;
 бир — мад. *bűri* — кладка;
 місток;
 бирувáти — мад. *birni* — мочи;
 мати силу;
 биро́ўка — мад. *biróné* — вій-
 тиха;
 биро́ўство — мад. *biráskodás*
 — війтівство;
 биро́віў — мад. *biróé* — вій-
 тівський;
 бпрі́ў — мад. *biró* — війт; го-
 ворять ще: біро́ў, биро́ў,
 бпро́ў;
 бпрі́ўський — мад. *biróé* —
 війтівський;
 бпрфа — мад. *bérfa* — складова
 частина воза; стоїть на левчі
 (люшні);
 биса́га — торба;
 бітка — війна; борба;
 біти — быти, бути;
 бицкі — бички, волики;
 бпчалува́ти, бпчалува́ти —
 мад. *becsülni* — шанувати;
 поважати;
 бпчолова́ти — оцінити: отак-
 сувати;
 бичéльний лист — оцінка, так-
 сація;
 бичлúнок — оцінка;
 біблѣйáш — учений жидів-
 ський; біглий в біблії;
 бігáрь — патик; кій; палиця;
 біжáлмо — турецьке яблуко;
 з нього виідають середину,
 а скірку відкидають;

білогрáд — дорогий камінь
 (ізмараїд?);
 біра́ки — таксатори; пор. мад.
biral — осуджувати, крити-
 кувати;
 біриш (біреш) — парубок до волів;
 бірто́к — мад. *birtok* — майно;
 посілість;
 бісері — коралі;
 біта́нга, біта́нг(а) — мад. *bi-
 tang* — лотр, лайдак; гуицвот;
 бішти — бичи;
 бля́шка — мірка на горівку;
 децилітер;
 блисе́цькі — близнюки;
 бога́ч(ь), бога́жь — мад. *rogá-
 csa* — хліб; малай; печений
 пиріг;
 божéкати́са — кричати: Боже,
 Боже; призивати Бога на
 поміч;
 божі́ти́ся — присягати (при
 вінчаню); божена жона
 — присягла, правна жона;
 бокáньчі — мад. *bakancs* —
 черевики;
 бóрати́са — бороти ся;
 бóти — чоботи;
 бо́уд (боўт) — мад. *bolt*, крамни-
 ци, склеп; бо́удова́нья,
 боўт — склепіння; прм.
 в церкві;
 бо́ўшойи — буле; те, що було;
 минуле;
 боцо́к — буюцько;
 боц(ь)ко́ри — мад. *bocskor* —
 обуве; капці; ходаки;
 бра́дло — слов. — стирга; стіжок;
 бра́да — слов. — брама;
 брэ́ка — брика; віз;
 брй́твати — голити;
 брить — бридь, бридота;
 брост — молоді галузки;
 бувáти — мешкати, жити;
 бугі́льáрь — мад. *bugyeláris* —
 шкалулка; пулярес;
 б́ужня — божниця;
 бурб́иль — мад. *borbély* — го-
 лярь;

бурк — нім. Burg — замок;
 бурок — палата;
 б́учний — бічний; побічний;
 б́утурья — мад. butor —
 обрус; скатерть; мебель;

В. ва́г — вага;
 ваго́м — поводи; вільно;
 вагн́елийи — євангелиє;
 вада́сити — мад. vadászni —
 полювати;
 вада́ска — мад. vadászat —
 лови;
 вада́с — мад. vadász — ловець;
 ва́дити сьа — сварити ся;
 вадь (ва́ть) — мад. vagy — або;
 ва́йца́к — оґерь;
 ваку́йка — мад. vakolat — це-
 мент;
 ва́ньгровати — нім. wandern
 — подорожувати; йти в світ;
 ва́ла́л — слов. — село;
 ва́ло́ў — мад. vályu — корито;
 жо́луб; мішок;
 ва́лоўши́й — мад. valós —
 належний; в. б́ути —
 походити звідки;
 ва́рмедь, ва́рмія — мад.
 vármegye — повіт, політич-
 ний округ;
 ва́ровати сьа — пильнувати
 ся; стеречі ся;
 ва́роська баба — пупорізка;
 ва́роськїй — мад. városi —
 міський;
 ва́рош — мад. város — місто;
 ва́роша́ни — міщани;
 ва́рошкапі́тан — бурмієтр;
 поса́дник міста;
 ва́рта́ш — нім. Wárter — сто-
 рож;
 ва́тага́ — старший над паєту-
 ха́ми (вівчарями), що сидить
 в салашу і займає ся мо-
 лочним господарством;
 ва́цок — мад. vaczok — ква-
 тира; загорода; нічліг;
 ва́ша́р — мад. vásár — ярма-
 рок; торг; тижневий торг —
 heti vásár;

ва́кати — блювати;
 ве́лький — слов. — великий;
 ве́ра — певно, напевно; справді;
 ве́рбу́нкош — парубок, що дав
 ся звербувати до войська;
 ве́редіти — шкодити; перери-
 вати урядованя;
 ве́ц — слов. — річ;
 ве́це, -й — слов. — більше;
 ве́чьу́рки — вечерниці;
 ви́вила — вивила (вивити);
 ви́дати сьа — вибрати ся (в до-
 рогу);
 ви́жля́ — мад. vizsla kutya —
 песя;
 ви́жиу́льня́ — їда, пожива;
 ви́зник — сак; крошня;
 ви́кламати — видурити;
 ви́копати очи — вибрати очи;
 ви́проваджáй — наставник;
 учи́тель; інструктор;
 ви́фраскати — вибити;
 ви́цьцьї́ — відси;
 ви́ган — мад. viganó — сукня;
 плащ;
 ви́для́ — по; від. біблійїї
 — по біблійному оповіданю;
 ви́ко — міра; наша дїжка, ге-
 летка;
 ви́шчити — знати наперед;
 во́зарня́ — возівня;
 во́йїмськїй, во́йїмськїй —
 войсковий; вояцькїй;
 во́в, во́нка — на двір, на дво-
 рі, зна двору; поза;
 во́робель — воробець;
 во́рожілья́ — ворожка;
 во́рожільник — ворожбит;
 во́рожки — чари; ліки;
 во́рох — мішок; ўво́росьї́ —
 разом;
 ву́сьї́, по ву́сьї́ (овес) — по
 вівсї;
 ву́шла́вий — вушивий;
Г. га́днаць — мад. hadnagy
 — поручник;
 га́йду́к — мад. hajdu — гро-
 мадський слуга; палицей;

гайіў (гайбў) — мад. hajó, човен, корабель;
 гайбвик — човенець;
 гайшош-капітан — мад. hajóskapitány — корабельний капітан; начальник корабля;
 галас — мад. halász — рибарь;
 галасити — мад. halászni — рибарити;
 гальіў — мад. haló — сак;
 гамішний — мад. hamis — грішний, проклятий, злий;
 гаткувати (гад.) — уважати;
 гаўба — нім. Halbe — пів літра;
 гаўран — слов. — гайворон;
 гаўранча — слов. — молодий гайворон; гайвороня;
 гача, гаш(ь)а — лоша;
 гачник, гашник, гасеньяк, гашеньяк — вочкур;
 гачур-(гача) — лошак;
 гварити — говорити;
 геньот — отой; отсей;
 герб — гордість;
 гербовати — гордувати;
 герцик, герциг — нім. Herzog — князь;
 герцигінья — нім. Herzogin — княжна; княгиня;
 геў — тут, сюди;
 ге — а вот; а ось;
 геїльата — ангели;
 гід — гад;
 гиньтбў (-іў, -бў) — мад. hintó — віз, брчка;
 гирбувати — гордувати;
 гир(ь) — мад. hír — вість; новина; чутка;
 гирька — гузок; гулька;
 гі — гей, як;
 гідеш — мад. hidas — пором, корабель; човно;
 гіяба — мад. hiába — хибаж, хіба що; щож;
 годінка — годинник;
 гóдина — погода; (наша година — час);

годóванець, годóванок — вихованець;
 годбўник, годіўник — тучена свия;
 гойдзати са — трясти ся;
 гойдати ся;
 гойкати — кричати; галасувати;
 гольбердоў — нім. halt, werden — стій, хто там (вояцький сигнал);
 голосніцьа — горло; гортанка;
 голоўник — вом; убийник;
 голоўніцтво — убиство;
 гоньцьі — горшки;
 гордбў, гордіў — мад. horgó — бочка;
 городіна — піт;
 горшчарь, горчарь — мад. gögöncsér — гончарь;
 госьть — горстка; жменя;
 гоўббль, гоўгерь, гоўгірь — мад. hóhér — кат;
 гоф — нім. Hof — подвіря;
 гра́ти, ігра́ти — гуляти; танцювати; бавити ся;
 грацька (=градська дорога) — мурована дорога, гостинець;
 грéблиця — згребло; (Kratzbürste);
 грішник, грбшник — грошовитий чоловік, богач;
 грóжина — гложина; глій;
 грун-ик — горб, гора;
 гру́шний — грішний;
 гўблик — нім. Nobel — струг; гібель;
 гудак — музика; музикант;
 гудá — музика; ігра;
 гўня, гўньча — верхня одяжка з вовни; рід сердака;
 гўнцьут — нім. Hundsfott — лайдак; падлюка;
 гўсьлі — скрипки;
 гўсти — грати на скрипки;
 гўсош — мад. huszas — давний гріш; 35 кр.

г у т о н і т и — говорити; згадувати;
 г у ш ч а в а — корчі; лісок;
 Г а з д а — мад. gazda — господарь;
 г а р а д и ч і — мад. garádics — сходи;
 г а р г а л а — слов. — коновка;
 г а т ь і — мад. gatyá — штани;
 г в а л т — нім. Gewalt — насильство;
 г е й р о к , г і й р о к — кабат; сурдуг;
 г е ш е ф т — нім. Geschäft — купно; інтерес; торговля;
 г і р и г — мад. görög — грек; купець;
 г і р і н д а — мад. gerenda — сволок; грам;
 г і н е — рушай ся;
 г л а н а р н ь а — шпихлр;
 г л ь і д — нім. Glied — ряд;
 г о — ку, ік, ід, до;
 г о й д а — дудка, фуяра;
 г о й д а т и — грати на дудку;
 г о л ь д — золотий; нім. Gulden;
 г о м б а — куля;
 г о м б и ч к а , г о м б и ц ь а — мад. gomb — гүзик;
 г о т и ш — дика курка;
 г о ў д о ш — мад. koldus — бідний, жебрак;
 г р а ц и я — лат. gratiae — ласка;
 г р о ў ф (г р о ф) — мад. gróf — граф;
 г р о ў ф к и н ь а (г р о ф к а) — графиня; грофський — графський;
 г у б а н ь а — мад. guba — вершня одіж; гуця; рід сердака;
 г у л ь а — мад. gulya — корова;
 г у л ь а ш и т и — мад. gulyás-mesterséget üzni — пасти корови, воли;
 г у л ь а ш — мад. gulyás — пастих до коров, воли; во-

лярь; г у л ь а ш к а — жона гуляша;
 Д . д а ї д е — де, на яким місци;
 д а к а д е — кули; декуди;
 д а м ш і ф а — нім. Dampfschiff — паровець; пароход;
 д а р а б — мад. darab — кусник (хліба); начка (тютюну); кавалок (поля);
 д а т и і с к л і к а т и — казати скликати; скликати;
 д а х т о , д а ш ч о (д а т к о , д а ш т о) — дехто, дещо;
 д в а к р а т и — два рази;
 д е й м а н т — мад. gyémant — диямант;
 д е р е в о — трумна;
 д е р е ш — мад. deres — стовп; слун; лавка;
 д е т к о — дехто; хтось;
 д з (ь) а м а — бевка; гойданка;
 д з (ь) в е р е д л о — зеркало;
 д з в е н ь к а т и — дзвонити;
 д и й і т а — парада; сойм;
 д і р к н у т и — ударити;
 д и ш к у р у в а т и — лат. discourgere — говорити; розговорювати;
 д і ш ь к а — дичка, дика грушка;
 д і л ь а — долина; земля; підлога;
 д ь а б о л — ділько; чорт;
 д ь а г л о ў (д ь а л о ў) — мад. gyalu — гибель (нім. Hobel);
 д ь і в е р ь — шурин;
 д ь і л — пасмо гір;
 д л ў с т в о , д о ў с т в о — довг;
 д о г а н (д у г а н) — мад. dohány — тютюн;
 д о ї к а — мад. dajka — мамка;
 д о ї ч и т и — плекати;
 д о к о с н ў т и с ь а — діткнути ся, доторкнути ся;
 д о л г а с н о ч о к — алькер; кімната;
 д о м и к а т и — отворювати; відмикати;

дорахувати — подумати;
 досокотити — достеречи, до-
 шильнувати;
 доўство — довг;
 доходити — ставати; недохо-
 діти — не ставати;
 доходок — платня; дохід;
 драшка — доріжка; стежечка;
 древо — бук; дручок; кій; де-
 рево;
 дуйде — десь;
 дуйник — дійниця; скопець на
 молоко;
 дукош — богатирь; дукач;
 дуплашка — пушка з двома
 цівками; дубельтівка;
 дупляк — душло;
Ж. жéб — мад. zseb — ки-
 шени; т. с. жéбня;
 жебі(и)валóўка — мад. zseb-
 bel — хусточка до носа;
 хустка;
 жéнська — жона; невіста;
 живáнський — опришківський;
 живáн мад. zshivány — опри-
 шок; розбійник;
 жйдка — жидівка;
 жйдлік — келішок; пугарчик;
 жінчóўка — жіночка;
З. забóўдóваний — засклеп-
 лений;
 завалóвати — згодити;
 завоньіти — засмердіти;
 заганка — загадка;
 загартуніти — задусити;
 загнати — післати;
 загнүти са — запасти ся;
 загорода — город;
 загүрити сьа — забавити ся;
 затримати ся;
 задар — за дармо;
 задворіти — засьміяти ся;
 закнати собі;
 заденьчіти — заднити, за-
 крити бочку дном;
 зайда — торба;
 заканчати — звязати;
 заклья — нім, занім; заки;

зальўшаний — захляпаний;
 заломіти сьа — запасти ся;
 залóшка — закладка;
 залўх — застав;
 замішка — лемішка; кулеша;
 заобрісти — заслужити; роз-
 добути;
 заніти — занути;
 запрéний — запертий;
 запрьйáтати — сховати; по-
 ховати;
 запрітїти ў ко́го — заказати
 кому;
 зармүток — з слов. — смуток;
 зась — знов;
 застава — хоругва; фляга;
 застáвити сьа — заложити
 ся;
 застапóвóвати — затонути;
 затоўжки — завгрубжки;
 зато — тому;
 заўшницьі — ковтки;
 заўгүрити сьа — забавити
 ся;
 зафітькати — засвистати;
 заць — заяць;
 за що — чого, чому;
 зельі — зіля; зелене, ярина;
 збати — дбати;
 збити — вибути; витримати;
 ни збіти ў сьбога пана;
 збізувати сьа — мад. bízni,
 gábizni — спустити ся на
 кого, повірити кому;
 збір — гал. соборчик; нарада
 попів з деканату в церковних
 справах;
 зболькати са — роздягати
 ся до нага;
 збруй — зброя;
 звідати — питати; допитувати
 ся;
 звокáтьіти — зробити великі
 очи; здивувати ся;
 здріти — дивити ся;
 земнян — селянин; мужик;
 земнянка — селянка;
 замаганья — розжиток; на-
 жива;

золоту́йка (злату́йка, злато́ука, златий) — 1 fl.
 з'охабіти — занехати; полишити;
 зра́дити сьа -- урадити;
 з'у́нувати — знудити ся; нав'тяти ся;
И. і́зир, е́зер — мад. ezer — тисячка;
 і́наш (інош, інаш) — мад. inas (юноша) — слуга; чура;
 і́ншакий — иньший;
 і́пен, і́пні, і́пен — мад. épen — власне, як раз, саме;
 і́стинно (і-) — справді;
 і́счалува́ти — зчарувати; одурити, оцганити;
 і́цьа — гарнець; (4 літри);
И. і́а́гнили — ангели;
 і́ї́дло — їда;
 і́о, і́о — вираз подиву, зачудованя: ай ай; ой йой;
 і́ти на коні́ — їхати конем;
 і́уга́с — мад. juhász — пастьух; вівчарь;
 і́уга́сити — мад. juhászkodni бути пастьухом; вівчарити;
И. і́зго́йкати — скричати;
 і́знебу́ти сьа — позбути ся;
 і́воу́ — кнороз; також: конда;
 і́зрихто́ва́ти — нім. ausrichten — зладити;
 і́зрозмі́ли — зрозуміли;
 і́зудо́ймїти — відобрати;
 і́гра́ти — гуляти; танцювати;
 і́йни — мад. éljen — най живі;
 і́мїти — стати, почати;
 і́нї́едова́ти — мад. engedni — дарувати; попускати;
 і́нош, і́нош — юноша; панський козачок; нім. Page;
 і́сказі́ти — зломити; зіпсувати; розбити;
 і́сцорко́нїти — ссунути ся так, щоби чути було шелест; замешеліти;

і́сно — істинно; дійсно; справді;
 і́ті — їхати; Уг. Русини не мають слова їхати; тому кажуть: і́ті на желі́знику́, на коні́, на ші́фі, на ко́чу; і́ті за путьо́м — іти дорогою;
И. каве́йга́з, кавельга́з — мад. kávéház — каварня; кофейня;
 каве́йга́зник (кавельга́зник) — властитель каварні;
 ка́виль — мад. kávé — кава;
 ка́лап — мад. kalap — капелюх;
 кама́к — пень з пчолами; улей;
 кама́ра́ство — нім. Kameradschaft — товариство;
 ками́ра́д — нім. Kamerad — товариш;
 ка́на́льїш — канал;
 ка́нті́на — шинк для вояків при касарні і скленик;
 ка́нті́н'а́ш — шинкарь і склепарь разом;
 канца́ла́р'ня — канцелярія;
 ка́пу́ра — мад. kapu — брама; ворота;
 ка́пуца́ни — кантарі; уздечки; поводи;
 ка́рі́й — чотирокутник утворений вояками для оборони;
 ка́рі́ка — мад. karika — огниво ланцуха; сам ланцух; перстень; обруч; колісне;
 ка́рі́ка́ш — мад. karikás — ланцух;
 ка́сі́ново — мад. kaszinó — казино;
 ката́на, катона́ — мад. katonai — вояк; катунський — мад. katonai — вояцький;
 ка́фля — піч;
 кашт(ь)і́ль, касьтíль — лат. castellum — замок;
 ква́ртьі́ль — нім. Quartier — квартира, хата;

квас — квасне тісто, що дають під розчин; також: розчин; розчинене тісто;
 квасина — незвичайно квасне молоко, переховуване через кілька місяців в бочках; у Гуц. гúсльанка;
 кивати — рушати; тикати;
 кидь — коліска;
 киги́ця — киягиня; так титулюють на Уг. Русі понадою; також молоду, що віддає ся;
 кий — коли;
 кийби — коли би;
 кильтува́ти — мад. költeni, költekezni — видавати;
 кильчик, кильчи́г — мад. költség — видаток; кошт;
 кильухі — кишки;
 кимштова́ти — практикувати;
 киндири́ця (гини́риця) — кукуруза;
 кипи́нь (-ень), кипеня́к — мад. köpeny — верхня одіж, тільки що: сірак, бунда; плащ;
 кирельо́ў — мад. kerülő — польовий; побережник;
 кири́йтьіў (кере-) киріто́ў — мад. kerülő — польовий;
 кири́йтовити — мад. kerülőit szét viselni — бути польовим;
 киришкиді́ў — мад. kereskedés — торговля; мад. kereskedő — купець;
 кирта, кирть, кирт — мад. kert — город; киртовий — городовий;
 кирті́з, киртьі́с — мад. kertész — огородник;
 киртьі́с(з)ити — бути огородником;
 киртьі́ска — мад. kertészné — огородничка;
 кистиме́нь (кестеме́нь) — сукно; хустка на голову або в руки дівчині;

кити́фі́к, кити́фі́й — мад. kötélfék — повід, обру-
 тьянка;
 кишéлий — мад. kese, kesely — сорокати́й; перістий;
 кі́фа — мад. kefe — щітка;
 кі́йань — молот;
 кі́кля — кабат;
 кіма́кпчул — пень пчіл;
 кіша́сонья, кіша́сонка, кіса́сонка — мад. kisasszony — нанночка; дівчинка;
 кіфльі́к — колачик; булочка;
 кла́сти са — торгувати ся;
 клеба́н — мад. plébános — латинський духовний;
 клеба́н — капелюх;
 клепа́ч — мад. kalapács — молот, -ок;
 кля́па́йка — клі́нка;
 кля́ть — комо́ра;
 кля́ўка — ключка; гачок;
 кляуку́ська — рід дерева; гал. колокічка;
 ко́бель, -блук — міра; наш корець;
 кобирльува́ти — коверзавати; зводити кого;
 кова́льня — кузня;
 ко — хто;
 кой — котрий, хто;
 коль, кой — коли;
 кольі́ра — холера;
 ко́лішня — возівня;
 комані́ця — конюшня;
 комеші́я — візваня з суду;
 кондохто́ри — кондуктори;
 конда́шити — мад. — пасти свині;
 конда́ш — мад. kondás, kondász — свинарь; пастих до свиний;
 кондашка — мад. kondásné — свинарка;
 ко́ндрат (контра́туш) — контракт;
 кондума́цьі́я — поверх;

коньухарь — пастух до коний;
 конох;
 коноўля — коновка;
 контеса — пані;
 концик — конець;
 копань — в горах на викорчу-
 ванім місці, незоранім, сі-
 ють збіже; воно зве ся:
 копань або пасьіка;
 копач(ь) — пати́к; кій;
 корбач, кирбач — мад. kor-
 bács — батіг; нагайка;
 корда — мад. kard — меч;
 корунт — конгруа; платня, яку
 пони побирають від уряду;
 корч(ь)ага — фляшка;
 кост — нім. Kost — проживок;
 їда; стравунок;
 костовати — нім. kosten —
 годувати; стравувати;
 коўдош — мад. koldus — же-
 брак; коўди — жебри;
 коўдошка — koldusas-
 szony — жебрачка; коў-
 доський — жебрацький;
 кочіш, ко́чиш, ко́тьш, ко-
 тьуш — мад. kocsis —
 візник;
 коч(ь), ко́чія — мад. kocsí —
 віз, бричка;
 ко́ч(ь)ал — збанок;
 кох — місце, де в коваля зси-
 нає ся вугля;
 кошар — мад. kosár — кіш,
 кошик;
 кратцьі — крадом; покри-
 йому;
 крекнути — стогнати;
 крелик — клерик; богослов;
 крем — без;
 креплик — угол; кусник (полю);
 т. с. вуглик;
 крестьян кральоўна —
 християнська королева;
 крицьа — сталь;
 кринта — гробниця;
 кронейі — кронлі;
 кружїлка — колесо;

кетїни — хрестини;
 кетїти — хрестити;
 кўля — кіля;
 кумунція — зерно;
 куїнка — муравлиско;
 кўчити — купувати;
 куренці — гончі листи;
 кўринц — письмо; куренда;
 обїжник;
 кўрицьа — курка;
 кўртий — мад. kurta — корот-
 кий;
 кўрцьі — кірцьі;
 кустьа, кусьдья — кістки;
 кости;
 кўтлик — кітлик, котел;
 кўчма — мад. kucsma, sarka —
 зимова шапка, зроблена зви-
 чайшо з овечої скіри;
 кўшчїк, кушчїчко, кўшчок
 — мало, трощки, небагато;
Л. лаворвир — револьвер;
 лагир, логир — нім. Lager —
 табор, обоз;
 лада, ладичка — скриня;
 скриньчка; кошик;
 лавиво — драбина;
 лайбик — нім. Leibrock — ка-
 бат; кафтан;
 ламанка — ломана пушка, ру-
 шниця;
 лати — заприсягати кого; про-
 клинати;
 лаўка — кладка;
 лашчати — гласкати;
 левуц — лев;
 леґїнь — мад. legény — па-
 рубок;
 леўч(ь)а — люшня (при возі);
 лингарь — бїдак;
 лінійа — границя;
 личїти — числити; рахувати;
 літчаник — зільниця; бочка,
 де зольть ся шатя;
 ловас — мад. lovász — конох;
 сторож при конях; доглядач
 коний;

ло́дик — човно, човенце;
ло́ний — торічний; з минулого року;
ло́сний — власний;
ло́сно — власне;
лукта́ — лікті;
лу́шка, -и — ліжко;
М. мадзі́льний — мізільний;
ма́жа — мад. mázsa — сотнарь;
майо́рша́т, майо́ра́нь — мад. majorság — газдівство;
ма́йно; посі́лість;
ма́рга — мад. marha — товар; худоба;
Ма́ренець — син Марії, Христос;
ма́точка — чарівниця;
ма́троўци — нім. Matrose — моряк;
ма́ч(ь)ка — мад. macska — кітка;
машта́льня — стайня, шона;
мельдо́вати са — нім. sich melden — зголосити ся; появи́ти ся;
менто́вати — мад. kimentni (ment, mentő) — вратувати; визволити; освободити;
ме́сель — мад. meszely — ра́пнець; і́ця; (4 літ.);
міа́сарня́ — мад. mészárszék — ятка; різниця;
міа́саро́ш — мад. mészáros — різник;
мистирши́т — мад. mesterség (Meisterstück) — архитвір;
мі́чти — микати; торгати (за волося);
мі́нне, мі́ниш (мі́неш) — мад. ménes — стадо; мі́ниє ко́ни (коло 200 штук коний);
мі́ркува́ти — нім. merken — думати; уважати;
мі́сто, мі́сьто — місце;
мі́ннитова́ти, ментова́ти — хоронити; заховати; визволити;

мо́дзок — мозок;
мо́и — мо́же;
мождо́ў — мад. mosdó — макітра; умивальниця; красно вироблена посудина;
мо́лотч(ь)а́к — веселість;
мото́вати — зревідувати, не-реглянути;
моўть — тихцем; мовчки;
му́ргати — моргати;
му́рник — мулярь;
му́сай — мад. muszáj — мусити ся; кочечно; треба;
Му́ска — мад. muszka — Москаль; Му́ска ца́рь — Москов. ца́рь;
Н. над — тростина; надо́вий — тростинівий;
на́каз — проповідь;
на́кой — наколи; коли;
накса́м — мад. — заробіток;
на́міт — насин;
наі́кати сьа — надивити ся;
напо́зира́ти сьа — надивити ся;
на́рисильува́ти — мад. geszelni — натерти, настругати;
наўгúл — разом; загалом;
наўцелі́ти — слов. — насталити;
наўхте́ма — на віки; на все;
наца́бати — намацати; найти; злапати;
недьі́тї — нестати; (н. гостини, напою);
ни́збоже́нний — нечислений; великий;
ні́кади — нікуди;
ні́кати — дивити ся; глядіти; уважати;
ні́кус — ані трохи; ані на хвильку;
ни́сире́нча — пещастя; недоля; лихо;
ні́тко — ніхто;
ні́а́ньо — батько, тато;
ні́ї — них, їх;
ні́рїйова́ти — мад. nyerni —

добути барш; позискати;
мати прихід;
ніжні́ — похва;
по — лиш;
новина́, нові́нка — газета;
новникáрь — газетáрь;
носі́ти са — бороти ся;

О. обистáти, обістáти —
обступити;

облак, оболок — мад. ablak
— вікно;

оболоченá — одіж;
обрі́твити — обголити;
ові́н — він;
огласки — оповіди, заповіди;
ож, ош — що;

окрем — без;
ольльáта — орлята;
омаші́ще — муж. стид. член;
онь — аж;

опстáти — пристати;
опрека́ти — заперечувати;
опрові́д — похорон;
опшацо́вати — оцінити; ота-
ксувати;

опші́тош — вилужений вояк
(пор. нім. Abschied);

оридáш — орендáрь;
орьйáпқа — дика курка;
ороўшáк — мад. orvosság —
лік;

орса́г — мад. ország — край;
також дорога; тому: граць-
кий орса́г (országút) —
краєва дорога; гостинець;

осльі́н — довга лавка;
остро́ка, устро́ка — кутас;
китиця;

о́строў — драбина;
остро́ўка — драбинка;
отка́пчати — відв'язати;
оха́біти — слов. — покинути;
лишити; зіставити;

ошалі́ти са — ошаліти;
ошкóла — мад. iskola — школа;

П. пáлінка — мад. pálinka —
горівка;

пан — звичайно значить: св'я-
щенник, піп; з прикметником:
превелéбий пан —
завсїгди — піп; без прикмет-
ника може значити: пан;

пайташ — мад. pajtás — това-
риш, приятель;

пáндлички (пантльі́чки) —
мад. pántlika — стяжки;
кавальчики; т. с. пантльі́-
чáта;

пáнькати са — кланяти ся;
говорити через „пан“;

парі́на — мад. paripa — ко-
била під сідло; римунда;

парла́ш — дошка;
пáтор — латин. духовний;

пашчéг і пашчéга — пашека;
переби́рувати — мад. elbígni
— перемочи;

перéже — скорше; вперед;
перекла́дувати — роздуму-
вати;

перестáти — перейти кого на
дорозі;

перецьі́новий — маґнесо́-
вий (?);

перст — палець;
пец — слов. — (masc. і fem.)
— піч;

пі́лья — біля; т. с. попі́льá,
попі́ла; пі́ла;

пісаний — мальований;
пицо́к, пецо́к — піч;

підьі́нтер — нім. Bediente —
слуга;

піготáти — іржáти;

пі́яц, пйáц — мад. piac,
нім. Platz — площа серед
міста, ринок;

пі́книця, пі́тиця — ков-
баса;

пі́па, пі́пка — мад. pipa —
люлька; пі́посáр (-а) —
мад. pipaszár — цибух;

пі́тний — власний;

пі́шкати — пісати; залагоджу-
вати природну потребу;

піши́к — стежка;
 пла́нїта — волоцюга;
 пла́нки — яблука;
 плантьу́га (планї́та) — во-
 лоцюга; проїдсьві́т;
 пла́хта — верета; прости́рало;
 пла́ца — плата;
 плекоторі́ — мамки;
 по́ать — поють;
 побага́ти — вибагати; вишу-
 кувати;
 побі́дити — поваляти;
 побі́й — дах;
 побо́жити — записягнути;
 побраті́м — любас, коханок;
 повере́сло — перевесло;
 повіно́вати са — послухати;
 по́рре́йтка — мад. bokréta —
 китиця, букет;
 подаме́нт, надіме́нт — під-
 лога;
 по́дби́йка — сос;
 подла́ш і полла́ш — мад.
 padlas — підлога; поміст;
 подья́чити сьа — сподобати
 ся;
 подимкати́ — побити;
 подрашпа́ти — подранати;
 пошкроба́ти;
 поені́дудувати — мад. enge-
 dni — подарувати;
 позира́ти що — приглядати ся
 чому;
 позві́дати — позвідати, постп-
 нати;
 показі́ти — побити; потовчи;
 покальа́нити — збрукати;
 зваляти;
 пока́рбуля́ти сьа — поко-
 тити ся;
 покі́ртити — поломити; роз-
 бити; (покришити);
 покля́дувати са — закладати
 ся;
 по́кля — поки; доки;
 покльо́нкати — зацукати;
 полата́ — мад. palota, нім. Pa-
 last — палата;

по́лиўка — росіл; зуна;
 польві́ти — помочи;
 по́льїка — лік;
 по́льо — поле;
 польова́чка — лови;
 полóўка — половина;
 полóудити — повести;
 поме́тенья — сьміта;
 помóўчейки — потихеньки;
 пона́удвичі́р — понад вечір;
 поньу́с — поїс; понести;
 поно́с — мад. panas — жало-
 ба; скарга;
 поносовати́ — мад. panaszolni,
 bepanaszolni — вносити жа-
 лобу, скаргу;
 пофрїштикóвати — нім. früh-
 stücken — поснідати;
 пописа́р, -а — мад. pipaszár
 — цибух;
 попі́кувати — поплескувати;
 попі́тати — помацати;
 попо́прїти — поперчити;
 по́роньч (поручити) — мад.
 parancs — приказ;
 пороска́нчовати — пороз-
 пинати; повідв'язувати;
 порта́ш — дверник; портїєр;
 порті́к, портóк — прости-
 рало; обрує; скатерть;
 по́рцьїа, по́рцьїа — пор-
 цїя; частина призначена
 для кого з їди; 2) податок;
 3) міра; келїшок;
 построкóшити са — поста-
 вити ся до кого; зробити
 міну, що не боїть ся нікого;
 посьу́довати сьа — здиву-
 вати ся; зчудовати ся;
 посука́ти — поломити; побити;
 поть, подь, по́й — піди, ходи;
 по́тья, по́тьятко — птиця;
 пташка;
 поті́рмати — потрасти; по-
 термосити;
 походи́ти — ноступити; по-
 вести ся кому;
 поца́пати — помацати;

побіва — похва;
 пошивати сьа — обшивати ся;
 правити — робити;
 правотити — правувати;
 превелѣбний — поважаний;
 превелѣбний пане — так титулує селянин священика в розмові;
 прѣтцай — прецінь; однакож;
 прѣчік — прецінь;
 прѣшпонт — вози (послані на приказ уряду); у нас: Форшпан; підвода;
 приіспонне, приспід — дно моря;
 прикапчати — мад. bekarcsolni — привязати;
 приклѣт, прикльять — сіни;
 приобрісти — набути;
 припекати — принести з трудом; притаекати;
 присерейти — напосісти ся на кого; примусити; приеволити;
 прітца — прецінь;
 приўнувати — знудити ся кому; обриднути;
 пришіковати — віддати; звернути;
 принц — нім. Prinz — князь;
 принзѣна, принцѣна — нім. Princessin — княгиня;
 пробаловати — мад. próbálni — пробувати; (проўбалувати; проўба — проба);
 пробуўник — пробівник; той, що когось (щось) пробує;
 продайўха — черкунка;
 пролати — проклясти;
 промітник — ворожити;
 промітувати — ворожити;
 промітництво — ворожитство;
 прожкнѣти — проликнути;
 проньміти — промовити по

їмоті; перестати бути німим;
 пропасник — чорт;
 пропїаньчити са — витверезити ся;
 прохѣт — прохід;
 прошчава — люди;
 псик — песик;
 пѣдло — підло, зле;
 пульак — мад. pulyka — індик;
 пунт — пункт;
 пѣслань — ложе; постіль;
 пустатїньа — пустина, пуща;
 путь (masc. і fem.) — дорога;
 пѣтїй — подорожний;
 пуўгилѣтница — міра, 16—20 літрів;
 пухлиньа — пухлина;
 пѣдир — нім. Putzer — слуга, що чистить річи;
 пушкѣч — стрілець;
 пушчий — гірший;
Р. рамгаз — мад. — арешт;
 рацьцко — раненько;
 ранкїньа — рабня, невільниця; служниця;
 раптом — лат. *raptem* — нагло, несподівано; *a. pol. raptem*.
 рахїтля — картач;
 ревати — плакати;
 рѣмплик — пугарь; келішок;
 рендѣрь — мад. rendőrség — палицей; поліція;
 рѣшт, рѣшч — арешт;
 рїбник — став;
 рїгиль — нім. Riegel — засувка; засув;
 Рїмський — папа римський;
 рит — багно; болото;
 ришицкїйа — далековид; люнета;
 рїаф — мад. rőf — міра, довготи 78 центим.
 рївес — перевізник; (пор. мад. rév — перевіз);
 рїзанки, рїзанцї — крайне тісто;

роздѣнч(ь)ати — розіткати;
отворити;
роздонерти — отворити;
розумак — дуже розумний;
рокаш — мад. rakás — куна,
громада;
рокувати — нїм. rücken —
виходити; виступати;
роскѣпчати — розщипити;
роєноренути са — розпук-
нути ся; пукнути;
рост — нїм. Rast — віддих;
відночинок;
рошчибати съа — бороти ся;
руд — мад. rúd — дшель;
рудїна — мад. rúd — жер-
дюка; жердь; дшель;
рўжна — рожни;
рўх, руг — rug;
ршчєний — хрещєний;
С. сáбов — мад. szabó —
кравець;
саг — сяг;
сáлаш — мад. szállás — стадо
овець; вівчарєвка колиба;
фільварок;
санувати — жалувати;
сáра — мад. szár — холява;
сарвашка — назва корови;
сáркань — мад. sárkány —
смок;
саўтїрья — псалтир;
саш — мад. sás — тростина;
самóдругий — двоє разом;
самóтрїть — трьох разом;
сарьїаний — скїрянний;
свадлївий — сварливий;
свербїгуєка — дика рожа;
світўвець, вос. свїтўўцу —
проїднєвїт; прибуда;
зайда;
серєнча — мад. szerenese —
щастя;
серєнчлївий — мад. szerene-
sés — щасливий;
серсáм, серцáма, серсѓн,
сáрсам, сїрсам — мад.

szerszám — знаряди; на-
чиня;
сигінь, сигіньáтко — мад.
szégeny — бідний, сарака;
сигіньдегїнь — szegény
legény — бідний парубок,
чоловік;
сиквистувати — секвестру-
вати;
симбрїльа (сембрельа) —
плата; нагорода;
сирєнчнїй — мад. szeren-
csés — щасливий;
сїрик — сєред, посеред;
сирохман — бїдак; сїромаха;
сисакї — ягнята;
сьакїй — подібний;
сьáмьїаний — порядний; до-
брїй;
сьівешнїй — мад. szives, szí-
vélyes — сердечний, щирїй;
сьїдик — сїдло;
сївора — папіроски;
сїрка — назва коня від сїрка-
стої барви;
скильтовати — видати; з'у-
житкувати;
скїргїтловати — мад. ker-
getni — прогнати;
скльанчанїй — скляний;
скрузь(сь) — скрізь; через;
смольанїк — смолоскип;
єпѓчи — вчора в вечер;
со — із; з;
сокотїти — стеречи; пильну-
вати;
сокачка — мад. szakácsnő —
кухарка;
собольáнка, собоюáнка —
мад. szobalyány — служ-
ниця; покоївка;
сомáрь — мад. szamár —
осел; сомарїха — осли-
ця;
соўгабї(и)роў, (-їў, -ѓў) —
мад. szolgabíró — судя;
адюнкт суд.

спаласувати — подерти;
спилати — набирати; черпати;
сприймати — поховати (вмерлого); сховати (річ);
сспанець — шпихлір;
стити сьа (також ретити сьа) — хрестити ся;

стьати — зарізати;
стьієньіти (с.т.) — збідніти;
столаш — мад. asztalos — столярь;

столош — столярь; див. столаш;

столиця — судиї;
странка — сторона, сторінка;
стром — слов. — дерево;

студіик — студия;
студничка — студия;
студничок — студия;
стүүка — сотка;
сулак — слуп; шибениця;
суньўг, (-к) — мад. szunyog — комарь;

Т. табля, табла — мад. tábla — лан; поле; риза;

тадь — таже;
таді — туди;
тайстрина — мад. tarisznya — торба; дзюбинка;

тална — мад. talp — подошва; стопа;

тамой — там;
танья — місце, де сидять розбійники;

танїстра — нім. Tornister — торба;

таплүүка — торбинка; пулярес; мошонка;

татош — мад. tátos — кінь поганських Мадярів;

ташка — мад. táska, нім. Tasche — торбинка, черепа; гуцул. дзюбинка;

твёрдо — моцно, сильно;
тєлицья — терлиня;

тєпша — мад. tepsı — сковорода; ринка;

тильїашка, тильїа — мад.

talyiga — візок; тильїшка — візочок;

тінгєль — мад. tengely — вісь;
тимєтїў — мад. temető —

цвинтарь; кладбище;

тыєт (tiət) — мад. tiszt — офіцер; т. с. тишт;

тко — хто; ткось — хтось;

ткось — трохи; мало;

то̀ва, то̀ўа — мад. tó — озеро; став; багно;

то̀кма — згода, умова;

то̀кмити — годити; умовляти ся;

топáнки — мад. topánka — черевки;

то̀равий — паршивий;

тру̀па — нім. Truppen — войсько;

трудний — змучений; ослаблений;

труфáлка — мад. tréfa — забавка; жарт;

туй, туйки — тут;

тўрмін — термін;

тўриья — нім. Thurm — вежа;

Ў. ўгрумїти сьа — взлостити ся; погнївати ся;

ўдьячно — радо; радієтно; з приємністю; з охотою;

ўкратцьї — крадцем;

ўкусїти із чого — вкусити чого;

ўсáгди, ўсьáгди — всюди;

ўсловити — пустити поголоску, вість;

ўхапушчóх — на прихавці; на скорї;

ўходжáй — вхід;

ўчєрти — потерти; шаркнути (сірником);

ўшїток — увесь;

У. у вóросьї — разóm; в куні;

угрумїти сьа — розгнївати ся;

удабáти сьа — подобати ся;

ўдьян, ўдьян — правда; як раз; досить; добре;

удьяшчина — одїж;

у лоні — минулого року;
унир'їювати — вивести в поле;
обдурити;
ўн'яти — виймати;
у ни́у, у ў́пу, у ди́у — в середину (хати); в середині;
упа́с — пояс;
упла́сати — опадати (про воду);
у́рф'їй — мад. urfi — панський син; панчик;
у́спіховати — зробити; справити;
учі́тель — дяк, учитель; в Уг. Руси учителі суть заразом дяками — хоч не все; — селяни титулюють їх звичайно „пан учитель“; —
уши́ник — рубець;
Ф. фа́йно — нім. fein — красно, гарно; добре;
фа́йт — мад. fajta — порода;
фа́лат-ок-чик, фа́ла́т'я — мад. falat — кусник, кавалок; штука;
фа́ра — слов. — попівство;
фа́рар — слов. — піп;
фа́ради́й — умучений;
фа́ралло́ваній — мад. faradt, змучений;
фа́рача́к — мад. faradság — умучення; прага;
фа́тьо́ў (іў, о́л) — мад. fattyú — хлопець;
фа́йса — мад. feisze — сокира;
фа́львер, фа́льбир — мад. fegyver — револьвер; зброя;
фа́льльбир — нижній ступень військовий;
фисо́ўгабі(н)ро́ў — мад. főszolgabíró — судня;
фі́якрі́ти — возити фіякром лю́дй;
фі́льїа́рь — село прилучене до парохії; філія;
фі́шка́ріш, фі́шка́льш — адвокат;

фі́рта́ль — нім. Viertel — чверть;
фля́тол — дуб; дерево;
фога́дово — мад. fogadó — гостинниця;
фо́т — стадо; фот сви́ні — стадо свиний; (около 200 штук);
фо́штир, фо́рестир — нім. Förster — лісний;
фра́йїр — нім. Freier — коханок;
фра́йїрка — коханка;
фра́йці́(ї)мирка — покоївка;
фра́с — чорт; дідько; лихо;
фра́штик, фра́шчик — нім. Frühstück — сніданок;
фра́штикува́ти, фра́шчикува́ти — нім. frühstücken — снідати;
фу́ндуш — поле, масток;
фу́рманьош — мад. fuvaros — візник;
фу́рман — візник;
фу́рт — нім. fort — все; дальше;
Х. ха́б — філя; глубина;
ха́ли — булки, колачі;
хаша, хаш'я, хашча, хашч — ліс;
хві́ль'я — погода;
хворі́ти — хорувати;
хиба́ль — хіба;
хі́жа — хата; хіжні́й — хатний, домашній;
хо́сновати — уживати;
хо́тар — мад. határ — село; обшар одного села; границя, що відділює село від села; поле;
хо́та́рний — польовий;
хо́тиль — озеро;
хот'ї́ти — мати; хот'ї́ўбу́ти день — мав бути день;
хре́сник — похрестник;

х удóбний — слов. chudobný — бідний, убогий;

Ц. цéнт — сотнарь;
цeн — лун, тріс (про удар);
цeркyї́ник — гал. старший брат; паламарь;

цeрýзa — мад. czeruza — оловець;

ципі́льна пáлиця — палиця з ціпа; ціпильно;

ципи́арь — чоповий; чопнарь (що точить напій з бочки);

ці́ркиль, ці́ркиль — нім. Zirkel — колесо; коло;

цигльáнка — кавалок; штука; кусник;

ціду́лка — мад. czédula — записка; карточка; письмо;

цівек — мад. czövek — кіл; кілок; тичка; цвях;

ціме́рман — нім. Zimmermann — тесля;

ціме́р(н)рiа́нський — теслярський;

ціпні́к — тошенький сверлик; грабельник;

ціпóво — мад. czipó — білий хліб; булка;

ці́ха — нім. Zeichen — значок;

цýа́тка — кропля;

цýльце — вибране, дібране щось;

цýльува́ти — мірити, примірювати; ціляти;

цýмрýя — нім. Zimmer — кімната; хата;

цýмбóра, цýмбóра, цимбóра — мад. cimborá — товариш;

цoль — нім. Zoll — цаль (міра; 12 цалів = локоть);

цýдравий — обдертий;

цýравий — подертий;

цýрук — нім. zurück — взад;

цyрýкyти́ са пáзат — поступити ся взад;

Ч. чaлoвáти — мад. csalni — чарувати; зводити; циганити;

чáмпья́ний — порядний; грубий; замашистий;

ч(ь)ап — лап, хвать;

чac — година;

чéкaнья — засідка (на ловах);

чeпáк — чепець;

чeрлéний — червоний;

чй́га — мад. csiga — мотуз; посторонок;

чильáднья — кухня;

чим — наколи; скоро;

чй́тавий — великий; сильний; красний; смачний; здоровий;

чй́жми — мад. csizma — черевики;

ч(ь)пнá — ціна;

ч(ь)й́нчeрi — кайдани; ланци; желіза;

ч(ь)удовати́ сьa на когo — дивувати ся;

ч(ь)умі́й — пачка;

чй́гáш — мад. csiköz — парубок до коний;

чй́кoй — мад. csikó — лошаки;

чкóда — шкода; чкoдoвáти — жаліти; шкодувати;

чoтирiч — чотири рази;

Ш. шай́тний — власний;

шáлька — нім. Schale — мисочка;

шáниць — нім. Schanze — окопи;

шáркaнь — мад. sárkány — смок;

шaркaньцýвi — мад. sarkantyú — остроги;

шáтьa, шáти — одіж;

шaxíтки — штахетки; ґрати;

швáблик — сірник;

швaк — хап;

шeзмeрiцький край — край, неозначений ближше; далекий;

Друкарські похибки.

Стор.	Вірш.	З гори.	З долини.	Надруковано.	Мав бути.
16	15	—	"	ліста	міста
"	1	—	"	полётѣли	полётѣли.
17	18	—	"	іс своіоу	і с своіоу
28	12	—	"	нѣанѣ	нѣанѣ
29	1	"	—	в	а
32	1	"	—	головіка	чоловіка
46	15	"	—	Лекцібрада	Лакцібрада
61	13	"	—	гódна	гóдин
69	18	"	—	кўпннті	купннті
70	10	"	—	лѣка	лѣкн
71	20	—	"	та	па
"	4	—	"	пó гаў	пóчаў
72	9	—	"	вѣроша	вѣроши
73	6	"	—	так.	так,
"	5	—	"	Ап	Ап
76	14	—	"	тѣба	трѣба
"	13	—	"	йду.	йду,
"	9	—	"	брѣте.	брѣте,
82	15	—	"	с то тóго	с тóго
85	20	—	"	татó	тотó
"	"	—	"	пóмнч	пóмóч
86	21	—	"	нѣрь	цѣрь
90	6	"	—	чоловічд	чоловіче
"	9	"	—	Бóже :	Бóже,
93	19	"	—	ннпнў	ннпнў
97	2	—	"	пннкн	пннкн
104	11	"	—	ўгвѣрьннн	ўтвѣрьннн
110	6	—	"	мнннн	лнннн
113	13	—	"	крам	крем
118	13	—	"	мн	му
122	3	—	"	сгаў	стаў
123	21	—	"	ўшннко	ўшнтко

Стор.	Вірш.	З гори.	З долини.	Надруковано.	Має бути.
126	6	"	—	тотé	тотó
133	17	"	—	вiдиш	вiдит
135	17	—	"	гнá	гвдá
151	17	—	"	на áд	назáд
"	5	—	"	Т	Т.
152	23	—	"	entografii	etnografii
"	13	—	"	(1889.	1889.
154	21	—	"	цáрьйу	цáрьйу
"	10	—	"	го	по
155	3	—	"	вóйско	вóйско,
156	1	—	"	Рудченко, Народныя	
157	1	"	—	рускія сказки. Т. III. Ст. 472—473	—
169	17	"	—	Паралé ї:	Паралелі:
174	9	—	"	1996,	1896,
181	9	—	"	коiа,	кóча,
184	12	"	—	кóш;	кóш.

